

PERSIAN INTERMEDIATE COURSE

1914

انتزہیت فارسی کورس

مجوزہ سرکاریت الہ آباد یونیورسٹی

تصحیح و تنقیح

۱۱

میرزا محمد امین خان بی۔ لے

پروفیسر سہری و فارسی کالج الہ آباد

حسب فرمایش

لالہ رام دیال اگروالا پبلشرز و بک سیلر۔ الہ آباد

ڈسٹریبلٹرز الہ آباد پریورسٹی پریس و ریمڈ

حقوق محفوظ است

۱۹۱۲ء

قیمت فی جلد

PERSIAN INTERMEDIATE COURSE

1914

انٹرمیڈیٹ فارسی کورس

مجوزہ سنہ تکمیل الہ آباد یونیورسٹی

کہ

تبصیح و تنقیح

از

میرزا محمد اسماعیل خان بی۔ اے

پروفیسر سہربی و فارسی کالج الہ آباد

حسب فرمایش

لالہ رام دیال اگر والا پبلشرز و بک سیلرز الہ آباد

ڈپارٹمنٹ پریس الہ آباد بڑا پور سٹیج در آمد

جلد حقوق محفوظ است

۱۹۱۲ء

قیمت فی جلد

فہرست انتخابات

صفحہ	نمبر	انتخاب
۱	۱	۱ - جنگ نادر نعمت خان عالی
۳۳	۲	۲ - آئین اکبری
۷۸	۳	۳ - سفرنامہ شاہ دیچاہ سلطان ناصرالدین
۱۲۲	۴	۴ - حشلاق ناصری
۱۳۴	۵	۵ - رقعات بیدل

مقطوم

۱	۱	۱ - گنگدرنامہ
۲۳	۲	۲ - تلدمن فیضی
۴۴	۳	۳ - کلیات امیر خسرو - قصائد
۵۴	۴	۴ - کلیات جامی
۶۷	۵	۵ - قصائد انوری
۷۹	۶	۶ - کلیات سلمان ساہجی
۹۲	۷	۷ - کلیات قالی
۱۰۵	۸	۸ - کلیات امیر خسرو - غزلیات
۱۱۱	۹	۹ - دیوان حافظ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
جنگ نامه نعمت خان عالی

مخاربه محمد اعظم و عظیم شاه

چون حکمت بانه شاهنشاه حقیقی که منشور خلافت سلاطین روزگار محترم
بخاتم حکم محکم اوست نظر بر ضعف بدن و کبر سن با دوشاه گیتی پناه عالمگیر شاه فقنا
آن نمود که بار سلطنت عالم ناسوت که تعلق بقواسیم سحانیه دارد از دوش آن
صاحب هوش برداشته بر سر پیکر بربین که سلطنت ابدی و دولت سرمدی است
متکی فرماید تا در قبه الازار تقدس استلذذ نعیم روحانی نماید از ماه ذی قعدة ساله
هجری دوروزه مانده بود که آن بادشاه جم جابه داعی اجل را البیک گفته متوجه
عالم قدس گردیده دولتخانه سلطانی ماتم کرده نعم و الم گردید و در اردو و سیاهی
قیامت قانچم شد و روز رستخیز در دیده مردم نمود اگرشت پیش از آنکه شیرین بزم کیم رسید
مردم او باش تشکر دست تباراج بحد گردان نمودند و نواب تقدس انتخاب
زینب النساء بیک سربلج السیر بخدمت بادشاه زاده اعظم شاه فرستاده
ازین حال آگاهی داد که خورشید اوج سلطنت در برج خاکمی آرزید

و عالم از ظلم ظلمہ تار یک گردید اگر چوں ماه مسرت را کار فرموده ظلال فیض و
 نوال برین سرگشتگان بادیہ عنایت اندازند بہتر والا در صورت آگاہ شدن
 فقیم حفظ ناموس تیموریہ و سائر ممالک سے خدا متقدر خواهد بود و بادشاہ زادہ عالیجاہ
 بمجدد استماع این خبر شباشب طے مسافت نموده پرتو عاطفت برسکند
 احمد نگر انداخت و تا چارہ روز ما تم نموده اصلاً بنواختن نوبت و دیگر انتقال
 سلطنت نہ پرداخت بہ بعد فراغ از ما تم با اتفاق امر و اعیان دولت بر تخت
 جلوس نموده ہر یکے را با نعام و اصفافہ و خطاب فرخو سر بلند گردانید و فرمان عالیشان
 بطلب غازی الدین خان بہادر فرستادہ آن دور اندیش عاقبت بین نظر برین
 کہ بدون مقابلہ و مجاہدہ با ہمین وارث سلطنت و اقبال ہو ہمین شریک خلافت
 و اجلال محمد معظم بہادر شاہ استقر سلطنت امکان ندارد و متابعت ایشان بدون
 تشخیص وضع معاملہ دور از صلاح ینماہ روزے چند بہ تجاہل گذرانیدہ در جواب
 عرضداشت نمود کہ ما فدوی خاندان حضرت غلامکائیم در حفظ و حرارت این ملک
 کہ بہ تردد تمام بدست آہوہ است تار سیدن یکے از بند ہاے بادشاہی ضرورتہ کیچند
 مراد ریخا ہاے محافظت ملک داشتہ متوجہ اکبر آباد باید شدہ عالیجاہ اگر چہ از
 ادائے این کلام مخالفت پیام مافی الضمیر آن رکن رکن دولت ستانی آئین
 عقیدت دانست اما بنا بر مصلحت فرمان صوبہ داری تجستہ بنیاد اورنگ آباد بنا
 آن عمدۃ الملک و انتظام مہام برہانپور بہ حسین قلی خان مقرر فرمودہ شمال ساختہ

و محمد امین خان کہ ملازم رکاب بود بنا بر بعضی ادا ہا کہ بظہر آئندہ از رکاب جدا شدہ
 در انجا محل اقامت انداشت و عالیجاہ بعد رسیدن بار برداری روسے توجہ
 بسکک ہندوستان آورد و آنچنان حصہ آہنیں و سدر و این از لشکر جرار
 ترتیب داد کہ در ان طرق پر آفت سراسر مخالفت صغیر و کبیر از مردم بہیر با
 احوال و اطفال و اطفال بہ جمعیت خاطر و فراغ بال عبور داشتند چون خیر آوردند
 کہ شاہزادہ بیدار سخت از طرف گجرات حسب الامر بجلدی تمام تزدک رسیدہ نظر
 بر قلت جمعیت آن عالیجناب ذوالفقار خان و جسے سنگسہ کچھوا بہ و خان عالم
 دکنی وغیرہ امر اسے نامدار را حکم شد کہ بجناب عالی رفتہ تا ورود رایات عالیات
 بگو ایار متوقف شوند چنانچہ بادشاہ زادہ و امر اسے نامدار حکم الارا کار بند شدہ
 بگو ایار مقام فرمودند۔

اکون قلم در بار لالی اخبار خجستہ آثار قدم مہینت لزوم بادشاہزادہ
 محمد عظیم کہ مقدمہ حصول فتح و فیروزی و اولین شگفتہ بہار شان نصرت و بہر ذلت
 بسکک عبارت در آورہ گوش و گردن شاہ روزگار رازیب و زینت سپید ہر
 مشتری جینی کہ نیر طالعش بر اوج اعتلا و کوب سعادتش بر معاصد ارتقا باشد
 شش بہ امر اسے کہ بے قصد آن برگزیدہ آفاق از مطلع غیب سر بر آورد روشنی
 انفراسے شبستان اقبال آن نور پرورد الہی شود و جود ہر مطلبے کہ بے خواہش آن
 مخصوص جناب کبریائی از طرف پدیدار بود باعث امداد و اعانت آن والا اثر اگرد۔

مصدق این حال تشریف آوردن بادشاہزادہ محمد عظیم الغنائست از طرف بنگالہ :-
تفصیل این اجمال آنکہ چون بندگان حضرت خلد مکان بوسیلہ القاسم ربانی پیش
ازین چند ماہ حکم مقدس بطلب بادشاہزادہ محمد عظیم فرمودہ بودند آن عالی در جہاد خود
آن منشور سر اسر نور قال سعادت حصول آمال فرا گرفته بجناح استعمال توجہ اسلام
عقب علیہ گردیدہ بود رسیدن بکوڑہ خبر انتقال خلد مکانی بعاطفہ جاودانی ہوش رہا
اعالی دادانی شدہ عظیم الشان روز سے چند روز آنجا مقام فرمودہ بشاہباز اوج
شجاعت باز خان برادر ولی خان مرحوم در باب طلب سپاہ تاکید نمودند مردم از
اطراف وجواب بامید بندگی رجوع آورده دامن خود ہا مال مال گلہا سے مراد
ساختند نہ زربا سپہ در سپہ قسمت یافتہ خیر اندیش خان در اناوہ شرف ملازمت
در یافتہ خزانہ و توپخانہ گذرانیدہ و مسجد نسیرہ خود را با جمعیت شرف اندوز
رکاب عالی ساختہ چون سواد اکبر آباد مخیم سردقات اجلال گردید خبر آوردند
کہ مختار خان بسبب بندگی کہ در جناب عالی چاہہ دار و از جادہ عبودیت انحراف
نمودہ و بستن پل بر دریاعے ضمن صورت نیافتہ از اسنجا کہ قلع لایزال
مقالید فتوحات غیبی بکف اقتدار بہادر شاہ مضمون فرمودہ بود در پانچمین
اکثر جا پایاب شدہ تمام لشکر و بہیر بہ جمعیت خاطر پایاب عبور نمودہ بہتقریب اختلافتہ
در ہمون گذہ نزول اجلال فرمودہ مختار خان اگرچہ روز سے چند دم مخالفت
زودہ رجوع نیادردہ بود لیکن آخر کار تاب سطوت غضب سلطانی تیاوردہ

بوساطت بازخان استعفا سے جراثم گذشتہ کردہ دریافت ملازمت نمودہ۔
 بحر مولج فضل و کرم شاہی بچوش آمدہ آن غریق بجزند است و تشویر لازوطلہ
 ہلاک امان دادہ بساحل نجات و سلاست رسانید و بکیفر اعمال کہ ازان
 پیر بے تدبیر بظہور آمدہ بود بر اسے غیرت مخالفت اندیشان دیگر اقبال و اموال
 او بقبضہ در آمدہ۔ بعد ازانکہ در باب تقویض قلعہ بہا قنی خان حارس قلعہ تاکید فرست
 آن دانائے دستور بندگی تقویض کلید حصار بدون فرمان اعظم شاہ مخالفت
 آئین قلعہ داری دانستہ معنائتہ نمودہ بہ تہیہ اسباب حرب پر دستہ متا
 و شاہ والاگر بنا بر قہر مان سلطانی سپاہ بجا حصرہ قلعہ تعیین فرمودہ بہ عدلے
 توب در ہکلمہ زلزہ در زمین و زمان و غلغلہ در گنبد آسمان انداختہ تہ نزدیک
 بود کہ از عدلے تو پہا سے رعد مثال کہ چون صور اسرافیل بکمال ہیبت
 بود جگر شکن آن مکان از ہم پاشد حارس مذکور از ہر عجز در آمدہ مہلت
 بست روزہ در خواست نمودہ شاہ والاقدرو از لوجہ عقیدت او نقوش صدقت
 فرخاندہ التماس اورا شرف ایجابت بخشید و بعنایت خلعت سرفراز فرمودہ
 و بجمع بندہ اسے مستقر اختلافت اصنافہ و انعام نوازش نمودہ قریب چیل
 ہزار سوار نوکر نگاہداشتہ و آلات حرب ہمہ ترتیب دادہ انتظار قدم رایات
 عالیات بہادر شاہ مینمودہ۔

برہوشمنہ ان خمیر روز و شندلان صافی ضمیر ہوید است کہ عمارت کائنات منوط

و مرہوط بستون وجود شہریار با عدل و داد است و بقائے این کاخ بلند
 نشاء صوری و ابستہ این ذات الصمد و چون شادابی بقا با خون بادشاہ حقیقی
 کہ ذیل گماشت از انوائے تبدیل مہرا و اساس افضالش از تزلزل زوال
 معزاست از جمیع کمونات زائل شدہ بہ ہر گاہ شجرہ حیات فرمان فرما سے
 سرزمینے بصر صراحت از پادرمی آپد درختے دیگر کہ عالمیان بسایہ راقش
 از تاب آفتاب حوادث در امان باشند نغیب میفرماید بہ در اول ایام بہا
 کہ سلطان چار ہالشی ایام بتازگی بر تخت ^{نشیند} مربع محل جلوس فرمودہ بود بہ بہا
 پیرائے گلشن دولت و سلطنت بہادر شاہ خیر دادند کہ برگ حیات شاہ خلد
 آرا مگاہ از تہذیب خزان اجل فرورخت و آن زیب بخش اورنگ خلافت بر اورنگ
 خلد برین زینت بخشید بہ شاہ دل آگاہ اگرچہ ہفتقنا سے بشریت ازین ساختہ
 ناگزیر نیابت معلوم و متالم گردید لیکن چون بشران عالم قدس بگوش المام نبیوش آن
 صاحب فرہنگ ہوش ندرائے بشارت در دادہ بود نہ کہ کار بندان قضا و قدر
 یاد سلطنت بردوش اقدس شادہ از کمال ہمت باید پرداخت و مرآت باطن
 بفراغ مگر ساختہ نیت بر انتظام امور باید گماشت بہ ہاستقامت عزم درست
 مقصم بعروۃ الوثقائے فصل قیاض حقیقی گردیدہ بغرم تشخیر ہندوستان و سیرانی
 این بوستان اعلام نصرت فرجام برافراشتند بہ وزیر مشیر عقیدت نشان نعم خان
 دیوان سرکار والا کہ ناظم مہام لاہور بود برین مقدمہ وقوف یافتہ تہیہ اسباب

رکاب از توپ و ربهکله و بان و شتر تال دقیقه از وقایع نامرعی نگذاشته پیش
 از ورود راپات عالیات همه را سر اسخام داده بحسن تدبیر قلعه را بصرف در آورده
 از خزانه عامه بسپاه تنخواه نموده بعد از آنکه دار السلطنت لاهور بستر قدم
 اقدس غیرت فردوس برین گردید با سایر بندگان بملازمت مشرف شده آثار عقیدت
 بطور رسانیده پادشاه گیهان پناه از دوسه روز دران جا متوقف نشده
 سمت مستقر انخافه متوجه گردید.

از آنجا که منشی قدرت منشور قوت و الالاشی بنام نامی آن پادشاه محسن الزمان
 نوشته و خلاق ذوالفضل وجود سر اسرچو آن حضرت بآب و گل جود نموی
 سرشته نظر بر رفع فساد و قلع عمارت محمد اعظم شاه پیغام فرستادند که اسے نوگل باغ
 سلطنت و جهان داری واسے بخت گویهر بحر خلافت و شهر مایه می گوهر وجود ماوشما از
 یک بحر سر بر آورده و تازه گل خلقت طرفین از یک شاخ نشوونما یافته۔
 اگر چه بر ادوی اما بهتر از فرزندان امت می شمارم و هر چند همسری لیکن پر کاله بگرت
 می بندارم . ستوده آیین خرد مندی آنست که به قسمت پدر بزرگوار راضی بوده
 بانتظام مهام دکن که ملکیت مسیح و چندین پادشاهان نامدار در انجا خلافت نموده
 اند پر دازید . نو به سحر یک ارباب غرض پیش ازین هر چشمه گیاهی بنجاشاک گیانگی
 مگر رنسانزید . اگر سو اے ملک دکن دوسه صدویه دیگر مثل گجرات و اجمیر
 مطلوب باشد مضائق نیست و الا در صورت کشاکش فائده مترتب نمیشود ترجمه

بر حال عالمیان باید نمود.

گویند کہ چون مضمون این پیام بگوش عالیجاه رسید از تاب حمیت سلطانی
چہرہ عالی برافروخت و مہو بر اندام راست شد. و چون تپ زدگان قشعریرہ
بر بدن محوس گشت پد نفیسہ سو کہ اگر بر کرہ آتش رسیدے چون ز مہر پر سرد
گردیدے از دل بر آورد و آہے کہ از حرکت آن برہ خلک کباب گردیدے از
جگر بر کشید و پا سنج گذار شد کہ اے دانائے مراتب روزگار چہ مصلحت
بمخاطر اقدس راہ دادہ و این چہ قسمت است کہ بقلم انصاف گذار شس نمودہ؟
سلطنت را کہ پر تو نیست از ظلال افضال ربانی بورثہ چہ نسبت و خلافت را
کہ بنائیسرت از جناب عزت باشرکت چہ مناسبت؟ این نور فیض مطلق
است بر فرق ہر کسے کہ مشیت اوست می تا بد و این دولت و اہستہ حکم
اوست بہر کہ ادر عالم قدم نوشتہ اند می یابد. اگر تقدیر سر شستہ این اثر ظہیر
بہ قسمت بانہیستہ پہنچ پس بہ حضور پدر بخت نشستہ. کلید این در دولت بہت
بادشاہے است کہ شہر یاران قدیم را کہ بطورہ ادبار محوس بیسازد و گداسے کو چہ
گردینج نوبت می نوازد. چنانکہ حرص بدر و ایشان مذموم است بادشاہ قانع ہم مظلوم
و ملوم. با وجود این اگر طریق سعیت مسلک می بودہ خدا نفعہ داشتہ چارہ
صدیہ خود گرفتن و چارہ صدیہ دکن بمن سپردن بمیزان انصاف در نمی آید و این
عقدہ مالا سیل جز بناخن نایج جگر و در نمی کشاید. **بسیست**

عروس ملک کے درکنار گیر دیتنگ کہ بوسہ بر لب شمشیر آبدار زند
 یہ بیہوش تا بعد وقوع جنگ وجدال کر انصرت و غیر ذلیست و پس از حرب قتال
 این دولت بکدام کس روزی ❖
 بہادر شاہ بعد استلع این پیام مخالفت انجام بخاطر مبارک آورد کہ قضا
 را درین پردہ کار ہا است و قدر را درین منازعت اسرار ہا با سراسر باجناک و
 خون آبیختنی است و بسا خون ہا در عرصہ غیر سختی بہ بسا سرشتہ حیات بنی
 نوع از ہم گیسختنی است و بسا فتنہ و فساد درین زمین آگیختنی ❖ تدبیر بے
 موافقت تقدیر سودے ندارد و سہی بدون سازگاری مشیت ایزدی نفعی
 نمی آرد ❖ چون اصول مخالفت در زمین بواطن طرفین استحکام یافت بترتیب فروع
 اسباب آن ہمت عالی مصروف فرمودہ یکراں تہمت در عرصہ ملک گیری
 گرم خان فرمودندہ و بانڈک فرستے دار الخلافہ محل نزول اجلال و مہبط
 انوار فیض گردیدہ ❖ محمد یار خان عارس قلعہ کلید عزت و سعادت بدست آورده
 احراز دولت ملازمت نموده مقالید متعلقہ بنظر اقدس گذرانید و بعد از ورود
 الوہی عالیہ بمستقر اخلاقہ باقی خان نیز طریق اطاعت پیش گرفتہ کلید قلعہ
 بنظر اقدس ذرا آورده بر سر خزانہ از قلعہ گرفتہ بطلب سپاہ دادہ ہر یکے
 را بمستمال فرمودندہ ❖ چورا من جاٹ و گوپال سنگھ جہدوریہ و دیگر زمینداران
 اطراف بر سر خے بقصد جانفشانی و بعضے بارادہ فاسد غارت گیری آمدہ

احراز ملازمت نمودند۔

اسے تماشائیان ہنگامہ روزگار واسے نظر گویان کار مائتہ سپہر دوار
 بختے دیدہ بصیرت بکشا مید و نظارہ نیزگی این گردون دون بنمائید کہ ہر لحظہ
 چہ باز یہاے گوناگون بر روی کار می آرد و در ہر آنے چہ اروتام بوقلمون
 می نگارند بہ باہر کہ نزد محبت بخت جاقبتش در ششدر محنت انداخت و ہر کرا
 نوش داد تپتے بردش نہاد بہ این سپہر بے مہر جز آنکہ برادر را با برادر در اندازد
 و این فلک از دہا پیکر غیر از آنکہ گردہ گردان طعم سازد بازی دیگر بر روی کار نمی آرد بہ
 این ترک سپہر اگر نہ بر جدال و قتال کمر بستہ چہ اہر سحر خیر سپہر مہر بدست گرفتہ دل
 فشکانی سہ جینان میکند ؟ و این ہندوے فلک اگر نہ بقصد پیکار بر تو سن کہ بود
 نشستہ از چہ بر سحر شہاب جگہ وز می مہر طلقمان مینماید ؟ از ہلال کمانے ازان
 بدست گرفت تا بہ تیر ستم دلہا بہ وزدہ و از برق آتشی ازان بر افروختہ تا خرم
 ہستی مردم پاک بسوزد بہ کارش غونیزی تمام است بشفق برین حال
 گواہ است بہ و شغلش ہمہ مکر و کذب است صبح صادق ازین احوال گاہ است
 چون شیشہ ساعت سراسر غبار است و چون درخت گل سہرا پاخارہ سہراب
 بقہرش از دست پد ر جفا دیدہ ہامیل بکاسہ مکرش از دست برادر شربت ہلاک چشیدہ
 با آنکہ از دو دگر سوختگان رنگش نیلی گشتہ طرز جفا نمیکند اردو با وجود آنکہ از آہ دل
 خستگان ہمتن داغ شدہ راہ وفا پیش نمی آرد بہ ہر کہہ درین چمن پر حسارہ

وے بساں گل بنگفت بخاکش سپرد و ہر کہ مانند سر و سرے بالا کرتند با
تشرش بر زمین آورده و طلا بس کن این پاوہ گوئی تا چند -

نظم

کہ داد کہ این و ختمہ دام و دو چہ باز چہا دار د از نیک و بد
چہ نیرنگ با بحسردان باخته چہ گردن کشان را سمر انداختہ

مدعاے کہ داری تحریر آن پرداز و ہمندیان را در عرصہ مطلب بہت از کہ چون
خبر ورود الویہ عالیہ بہادر شاہ بمستقر اخلاقتہ بسج عالیجاہ رسید عثمان عربیت
گرم خیز ساخته بعد تشریف آوردن بگو الیاء و دیدن شاہزادہ سید ابرخت و اعیہ
آن نمود کہ بہستور حضرت غلامکان در سوادھون گڈہ طرح محار بہ اتفاق افتد
پدین عربیت اسدخان را با جمع سپہ و بنگاہ با چندے از خوانین دیگر بگو الیاء
گذاشتہ او تو پہاے کلان را اصلا بر نداشتہ جریدہ طور از دور یاے
چنبیل گذشتہ بہ دہولپور نزول اجلال فرمودند و بہا در شاہ باستماع خبر آمدن
ایشان از مستقر اخلاقتہ کوچ فرمودہ بعزم آنکہ در دہولپور بنگاہ بہر خاش رونق
گیرد بتاریخ ہفتہ ہم شہر حال بقاصدہ چہار کر وہ از چاچو خیاں فیروزی فرجام
نزول اجلال فرمودہ بود کہ وقت شب از اسنہ اجاسیس عربیت عالیجاہ
بہست سہون گڈہ معروض اقدس گردید بہ حضرت بہادر شاہ نسب عثمان عربیت
از رفتن پیش سعولت فرمودہ دائرہ گاہ متصل جاچو مقرر نمودہ بسبب

عدم تشخیص و وضع محاربه و تقریر ساعت مستابلہ بتاریخ ہستم شہر صدر
کہ محنت اہل تجسیم بود بدولت و مبارکی بتاریخ ہشتر دہم متوجہ شکار گاہ
شدندہ

از انجا کہ نظارگی اقبال عدو مال بہادر شاہ بقصنا سے کمال شوق مشاہدہ
عروس فتح طالب آن بود کہ پیش از ساعت معهود تا طورہ نصرت و فیروزی
از متیق احتجاب برآمدہ بر منصفہ طور جلوه گری نماید مشاطہ تقییر چہرہ آرا سے
جمال شاہد آمال گیمان خدیو گردیدہ ارباب مخالفت را پیش از زمان معهود سرگرم
عصنہ پر قاش گردانیدہ بے آنکہ بقانون پادشاہی تسویہ صفوں از طرفین
انتظام گیرد و نیزک افواج از جر تقار و بر نثار و قول و الہتمش انقسام یابد
بادشاہ ہزادہ بیدار بخت با امر سے نامدار مثل ذوالفقار خان بہادر و تیرمیت خان
وراؤ ولیب دخان عالم و منور خان و غیر ہم بطرز اہل دکن ناگمان بردارندہ دولت
بہادر شاہ کہ ہنوز متصل چاچو استادہ نشدہ بود و مردم در فکر دائرہ گاہ بودند
بسان شعلہ تیز در رسیدہ بنیام اقدس آتش در زدند و جمعے کہ ہمراہ دائرہ
بودند نظر بر کثرت فوج اعدا بسایہ حمایت شاہ ہزادہ عظیم الشان بہادر مستظہر
گردیدند و جاجان شقاوت نشان کہ در رکاب بودند و مردم سپاہ طرفین دست
بتاراج امتعہ دراز نمودند بہ باد شاہ ہزادہ عظیم الشان بہادر بہمان فوج ظفر موج
انکار معاونت ربانی نموده آماوہ رزم شدہ از طرفین زد و خورد نمایان بوقوع آمدہ

وچقلش دست بستہ از ہر دو طرف بظہور رسیدہ از آشتداد بانہا سے
آتش بار دکن و ترک تاز مردان شیرانگن و دست برد جوانان شمشیر زن
عرصہ ستیز صحرا سے رستخیز گردید و از غلبہ جٹانقان نزدیک رسید کہ بازی
بر ہم خورد و از تندی سیل تسلط اعدا پائے سپاہ از جا بہ جنبہ شہباز مردی
و مردانگی بازخان بایراد جٹانقان سمند بہت بمیدان تا سخت بازی کرد
رفقہ راقابم ساخت و بسیارے از اعدا را بجاک و خون انداخت بہ
از انجا کہ پیائہ عمرش لبر تر شدہ بود بعد تر و بسیار کہ اوستام آن
تا قیامت یادگار خواهد ماند نقد جان در راہ قبلہ حقیقی شمار نمود و شاہپاز
روح آن اوج خرام صداقت بہ شرف علیین پرواز کردہ بسیارے
در عرصہ نبرد گاہ چہ نگار سعادت و اکتشرفے شرف اندوز شہادت
گشتند ❖

پادشاہزادہ عظیم الشان باوجود بکار آمدن دلیران کار و مخرج شدن
مردم پیشار و بیدلی جمعے کہ از آشتداد بارش تیر و بان و ترک تازد کینان
جٹانقان کار بجان نشان رسیدہ بود چون قطب پائے ثبات محکم افشردہ
ناقہ سوارے بدر گاہ بہادر شاہ فرستاد کہ فوج اعظم شاہ رخ بر بساط
شہر آورده و بسیارے از اسپ و فیل و پیادہ و سوار بکار آمدہ بہ پھران تردد
تا حال بازی قاقبم خواستہ ایم - منصوبہ بہتر ازین نیست کہ حضرت بادشاہ

زودت شریف آرند.

و فوج عالیجاه بسبب تخریق خیام و غلبه دلیران خون آشام فتح خود مصمم
 کرده کوس فیروزی مینداختند و بگمان آکه هرگاه این قسم فوج عظیم دست
 نیافت از دیگران چه خواهد کشود زبان به تهنیت رطب اللسان میساختند و
 عاقل ازین که نیزنگ تقدیر هر لحظه رنگی تار به بروی کالی آرد و
 منشی قضا هر نفس منشور دیگر می نگارد و آنانکه از عجوبگی کارنامه تقدیر
 آگاهی دارند بر سیرابی چمن آمال اصلا نمانند که بیک سموم غضبش افسردگی
 میگیرد و از شیر مردگی مزه مقصود مایوس نباشند که بیک سحاب لطیف طراوت
 می پذیرد و از شیشه مهرش شب تاریک یاس مطلع نیر عالم افروز است
 و از گرد باد قهرش روز روشن طرب خلعت شب و سحر غم اندوز و انتعاش خاطر
 بدون مشاهده انجام کار چون خنده صبح کاذب فردغی از صدق ندارد و
 بواجب نادانگی که خود را بان خرسند سازد و نشاط باطن بغیر از معانیه
 انتها چون ابسام شام نفسی از بقایر نمی آرد و طرفه از خرد بگانه که بعیش
 آن پردازد و حرکت ندیوچی پیش زنده دلان قابل اعتبار نیست و روشنی
 چراغ دم و اسپین در نظر روشن ضمیران لائق اعتماد نیست و بسا اوقات
 ساقی فلک بهر او لین ساغر طرب داد که انجام آن ورد عزن و نزال
 است و اکثر آنات لبت باز سپهر شعیبه طلعتی است و تکیه بر روی کار آورده

که آخر آن پیکر رنج و نکال بیت

این باده که روزگار دارد و یک مستی و صد شمار دارد
گویند که چون در عین شکار ناله سوار گرم بر قمار خیر اشتعال ناله کارزار بگوش
بها در شارسا نید آن شاه شیر شکار عدو فکار بیدگاری معسکر آقبال و
پشت گرمی قنارج لایزال با جود ملائک و فود بسرعت و استعجال متوجه عرصه
رز مگاه گردیدند از طرفی معتم خان با فوج سنگین در خدمت بادشاهزاده
عظیم الشان بهادر رسیده آب بر ناله فتنه و شاد ریخت و معزالدین
بها در شاه با فوج نصرت امترج از جانب برق آسا سبقت نموده آتش
زن خرمن شورش مخالفان گشتند در عین تموز هوا بصورت برسات محسوس
گردیدند اقیال که شمال چون ابر سر فلک کشید و تیر خدنگ بسان باران کمال
کثرت در بارندگی و توپ و ربه که مانند رعد در نهایت غرندگی و سیوف آبدار
یاد از برق در نشان داده و گوی توپ صاعقه کردار پر کنگره حیات ایشان افتاده
کمانها به شکل قوس قزح در دست دلاوران نمودند و وسیل خون از هر سو
دران عرصه پر آشوب پدیدار شدند میدان رزم در نظر نظار گیان خوشتر
از گلزار بود و فضا که معرکه بیدار تماشا نمایان بیشتر از گلشن بهار می نمودند
صحن حرب گاه از خون کشندگان رشک از جوان زار و نیزه پادست جوانان
چون سرو شمشاد نمودارند پسران فواره خونین از بدن مبارزان در جوشند

وچاؤ شان بسان عند لیبان ہزار زبان درخروش ہو جو ہاے خونین از ہر طرف
مانند انہار در چہ زبان ہو و مرغان خدنگ در عرصہ ہو از ہر سو در طیران ہو عرق
روے اہل ترد چون قطرہ شبنم بر عارض گل رختیہ ہو و صد اے چھا چاق تیر
در میدان سخن چکاوک بر آنگختہ ہو فوج را چوت فر عفر پوش چون قطعہ صد
برگ در نہایت زیبائی ہو و جوانان چیرہ سرخ بر سر مانند گل خورشید در نہایت
رغنائی ہو از برق سفید عرصہ زمین رشک نشترن زار ہو و از اعلام سرخ و سبز
غیر اغیرت جوش بہار ہو درین ہنگامہ جدال و قتال گاہ بادشاہ زادہ مفر الدین
حلمہ ہاے دلیرانہ می نمود و گاہ بیدار بخت بزر و بار و سے سخت در عرصہ نبرد رنگ
از دلہامی زود ہو

از انچاکہ کوکب طالع بہادر شاہ پر اوج رفعت و اعتلا و شیر طالع عالیجاہ
در حقیض تکبوت و ابتلا بود از منجینی فلک سنگ حادثہ بر آنگینہ احوال بیدار
بخت رسیدہ - دیدہ حیات آن قرہ باصرہ سلطنت بخار صہبت ریش گردیدہ
یعنی ناگاہ بدن مبارک کہ از تراکت تاب گل نہاشت بصنہب گو لہ بر
زمین افتاد ہو و مقارن این حال شاہ زادہ و الا جاہ تیر یار اور سفر عالم باقی اختیار
کر وہ نو اے و او پلا از شش جہت برجاست و تار و احسرتا از دست سیان
سپر بلند شد ہو

چون خبر این واقعہ جانگاہ بغالیجاہ رسید کہ ہر دو شاہ زادہ تار مار

از جان مرنہ نکرده بقدر ریاسے نبرد گاہ غواصی نموده گوہر فیروز بی بدست
 آورده بودند کہ ناگاہ ننگ اجل در رسیدہ ہر دو را فروردہ و بخیلہ سازی
 دیو سپہ تزدان دو سیلیمان ملک رفعت ہمہ برباد رفت - عالیجاہ بادے
 از در لپسہ ان صد چاک و دیدہ بہ ہجران نور دیدہ یا ہزار ان اشک نناک -
 گرم گیر ابعصر نہر دگاہ رسید و رو بہا میران عظام آورده فرمود کہ احوال
 پیوہ حیات از مرنہ رفت و بوی جمعیت از گل دولت زائل شد و جلالت
 زنگاہی متغص گشت و بنا سے اہل بسیلاب قیامت و ہنگامہ بر ہم خوردہ
 اینہمہ کشش و کوشش بر اسے آن نوجوانان بود و چندیں چین آرائی
 تزد محض ہمت آن سر و ہاسے روان ہے اکنوں روز روشن در دیدہ من
 بے جمال شان شب تار است و گل سرخ در پیش نظر مے بے آن گلہاسے
 بوستان رعنائی نشتر خارہ غم مصمم بران دارم کہ خود را بسیدان در اندازم
 و صحن زمین بخون جوش آمدگان رنگین سازم ہر امر اسے نادر مثل
 خان عالم عقیدت شعار و منور خان و تربیت خان و راو دلپ و راو سنگہ و
 دیگر فدویان کہ بر بساط جانی ثابنت قدم بودند و بعضے نکاح حرامان بناقت
 کہ فرزند کردار کجروی بیہودہ ہند بعضے رسانیدند کہ اسے شمع حج خلافت اولاد
 درین بزم رزم تماشاسے تزد و ماتے شیعہت پایہ نمود کہ چسان پروانہ دار خود را
 در آتش در اندازیم بعد از ان ہر چہ سجا طر مبارک بگذرد و اختیار است ہر این

بگفتند و زمین نیاز بجاروب مژگان اعتقاد رفتہ بہزاران ہمت و دلاوری
 سرگرم نہر دگر دیدند۔

از انجا کہ خان عالم و غمبیرہ دکنان شہامت نشان از ابتدا سے
 متوجہ شدن عالیجاہ از او حسین چہرہ ہائے سرخ و جیہ ہائے کخواب
 بہ تائینان خود ہادادہ سرخ زوی واپسین ساختہ در خیل سپاہ بجان نشانی ممتاز نمودہ
 بودند آن فریق ہنگامہ رزم را خوشتر از بزم دانستہ انتظار این روز سعادت
 اندوژ داشتند۔ با بچکہ از غلبہ این فریق کہ بسان بحر سواج تسلط بود سفینہ
 جمعیت اعدا بلرزہ در آمد و کار بجائے رسید کہ ستور خان متصل فیصل سواری
 بادشاہزادہ عظیم الشان بہادر رسیدہ نیزہ بر عاری عالی زد۔ بصیانت سپہر
 حافظ حقیقی اثر نگرد بار دیگر بصد مہ ہرچہ تا مہرا پیشتر نیزہ خود را پیشانہزادہ رسانید
 شاہ تمقن بہ نیروے بازوے ہمت نیزہ بدست مبارک گرفتہ بزخم پلارک
 آبدار کارش تمام نمود۔

چون تسلط سپاہ از حد و رگدشت حن علی خان و دیگر سادات بارہم
 از مشاہدہ چہرہ دستی اعدا با خود ہاگفتند کہ اے مردان کار و اے دلاوران
 کارزار فرقتہ رجال با وجود تسویہ خلقت بوسیلہ شجاعت بہرستوان امتیاز
 دارند و گروہ سادات بارہم بسبب آنکہ بارہا در میدان تردد کار ہا کردہ اند بہر
 سائر سپاہ ہند شرف اختصاص یافتہ اند و امروز کار باد لیران خونخوار اقمادہ

اگر بطرز خود لان و بنجیال قاسم حیات چند روزہ و رسید ان کارزار پہاوتھی
 میکتیم اعدا بر پشت ما تاختہ دمار از روزگار خواہند بر آورد و ہرین صورت
 ہم دماغ خذلان تا قیامت بر تاصیہ حال یادگار خواہد ماند و ہم در حالت گریز
 کلک فضا خطا اجل بر صفحہ حیات خواہد راند و ہیچ تدبیر بہتر ازین نیست کہ
 دلیرانہ خود را درین دریای ہفت جوش اندازیم و جان را در راہ مردی بازیج

فرد

یا بامراو بر سر گردون نہیم پاسے یا مرد دار در سر ہمت کنیم سر
 برین متفق شدہ دست ہمت بفاختہ خیر بر آورده نگاوان باد یا بسیدان
 انداختند و بعضی از ارباب ہمت خود را پیادہ ساختند و آویزش صوب باہم
 دست داد و عیبہ سخت بمیان آمد و دلاوران طرفین در زور آزمائی از یکدیگر
 گوے سبقت می ربودند و مردم شکر از ہر دوسو چچاشناسے
 رستمانہ می نمودند و بانہاسے آتشین از تن فیلان کوہ بدن بسان ہر تنے
 با برسپاہ در آید و گذشتہ وجو انان از آب تیغ پہاوشگان غرق سیل
 خون گشتہ و میارزان زہرہ پوش در بحر خون مانند نمنگان بہ ام اجل گرفتار
 و سپہر دوش افتادگان معرکہ مصاف مانند پشت کشت نمودار و گشتہ جوش
 آہنین بصفاسے شست تیر اندازان چون غریال ہمہ سوراج گشتہ ذناوک
 جگر دوز باد و سپہرازیسپر گردن گذشتہ و عقاب تیر از آشیانہ ترکش سبقت

گردہ گردان پیر پرواز بہ افروہائے شمشیر از غار نیام بقصد ہلاک و جانگزی
مخالفان دہن بازہ کاسہ سر و لیران بلکہ کوب سم سمند مبارزان بسان گے
کہ در میدان بجم چوگان در آید از جائے بجائے در غلطیدن چہ کشگان
معرکہ حرب چون مرغ نیم بیل بر روے خاک در طپیدن بہ دران بحر آتشین
جوش کہ از کثرت توپ و کفنگ سطح زمین حکم کرہ نارداشت بہادران
سمند را نہ سمند بہت می انداختہ و دران دریا سے پہ آثوب کہ موج
خیزفتہ بود و پائے ثبات از جامی ربود سبا جان بحر و غائبانگ سامی تانتند
خرانہ بندوق نقد جانگزی در کیہ میا ساختہ و آب شمشیر آتش فنا در
خرمن ہستی انداختہ بہ فرات ایادی از آب سیوف متعطشان عرصہ قطرہ و تر
را بقطرہ آبے از جان سیر گردانیدہ و تشنگان معرکہ نہرور با ناکہ آب تیغ
از سر گذشتہ دم آبے بکام شان نرسیدہ سیدہ گرم جو شان رزم از کثرت
بے آبی و حرارت بسان کانون در التاب و مبارزان تباب تنور
جوشن از بے مہری مہر نصف النہار چون ماہی پرشتہ جگر کیاب بہ بسکہ یہ
مست سپہرینیا کے بدن دلاوران از رنگ جفا شکستہ عرصہ زمین پر
از صباے خون ارخوانی گشتہ بہ بسکہ فلک کو چشم ہمہ چہ چہان را بنجاک
اندخت از فضا سے غبر انہزاران نرگس بر میدہ بہ

مردان دلاور در مصاف داد مردی و مردانگی دادہ و صدک

زہ از ہر گوشہ زبان تجسین کمان داران بے خطا انداز کشادہ فدیوان
 جانبا ز جان پر کف دست از برائے نثار قبلہ مجازی و بندہ مایے وفادار
 بہتر کند دستعد جانبا ز می و فاسرستان مترصد بر آنکہ اگر ہزار جان دہشتہ
 باشند فدائے راہ اخلاص نہایند و جانبا زان بعد جگر سرگرم بہین کہ
 بپائے سر طریق جانفشانی پیایندہ صدائے کوس بجلاے مقرر ساکنان
 ملار اعلیٰ پرداخت و آواز کرنا گوش افلاکیان اصم ساختہ بہ چال جوانان
 در حلقہ کمان چون قمر بہالہ نمودار و چہرہ سرخ گرم جوشان کارزار و رشکفتگی
 رشک گلزار و فیلان تناور بضر تیغ ہزاران مانند کوسے کہ از صاعقہ فرو
 ریزد سر بر زمین فرو نمودہ و صولجان خرطوم اخیال جوانان را بسان گشے
 در ر بودہ ہر رنگین سوار تیر در خط سبز و تھان گوئی مرغے است آتشین
 بر شاخ سنبیل و زخم شان بر عارض سین تنان ہمانا ورق گلے است
 مچروح بنوک بلبل و فلک درین وقت ہنگامہ رزم را بصورت بزقم تریب
 داوہ و از کشتگان ہفت خون پیش دو دوام نہادہ ہ جامش نیم کارہ سر
 دلیران و بادہ ارغوانیش خون دل شیران کہ بایش تخت جگر ہزاران
 کہ بسنج آہنپن نیزہ پر شستہ کردہ و لقمہ اش آہ زیر و ہم در دمندان کہ نہر
 ستان بر آوردہ ہ اصولش سوزونی ستان جاگداز زور آوران و
 مضراب تیغش زخمہ زن زخم برگ جان دلاوران ہ

جو انان دکن در پٹہ بازمی بسان رقاصان ہند مسلک بازو اسپان
 پیری پیکر بجلجل زرین در جلوہ تازہ از دائرہ سپر حداسے زنگارنگ بگوش
 رسیدہ وسبارزان ہند بطریق سپہستان بجاک و خون غلطیدہ بہ نظر بان
 ہند بغمہ پروازی دلیران گرم جوش در وہیلہ ماباد و تارہ بنواسے پشتو در
 خروش از کثرت گرد بسکہ عالم تیرہ تار گردید و بان آتشبار بسان شہاب
 در ہوامی درخشیدہ عماری زرنگار بر پشت اخیال چون لمعہ نور بر قلہ طورہ گردے
 کہ از سطح زمین باوج سہاسر بر افراختہ روے فلک چون فرش زمین اغبر ساتھ
 دلاوران رزم یکے بر دیگرے تفوق جوے و تہمتنان در سجایکے
 بہ از دیکے سر گرم نگاپوے پیکے را دست چپ از صدر مہ بان بریدہ
 و بر است کیشی کمان بدست راست و تیر بدہان کشیدہ پیکے را سر از
 تن بفرج تیغ بر زمین اقمادہ و تن بے سر دست بہ تیغ زنی کشادہ پیکے
 بزخم تیر سرخروئی جاوید اندوختہ پیکے را ناوک دلہ وز پر کالہ جگر دوختہ پیکے
 را لوک نیزہ بر جگر رسیدہ و تمامی نیزہ از پشت گذرانہ سر بدخواہ بریدہ پیکے
 شمشیر کت با مخالف در ستیزہ پیکے دست بگریبان کہ اینک تیغ تیرہ
 یکے از شکستن اسلحہ مستعد جنگ مشت پیکے کمان در قبضہ تیرہ در پشت
 یکے بصد مہ پیشانی بسان تپتار جنگی منقر و شمن شکافتہ پیکے بقوت دست
 پنچہ عدو بر تافتہ پیکے نعرہ زنان کہ اینک رسیدم خبر دار شوہ پیکے فریا

کنان کہ وقت شرم است از پیش مروہ یکے را از تاب آفتاب خوشن از ہم نجاتیہ
 یکے با جامہ حریر بہ عدد و آویختہ بہ یکے بہمت درست اسپ بر فیل انداختہ بہ
 یکے بفرم دست برد خود را اپادہ ساختہ بہ یکے را چشم از کثرت غبار فرو بستہ بہ
 یکے را از بس گرد و نفس در گاو شکستہ بہ یکے را زخم شمشیر تا حائل گذشتہ بہ
 یکے را زخم گرز فرق دو سخت گشتہ بہ یکے را بضر گو کہ چون پندہ جلاج اعضا
 برہو اپریدہ بہ یکے را نوک خنجر سینہ و جگر دریدہ بہ یکے بقول چاوشان مست
 بجنگ بہ یکے سر گرم پر خاش بہر نام و ننگ بہ یکے را پاس نمک دا منگیر بہ
 یکے در بند و قاسے عدا سیر بہ یکے را نظر برین کہ در میدان مردان مردانہ باید رڈ
 یکے را منظور اینکہ جان بناموس باید سپرد بہ یکے با امید ترقی دولت و جاد
 راہ جان نثاری پیش گرفته بہ یکے از ہر درستی عمد طرز جانفشانی پذیرفتہ بہ
 یکے را از غیرت مو بر تن خاستہ بہ یکے از بہر حفظ شرم رنگ بر رو کا ستہ بہ
 یکے بزور بازوے خود نازندہ بہ یکے دست تیا سوے فلک نازندہ بہ
 یکے را دعائے نصر من اللہ و روز بان بہ یکے را دست دعا سوے آسمان بہ
 یکے پناہ بہ پیران طریقت برودہ بہ یکے خود را بفضیل حق سپردہ بہ یکے را دعا
 سیفی بر زبان بہ یکے را تعویذ الامان حرز جان بہ یکے با قسوں و دہدہ گر محوش بہ
 یکے بہ سحر و جاد و سخت کوش بہ یکے را جگر بر موج مصقول خستہ بہ یکے را بضر
 گرز مغر شکستہ بہ

بالجملہ ہر یکے بقدر امکان سرگرم جانفشانی بودہ چون در ان نژاد و خورد
 حسن علیخان و حسین علیخان بجز اجتماعے متعددہ چہرہ نگار سعادت گشتند
 و سید نوز الدین خان در ترددات نمایان بدرجہ شہادت رسید۔ اعداد لیرانہ قصد
 بر آن آوردند کہ بشمشیر آبدار سر آن سردار از تن بردارند بہ عنایت اللہ خان
 پسر لطف اللہ خان را کہ با جواتان جوار سرگرم کارزار بودرگ حمیت بجوش آمد
 و عرق سپاہ گرمی حرکت نمودہ با وجود غلبہ اعدای بیجا با اسپ ہمت گرم تیر ساختہ
 بجنگ پیوست بہ مخالفان دست از سادات بازداشتہ پر و صولت آوردندہ
 آن شیر معرکہ مصاف تا دیر کسوت برد نمایان بکار بردہ بار نقاسے خود از گلشن
 جلادت گلہاے شہادت چیدہ زیب دستار سعادت ساخت بہ

ہلا اے ہوشمندان خیمہ و خردمندان بصیر دریا بید کہ مخلوق چون لعبتے
 است بدست لعبت باز و مصنوع ما تند پر وہ ایست در حکم صنایع بے اتبازہ
 نہایت نگاہ پوسے انسان بقدر طاقت بشری بقدم سعی و دیدن است نہ
 متکفل بر منزل مقصود رسیدن و غایت تر و دکشا و زر و مزرعہ کاشتن و
 و سر نیزداشتن است نہ ضامن دائہ مراد چیدن بہ بسا روشن دلان بر غن
 حسن تدبیر سراج منیہ مدعا فر و ختند کہ نسیم حوادث فلکی بیک لوح خاموش ساخت
 و بسا تخلصندان خردمند نہال مقصود و در سر زمین ظهور نشانند کہ عود نسبت
 جاری حکم قضا بیک لحظہ از پادرا انداخت بہ خیمہ مدعاے را کہ قریش عقل

بطناب اوتاد اسباب برافرازد اگر از تند باد حکم ایزدی از چادر آید چه تدبیر
 و شاہد مطلبی را کہ ماضیہ تردد بہ ہفت کردہ بچلوہ در آمد مگر حجابے از غیب
 حاصل شود ناظر اچھ تعصیر بہ ستانان سفار و انش مقرر نمودہ اند کہ وسیع
 سپرے مانع تیر حوادث سماوی نمیتواند شد و ہیچ تدبیرے دافع بلیات
 آسمانی نمیتواند کردہ بہ آنرا کہ جمیلہ آمالش از حلیہ اقبال عاریست
 دیدہ امیدش کہ در بظاہر حوادث غیبی است و آنرا کہ ناصیہ طامش ببارقہ
 سعادت روشن مقدمہ الخیش عساکر اجلالش ادا دلایبی

چنانچہ مختلف گشتن بدر اقبال عالیجاہ بقصد ذنب بلا سے ناگمانی
 دینے است روشن و باوجود رسیدن بساحل مقصود یہ مگرداب فنا و رفتن
 سفینہ حیات آن در یاد دل بر ہانے است بہرین بہ تفصیلات آن کہ چون
 کوشش فرمایان جائت پار فوج عالیجاہ باوجود شہادت شہزاد ہا بر عدا
 چیرہ دستی یافت و نزدیک رسید کہ صورت مطلوب در آئینہ امید چلوہ
 نمایش گیرد فلک حسد پیشہ کہ ناتوان بین کاراوبست و تنگ چشمی
 رونق بازار اوہ غذایش خون دلیران است و طعمہ اش گردہ شیران
 بازمی و مگر نیز انگیزتہ کردہ و نا کردہ را بخاک برہر ساخت - یعنی در چین گرمی
 ہنگامہ تیر و باد سے تہ از جانب جنوب کہ مقابل فرج عالی جاہ بود بر حقا
 بصدقے کہ اگر بگوہ رسیدے از جا بر کنندے و بخار سیاہی عرۃ عالم العیان

فرو گرفت کہ عالم در چشم جهان بین مردم تیرہ و تار یک ساخت بہ تیرے کہ
 مردم عالیجاہ بر اعدا می انداختند ہم باہما میرسید و بانہما سے آتشین کہ
 بطرف معاندان عالیجاہ سرسید اوند باعث ہلاک مردم این طرف میگردد سپاہ
 بہادر شاہ ظہور این طیفہ غیبی از اہل آسمانی دانستہ مخالفان را بہ تیرہ
 تنگ و بان در گرفتند و در آن عرصہ رتخیر را و دلیرب و سنور خان و خان عالم و
 تربیب خان و مطلب خان و رام سنگھ ہاڑہ و دیگر بندہا سے جانفشانی بکار آندہ
 رفقا سے آہا سرداران خود را کشتہ یافتہ دست از جنگ بازداشتہ بالاشما سے
 آہا از معرکہ پہلو تہی ساختند و بعضے تکرمان کہ در راہ مدح و تزییر خود را
 بصورت مخلصان و ائمودہ بودند نرد و عسا باختہ پاسے تردد از عرصہ تاموس
 بیرون کشیدند و در رکاب عالیجاہ غیر از بندہا سے جلو بادشاہی و اکثرے از
 بندہا سے جان بناموس وہ بھیجیکے تانڈہ و فوج بہادر شاہ چون دائرہ کہ ہرگز
 محیط شود از چہار طرف محاصرہ نمودہ بہ تیرہ و بان در گرفتند عالیجاہ باوجود این
 حال در جنگ قطب آسا پا ہر جا بودہ خود پدولت تیر انداز می نمودہ چنانچہ
 چہار ترکش از تیر خالی ساخت بہ ہر تیرے کہ از شست آن راست کیش
 بر آند جو انے ایجاک و خون انداخت ہا ہا آنکہ بدن مبارکش بسناہما سے آہار
 مجروح شدہ بود حسابے ازان بزرگ رفتہ برو مال چہرہ مبارک پاک نمودہ تیر
 اندازی میگردند کہ گویند کشتا تیرا وہ والاتبار در سن وہ سالگی بر فیل سوار می خاہد بود

چون تیرے برآن شہاب اوج سلطنت رسید علیجاہ بدست خود کشید تا آنکہ
تیر دیگر رسید آنرا نیز بر آوردہ فرمودند کہ در ہر اوج استراحت نمایند •• آن
شیر دل اصلا بران راضی نشدہ همچنان نشستہ تماشا سے نیز نگاہی روزگاہ معائنہ
ہینود •• دیگر نقل میکنند کہ چون برسیدن جماعت مزاج مبارک علیجاہ
رعبت آب فرمود فیلیبان اتھاس کرد کہ ابریق آب عقب عماری خاص است
برزبان گوہرستان گذشت کہ اسے نادان این نہ آن وقت است کہ از مقابلہ ادا
بطرف دیگر متوجہ باید شدہ •• درین اثنا چون فیلیبان مجروح شدہ بر زمین افتاد خود بدست
پاے مبارک از عماری بر آوردہ باشارہ فیل را پیش راندند ••

افسوس از جفاے سپہرستمگار و حمد جیت از بیاد می این فلک خوشخوار
کہ کشتی عمر فوج و طوفان بلا انداختہ اوست و پوسف مصری بجاہ اجل اسپر ساخته آوہ
از جورش تخت سلیمان برباد و بستش تلج قباد بر زمین افتاد •• از چین چینیش
تخانہ صد قیصر و فقور خراب از قورش رستم ہسان زال در نالہ واضطراب ••
کیخسرو از جام قورش بلاہل مات چشیدہ و شیرن از جورش نہ ندان ابتلا منزل گویہ ••
خورشید عمر افراسیاب از بیاد می او بمغرب قناد سیدہ و سیاوش از دست
ایذایش بہنزل مرگ ماوا گزیہ •• دستہ تیزش گرون گردان بریدہ و خنجر
قورش سینہ سروران دریدہ •• نہ اورا باکس و ٹاسے و نہ درون خباہندہ
صفائے •• از نیرنگی اوست کہ طشت شفق بہر شام بچون تاجداران مالا مال و

از قہر دست کہ خنجر ہر صبح بخون شہر یاریان برنگ آلی بہ نے نے ہر چو گفتم
 ہمہ تر مات است و آنچہ ہفتم ہمہ خوف و طامات این ہمہ رنگ آمیزی تقدیرت
 و این ہمہ حکمت قادر قدیرہ فلک پیش حکم او چون چرخہ پیر زال شب و روز و سیر است
 و طائر کہ کب بصفیر امش لیل و نهار در حلیرہ حاکم محکم اوست و گران ہمہ محکم ہم
 و بقا و دوام مراد است باقی ہمہ معدومہ تا چند این مقولہ بیان تمامیم و
 تاکہ دست و قلم بجزیران فرسایم تہان کہ بر سلسب اسلی باز آیم و
 و جریہ مدعا کشایم بہ

اگرچہ عالیجاہ با وجود مناسبے معبود دست از جنگ باز نہیں داشت اما از آنجا
 کہ جامہ عمر بر بدن مبارک تنگ آمدہ بود تا گاہ تیر بندوق بر پیشانی اور سیدو
 ہمدردہ آن نظر غیبی کہ پیام اجل بود شاہ بازر و وح مبارک از دام گاہ قابلم
 قدس پرواز نمودہ مصفوف ملاک کہ در عرصہ ہوا تماشائے شجاعت و دلادری
 آن خیر بیخہ ہست می نمودند بر کاب عالی بہ شان گردیدند و قدر سیان جنت فوج
 فوج با استقبال آن حضرت دویدند و حور چاروب گیسوے شکین جنت رفت
 و روپ نمود و رضوان خیر مقدم گفتہ ابواب خلدین بر رویش کشودہ شود
 مرجا از بہشتیان بگوش آن عالیجاہ رسید و در بہشت باہر و شاہزادہ
 بداتان منزل گرفت کہ قہر با سعید و ریک یرج آرام گیرد و در خلد باہر
 دو صاحب زادہ بیان گوہ مقام کرد کہ سر و ہاشم شاد و عجز بیک چین سکین پذیرد بہ

بند ہائے بادشاہی مثل جے سنگھ کچھو کچھو وغیرہ از مشاہدہ این حالت پر بلا ت
دست از محاربه باز کشیدہ ہر گاہ بہادر شاہ ناصیہ ہائے عبودیت گشتند و
رد و الفقار خان بہادر بز سنجے کہ بر پشت ہر دہشت عثمان عزمیت بطرف
گوالیار معلوت ساخت و ملازمان شاہی با وجود شہادت عالیجاہ پائے
از میدان بر نہشتہ ہنچنان سرگرم کارزار بودند و
بہادر شاہ سوارہ بر قبیل ہسان مہر منیر کہ در وسط نصف النہار
سپہ برین طلوع دولت نماید تماشائے شجاعت و دلیری آن ہریران ہمیشہ
شہامت فرمودہ زبان فیض بیان بخسین و آفرین کشود و حکم فرمود کہ بحال
این شجاعت در سلک ملازمان سرکار فیض آثار مابہ دولت شرف اختصاص یافتند
از پر خاش اینہا دست بازواریہ از حیوان و مال اصلا تیاراریدہ اما از آنجا
کہ در آن محرابے پر شور و شور کہ چون عرصات قیامت پر آشوب بود حرف کسے
کسے نمی شنید سپاہ طرفین تا دیرے ست بتاراج اتعہ عالیجاہ و شاہزادہا
در باز نمودند روسے زمین ہر لعل بوجہ اہر آبدار رشک کان بد نشان گروید
و از کثرت گہری سخی سطح ارہن غیرت با بحر عمان در روسے دشت از ریزش
اشرفیہا چون سخن چمن در موسم خزان برگ ریزہ گونہ ہر سفر گشت و از
پراگندگی ہائے رو پیہ با بسا عادت نشتن زار گشت و از آتشہ آوان لبکہ
بہ طرف ریختہ گونی کہ فراش قدرت فرش بوقلمون گسترانیدہ وہ درین کنش

غار نگری فلک تیزہ خونگامہ کشاکش گرم ساخت بہ ہر کہ دست بریدہ مینداز
دیگرے تیغ بر سر میخیزد وہ یکے درج جو اہر بکفت آوردہ و از دست دیگرے
کہ ہر جان سپردہ یکے آتش زنگارنگ از دست نیرے کشیدہ و دیگرے جاہ
حیات بر تنش دریدہ یکے بر اسب صبار قمار سواری نمودہ و بزرگم دیگرے
راہ فنا پیودہ یکے نیزہ بدست رساندہ از دست دیگرے چنارہ کباب عدم زانہ
یکے غارت خیمہ زرو ز درول نقش بستہ و دست قضا طناب عمر شگستہ
بسار دم درین خیال جان باختند و بسا خلق ازین خیال تمام خود را بھلکہ
فنا از آغزندہ چون ظلمت شب پردہ بر روی روز انداختند و فلک سپردہ
ہزار شیر و تار یک ساخت ہر یکے دست از تردد باز کشیدہ بمسکن خود را
منزل گزیدند

ببوی سنایم فروزی بر پرچم رایات جہان کشاکش فرخندہ طلالتے
است کہ چمن سعادتش با بیماری تانید ربانی سیر اسب و گلشن دولتش بسحاب
اند و سبحانی شاداب باشد بہ ہر نفس شاکم اقبال نہکت افرے شام مال
اوست و وہر دم شاکم افضال شگفتگی پراسے از ہار جاہ و جلال ابدہ و دلا
سپر ہر خطہ بطراوت بخشی گلزار دولتش و باغبان فلک ہر ساعت چمن آبل
گلش شوکتش بہ اعلام عظمتش ہمیشہ بدست پیاری ابد و عیبی سر بلند و ممتاز
والوہ سطوتش ہموارہ بہ فتوحات لاریہی سرفرازی جبین شمش مطاع انوار شوقیات

و لوله طالعش فرین نبوش قوتحات به همت تقدیر با تمام مطالبش مصروف
 و حکمت قدیر با تمام کارش مشغوف به اعداد از بهیبت شیر عرش در میدان و
 سبزه مرادش از جو بیار اقبال در میدان به ماهی دولتش در بحر ترقیات
 همیشه نازه رنگاسب و پله میزان در جیش بمقدار بقا که ان سنگ به برق سیف
 آبراش آتش زین خرمن مخالفان تیره روز و تار و خنجر جانگدازش دشمنان را
 خانه سوز به آسمان غاشیه اطاعتش بر دوشش و فلک حلقه بندگیش در گوش
 از آنجا که از جناب که با این منصب بزرگ بذات مقدس بهادر شاه عالم
 پناه محرمت گشته بود چنین فتح و نصرتی که از حمله دریافت بیرون بود و در
 پیش دشوار پستان بیج گونه آسان نمی شود محض تبا سینه می و امداد لاری دست
 داد به آن خدیو آفاق بر عطا ای عطفه و الا از غایت شوق فرق فرقه فرسا
 بر زمین خضوع نهاده زبان را بشکر منعم حقیقی شکر زین ساخت به جوق جوق امرای
 عظیم الشان بادای تسلیمات مبارکباد دست عقیدت را بر بندگی جاوید بخشیدند و
 کوس فیروزی بسان ابر نوز وزی طنطنه در گنبد و در انداخت به بعد اتمام
 جنگ چون اجساد آن و الا اثر اوان قدسی نهاد نظر اقدس در آمد بمقتضای
 نسبت باطن و در وقت قلب بے اختیار اشک حسرت در دامان ریخته بر زبان
 گوهر بیان آوردند که این عزیز مصلحت نیندیش خود را در بلا و مارا در ناسف
 و عا انداخت که بقیة عمر نقش این افسوس از صفیة خاطر زائل نخواهد شد پس

حکم فرمودند که آن شیران فیلی سوز را در تخته تابلوت جا دهند و پرورگان سراق
اجلال را با انواع غرت و احترام قریب دازه جاود اندود و تو نوال چین سلطنت یعنی
والا تبار و بیدار دل را چون در پیشیم بودند در کنار گرفته با انواع نوازش و تقدمات
دلاری نموده اشک از دیده آنها پاک فرمودند و بعد دور و در باغ نور منزل نزول
اجلال فرموده دیده سکنه مستقر ساختند و از آنجا که بیابان راه عید فقط جمال مهر شمال بودند منور
ساختند و حکم اقدس شرف نفاذ یافت که فوج سنگین به گوالیار تیره عمده الملک سعد خان
را با بیرو و بنگاه که در اینجا متوقف شده بودند با کبریا بیاوردند و چنانچه کار پر دازان اشغال
سلطنت حکم والا را کار بند شده در اندک فرسخته مطابق اضربل در آوردند و آن
وزیر مشیر با سایر اسباب و کار خانجات مستقر آنجا رسیده بفرست اسلام عشیه علییه
دولت داین حاصل نمود و ذوالفقار خان نیز بر جانتت پور رسدات عشیه یوس
در یافت و مشمول عنایات اقدس گردید و بزرگان حضرت سلیمان مکان بمقتضای
کمال عنایت آصف ثانی در باب اسد خان را بخطاب آصف الدوله ممتاز ساختند
و به وکالت مطلق غزنیان گرفت فرمودند و مستقیم شان که از آنجا اسکی متوجه شدند الحوی
عالیه پهنه وستان الی انان بغزوان ترمود حسن تدبیر جانشانی نگار برده بخطاب
خانخانان بهما و ظفر جنگ شرف اختصاص حاصل نموده مستدرا اسک و ازارت گردید
و همه با با خطاب و خطایات و تزییبات مناصب قریشی عرفتند بر اثر تهنیت

آئین اکبری

تذیبے از احوال مصنف

راحم شکر فنامہ را چنان در سر بود کہ انمودیچے از حال آباے قدسی
 و نختے از نیزنگی اطوار خود نوشته رسالہ جداگانہ سرانجام دہد و مایہ عبرت و دیدہ
 دوران دوریاب گزید اند لیکن شغل گوناگون خاصہ نوشتن این کتاب
 آگهی مرا از ہمہ بازداشت۔ درین اثنا پیام آراے غیبی چنان گذارش نمود
 کہ یکبار روزگار تاب این ندارد کہ فرست جہان شکر اطوار بر فراز تحریر
 بشماہد۔ بہر او اور وقت آنت کہ نختے از ان درین اقبالنامہ برگوید و
 در چند جانب بڈے گذارده گزیدہ پندے نگارو۔ بدین نوید قدسی برتخے از ان
 بر نوشت و دل خالی کرد۔

از آنجا کہ نسب سرشدن از تہی دستی با ستونن نیانگان بازرگانی
 نمودن و کالاکامادانی بی بازار آوردن است و از شوریدہ معزای ہینزدگان
 نازش کردن و آہوے خویش نام دیدن نمیخو است از ان شرطے
 بر طراز و در افسانہ گذاری کند۔ درین پادپیہ دیو لاج پابند سلسلہ بجائے
 نزد و آبیاری انساب صوری در تہہ ہنگاہ معنوی بکار نیاید۔

ایات

چونادانان نه در بند پدر باش پدر بگذارد فرزند مہر باش
چو دود از روشنی بنود نشانت چه حاصل زانکہ آتش راست فرزند

در محاورات روزگار است راجحہ و نژاد و ذات و امثال

آن تعبیر منسبند و آنرا بعالی و سافل پائے بند گردانند۔ ہنوار آگاہ
دل داند کہ این بدان باز گردد کہ از آبائے میانی ادیکے بقزونی

شروت ظاہر یا بشناسائی حقیقت چیرہ دستی یافتہ و بنام یا لقب
یا حرفہ یا سکن شہرت گرفتہ۔ (و اگر نہ عامہ کہ مردم زاد را از فرزند)

آدم صنی شمرند و بگفتگو کے داستان گذاران دل بنادہ احتمالے

دیگر راہ ندہند پڑ ظاہر کہ درین معاملہ از دوری راہ از پا اندارند

و بدان گوہر گرامی اعتبار نگیرند۔ پس چرا سعادت گزین بیدار دل

بدین افسانہ بنجواب رود و بران تکیہ زدہ از حقیقت پڑو ہی

دست باز گیرد ہا پسر نوح را از ایند و شناسی پدر چہ سود و ابراہیم

خلیل را از بت پرستی اصل کدام زیان ؟

ہیت

بندہ عشق شو و ترک نسب کن جامی کہ درین راہ قلان ابن قلان پیر نیست

لیکن بسر نوشت آسمانی در رسمیان صورت پرست افتادہ و با

طائفہ بڑا میحنت کہ سب را بر حسب گزینند۔ ناگزیر کھنچے آزان بر گوید
و ماندہ براے این گروہ گترو۔

شماره آباے کرام داستان دراز است۔ چگونہ گرامی
انفاس را بنا بایست وقت بفرود شدہ بر خے در لباس ولایت و گروہے
در علوم رسمی و طائفہ درزی عمارت و جمعی در معالہ گذاری و طبیعہ
در تجربہ و تنہائی بسر بردہ اند۔ از دیر گاہ زمین بین و طنگاہ این
والا اثر ادا ان بیدار دل بود۔ شیخ موسی پنجمین جہرا در مہادی حال
رہبہ گی از خلق رو داد۔ ترک خانمان نمودہ غربت گزید و بہر ہی علم
عمل معمورہ جہان را بہاے عبرت در نوشت۔ در ماہ تاسعہ ورقصہ ایل
کہ نزیہنگاہے است از سیوستان بسر نوشت آسمانی عزلت گزید و از
پیوند دوستی خدا کی شان حقیقت پڑوہ کہ خدا شد۔ اگر چہ از صحرا بہدینہ
آمد لیکن از تجربہ بتعلق نشانت۔ بر بہان نطخ آگہی بودہ نفاس گرامی
را در آویش خویش بکار بردے و زندگی بیبدلی را در پیراستن
نفس بو قلمون مصروف گردانید۔ فرزند ان و نیاثر سعادت نمود
پیر و امین او بودہ خرسندی داشتند و دانش عیانی و بیانی حی
اند و خستند۔

در عنفوان ماہۃ عاشقہ شیخ خضر را آرزوے دیدن بر رخ او کیا

ہندو رقتن بدیار حجاز و دیدن الوس خود بسفر در آورد۔ با چندے
 از خویشان و دوستان بصوب ہند آمد۔ بشہر ناگور میر سید بھیا
 بخاری اچھی کہ جانشین محمدوم جانیان بودنہما از ولایت معنوی بہرہ
 وافر داشتند۔ و شیخ عبدالرزاق قادری بغدادی (از اولاد گرامی
 اسوہ اولیائے بزرگ سید عبدالقادر جیلی) و شیخ یوسف سندی کہ سیر
 صورت و معنی فرمودہ بودند بسا کمالات حقیقی فراہم آوردہ در گذر گاہ
 ارشاد و رہنمائی خلق بسر بردے و جانیان از رہ آورد او ذخیرہ ہا
 برگرفتے۔ از گرم خوئی و دوجوئی این بزرگان کار آگاہ و از خاک دہنیکہ
 بنگاہ روزگار خوردہ آن رہگرا سے غربت توطن گزید۔

در سال ہند و یازدہم ہجری شیخ مبارک از نزمہنگاہ علم بعین آمد۔
 و طیلان ہستی بردوش گرفت بنیر و سے دم گیر اور چہار سالگی لوا مع
 آگہی پر تواند اخت و روشنائی روز افزون چہرہ سعادت افزوخت۔
 در نہ سالگی سرمایہ شہرگ پیدا کرد و در چہار دہ سالگی علوم متداولہ اندوخت
 و در ہر علمے متنے یاد گرفت۔ اگر چہ عنایت ایزدی قافلہ سالار آن
 بیدار بخت بود و یکو سے بسیارے بزرگان در یوزہ فرمودے لیکن
 در ملازمت شیخ عطن بیشتر بسر بردے و تشنگی باطن از آموزش
 او افزو سے شیخ ترک نژاد است۔ صد و بیست سال عمر یافت۔ در زمان

سلطنت سکندر لودی در آن شهر دژ نگاه خود ساخت و در خدمت شیخ سالار ناگوری پایتیه و الایه شناخت بدست آورد. شیخ در توران و ایران و انش کتاب فرموده بود.

انفصاح شیخ خضر بصوب سند باز گردید. آنگی اندیشه آن بود که برهنه نزد یکان رازان بلاد رخت باین دیار آورد. روزگار او در سفر سپری شد و در حدود ناگور قحطی سترگ او افتاد. و باس عام فقرت اینگخت. غیبه از مادر و والده همه راز روزگار سپری شد. پدر بزرگوار را همواره غمیت جهان گردی از خاطر نوراگین سر بر زده و دیدن بزرگان هر سرزمین و در یوزة فیض ایزدی نمودن بر جوشیده لیکن کد بانوسه خاندا عفت رخصت نمیداد و سرکشی در خاطر سعادت منش نبود. درین کشاکش باطن بملازمت شیخ فیاضی سجاری قدس سره پیوستند و شورش دل افزایش گرفت. آن پیر نورانی را آغاز آگهی نظر یگانه بر بنده ایزدی افتاد و روشنی دل و سعادت جاوید روزی شد. در یوزة ارادت و گزیدن روشنی معین نمود. پاسخ یافت درین نزدیکی یکے را بر فرزند ایت برمی آرند و برینها فی جویندگان آگهی نامزد میکنند عبید الله نام دارد و گرامی لقب او خواجه احرار خواهد بود. انتظام آن منگام نماید و آئین او برگزیند. خواجه در آن منگام آبله پاسی عرصه تکاپو بودند و

در جستجوی جان دار و حقیقت دواد و داشتند۔ چون وقت کار رسید
بدان پایہ والا سرافرازی یافت و تلقین خدا پر وہی از و برگرفت۔ گنہائی
را خلوت او فرمودہ اند و بے تعینتی پیشہ او مقرر شد۔ در سخنان خواجہ
ہر جا کہ بدرویشی تعمیر میر و داین یگانہ آفاق را میخواستند۔ قریب چہل سال
در دیار خطا بسر برد و درشت و کوه عشرت تنہائی اندوخت بصد ہدایت
سال عمر گرمی رسیدہ بود و آثار گرمی درونی همچنان افزایش داشت
شبہ پدر بزرگوار در ان مہر ولادت بچنای از خدایان سعادت پذیر
دستان حقیقت میگفت و بیانات دل افزوز بر فراز طور میر رسید
ناگاہ آواز آبے بگوش رسید و بارقہ الہی بدخشید۔ ہر چند اندیشہ رفت
نشان نیافتند۔ روز دیگر بتگا پوسے سخت و جستجوے بسیار روشن شد
کہ در خانہ کلاے آن بزرگ معنوی عزلت گزین است۔ از نور ارادت
او زمانے دل بر آسود و خاطر ہرزہ گرا باز آمد۔ پوست چہار ماہ سعادت
می افزودند و بنظر کسیر اور روز افزون عیارے میگرفتند۔ در ان نزدیکی
سفر ملک تقدس پدید آمد و دل را بگو ناگون حقائق بر آسود و بر سنہائی
جو بیندگان حقیقت اشارت رفت و بچو شد لی و فارغی خست بر بستند۔
در ان نزدیکی نقادہ دو مان عصمت کہ تربیت پدر بزرگوار فرمود
ازین خاکدان فنائی رد و پرورشید۔ و حادثہ مال دیو قدرت انداخت

پدر بزرگوار بآئین تجر و بسوسے دریائے شور گام بہت برداشت
 و ہنگلی بیچ آن بود کہ از ان راہ چہار دیوار معصومہ عالم پیو وہ آید و از
 گر و ہا گروہ مردم بخشنے فیض برگرفتہ شود و در احمد آباد گجرات بوالا نگر
 پہنچتند۔ و دانشنامے تازہ آگئی آورد و در مہرمن بزرگ سندھ
 عالی بدست آمد۔ و در آئین مالک و شافعی و ابو حنیفہ و جنبل و امامیہ
 گوناگون دریافت اصولا و فروعات ہم آوردند و بتگا پوسے سخت پایہ
 اجتہاد و رونمود۔ اگرچہ باقتضائے نیاگان بزرگ بروش ابو حنیفہ انتساب
 داشتند لیکن ہموارہ کردار را بچو طہ آرائیش داد و سے و از تقلید بر کنارہ
 بندگی دلیل کرد و آنچه نفس را دشوار آید برگرفتے و از سعادت منشی
 و روشن ستارگی از علم ظاہر و حقائق معنوی گذارہ شد و زہنگاہ صورت
 رہنمائے ملک حقیقت گشت اسالیب تصوف و اشراق بر خواندند
 و فرادان کتاب نظر و تامل دیدہ شد خاصہ حقائق شیخ ابن عربی و شیخ
 ابن فارض و شیخ عبدالدین قونوی و بسیارے اصحاب عیانی و
 بیانی نظر عاطفت انداختند و نصرتہائے بے اندازہ روداد و روشناس
 ابو العجب روشنی افزود۔ و از جلال نعم الہی آنکہ بلا زمت خطیب ابو الفضل
 گابرونی شرف اختصاص یافتند۔ و از قدر دانی و آدم شناسی بقرینہ
 برگرفت و با موزگاری گوناگون دانش بہت برگماشت و مراتب

تجربیدو بسیارے غوامض شفا و اشارات و دقائق تذکرہ و محسطنی
 راتذکار فرمودند و سر استبان حکمت را طراوتے دیگر پد پد آموز با
 بینش ماروان پایہ دیگر افزود۔ آن فرود بیدہ مرد و خرد پڑوہ بسی
 فرمازد و ایان گجرات از شیراز بدین دیار آمد وستان شناسائی را فروغ
 تازه افزود۔ از گردہا گروہ دانشوران روزگار در یوزہ آگہی کردہ
 بود لیکن در علوم حقیقی عقلی شاگرد مولانا جمال الدین دوانی است
 جناب مولوی نخت نژد والد خود او اہل مقدمات را اندوخت
 و پس ازان در شیراز در درس مولانا محی الدین اشکبار و خواجہ حسن شاہ
 بقال بدانش آموزی بر نشست و این دو بزرگ از سر آمد تلامذہ سید سرفراز
 جرجانی اند۔ و نختے در دبستان مولانا ہمام الدین گلباری کہ بطوابع
 ماشیہ عمیقہ دار و آمد و رفت نمود و چراغ و ریافت افزود و از
 نخت رہتونی اورا کتائیشماے غریب روداد و کتب حکمت را بہتر
 رسیدہ مطالب آرزویشوار با فی آرائش و ادچنانچہ تصانیف
 او بران دلالت کنند و محبت بر گوید۔ و بعد ان مدتیہ فیض پد پد بزرگوار
 را بشیخ عمر متوی کہ از اکابر اولیای زمانہ بود سعادت ملازمت روداد
 و آن گوہر شب افزود دستگاہ عیار مندی تمام یافتہ آئین بزرگ منشی
 و شرک دانائی را بطرز کبرویہ تلقین فرمود۔ و بسیارے باستانی سلاسل

را از شطاریه و طیفوریه و چپشته و سهروردیه و ریافته فیض پذیر آمدند
 و هم در آن شهر مبارک بهمین شیخ یوسف که از هوشیاران سمرت
 و ر بودگان آگاه دل بود رسیدند و سرمایه دیگر آگهی انداختند. همواره
 مستملک دریاسه شهود بود و مهر گز او بے از آداب عبودیت از دست
 نرفته. از برکات گرامی صحبت در آرزوی آن شدند که نقوش
 علمی از ساحت ضمیر سترده آید و دست از رسمیات باز داشته
 محو جمال مطلق گردند. آن خوانائے رموز صفو تکده دل شناسان و
 ازان عزیمت باز داشت و بر زبان گوهر آموذ گذارش نمود که
 سفر دیار ادر بسته اند. بصوب دارالخلافه اگره گام طلبتیند
 اگر در آنجا کار نکشاید قدم بصوب توران و ایران باید برداشت
 و هر جا که اشارت رود و فرمان در رسد حل اقامت انداخت
 و علم رهنمی طیلان احوال خود گردانید.

بدین اشارت همایون غره اردی بهشت سال چهار صد و
 و پنج جلالی مطابق چهارشنبه ششم محرم نهند و پنجاه در مصراعت
 دارالخلافه اگره حرساء عمایکه نزول صعودی فرمودند. در آن
 معبوره دولت شیخ علماء الدین مجذوب که بر صفاخ قلوب و خفایای
 قیور آگهی داشت اتفاق صحبت افتاد. ایشان ازان سستی بهیاری

تلمیذ شیخ ابن حجر عسقلانی برگرفت۔ و چون در نصد و پنجاہ و چہار
 رخت بہتر گاہ قدسی کشید۔ والد بزرگوار ملتزم زاویہ خود شد۔
 اہوارہ ہشت و شوبے باطن و پاکیزہ داشتن گوہر ظاہر بہت
 گماشت و بکار ساز حقیقی روئے تیا ز آورد۔ و بدرس گوناگون علوم
 اشتغال فرمود و گفتگوئے پاستانی زار و پوش حال گردانید
 و خواہش رازبان اثر و ہاوش برید۔ از اہل ارادت گروہے
 احتیاط گزین سعادت آموذ اگر معلومے برسم اخلاص آور دہے لختے
 پذیرفتے و قدر در بایست برگرفتے و دیگر مردم را معذوری گفتے و دست
 بدان تیا لودے۔ بہتر فرصت شست گاہ او پناہ دانشوران و جا
 یازگشت بزرگ و کو چک آمد۔ از حد انجمنہا بر ساختند و از دوستی خلوتہا
 بیار استند۔ نہ از نخستین اندوہ راویانے و نہ از پسین شادی۔ شیرخان
 و سلیم خان و دیگر بزرگان در مقام آن شدند کہ از وجوہ سلطانی چیز
 بگیرند و تیبولے در خون قرار یابد۔ از آنجا کہ بہت بلند بود و نظر عالی
 داشت سر باز زد و پیرایہ افزایش منزلت گشت۔

چون ز رہنمائی مردم در نہاد سر شستہ بودند و از در گاہ ایزدی
 فرمان راست گذاری داشت و اشارت اولیاے زمان یا ورو
 مہربانی ہوا داران روز افزون ہوارہ بآیندگان مجلس و جویندگان

آگہی بدہ گوہ فرمودے و بر خوبا سے تباہ مردم سرزنش کردے۔
 ظاہر پرستان خویشتن دوست رنج زدہ گشتے و اندیشہاے نامنرا
 نمودے۔ چون بسیج ہنگامہ آرائی در سویداے ضمیر نبود عینیت معرکہ
 گیری و دکا نڈاری پیرامون خاطر گشتے نہ در حق سرائی و نگوہش
 بدکاران تحفیف رفتے و نہ بچارہ سگالی رسیدگان پر خاش جو توجہ
 بر گماشتے۔ و با این معنی ایزد بہمال دوستان حقیقت نش و فرزند ان
 سعادت گزین کرامت فرمود۔ اگرچہ ہوارہ در گفتگوے علمی گرامی
 اوقات گزارش یافتے لیکن در زمان افغانان و انشہاے حقیقی کتبہ
 بیان آمدے و چون ماہچہ رايات عالی جہانبانی بنت ایشیانی بتازگی
 ہندوستان رافروغ دیگر بخشید چندے تورانی و ایرانی بدستان
 آن شتاساے رموز انسی و آفاقی پیوستند و انجن دانائی را رونقے
 دیگر پدید آمد و تشنگان خشک سال تیز را مبرز آہا لبریز شد و رہ سپارا
 اندیشہ گرد اور نر ہتگاہ آراش جا گرفت۔ ہنوز ہنگامہ گرمی نہ پذیرفتے بود
 کہ چشم زخمے رسید و ہیو دست چیرگی بر کشاد۔ نیکان روزگار یگوشہ
 غم و در شدند و سفر ناکامی پیش گرفتند۔ پدر بزرگوار انضر دے دل
 و رہان زاویہ عزالت ثبات پائی فرمود۔ از تا ئید ایزدی ہیو کار دیدگان
 فرستد و محذرت خواست و از سفارش آن حق سگال بسیار سے

از تنگنای غم بنزرتگاہ شادی درآمدند۔

نخستین در سال جلوس شاہنشاہی بر اورنگ خلافت چنانچہ
سپند بردولت افزوزند و دفع عین الکمال انگارند قحط سالی
سترگ پدید آمد و گرفتہ بندی گوشت۔ تین معمورہ خراب شد و
غیر از خانہ چند اثرے نماند۔ وبای عام بسر باری آن شورشی
بے اندازہ بر جانیان آسیب رسانید۔ در اکثر بلاد ہندوستان
این تنگ دستی و جان گزائی بود۔ آن پیر روشن ضمیر در بہان
زاویہ قدسی پائے ہمت افشرد و گرفتہ رے بران صفو تکدہ
زندست۔ راقم شکر فنامہ در ان نہنگام در سال پنجم بود و نیز آگہی
چنان بر پیش طاق پیش سے تانت کہ شرح آن و کالیب گفت در گنجی۔
و اگر در آید بہ تنگنای شنوائی زانیان در نشود و این سانسہ نیک
بخاطر دار و آگہی دیدہ در ان دیگر معاضدہ آن۔ سختی روزگار خانہ انہا
بر افکند و گروہا گروہ مردم فرو شدند۔ در ان کاشانہ ہتھوا کس از
ذکور و اثاث خرد و بزرگ ماندہ ہاشند۔ اخوان روزگار از فرامی
حال و نشاط در نہ نشان حیرت افزوسد و کیسیا گری و سحر طرازی گمان برود
گاہ یک سیرغلہ ہم رسیدے و آنرا بد گیوماسے سفالین جو شانیدے و آب
تفسیہ بدین مردم قسمت یافتے۔ و شکفت ترا آنکہ غم روز می در ان

منزل بود و بجز اندیشہ پرستش ایزدی چیزے بخاطر راه نیافتے و جز محاکمہ
 نفسانی و مطالعہ اسفار حقیقت شغل دیگر نبود تا آنکہ رحمت ایزدی بر بہنگام
 ثبات و زخامے سترگ چہرہ نشادمانی برافروخت و ماہیچہ را بیت شاہنتا ہی
 پر تو انداخت و جهان را بعد لت روز افزون روشنائی حاصل بخشید۔
 بارگاہ خرد در بالمش درآمد و کالاسے آگہی را ہاے بزرگ ہماوند۔ فنون
 حکمت و انواع دانش در میان شد۔ بیانہاے تازہ رو و راست دیدہا
 بلند و دریا ہماے گزیدہ پیدا نی گرفت و گوناگون مردم ادخزینہ
 عقل فوائد بیکران برداشتند۔ و خلوتکدہ آن لوزانی نہشت مجمع دانایان
 ہفت کشور آمد و سخن بلند کی گرا شد۔ حسد ہاے افسردہ برافروخت
 و ناتوان بینی بدگوہران افزایش یافت۔ ادبر آئین خویش سرگرم
 بودہ راہ رسم نہر و و بر در بیخو است نشستہ راہ در بایت نشافتے
 و مردم کم گذار و کوتاہ بین بیتاب شدہ راہ افترا سپروند۔ بیشترے
 بگروہ مدد و یہ پیوند داوے و از گفبار پریشان داستلہا پر دانختے۔
 سادہ لوحان روزگار بر آغا لیدے و بخمال تہاہ بدل آزاری تگاد و
 نمودے۔ اہلکی دست آویزانیان سانئہ شیخ علانی است۔

گروہے در سہد باشند کہ میر سید محمد جو پوری را احمد کی موجود
 شمرند و در ان مبالغہ نمایند۔ با علم و عمل و تہذیب اعلیٰ چندین نصوص

رافرا موش کرده درین مذہب غور نمایند و در زمان سلیم خان
 شیخ علانی نام جوانی با راستگی ظاہر و باطن بدین در طہ اقلید و در
 مسر سعادت تختین بناسبت انزو ادا اختیار تجرد بدیدن پدر بزرگوار
 آمد۔ فتنہ اندوزان بہانہ جواز بان ہرزہ سرائی داشتند و سرمایہ گفتگو
 پدید آمد۔ علمای زمان کہ نادان دانش فروش و زہر گیای لوش نما
 اندکین ادبر خاستند و بہ گیسختن پیوند عصری او ہنگام آراستند و سجلا
 درست کردند۔ پدر بزرگوار بدیشان موافقت نمود و عقل و نقل را
 معاند اینان نیافت۔ در پیشگاہ ہرزبان ہندوستان معہ کہ
 آراستند و باندیشہ تباہ خویش راہ کوشش سپردند۔ سدا آراے حکو
 وانش نشان روزگار فراہم آورد و در جستجوی حکم شرعی تکا پونہ و۔ پدر
 بزرگوار را نیز در ان ایجن طلبد اشقت۔ چون سخن از ایشان پرسید
 بر خلاف حرف سرایان جاہ طلب پاسخ دادند۔ ازان روز کہ کین بستہ بدین
 آئین متہم گردانیدند و در چنین معاملہ کہ وجود ہمدی از چیز آحاد است بمعین
 عناد چندان کوشش نمودند کہ کار او سیری شد و بر شے بدگوہران
 آئین شیعہ را کنون ضمیر ہنداشتمہ راہ نگویش سپردند و ندانستند
 کہ شتابائی دیگر است و پذیرائی دیگر۔
 خاصہ درین ہنگام یکے از ساوات عراق را کہ یگانہ زمانہ بود و علم را

باطل مقرون دانسته و گفت را با کردار یکسانی بخشید و اسن آلود
 تمت گردانیدند و از توجیه شاهنشاهی دست بدامن او نمی رسید-
 روزی در محفل همایون گزارش نمودند که پیش نمازی میرروایت
 هرگاه گواهی او مردود باشد اقتدار چگونه سزاوار بود و روایتی
 چند از معنی نامهای باستانی باستانشناسان آورند که اشرف عراق را
 نتوان شنود- و کار بر میردشوار شد- چون رابطه اخوت داشت
 حقیقت را باز نمود- پدر بزرگوار بسا سخنان هوش افزا فرموده
 تسلی دادند و برگشتگویی بدسگالان دلیرتر گردانیدند- و پاسخ
 آن نقل چنان بر زبان گوهر آمو گذشت که معنی آن روایت تقسیم
 آنچه در کتب حنفی ازین باب نقل آورند عراق عرب مراد است نه
 عراق عجم- چندین جا بدین معنی تصریح رفته و نیز تمیز کرده اند در میان
 اشرف اشرف و اشرفی چه در مراتب پاداش فرمان پذیران را بر چهار
 گونه ساخته اند- نخستین اشرف اشرف یعنی حکما و علما و سادات و اقیاء- دوم
 اشرف و آن عبارت از امراد کشاورزان و امثال آن باشد سوم اوساط
 و آنرا در محترقه و اهل بازار منحصر دانند- چهارم ادالی که بی پایه اینان نرسند
 مانند پاجیان و بهره گردان- و هر یک را با دافرا و جداگانه نگاشته اند
 تا هنگام نیکی بی چسان سلوک رود و کیفیت بکار هر کدام چگونه بود- و سخن

اگر ہر بدکنندہ را یکسان مانتی نمایند پائے از شام ہر او سعادت یکسو
 کردہ باشند۔ میرا زمین آگہی بہالید و گوناگون نشاط اند وخت و از
 برائے پاکدامنی خود و ناشناسائی حالی بدگوہران نگاشتمہ پیشخ نظر
 ہمالیون و رآورد۔ آن خیرہ رویان ہرزہ سردار گوہیرانی افتادند
 چون معلوم شد کہ از کجا برگرفته افزونہ حسد ساختند و مثل این یادویہا
 چند بار بر ملا افتاد و سرمایہ شورش ناشناسندگان گشت۔ سبحان اللہ
 با آنکہ گروہا گروہ مردم اتفاق دارند و رین کہ بیخ کیستہ نہ اینچنان است
 کہ یک امر خلاف واقع ندارد و نہ اینچنین ہمہ بطلان آموذ با این معنی اگر
 یکے از شناسائی در مسئلہ بر خلاف آئین خویش تحمیل نماید بسر آن نرسد
 و بکین او بر خیزند۔ پس از درازی سخن از ان نکوہش باز بتشیع منوب
 گردانیدند لیکن از حمایت الہی بدگو را پیوستہ گردن شمساری بر نشستے
 و تشویر زدہ پائمال غم گشتے و از بدگوہری و ناپذیرائی عبرت نگرفتے و بر بہان
 ہدسگالی حیل انداختے تا آنکہ نیرنگی زمانہ و پولو العجی روزگار نقش شکر
 در میان آوردہ تفرقہ سترگ چہرہ عبرت افزونست۔

سال چہار و ہم الہی مطالبی منصفہ و مہقا و مہفت الہالی پدر بزرگوار
 از گوشہ اثر و اپر آمد و سختیہا سے غریبہ ر و آورد۔ سختے از ان بر نویسید
 و عبرت نامہ بر گوید۔ اگر چہ ہوارہ زنبور خانہ حسد شورش داشت و مار سوانج

در جوش و شب چراغ دوستی بیفروغ و نیکان روزگار دل
 در بدی بستی و در بیگانگی باز کرده بودند چنانچه ایمان گذارش یافت
 لیکن درین هنگام که پایه دانش بلندی پذیرفت و بزرگان روزگار
 در تلذذ پافشردند و هنگامه مردم گرمی پذیرفت و پدر بزرگوار
 بر آئین خویش خواهان نکو هیده بر شمرده و دوستان و نیکو اهل
 را ازان باز داشتند علمای زمانه و مشائخ روزگار که ذات نجسته را
 مرآت عیوب خود دانسته به تباہ سگالی و چاره اندوزی نشستند
 و خود را بیمار چرخ اندیشماے تباہ یافتند و با خود در میان آوردند
 که اگر نمودی و نشین شهر یار عدالت پژوه گرد کن اعتبار با
 ما را چه آبر و خواهد ماند و انجام کار بر کدام حال نکو هیده قرار یابد
 پایمال غم و اندوه شده بکین تو زی نشستند و به بتان سرائی گام
 فراخ برداشتند و بدستان گذاری و حیل اندوزی بسیارے نزدیکان
 عیبی همایون را بگفتار های گریه آلود از راه بردند بعضی بدگوهر را
 بتعصب دینی فروخته بشورش در آوردند۔

اگر چه از دیر باز طرز ناسلوه همین بود لیکن در هر زمانے بیادری
 حق گذاران سعادت آموذ بازار جوش بدگوهران پراگنده شد بے
 درین هنگام آن گروه راستی پیشه درست پیوند و در تر شدند و سب آمد

صرف سردایان بزم ہمایون بکین آرائی نشست۔ تباہ نشان
بے آزر و دیونتراوان ناپارسا گوہر قابو یافتند۔ پدربزرگوار
بمنزل دوستی الہی تشریف بردہ بودند و من سعادت ہمراہی
داشتند۔ آن رعونت فروش غرور افزا نیز در ان انجمن حاضر شد و حث
سرمائی پیش گرفت۔ مراستی دانش و شیباب در سر بود۔ از مدرسہ
بمعاملہ جاگامے برندا شستہ در بے صرفہ گویہاے او مر ازبان بر
کشودند و سخن را بجائے رسانیم کہ او سنجالت رفت و نظارگیان
بجرت فرد شدند۔ ازان روز بان مقام بیدانشی بہت گماشت و آن گروہ
گستہ امید را تیز تر گردانید و پدربزرگوار از کیدانیان فارغ
دل و من درستی آگئی بیخیز۔ نخستین آن دنیان دنیا پرست بآئین سالوسیان
ہوشیار حق گذاری و دین آرائی نشستہ انجمنہا ساختند و درون آزر
مندان را بشخون کردہ بیارے پیچولہ جائے نیستی فرستادند۔ ہر گاہ
خدیو عالم از خیرگالی و نیک بپسچی معاملہ کیش و دانش و داد را بگروہے
نیکو ظاہر گذاشتہ باشند و خود طیلسان بے توہی بروش گرفتہ حق
گویان راستی بخش را بازار کاسد باشند و دیوکیاران دانش ناراست
رو و بزرگان دولت با آن مشتے حیلہ یاور باشند و تعصب را روز بازار
جائے آنت کہ خاندانہا بر او فتند تا موسساتام تباہ گردو۔ در چنین ہنگام

کہ بدگوہران تباہ کار بہ نیکوئی نام برداشتہ مانند خریدے کہ بدوشیزگی
 فروشند و غزن بر آید و دنیا داران بے آزر م در چیرہ دستی و تنگ
 چشمان دل کو ریکہ و بین و دوستداران ہوا خواہ و در دست در است
 گذاران گنج گزین و نہ گامہ کشش سبک دینان گرم وزن با یکدیگر انجن
 رازگوئی برسا و پیمان دل آزاری تازہ گردانیدند۔ یکے از دورویان
 وہ ولہ و ہاروت سیہ حال افسون نیرنگ را کہ از رو باہ بازی در دانش
 گاہ پدر بزرگو از بہ نیکوئی خریدہ بود و با آن گروہ تاراست یکروئی
 ویکتائی دانست پیدا کردند و افسون خدا آزاری و افسانہ بیہوشی
 بر خواندہ نیم شبے فرستادند۔ آن شعبدہ کار نیرنگ ساز دوران تاریک
 شب بادے لرزان و چشمے گریان در رنگے شکستہ در وے و ژم بخکو تکرہ
 ہمین بردار نشافت و ظلمات بدکاری آن سادہ لوح را بے آرام
 ساخت و آن شناس مکر و فن راز جابر و خلاصہ سخن آنکہ بزرگان
 زمان از ویر گاہ دشمنی دارند و کم عیاران ناسپاس بے آزر می۔
 امر و زقا بویافتہ ہجوم نمودہ اند۔ بیارے ازار باب عمامہ را شمود
 و برنے را مدعی قرار دادہ برائے تشخیص مفتریات بہ بہارناسے شایستہ
 انگینتہ۔ ہمہ دانند کہ این مردم را درین بار گاہ مقدس چگونہ محفل اعتبار
 است و برائے گرم بازاری خود چہ سرفراز مردم را از میان برداشتند

و چه سنگار یہاںے زبردست نمودند۔ محرمے در خلوت ایشان داشتیم۔
 درین نیم شب مرا آگهی دادند من بیتابانه بتبارسانیدم۔ مباداروز شود و
 کار از علاج گذرد۔ اکنون راسے آنست کہ ہمیں زمان شیخ رابے آنکہ
 کسے آگهی یابد بگوشے برند و روزے چند برکنارہ باشند تا دوستان فراہم
 آیند و حقیقت حال بغرض ہمایون رسد۔ آن نیکو ذات را او ہمہ فرود گرفت
 و بصد بیتابی بخلوتکہ شیخ رفت و ماجرہ گذارش نمود۔ فرمودند ہر چند دشمنان
 چیرہ دستی دارند ایزد بہ حال آگاہ و بادشاہ عادل بر سر خوانایان ہفت کشور
 حاضر۔ اگر مشتے گروہ بیدین و دیانت را بدستی حدیے آزر ہم داشتہ باشد
 درست پیمانے بر جاے خود است و پریشش را دژ بستہ اند۔ و نیز اگر
 بہر نوشت ایزدی بر آزار ما نرفته است اگر ہمہ برانند۔ آیسے نتوانند
 رسانید و تباہ کاری نیارند باخت و بیچگونہ گذرے بہا زسد۔ و اگر خواہش
 آن جهان آفرین برین است ما نیز بکشادہ پیشانی و تازہ روی نقد زندگی
 رامی سپاریم و دست از جاے پینہی باز میداریم۔ چون عقل بر بودہ بود و
 غم افزودہ حقیقت طرازی را افسانہ سرانی و سور انگیزی را سوگوار می
 دانستہ حربہ بر کشاد کہ کار معاملہ دیگر است و داستان تصوفت دیگر۔
 اگر نمی روید من خویشتن را ہمین زمان قصد میکنم۔ دیگر شادان شید من
 خود بارے روز تا کامی رانہ نیم۔ از پیوند پدری و عاقلیت ابوت پذیرا

خواہش شدند۔ بفرمودہ آن پیر نورانی من نیز بیدار شدم۔
 ناگزیر دران شب تاریک سے تن پیادہ برآمدند نہ رہے مہین
 و تہ رفتار را پائے استوار۔ پدربزرگوار در تماشائے نیزنگی تقدیر بودہ
 خموشی داشت۔ و میان من و برادر کہ در کار ملک و شغل معاملہ دران
 ہنگام نادان ترے گمان نہ داشت گفتگو شد و در پناہ جاسخن رفت۔
 ہر کرا او پیدا ای ساخت من تاخن میزدم و ہر کہ من بر شمر دم او دست
 رد می نشانند۔

قطعه

دشمنان دست کین بر آوردند دوستے حصہ بان نمی یابم
 یک جهان آوستے ہی بیستم مردے در میان نمی یابم
 ناگزیر با ہزاران تگاپو بجائے یکے از مردم کہ حقیقت منشی
 اویقین برادر م بود و من ناستائے صحیح وجود و زبان کار عنصری
 بازار ترکیب را گمانے ہم نے در رسیدہ شد۔ اور از دیدن این
 بزرگان آسودہ روزگار دل از جارت و از بر آمدن پیشیان شد
 و بر روی در ماند۔ ناگزیر جائے برائے بودن اختیار کرد۔ چون
 دران شوریدہ مکان رفتہ شد پریشان تراز خاطر او بود۔ شگرف
 حالے پیش آمد و طرفہ اندوہے سر پائے دل گرفت۔ مہین برادر من

در من آویخت با وجود فراوان شناسائی غلط رفت و تو بدان
 کم اختلاطی درست اندیشیدی۔ اکنون چاره کار چیست و راه
 اندیشه کدام و دم آسایش کجا توان برگرفت به چنان پاسخ و ادم
 هنوز صبح نرفته است۔ برگشته بزادی خود باید رفت و مرانائب
 سخن گردانید۔ امید که طیلسان زمانیان برداشته آید و کار فرو بسته
 کشوده گردد۔ پدرم آفرین نموده بدین سخن گوید و برادر بر بهان
 آئین سر باز زد و گفت ازین سرگذشت ترا خبری نیست و از مکر
 اندوزی و هاروت منشی این مردم آگهی نداری۔ ازین وادی بگذر
 سخن در راه بگو۔ با آنکه بادیء آزمون نه پیموده بود و سود و زیان مردم
 برنگرفته با نقای آبی کیے را بخاطر آورده گذارش نمود چنان بر پیشگاه
 باطن پر تومی افتد که اگر کار دشوار نشود همانا یاری تو اند نمود لیکن
 هنگام سخت گیری بس دشوار که ہم پائی نماید۔ چون زمانه تنگی داشت
 و خاطر بریشانی بصوب او گام برداشته آمد۔ با بلمه پائی در گذارایے
 فرج خرامش میشد و از شکر فکرمی روزگار عبرت می اندوخت بخرو و
 و نقای توکل از دست رفته راه پیدلی پیش گرفته عالم را جو یاسے
 خود آنکاشته گامے بدشواری برداشته میشد و نقشے بهمت عبانی
 میزد و غریب دل نگرانی و نزدیکی روز رستاخیز بدگوهران روبرو۔

صبح صادق بر در اورسیده شد۔ ازین آگهی گرم خولی پیش
گرفت، و شایسته خلوت کده معین گردانید و عہدے گوناگون سخت
برکنارہ شد۔ درین ایام کدہ پس از دو روز آگهی آمد کہ تفسیدہ
ولان حسد پر دہ آزر م برداشته مکنون خاطر خست آگین خود را بر ملا
انداختند و بآئین پختہ کاران رو باہ باز صبح آن شب بموقف
عرض ہمایون رسانیدند و خاطر اقدس را مشوش ساختند۔ از بارگاہ
خلافت فرمان شد کہ مہمات ملک و مال بے استصواب ایشان صورت
نمی یابد۔ این خود کار مذہب و ملت است۔ انجام آن خاص بدیشان
باز میگردد۔ در محکمہ عدالت طلبند و بدینچہ شریعت غر افرا میدا کا بر
روزگار قرار دہند بعل آورند۔ چاوشان شامہنشاہی را بر آغالیہ
بطلب فرستادند و چون بر حقیقت کار آگهی داشتند در پیداسانمن
کوششہا نمودند۔ بدکاران شرارت اندیش را ہمراہ ساختند۔
چون بنمانہ نیافتند گفتار بیفروغ را درست اندیشیدہ خانہ را
گرد گرفتند و شیخ ابوالحسنیہ برادر را در ان منزل یافتہ بعقبہ
اقبال بردند و بعد آب و تاب دامنستان پنهان شدن را باز نمودند
و آنرا حقیقت سخنان بے آزر م اندیشیدند۔ از بدائع تائیدات
اسما ان ازل ان ہجوم بدگویان ثبانا، طراز و طرز ہرزہ سران شہر بار

دید و رشتناسائی پذیرفت و پاسخ داد کہ این ہمہ سخت گیری در کار
 درویشے گوشه نشین و دانش منشی ریاضت کیش چراست و چندین
 آویزش بیہودہ بر اے چه میکنند ہ شیخ بہوارہ بسیر میرود و اکنون
 بتماشا رفتہ باشد۔ آن خرد و سال را بر اے چه آورده اند و منزل
 چرا فرق کرده اند ہ و ساعت آن خرد و سال را را پاکر دند و از
 گرد خانہ بر خاکستند۔ نسیم عافیتہ بدان سر منزل آمد۔ از آسجا
 کہ قدرے ناکامی در راہ بود و واہمہ چیرہ دستی داشت و خیر اے
 مختلف نقیض آن میرسید باورنداشتہ در احتفا کوشیدند۔ بدگوہان
 فرومایہ خجالت زدہ درین خیال افتادند امر و ز کہ بے خانمان شدہ
 اند چارہ این کار باید ساخت و سیہ در و تان تیرہ راے را باید
 گماشت تا ہر جائے کہ نشان یا بند از ہم گذرانند میا و ا ازین
 حال آگمی یافتہ خود را بعتبہ ہمایون رسانند و ہنگامہ و اور البفروغ
 دانش خویش بیارایند۔ پاسخ شاہنشاہی را پہنمان کردہ سخنان و
 افزا و دہشت انگیز از زبان مقدس در میان انداختند و آشنایان
 سادہ لوح و دوستان روزگار را ہم می افزو دند و دستاویز ہا
 رنگین بر می بافتند و مردم در اندیشہ و راز می افتادند و دست از باور کی
 جھیل بازداشتند۔ بہتہ چون سپری شد صاحب خانہ نیز از دست

رفتہ راہ بے آزمی گرفت و ملازمان او آئین آشنائی برگردانیدند
عقل زبردست و اہمہ آمد و خاطر سراسیمہ را یقین شد کہ آن حکایت
نخستین اصلے نادر و پادشاہ در پند و ہنر و عالم در گام پود جستجو است۔
ہمانا صاحب خانہ گرفتہ برمی سپارد۔ اندوہے بو العجب سراپاے
خاطر گرفت و اندیشہ سترگ در دل راہ یافت۔ گفتیم از ماجراے دربار
خود این قدر داتم کہ حکایت نخست راستی دارد و گرنہ برادر را ہمانی
کردند و مردم از گرد خانہ بر نمی خاستند۔ این ہمہ سختی کہ بخاطر میرسد
ظاہر نہا باشد۔ ہر گاہ در زمان ایمنی ہرزہ گوئی بگوش میرسد گزیدہ
مردم فریب زدہ بکین برمی خاستند۔ امروز اگر مثل خدیو خانہ دریم
زار افتد چہ دور باشد؟ و اگر در مقام گرفت و گیریشد تغیرے در سلوک
ظاہر نمیرفت و توقفے درین کار نمی نمود۔ ہمانا افسانہ سازی تباہ
گلان بدگوہر اورا کالیوہ ساختہ است و مردم را برین داشتہ
تا از دید خوے نکو ہیدہ منزل اورا بہلیم و اورا ازان بار خاطر پر آوریم
نکتے بحال آمدہ بچارہ بسیچی رو آوریم و دشوار تر از شب اول سیاہ
روزے پدید آمد و درم روزگارے رونود بران شناسائی نخستین داستان جلال بن نجین
نمودند و ہر امتشاور و موثرن اندیشیدند و از حذر و سادگی چشم پوشیدہ
عہد بستند کہ دیگر خلافت راے نشود۔

چون شام در آمد باو لے ہزار شیش و مغزے شوریدہ و
سینہ زخم اندوز و خاطرے گرانبار غم ازان غمگدہ و حشت افزا
پایرون نہاد و یکم نہ یاورے در نظر نہ پایے استوار و نہ پناہ جاے
پیدا و نہ زمانہ آراسیدہ۔ ناگاہ در ان دیو لاج ظلمت آمو دہرتے
بدخشد و نشا طے چہرہ افروخت سیکے از تلانہ رامنزل پدیدار
شد و لختے دم آسایش گرفتہ آمد۔ ہر چند خانہ اوتنگ تراز دل او بود
و دل او سیاہ تراز شب سختین لیکن قدرے بر آسودیم و از سر گرفتہ
ہیروین باز آمدیم و در انجام کار روزاویہ خمول فکر در وادو شد
و رایہا بگانش گام فراخ برداشت۔ چون آسایش عباد پدید نیامد
و اطمینان رونیاورد و پاسخ آراستہ حال بہترین دوستان دیرین
ترین شاگردان و محکم ترین مریدان در ہمین چند روز پرتو ظهور
انداخت۔ اکنون صلاح دید وقت آنت کہ ازین شہر پرتو نفاق
کہ وبال خانہ دانش و گزند گاہ کمال است رخت ہیرون کشیم و ازین
آشنایان دور و دوستان ناچار جا کہ پایہ و خاداری ایشان برباد
بہار است و رخت پایداری برسپیل تندرو برکنارہ شویم۔ باشد کج
خلوتے پدید آید و بیگانہ سعادت آمو دہرتہ بخود گیرد۔ در انجا
بر حال خدیو روزگار شناسائی بدست افتد و اندازہ لطف و قہر

گرفته آید۔ اگر گنجائی داشته باشد باریخے از نیک اندیشان
افسان طراز در میان آوردہ شود و استثناسے از مزاج زمانہ
نمودہ آید۔ اگر وقت یاوری نماید و زمانہ سختیاری و ہر باز رجوع
بخیر شود ورنہ فراختائے عالم را تنگ نساختہ اند۔ ہر مرغ را شیشائے
و کبچ آشیانے ہست و ہرات اقامت و انجی بدین مہر نکال نیامدہ۔
در حوالی شہر فلان امیر رخصت اقطاع یافتہ فرود آمدہ سختے نور راستی
از روز ناچھ احوال او خواندہ میشود و پوے محبتے از و ہشام عقل
دور اندیش میرسد۔ اکنون دست از ہمہ باز داشته بد و پناہ می بریم
باشد کہ سختے در ان جاے بے نشان آسائشے یافتہ شود۔ اگر چہ
آشنائی دنیا داران را مدارے و شبائے تہ باشد اینقدر ہست کہ او را
آمینر شے دیگر بدان مردم نمی شود۔ برادر گرگرمی تغیر لباس نمودہ
قدم در راہ ہنار و ہدان صوب سرعت نمود۔ او ازین آگشی دمانی
اندوخت و بکشادہ پیشانی مقدم را متقنم شمرد۔ ازاںجا کہ روز بازار
ہیم بود تہ کے چند را ہمراہ آورد کہ در راہ گزندے نزد و پاسے بند
پڑ و ہندگان بدگو ہر نگردیم۔ در نیم شب نا امید می آن تیز دست آگاہ
دل و سپید و لونید آسودگی رسانید و پیام آراشش آورد۔ بہمان زمان
لباس گردانندہ قدم در راہ ہنارہ آمد و بطریق مختلف بو شاق اور سیدہ

شد۔ ہشتائے سترگ و خدنتے گزین بجا آورد و آراشتے بزرگ مشدہ
 سعادت داد۔ وہ روز بدان سر منزل آرا میدگی بود و از عہدہ
 تا کی روزگار در پناہ کہ یکبارگی پریشانی سخت تراز آنچه رسد دادہ
 بود از آسمان تقدیر فرو بارید۔ همانا آن مرد را پدر بار طلبہ داشتند
 و ازان بادہ کہ دوین مرد بیہوش شد در کار این سادہ لوح نیز
 کردند و مدہوش تراز نخستین گشت۔ ورق آشنائی بیکبارگی
 در لوز دید۔

شبے از انجا بر آمدہ بدوستے پیوستہ شد۔ او مقام گرامی
 را بس منتقم شمرد۔ از انجا کہ در ہماگی بد گوہرے و شورش منته جادشت
 ہر ایگی سترگ رو آورد و حیرتے بے اندازہ کا یوہ ساخت۔ چون مردم
 بجزاب در شدند بمقصد گاہ نامعین کام حسرت برداشتہ آمد ہر چند
 اندیشہ بکار رفت و تا مل بجا آمد آرام گاہے پدید نیامد۔ ناچار یادے
 پر آشوب و خاطرے عم آمو و بدان سر منزل رفتہ شد۔ شگفت تر آنکہ
 مردم آن زاویہ آگہی از رفتن نداشتند۔ زمانکے این گتہ شتہ
 توکل آسایش گرفتند و ازان پر آگندگی بر کنارہ شدند۔ راے بر آمد
 آنکہ ہر آمدن ازینجا بحکم و اہمہ بودند بفرمان خورد۔ ہر چند گذارشت
 کہ بو قلمو فی احوال اور سہونے است روشن و اختلاف ادنیاع

پرستاران دلیلیے است پیدا سود مند نیاید۔ ہر چند علامات گرامی افزائش
داشت چارہ دیگر بدست نمی آمد۔ چون آن سبک سر کو تاہ غسل
در از سودا دید کہ این قباحت ناقمان متنبہ نمی شوند و خیمہ او را
خالی نمی سازند روز روشن بے آنکہ صلاح گوئے زند و حرف آشنائی
برزبان راند کوچ نمود و زربندگان خیمہ بار کردہ روانہ شدند۔
ماسہ کس دران صحر کہ نزدیک او سخاس آراستہ بودند نشسته ماندیم
و شگرت حالتے پدید آمد نہ جاے بودن نہ راے رفتن و نہ پیردہ
در میان۔ از ہر طرف آشنایان دور و دشمنان صدرنگ ناویدگان
سخت پیشانی و عمدہ گزاران ناپایدار در تگاپو و ماور دشت
بے پناہ بر خاک بیچارگی نشسته باروزگارے و ترم و روے کارے
پراگندہ بدر ازنائے اندوہ در شدیم۔ بہر حال برخاستن و بجاے
گام برداشتن ناگزیر نمود۔ دران ہنگامہ بدسگالان راہ سپردیم۔
حراست آہی پردہ ہر چشم مردم فروہشت۔ بیاموری و پاسبانی
ایزدی ازان ہیگاہ برآمدہ و حشت خانہ ہماہمی و دمسازی
ہنگنان برسیل گاہ نہادہ از نکویش ہیگانگان و خیر یاد آشنایان
رستگار بیانچہ اتفاق افتاد و پناہے روے نمود۔ تیر و بے رفتہ
باز آمد و دل راقوے سترگ روے داد۔ ناگاہ پدید گشت کہ چندے

از پڑ و ہندگان نافر جام گزارہ دارند۔ از تنگاپو بستوہ آمدہ زمانکے
 آسائش گزیدہ آمد۔ بادے شرہ شرہ و ظاہر سے پراگندہ
 بیرون شدیم۔ وہر جا کہ رفتہ میشد پلاے ناگمانی سپاہی میگرد و گرم
 ناکردہ جاے برگراے باویہ خطر ناک می گشتیم تا آنکہ دران دو اردو
 بے تابی و روار و کورانہ باغبانے بنساخت و حال و گرگون گشت۔
 نزدیک بود کہ قالب تہی گردد و نقد زندگی سپردہ آید۔ آن سعاد
 سرشت بگو ناگون مہربانی دل رفتہ را باز آورد و اڑراہ نیکوئی
 بنجانہ خود برد و بنخواستارگی برنشست۔ اگرچہ گرامی برادر از ان نکوہیہ
 حال بیرون نشد و زمان زمان رنگ و گوگون شدے لیکن مرا
 پر خلافت آن مسرت افزودے و آثار درستی از ناصیہ احوال آن
 لایبگر بر خواندے۔ پدر بزرگوار خود پاییز دیہمال بودہ بر قطع آگنی خراب
 فرمودے و نیرنگی تقدیر را تماشا کردے۔ لختے از شب گذشتہ بود کہ خداوند
 او بدل و ہی آمد و زبان پیغارہ دراز کرد کہ باوجود مثل من دوستے
 ارادت گزین درین شور شگاہ بسر بردہ میشد۔ و امن از من چرا گرفتہ
 بودید؟ و آنچه بنیاطر نمیر سید این برگزیدہ مرد بود۔ پاسخ گزار دم کزین
 طوفان دشمن کامی از ہمہ آشنایان یک رنگ و ہوا خواہان یکدل
 دوری جستہ آید و ما را ازین بگذر آزارے بدیشان برسد۔ تختے بشگفتگی

درآمد و گفت اگر گوشه مرا خوش نمیکند اندیشہ بکار میرود۔ نہان
خانہاے امن را نشان داد و آثار دوستی از گفتار او پدید آمد۔ خواہش
اور اپنی رفتہ بنجول چاہے گزیدہ فرود آمدیم۔ چنانچہ دل منجواست مفتوح گاہ
بدست افتاد۔ اذان سر منزل نامہاے حقیقت طراز سعادت نشان
الضات گزین و آشتایان راستی اند و ژار سال یافت و ہر یک نشا سکا
حال شد و ہجارت گری درآمد و اعراق را اطمینان روداد۔

یک ماہ و کسری در آن آرامش جا بسر بردہ میشد و آن برادر
گرامی از آگرہ بفتح پور شافت تا در آن اردو سے بزرگ پیوستہ
چارہ گرایان دل سوزنا گرم تر گرداند۔ صحیحے آن تمام مہر و در اندیش
پانہزاران درد و غم آمد و پیام روزگار سخت آورد۔ ہمانا یکے از
بزرگان دولت و آق سقا لوی بارگاہ خلافت از آگہی داستان
طرازی حاسدان بدگو ہر لبورش در شد و بے آنکہ آئین نیاز مندی
پیش گیر و آداب بندگی بسپرد سجد بوجہ عالم بدرستی پیش آمد و تنہا
نمود کہ مگر دورہ سپہر آخر می شود و روز ستیخ نزدیک کہ درین دولت
بدکاران شوریدہ مغز فراغتہا دارند و مردم نیک سرگردانی۔ این
چہ آئین است کہ بجای آید و چہ ناسپاسی است کہ رو میدہد آن بردار
آزم دوست بر نیکی می او بخشودہ گزارش فرمود کہ ایگوئی و ازین

کس چہ میخو اہی۔ خواب ویدم یا، بخرہ ہوشمندی شو لیدگی راہ یافتہ؟
چون نام برد حضرت بر کج گرائی او آشفتنند و بر زبان آوردند بگی
اکابر وقت بدل شکری و جان گزائی او ہمت بستہ اند و فتوا ہا دست
کردہ۔ زمانے مرا آسایش نمیدہند۔ با آنکہ میداتم کہ شیخ در فلان
جاست (و نشان این خلوت دادند) دیدہ و دانستہ تغافل میرود
و ہر یکے را بپاسخے فرو می نشاتم۔ تو نادانستہ میخروشنی و پا زاندا
بیرون می نہی۔ صباح کس رود و شیخ را حاضر گرداند و منگامہ علما
فراہم آید۔ برادر گرامی همان زمان این شورش شنیدہ شبان شب
خود را با یقار رسانید۔ و بے آگہی مردم باز بآئین پیش بر لباس
دیگر برآمدہ را ہی شدیم و آشفتگی و شوار تر از ہمہ ایام تا کامی شورش
در باطن افزود۔ اگر چہ لختہ روشن شد کہ مردم تا کجا ہمراہ اند و
و با شہر یار وادگر چہ گزارش نمودہ اند و غیب دان را چہ گویند
بر حال آگہی است لیکن پریشانی سخت تر شورش درون آورد۔
یے آگہی یافتن آن مردم در ان پگاہ سر آوارگی گرفتہ آمد۔ نورستان
آفتاب و تار یکماے بدگوہر و ہجوم مسالک شہر و منگامہ پڑوہندگان
تا فرجام و یاوز ناپدید و بار انداز تا یافت قلم جو بین را چہ یار کہ قدر
از ان حال گذارد و ہر گاہ زبان فصیح را الکنی رود بہ این شکافتہ

زبان را کہ ام نیرو ہ ناگزیر با سراسیمگی گوناگون سزا بے رو آورده شد۔ نختے از شورش شہر و دیدہ دشمنان بر آسودیم۔
 از اینجا کہ نوازش گیہان خدیو بتازگی معلوم شدہ بود در ایہا بران قرار گرفت کہ اسپے چند سامان نمودہ آید و ازین خرابہ بدان مصر اقبال شتافتہ شود و برخت گاہ فلانی کہ راست بازی دیرین بر میان است رفتہ آید۔ باشد کہ این غوغا فرو نشیند و پادشاہ دست بخشایش بر کشاید۔ ناگزیر باین پختگان سامان راہ نمودہ شبے تیرہ ترازو و رون حسد گالان و دراز ترازو افسانہاے بہیودہ سرایان براہ در آمدیم۔ با خام کاریہاے قلا و زوج رویہاے او در نور گاہ سحری بدان تیرہ جا رسیدہ شد۔ آن ناشناسا اگر چہ از جاے تلفزید اما چند ان داستان بیم بر خواندہ کہ بگفت در نیاید و از راہ مہربانی بر زبان آورد کہ اکنون وقت گذشتہ است و خاطر اقدس قدرے آزرده۔ اگر پیشتر ازین آمدن میشد گذرندے نیز رسید و باسانی کار و شوار ساختہ می شد۔ درین نزدیکی دہے نشان دارم۔ روزے چند در ان خمول گاہ باید بسر برد تا خاطر مقدس شاہنشاہی بنوازش گراید۔ در گردونے نشانده روانہ آن صوب گروانید۔ بگونہ ناگون اندوہ ہم آغوشی دست داد۔ چون بدانشا شدیم ہمانا کشا و رزے کہ با مسید

ادو فرستادہ بود غیبت داشت۔ در ان خرابہ معمور بے جافرو
شدیم۔ وارو غہ را بجواندن نامہ احتیاج افتاد و آثار دانائی در
نواصی مایافتہ طلبداشت۔ ازا سچا کہ تنگی وقت بود براہ انکا شتافتہ
شد و در کمتر زمانے پدید آمد کہ این قریہ منسوب بیکے از سنگین
دلان شوریدہ مغز است۔ او از سادہ لوحی بدینجا فرستادہ
بصد بیتابی و اندوہناکی خود را ازان مرحلہ بیرون انداختیم و در میرے
ناشنا سا گرفتہ بدھے از دار اختلافہ اگرہ کہ یوے آشنائی ازا سچا می
آمدہ نور دیدیم۔ آن روز سہ کردہ ہیرا ہہ شتافتہ بدان عزیمت گاہ
پیوستیم۔ آن نیکو خصال مرد میہا بظہور آورد لیکن پیدا شد کہ ورا سچا
نیز یکے از باطل ستیزان کشت و کار دار دو در چند گاہ بدین صوب گذری
نماید۔ دست ازان باز داشتہ نیم شبے بادے نژند رہ نور دوشہ
گشتیم و سحرے بدار اختلافہ اگرہ در آمدہ زاویہ دوستے بدست آوردہ
شد و نختے ورین خاکدان نامراد می و خوابگاہ فراموشی و دیوسارنا
اہلی و تنگناے کم بینی دم آسائش گرفتہ آمد لیکن زمانے نگذشتہ بود
کہ ازان خیرہ زویان عندار دکام گذاران بے آزر ہم نام بزبان
رفت۔ ہمانا کہ در ہمسایگی چنین ناراستے آشفتہ راے و شوریدہ کار
پریشان مغز میباشد۔ ساحت ضمیر را غمے تازہ برگرفت و سرگردانی

شکرگت رو آورد۔ اذ انجا کہ قدم از تنگاپو و سراز آہنگ شکیرو گوش
 از بانگ در اے چشم از زنان بیخوابی فرسودہ شد۔ ہ بود و لعجب
 و روے دل را فرو گرفت و گران بار غمے پیش کار دل آمد۔ ناگزیر
 در فکر ہاے دیگر اندیشہ برآمد۔ و خدیو خانہ نیز بر پیدائی جاگام
 ہمت برداشت۔

دور و ز بدین کشاکش درونی بسویر ویم و ہر زمان را واپسین
 انقباس دانستہ روزگار سپری میشد تا آنکہ سعادت فشتہ سحر طر
 مقدس آن پیر نورانی گذشت و بکوشش صاحب خانہ و تجویس
 سخت او پیدا گشت و ہزاران مژدہ عافیت آورد۔ در ساعت
 بدان صفو تگاہ رفتہ شد۔ و از شکستگی دل و کشادگی پیشانی خدیو
 خانہ گوناگون مسرت رو داد۔ نسیم کامیابی بر گلبن آمال وزید و
 آبیے دیگر بردے کار آمد۔ اگرچہ ازار باب یقین نبود از سعادت
 بہرہ فراوان داشت۔ در گننامی بہ نیکنامی میزیست و در کم مایگی
 تو انگری می نمود و در تنگدستی کشادگی و با پیری برنامی از ناہیئہ
 حال او می تابید۔ خلوتے دل گزین بدست افتاد۔ باز از سر نامہ
 نویسی بنیاد شد و چارہ گرائی پیش آمد۔

دو ماہ درین آسائش جا اقامت شد و در مقصود کشائش

یافت۔ خیرسگالان حق بیسج بیاوری برخواستند و کار دانان سخت
 بیدار دگاری کمر بستند۔ نخستین بسنخان مہر افراے دوستی
 و بگفتار دلاویز آشنائی فتنہ سازان حیلہ اندوز و کم عیاران
 ناسنجیدہ کار را چارہ فرمودند۔ پس ازان داستان نیکوئی شیخ را
 در پیشگاہ خلافت رسانیدند و بطرز دلکش و آئین عاطفت افزا
 عرض داشتند۔ اورنگ نشین اقبال آرا بمقتضای دور بینی
 و قدر شناسی پانچمے مہر آمو دگزارش نمود و از راہ مردمی و بزرگی
 طلب داشت۔ چون مراسم بتعلق فرو نیامدے ہمہ ری نگزیدیم و آن
 پیر نورانی بامہین برادر روے نیاز بدر گاہ ہمایون آورد۔ بگو تا
 گون نوازش پادشاہانہ پایہ والایافت۔ یکبارگی زنبور خانہ ناسپاسا
 خموشید۔ عالم بر ہم خوردہ آرام گرفت و مہنگامہ درس و تلمو تگاہ تقدس
 را آئین بستند و زمانہ آئین نیکوان پیش آورد۔

رباعی

اے شب نکئی آن ہمہ پر خاش کہ دوش راز دل من مکن چنان فاش کہ دوش
 دیدی چہ راز بود و دوشینہ شیم بان کتب وصل آنچنان باش کہ دوش

ہمدان نزدیکی پدر بزرگوار محطبات حضرت دہلی توحیدہ

فرمود و مرا با بر خے مستفیدان محفل قدسی ہمراہ گرفت۔ ازان

سال کہ رحل اقامت ہمارا اختلافہ انداختہ دران زوایاے نورانی
 پندران تماشائے عالم علوی بود کہ نوبت نگاہ کردن بدائع سفلی
 نہیں سید۔ یکبارگی این خواہش گریبان دل را برگرفت و دامن بہت
 برکشاد۔ مرا کہ بجز نسبت ظہنی بنوت پیوندہاے معنوی بود و بیگانہ
 نوازش اختصاص دادہ بارکشائے رازگشت۔

واجمال این تفصیل آنت کہ در لواحق سحری کہ دل باسماں

پیوستہ بود و بر نطع نیایشگری و نیاز مندی میرفت در میان
 خواب و بیداری خواجہ قطب الدین اوشی و شیخ نظام الدین اویسا
 نمودار گشتند و بسیارے بزرگان را انجمن شد و بزم مصاحبت
 آراستہ آمد۔ اکنون بجزر خواہی برسرتربت اینان رفتہ می شود
 دوران سرزمین لختے بائین ایشان پرداختہ آید۔ پدر بزرگوار بر طرز
 نیاکان سعادت فرجام حفظ ظاہر میفرمود و باستماع اغانی و نیرنگی
 ابریشم نمی پرداخت و وجد و سماع کہ در میان صوفیہ شیوع دارد نمی
 پسندید و خداوندان طرز را طعن زدے و ہموارہ بزرگان گوہر نمود
 گزشتے بر تقدیر برابر می غنی و فقیر دستایش و نکویش و خاک و طلا کہ از
 شرایط روانی این کار است بکسری تلوین باخود دارد و لغزش
 گاہ آگاہ دلمان شردے و پرہیز سخت فرمودے و کنارہ گرفتے و دوستان

را ازان باز داشته - همانا درین شب این غنودگان شبستان آگهی
 که بدین کردار سفر واپسین نموده اند از درستی نیت و راستی کردار
 چنین بڑ و شش فرمودند و دل این پیرایز و پرست را ر بودند -
 دران سفر سعادت بر بسیارے از خفتگان آن گل زمین عبور آفتاد
 و نورها در دل تابید و فیضها رسید - (اگر سرگذشت را بتفصیل نویسد
 چہا نیا ن افسانہ پندارند و یہ بدگمانی دامن آلاے عصیان آئیند)
 تا آنکہ مرا از زاویہ شجر و بہار گاہ تعلق بردند و در دولت کشادہ
 آمد و پایہ والا اعتبار یافت - حال بدہوشان حرم و درہ زندگان
 حسد کایوہ شد و مراد دل بدرد آمد و بر پراگندگی ایسان خاطر محشو و -
 با ایزد بہمال پیمان درست بست و با خود قرار داد کہ زیامکاری این
 نابینایان کہ چراغ بے نور و نشان بے نشان انداز رسد
 خاطر درست کار بر خیزد و در برابر آن جز نیگوئی بدل راہ نیاید -
 بیاموری توفیق ایزدی برین اندیشہ چہرہ دستی یافت و مرا نشاط
 دیگر بدید آمد و بہت را شہرہ سے تازہ - مردم از تباہ کاری عشرت
 گزیدند و دم آسایش برگرفتند - پیر بزرگوار بانڈر ز گوئی بر پشت و
 باز دم ستیزی و کج گرائی و ناحق گوئی و نارسانائی مردم گذارش نمود
 و در سزاے بدکاران اہتمام فرمود و در سزاے در افتادہ آئین

راز سربہ کشیدہ عنان بو دواز پانچ آن ولی نعمت شرمندگی
داشت۔ آخر الامر ناگزیر سرگذشت خویش بہوقف عرض رسانید
و جوش درونہ اور اچارہ گر شد۔ صدگرہ خاطر کشود و ناسور کن
فراہم آمد۔

القصفہ بطولہما چون رایات ہمایون در دار السلطنت لاہور بخت
مصالح ملکی توقف فرمود و خاطر از جدائی آن پیر حقیقت سرا سبکی
داشت در سال سی و دوم الہی مطابق ہند و نو و پنج ہلالی التماس
مقدم گرامی نمود۔ آن شناساے نفس و آفاق را آزد پذیرفتہ
بیت و سوم خورد ادا ماہ الہی سال سی و دوم موافق شنبہ ہشتم
رجب سال مذکور سایہ عاطفت برین کثرت آراے وحدت گزین
انداخت و بگونگون نوازش سر بلندی بخشید۔ مہوارہ در گوشہ
انزوا خرسندی فرودست از ہمہ باز داشتہ باوارہ نویسی
روزگار خود و پیرایہ نفس ابو الہدایع روز گذرانیدے۔

اگرچہ بعلوم ظاہر کتر پرداختے لیکن مہوارہ در ذات وصفات
ایزدی سخن فرمودے و عجزت را پایہ برگتے و برکنارہ آزادی
نشستے و دامن رستگاری گرفتے تا آنکہ مزاج قدسی لختے از اعتدال
آشنیچی دگر گونگی پذیرفت۔ مہر چند ازین قسم رنجوری بسیار شدے

این بار از سفر واپسین آگهی پذیرفتند و این شوریدہ را طلبہ استہ
 سخنان ہوش افزا بر زبان رفت و لوازم و واع بظہور آمد۔ چون
 ہمہ در پردہ سخن میرفت و دے در من گمان بردہ را ز در گردانید
 بودند بس خون دل فرو خورد و خویشتن را بصد بیتابی قدرے نکمدا
 و بنفس گیراے آن پیشواے ملک تقدس لختے آرامید۔ و پس
 از ہفت روز در کمال آگہی و عین ظہور بیت و چہارم امر و او ماہ
 آئی ہفتام ذیقعدہ ہزار و یک بر ریاض قدس خرامیدند۔ نیز سپہر
 شناسائی در حجاب شد و دیدہ عقل ایزد شناس تاریک گشت۔
 پشت دانش و توانی گرفت۔ دانائی را روزگار سپہری آمد۔ مشتری
 روا از سر نہاؤ۔ عطار و قلم و شکست۔

قطعه

رفت آنکہ فیض جہان بود چہاں در ہاے آسمان معانی کشودہ بود
 بنے او بیتیم و مردہ دل اندا اوقبا او کو آدم قبائل عیساے دودہ بود
 چنانچہ لختے در جاے خود گذارودہ آمد۔

و چون برنخے از حال گرامی نیاگان خود را انگاشت لختے از
 خود میگوید و دل خالی میکند و سخن را آہے میدہد و زبان را
 بندہے میکشاید۔

نفس قدسی مرا با بدن عنصری در سال چار صد و ہفتاد و سہ
 جلالی مطابق شب یکشنبہ ششم محرم ہند و پنجہ و ہشت ہلالی از
 مشیمہ بشرے نر بہ گاہ و نیا خرامش شد۔ در یک سال و کسرے شیوا
 زبانی کر امت فرمودند و در پنج سالگی آگاہیہاے غیر متعارف رو آورد
 و در پچھ سواد کشاوند۔ در ہفت سالگی خرائن پدر بزرگوار را گنجر
 آمد و جواہر معانی را پاس دارا میں شد و مار بر سر گنج نشست۔
 و شگفت تر آنکہ از گردش سپہر بولگون ہوارہ خاطر از علوم مکتبی
 و رسوم زمانی دل زدہ و خواہش رمیدہ و طبع در گریز بود۔ بیشترے
 اوقات کمتر می نمید۔ پدر بر غلط خویش افسون آگہی و میدے و
 در ہر فنے محقرے تالیف فرمودہ بیا و دادے و مرا اگر چہ ہوش افزودے
 از دبستان علم چیزے و نشین نیادے۔ گاہ مطلقاً در نیافتے و زمانے
 اشتباہا پیش راہ گرفتے و زبان یا وری نکر دے کہ آنرا بر گویدر حجاب
 الکنی می آورد یا تو مندی سخن گذاری نداشت۔ در ان انجن بگریہ
 افتادے و ہنگو پیش خود رسیدے۔ درین اثنا مرا بیکے از مظاہر
 کوئی علاقہ خاطر پدید آمد و دل از ان کم بینی و کوتاہی شناخت باز ماند۔
 روزے چند برین نگذشتہ بود کہ ہنزابانی و ہمنشیننی او جو یایے مدرسہ
 گردانید و خاطر سر تاب رمیدہ را بدرا بخا فرو د آوردند و از نیرنگی تقدیر

کیسارگی مرار بو دند و دیگرے آور دند۔

رباعی

در دیر شدم ماحضر آ آور دند ناہ یعنی شراب ساعنے آور دند
 کیفیت آن مر از خود پنجو د کرد بڑ دند مر او دیگرے آور دند
 حقایق حکمی و دقائق دستائی پر تو ظہور انداخت و کتابے کہ بنظر
 در نیامده بود روشن تر از خواندہ نمایش داد۔ اگر چه موہبتے خاص
 بود کہ از عرش تقدس نزول صعودی فرمود لیکن انفاس گرامی پر
 بزرگوار و بیاد دادن نقاد ہاے ہر علم و ناگستہ شدن این سلسلہ
 یاوری سترگ ہنو دو گزین اسباب کشایش گشت۔ وہ سال دیگر
 بردا گوئی خویش و افادہ مردم شب از روز نشاخت و گرنگی از سیری
 فرق نیارست کرد و خلوت را از صحبت متمیز نتوانست گردانید و بار
 جدا کردن غم از شادی نداشت۔ غیر از نسبت شہودی و رابطہ علی
 چیزے نمی فہمید۔ آشنایان طبیعت از نیکہ دو روز و سہ روز پھری
 میشد و غذا دار و نمی آمد و نفس دانش اندوز را پید و میلتی شب بچرت
 در می افتادند و اعتقاد می افزو دند۔ پانچ می داد کہ استبعاد از الکت
 و عادت بر خاستہ۔ بیمار را طبیعت او بمعارفہ مرض چگونہ از جدول
 دست باز میدارد و پیچ کس را شگفت نمی آید۔ اگر تو چہ معنوی نبراشی

بہرہ چہرا عجب نماید۔ اکثر متداولات از بسیار گفتن و شنودن
 از برگشت و مطالب والا از کین اوراق تبارہ صفحہ دل آوردند
 بیشتر از آنکہ کتایش یابد و از حقیقت بیدارستی بر اوج شناسائی برخوردارند
 سخنان بر پیشینیان می یافت و مردم خرد سالی را در یافتہ سر باز
 میزدند و خاطر بشوریدے و دل ناآزمون بر جو شیدے یکبار در مباد
 حال حاشیہ خواجہ ابوالقاسم بر مطول آوردند۔ آنچه بر ملا و میر میگفت
 و بر خے و دوستان مسودہ کردے در اینجا یافتہ شد و حیرانی افزاے
 نظارگیان آمد و دست ازان انکار باز داشتند و بنظر دیگر دیدن
 گرفتند و روزن نایافت بر آوردند و در شناسائی کشف و ندر نخستین
 نہنگام تدریس حاشیہ بر اصفہانی بنظر درآمد کہ از نصف بیشتر دیوک
 خورده بود۔ مردم از استفادہ ناامید۔ کرم زودہ دور ساختم و کاغذ
 سفید۔ پیوندادم۔ در نورستان سحری بانڈک تا ملے مبداء و منتہاے
 بہر کدام دریافتہ بانڈازہ آن مسودہ مربوط نگاشته بہ بیاض بر ہم درین
 اثنا آن کتاب درست پدید آمد و چون مقابلہ شد و وسہ جاتعیہ بالمراف
 وسہ چہار جا ایرا و بالمتقارب شدہ بود۔ ہنگامان بشگفت نزار اتمامد۔
 ہر چند آن نسبت فوادی افزونے فروغ دیگر باطن افزونے
 در بیت ساگی نوید اطلاق رسید و دل از اولین پیوند برگرفت و برتریگی

نخستین ربه آورد و آراستگی فنون بانو با دوه جوانی شورش افزا و
 دامن داعیه فراخ و جام جهان نما کے دانش و پیش در دست لفظ
 جنون باز بگوش رسیدن گرفت و دست از همه باز داشتن آویزش
 نمود. در آن اثنا شاهنشاه اورنگ نشین فرسنگ آرا اید فرمود
 و از گوشه محمول برگرفت چنانچه کتبی در خواستیم و بر سینه بتقاریب آورده
 نیا اینگری نمود. اینجا نقد مرعیار گرفتند و گران بنجی را باز اید اید
 و زمانیان بنظر دیگر نگریستند و چون گفتگو پار و دوا و چه نصرتا چهره افروخت
 امروز که آخر سال چهل و دوم آتی است باز دل پیوند گسلاند
 و شورش نو در باطن پافشرو.

پیمت

مخول من نغمه واؤ و نداند آزاد کنندیش که نغمه نفس این
 نمیدانم که کار بجا خواهد انجامید و در کدام بار انداز سفر و اسپین خواهد شد
 لیکن از آغاز هستی تا حال تو از آلاسه آتی مرا بر کف حمایت خود گرفته
 است. گر انبار امید است که آخرین نفس در رضانندی نصرت
 گردد و بکن دوش خود را بار انگاه جاوید رساند

سفرنامه شاه در بجاہ سلطان صالحین

سفر بنگالستان

(روژ دوشنبہ دوہم) ساعت ہفت از نصف شب گذشتہ از خواب برخاستم۔ الحمد للہ احوالم بہتر بود معلوم شد اینجا کہ ویشب کشتی لنگر انداختہ وسط دریاست ہیچ دخلی بمقابل رودخانہ پلیس ندارد و از سہ ساعت دینم از نصف شب گذشتہ الی حال اینجا لنگر انداختہ و از حالات او سہ ساعت دیگر ہم ہمین جا خواهد ماند و بہت توقف در اینجا این است کہ چون نواب ولیعهد انگلیس باید در ساعت معین با استقبال مابیا بند و چند کشتی جنگی انگلیس نیز بر اسے تشریفات ماحلو آمدہ سلام نظامی دادہ شلیک توپ کنند اگر شب میر بسیدیم این تشریفات بل نمی آمد یک بہت عمدہ دیگر ہم این است کہ اینجا ہارا غالباً مہ غلیظ میگیرند و اغلب در ہواسے مہ و کشتی با ہم تصادف میکنند و کشتی ہاے بزرگ و کوچک زیاد ہم متصل درین دریا در حرکت میباشند با بودن مہ خیلے با علم و استادی باید حرکت کنند و الا سیاب خطر و حرکت خیلے مشکل است اما از بند

امروز ہوا در نہایت خوبی و آراے و صاف ویلے نہ بود و دریائے
 حوض بے موج و آرام خیلے شکر خداوند را بجائے آوردیم خلاصہ صبح
 پر خاستہ رخت پوشیدیم و قدرے در کشتی گردش کردیم۔ ابتدا
 از یک والان باریک طولانی گذشتہ قسمتیم بانظر کشتی کہ جای
 فرنگیہا و بعضے از ملترمین خودمان است و در حقیقت یک دستگاہ دیگر
 یکد و اطاق راتاشا کردہ بعد از پلہ بالا رفت۔ بعضے کشتی قسمتیم و در اطاق
 عرشہ کہ جائے کاپٹنہا کے کشتی است قدرے نشستہ با کاپٹنہا صحبت
 و فرمایش کردیم و دورین با طراف انداختہ بعضے کشتیہا کے بزرگ
 و کوچک کہ از دور و نزدیک پیدا بود تماشا نمودیم۔ بعد از عرشہ
 پائین آمدہ یک پلہ چرخے بود کہ میرفت بسر اسباب و ماشین حرکت
 از ان پلہ پائین رفتہ آمدیم۔ سر چرخہا کے بخار گرمے بود یک
 دستگاہ ماشین ہمہ ایراے روشنی چراغہا کے الکتریسیتیہ این کشتی
 در انجا دیدم تمام قوہ چراغہا کے یرقی کشتی از زمین یک ماشین داوہ مشہود
 و براے دانستن اندازہ و حد قوہ برقیہ یک آہن ربائے وارند
 یک پارچہ آہن بزرگ کہ مثل یک کازا نہر بود دست گرفتیم بقاصد
 دو وجب ماندہ باہن ربا قوہ جا زیہ تقاطیس آہن را از دست من کشیدہ
 و ماشین چسپید بطوریکہ بانہایت زور آہن از آہن ربا کندہ نمی شد

خیله آهن رها غریبے بو و بعد از آنجا بالآ آمدہ قدرے در سطح کشتی
 گردش کردہ آدمیم پائین در ساعت نہ و نیم بعد از نصف شب کہ وقت
 و نیم بظماندہ بود لنگر کشتی را کشیدہ بطرف انگلیس حرکت کردیم طول
 عرض این کشتی از این قرار است یکصد و شصت قدم طول وار و بیحدہ
 قدم عرض آلات و اشیا غریب و عجیب درین کشتی دیدہ شد و حقیقت
 این کشتی عمارت بحر می اعلی حضرت پادشاہ انگلیس است کہ همان طور کہ
 در شکل عمارت دارند تومی دریا ہم یک دست عمارت دارند کہ دارا سے
 ہمہ چیز از اسباب و عله جات و حکیم و نوکر با و خدمت متعدد داشت و اینها
 ہمیشہ درین کشتی منزل دارند صاحب منصب و امیرال این کشتی ہم معتبرتر
 از دیگران هستند خطر بزرگ ^{حال} عمارت کہ درین دریا سے شمالی در و درخانہا
 اینجا سے این است کہ اینجا بارہ زیاد میگیرد و حرکت کشتیہا سے کوچک
 و بزرگ از بسکہ زیاد است و مثل بازار متصل در آمد و رفت هستند ہمیکہ
 ہوارا سے گرفت دیگر چشم چشم را نمی بیند و بسا میشود کہ دو کشتی ہم خوردہ
 غرق میشود یا سے رفع این خطر تازہ احترا سے در تمام کشتیہا کہ وہ اند کہ
 درین کشتی ہم هست یک شیپور است کہ صداسے بسیار مہیب ^{سے}
 دارد و در وقت مہ این شیپور بعض اخبار متصل میزند کہ دو کشتی ہم
 خوردہ خواستیم صداسے این شیپور ^{بہتر} بخویم - بہتر آنجا سے بلو کہ ^{دو} شیپور دارد

بعد بر حسب قاعده در سمی که دارند در گو که را باز کردند یک صدای غریب
 عجیب بیرون آمد که گوش خیلے زحمت میداد و نتوانستیم در آنجا بایستیم
 این شیپور را در وقت متصل میزند و معلوم نیست که اهل سفائن بچاره با
 چه حالت از شنیدن این صدا بهم میرسانند. امجد شد که در این دو روز
 هیچ هوا مه نبود. ما این صدای شنیدیم یک چیز غریب دیگر هم این است
 که عمده جیات این کشتی با کشتیهای دیگر بادست و دو بیرق و علامات متصل
 بطور تلگراف که مرس میزند مکالمات مفصل طولانی مینمایند که هر چیز بخوبی
 معلوم و مفهوم میشود دست خودشانرا از این طرف با طرف بطورهای
 غریب حرکت و تکان میدهند چنانکه از کشتی سواری مایا کشتی از برن که
 بعضی از بهترین اسوار بودند بخوبی حرف میزدند خلاصه تفصیل این کشتی
 زیاد است که اگر نخواهیم همه را بنویسیم مفصل میشود. همینطور گاه در بالا و
 گاه در پایین کشتی گردش میکردیم و کشتیهای کوچک و بزرگ بخاری و
 بادبانی که در اطراف این کشتی از دور و نزدیک زیاد بود تا میگردیم
 کشتی هم خوب میرفت در باهم در نهایت آرامی و ملائمت بود چنانکه خود
 کاپتان هم اقرار داشت که سی سال است دریا را با این آرامی و ملائمت
 ندیده ایم همینطور که میرفتیم رسیدیم بوسط دریا که در آنجا دو کشتی خیلی بزرگ
 در زنت راست و چپ راه کشتی ما یکی در دو سال قبل و یکی دیگر سه سال

پیش ازین عسرق شده بودند و سواک و کھا و رسیا ہنہاے آہنا پیر
دیگر از آب پیدا نمود۔ احمد فدہ از انجا ہم سلامت گذشتیم۔ ویشب کہ دریا
راتاشامی کردیم بعضے ماہیہاے ریزہ ویدیم مثل حیوانات کوچک
فسقروار کہ در ماخذران ایران بسیار است و در شب و دشان برق
میرند این ماہیہا ہم توکے دریا از زیر موج و کت آب کہ از زیر چرخ
کشتی بیرون می آمد زیر و بالا میزند و مثل الکتر پستیہ در تاریکی شب برق
میدادند خیلے تماشا داشت خلاصہ راندیم ہنوز نہ رسیدہ بمقابل رودخانہ
طیس سہ کشتی جنگی زرہ پوش انگلیس باستقبال ما آمدہ چاکر و نڈیشلیک توپ
نمودن و سلام داؤن کشتی ہاے بخاری و باد بانجی زیاد ہم کہ ہمہ پراز
جمعیت مردوزن بود از انگلیس تماشاے ما آمدہ بودند متصل ہورامی کشیدند
و دستمال تکان میدادند بقدرے جمعیت توکے کشتیہا زیاد بود کہ کم ماندہ بود
بعضے از کشتیہا غرق شود از سوراخہاے زیر کشتی مردم دستشان را بیرون
آوردہ دستمال تکان میدادند ہنگامہ غیبے بود کہ کم کم از طرفین سواحل پیدا
تار سیدیم بہ (گو و ذنڈ) کہ رودخانہ طیس است اینجا قلعہ جات نظامی متحد
ہم براے حفظ و استحکام این رودخانہ ساخته اند و متصل از قلعہ جات
شلیک توپ میگردند اطراف این رودخانہ تمام کارخانجات و عمارات
و آبادیست و کشتیہاے بادی و بخاری و قایقہاے کوچک است کہ مثل کوز

وازد و طرف روے آب ریخته بود و همه از مردوزن و زرتهاے خوشگل
 پر بود و موج آب اسباب خطر قایقهاے کو چک بود که کم مانده بود و غرق
 شوند اما بحمد الله آسیبی یکے نرسید از کشتیها و قایقها کل کشتی ما میانداختند
 چون کشتی ما تند آمد و بساعتی که براسے ورود و لیعهد معین کرده بودیم
 نیم ساعت مانده بود کشتی ماور (گو و زند) توقف کرد تا نواب و لیعهد بیایند
 یک نفر روزنامه نویسن نقاش ہم که انگلیسی است از اسبابا همراه ما است و
 متصل صورت ما و همراهان ما را بطور باے مختلف میکشید و سیکے از اطراف
 بالاے کشتی که نشسته بودیم محض گذراندن وقت فرمودیم نقاش قلم و
 کاغذش را آورد که فیم و در یک دقیقه صورت نیم رخ اورا کشیدیم بقدریکے
 شبیه بود که اسباب تعجب خود او و تمام فرنگیها شد و همه تعریف کردند
 که باین زودی و خوبی ما صورت اورا کشیدیم خلاصه بقدر نیم ساعت که
 معطل شدیم نواب و لیعهد انگلیس (پرنس دگال) با کشتی او و تبرغ که
 باسم برادر نواب و لیعهد موسوم است آمدند کشتی مزبور را کشتی ما متصل کرده
 نواب و لیعهد آمدند توی کشتی ما بایشان دست داده تعارف کردیم و لیعهد
 پیمان صورت و حالته هستند که در شانزده سال پیش ایشان را دیده بودم
 قدریکے فرجه تبر شده و و پسرکے و لیعهد هم که اسامی آنها را بعد خواهم
 نوشت همراه ایشان بودند صاحب منصب و اجدان زیادے هم بایشان

آمده بودند و لیچمد همراہان خودشانرا معرفی کردند بآن با تعارف کردیم
ماہم طرزین خود ما را معرفی نمودیم لیچمد با توابع و لیچمد و رسائتر همراہان فقیم
بکشتی و لیچمد کشتی بسیار مقبول است سالن طولانی باریکی دارد تمام
این سالن را با گل و پارچه ہا کے نفیس زینت داده و میرے چیدہ بودند
کہ روئے آن انواع خوراکہا بود یک بالانخانہ خوبے ہم داشت کہ
با نجاشتیم کشتی را ندند ازیرا کے لندن ہرچہ نسبتیم روو خانہ تنگ
می شد تا باندا ز طبعی خودش رسید و حقیقت کو دست جزو کشتی
لندن است از محاذی (دک) متعدد گذشتیم و کج حوضے است کہ دست
ورکنار و ریا و رو خانہ برا کے تمیر کشتی ہا کے بزرگ ساخته اند اما اصل
دک پیدا نبود و کلہا کے کشتی را از میان آن میدیدیم ساعت بساعت
دقیقہ بدقیقہ جمعیت زیاد تر می شد ہر جا کہ مکن بود آدم ہا بستہ یا بنشیند از
پشت باہا تا پائین مردم ایستادہ و از ہر روزن و و بیچہ بود سر ہا و
دست ہا بیرون آوودہ و ستمال مکان میدادند و ہوا می کشیدند و شاوہا
میگفتند بہ طور راندیم تا از یک میل بزرگے گذشتہ رسیدیم
کہ کہ (کہ) یعنی این است کہ یک سمت این روو خانہ را دیوار بلند
از سنگ کشیدہ اند کہ خیلے محکم و مستبر است و مبالغہ کرانے ہم شرح کردہ
تا باین طور روو خانہ را منظم نمودہ اند و حقیقہ شہر حسابی لندن از کہ با نظر

است اینجا دیگر جمعیت زیاد تر شد از پلهاے آهنی بسیار بزرگ
دو مرتبه و یک مرتبه و پلهاے آجری بزرگ متعدد و گذشتیم روان
پلها هم از جمعیت مردم سیاه بود و معلوم بود که اینها از اعظم و محترمین هستند
و همه پورا کشیده شادی میکردند یک کشتی تریپل همراه ما بود یکے هم
همانطور از طرف لندن آمد اینها همیکه بهم نزدیک شدند یکدیگر خورده کم مانده
بود هر دو غرق شده حادثه غریبه روس و پدال محمد علی بن علی نکرده سالم
از هر یک گذشتند از (کره تیغ) هم که موزه و مدرسه بحری اینجا است
گذشتیم از قلعه کهنه لندن که تاج و جواهرات سلاطین قدیم انگلیس و انجاست
و از کلیساے (سن بل) نیز عبور کردیم عمارت پارلیمنت لندن و برج ساعت
و بناے عالی آن هم از دور پیدا شد نه سیده بهماز می پارلیمنت کشتی
ایستاد از کشتی بیرون آمدیم (دوک دوکا بیویج) عمومی ایلحضرت
پادشاه انگلستان و سه سالار کل قشون انگلیس (پرینس باقن دوک)
و اما و ایلحضرت پادشاه انگلستان که شاهزاده خوش روسے ولد باکے
است و اما و دیگر ایلحضرت معظّمه که آتش ماداکی دُولون است و
پیر مردے است و امیر آخو را ایلحضرت معظّمه که جوان خوش روئیت
با همه و دیگر از معتبرین انگلیس به استقبال آمده بودند با همه تعارف که ویم
و از دالان مصنوعی که از گل و غیره ساخته بودند گذشته سوار کالسکههاے

سلطنتی شدیم کہ رسیدہ کالسکہ ہاڑہا کے معیتر و محترم زیادے تو می این
والان ایستادہ بودند کہ با ہمہ تعارف کردیم کالسکہا تمام کالسکہ درباری
و سلطنتی است و ہمہ با سببا ہا کے محل و کالسکہی ہا کے بالبا ہا کے
مزین است من با نواب ولیعہد قومی یک کالسکہ ششم سائین ہم
ور کالسکہا کے دیگر نشستہ را ندیم سورہ گار و خصوص علی حضرت بادشاہ
انگلستان بالبا ہا کے ممتاز و سر باز ہا کے مخصوص پادشاہ بالبا ہا
کلی و سوار ہا کے دیگر و افواج دیگر از دو طرفت کو چہ صفت کشیدہ و ایشیک
آقا سی باشی با و جلو وار ہا از جلو ما میرفتند و ما از میان صفوت ہر باز و سوار
آہستہ آہستہ میرفتیم طرفین کو چہ و بالا و پائین عمارت ہا نیز تہا ملو از
جمعیت مردوزن بود و متصل ہوا میکشیدند و تعارف میکردند البتہ
فتہا کے پذیرائی و احترام را بیل می آور و ند کہ بالاتر و بہتر از ان نمی شود
و این پذیرائی از روے آزادی و اختیار و بر حسب میل خاطر خود
فلت بود چنانکہ نواب ولیعہد ہم می گفتند کہ ما نمی توانیم مردم را بطور
براک پذیرائی مجبور کنیم خودشان بہ میل خود کہ وہ اند خلاصہ از
جلو صفوت گذشتہ از دروازہ بوکینگھام داخل محوطہ عمارت بوکینگھام
شدیم آنجا ہم جمعیت زیادے بود پاسے پائے عمارت کہ سر باز و سوار زیاد
و راہنجا نیز ایستادہ بودند پیادہ شدہ داخل عمارت شدیم زوجہ

نواب ولیعهد و دختر باہے ایشان تادرب پلہ باستقبال آمدہ بودند
 باہمہ دست دادہ تعارف کردیم و آمدیم توی اطاق خیلے صحبت داشتیم
 یکے از دختر باہے نواب ولیعهد را کہ اسمش پرنسیس لویز است و بہیت
 و دو سال دار و برائے کنت دو فیفت کہ از ابالی کس انگلیس است
 نامزد کردہ اند آن دختر ہم در اینجا حاضر بود با و نیز دست دادہ تعارف
 کردیم بعد نواب ولیعهد و زوجہ ایشان آمدہ اطاقها و منازل مارا
 نشان دادہ رفتند این عمارت ہمان عمارتیت کہ شانزدہ سال قبل ہم
 منزل کردہ بودیم یک گل خانہ بسیار خوبے کہ سقف و دیوارش تمام
 از شیشہ است پہلوے اطاق ما است انواع و اقسام گلہا درینجا موجود
 است و راحت گاہ خوبے است بعد بلافاصلہ رفتیم بیابغے کہ جلو
 عمارت واقع است باغ و چین بسیار خوب باصفائیت عزیز السلطان
 ہم ہمراہ آمد آمدیم تا کنار دریاچہ این باغ کہ دریاچہ بسیار بزرگے است
 و قنارہ بسیار بزرگے ہم وار و تا وہاںے یار یک دراز روے دریا
 چہ بود با محمد اولہ و عزیز السلطان و سائرین توی ناوانہ شستیم
 پاروزنہا ہم حاضر بودند قدرے پاروزند توی دریاچہ گروش کردہ آمدیم
 بیرون یاز قدرے توی باغ و گلکار یہاقتنگ گروش کردہ آمدیم
 باطاق خودمان شب را شام خوردہ خوابیدیم اسم پسر بزرگ نواب ولیعهد

پرنس ادوارد است۔ روزہ شنبہ سوم امروز باید برویم بہ وینہ
 زوریدین ایلحضرت پادشاہ انگلستان و امپراطریس ہندوستان
 یک ساعت قبل از ظہر باید برویم و نہار را ہم در انجا باید بخوریم صبح قبل از
 حرکت ہم باید وزرا کے مختار بحضور ما بیایند ایشیک آفاسی باشی ایشیک
 آفاسی ہاے ایلحضرت پادشاہ انگلستان وغیرہ جلو ما افتادہ مارا بروند
 بطبقہ بالاے عمارت در تالار کے کہ ہمیشہ ایلحضرت معظمہ سقرار امی پذیرند
 و وزرا بار میدہند در انجا شتیم۔ تالارے خیلے عالی است و مجسمہ ہاے
 مرمر اعلیٰ وزینتہاے زیادہ دارد سقرادر تالار بطور دائرہ ایستادہ بودند
 اول مسیو وادینکن سفیر کبیر فرانسہ معرفتی شد مرد معروفی است
 و سالہا است در لندن بسفارت آقامت دارد میرزا مالک خان ناظم الدولہ
 وزیر مختار ہم ہمراہ ما بود و مترجمی میکرد و بعد یادن انتال سفیر کبیر روس
 معرفتی شد کہ مرد معتبریت و مدتہا است در لندن آقامت دارد و بعد از انکہ
 سقرایک ایک معرفتی شدند خود آہنہا ہم اجزائے خود نشان را معرفتی
 کہ وند از جملہ سقرایک بزرگ رستم پاشا سفیر کبیر عثمانی کہ مرد باریک
 کوچک اندامیت و موہاے سفید دار و امنی است سابقا حاکم بسبنا
 و نشانات بودہ و در انجا خدمات کردہ و معروف شدہ است یکے از
 اجزاء رستم پاشا ہم پس خیر اللہ افندی است کہ خیر اللہ افندی

سابقاً سفیر کبیر بود در طهران و در همان جا هم فوت شد با همه سعادت
صحبت و اظهار التفات شد از جمله سفر سفیر چین بود که غیر از زبان چینی
هیچ زبانی نمیدانید یکی از انگلیسها زبان چینی میدانست - سفیر چین
زبان چینی حرف نمیزد و آن انگلیسی با انگلیسی ترجمه میکرد و تاظم الدوله برآ
ما ترجمه میکرد و دیگر سفیر ژاپون بود اسامی سفرا را بعد خواهیم نوشت
بعد از رفتن سفراء بفاصله پنج دقیقه اردو سالیز پوری بادست
وزراے خودش که کنسردا تر استند به حضور آمدند اردو سالیز پوری
مرد تو مندلیت و زرا را همه معرفی کرد و با همه صحبت و فرمایش کردیم
بعد مرض شده رفتند اسامی وزرا هم بعد نوشته خواهد شد بعد
کالسه حاضر شد ما و نواب پرنس و کتورا لیرت که ادوار و هم میگوند
پسر بزرگ نواب ولیعهد و یک کالسه نشسته را ندیم براسے
کار ویند زور از هاید پارک عبور کردیم بقدر رسے جمیت بود که حساب
نداشت و ما هم متصل با دست با مردم تعاروت بنیکر ویم رسیدیم بکار و آنها
راه آهن شیخے کو چک بودند گو یا و اکن بزرگ از این خط عبور نمی کند
از تراسوه قدرے بزرگ تر بود سوار و اکن شده را ندیم در و اکن با
همان شاهزاده پسر نواب ولیعهد و لار شون و این سلطان
و تاظم الدوله نشسته بودند کالسه خجے شد میرفت بقدر نیم ساعت

یا بیشتر کراڈہ تار سیدیم پویند زور قطعہ دیند زور بہان است کہ
 در روز نامہ سابق نوشتہ شدہ است دیگر لازم نیست بنویسیم
 ویند زور شہریت از قدیم ترین شہر ہائے انگلیس و تقریباً
 ہفتصد ہشتصد سال است کہ این شہر بنا شدہ است سر بازار
 گاروا علیحضرت پادشاہ انگلستان با سوار ہا و افواج طریقین را وصفت
 کشیدہ بودند علیحضرت پادشاہ و دختر ہا ایشان و دام و نوز ہا مقصود
 از دام و نوز ہا زنبہاے معتبر مملکت انگلستان ہستند کہ محض افتخار
 خدمت علیحضرت پادشاہ انگلستان رامی کنند و ندیم ایشان
 ہستند ہمہ در پائے پائے عمارت ویند زور ایستادہ بودند۔ علیحضرت
 معظمہ لباس سیاہ پو شیدہ و عصاے سیاہ و دست گرفتہ
 مختصر جو اہرے ہم بخود زودہ بودند پیادہ شدہ با ایشان دست دادہ
 تعارف کردیم بعد علیحضرت پادشاہ انگلستان دست مارا گرفتہ
 از پائے ہا بالا رفتیم از کالری بکارخانہ ودالان بزرگے کہ پروہاے نقاشی
 خوب در انجا بود گذشتہ با طاعتی کہ شانزودہ سال قبل ہم آنجا رفتیم
 وارد شدیم و با علیحضرت پادشاہ انگلیس در روئے نیم تخت نشستہ
 قدرے صحبت کردیم بعد علیحضرت معظمہ چند نفر از اعیان را معرفی فرما کردند
 ما ہم امین السلطان و بعضے دیگر از وزرا و ہمراہان خود مان را کہ

و ران جا حاضر بودند صبحی کردیم نهار حاضر شد رفیقیم سرد نهار
 در همان اطاق که سفر سابق نهار خوردیم نهار حاضر کرده بودند رفیقیم سر نیز
 نشستم دست چپ ما علیحضرت پادشاه انگلستان نشسته و دست
 راست ما بر نش کویستیان بود و دیگر دختر علیحضرت پادشاه
 انگلستان بنیس بیاطریس و شوهرش برنش باتن بروک و برنش کویستیان
 و دختر او و پسر نواب ولیعهد و لود سالیس نوری و زوجه لود و سالیس نوری
 و غیره و از کمترین ما این السلطان و بعضی دیگر در سر میز ما نهار خوردند
 با علیحضرت پادشاه انگلستان خیل صحبت کردیم پادشاه دوسه نفر
 نوکر هندی دارند که بالباس هندی هستند و فارسی میدانند مسلمان
 بودند پادشاه انگلستان می گفتند مسلم آورده ام زبان اردو می آموزم
 بعد از نهار علیحضرت پادشاه انگلستان دستگی یاد دادند و از آنجا برخاسته
 آمدیم با طاق دیگر قدری باز نشسته صحبت کردیم بعد برخاسته دست
 با علیحضرت پادشاه داده مراجعت نمودیم علیحضرت مجلله تادم پیشانیست
 کرده آنجا با هم وداع نمودیم سوار کالسکه شده رفیقیم بر اسقه مقهره مخوم
 برنش البرت نشوهر علیحضرت پادشاه انگلستان برنش کویستیان
 پسر نواب ولیعهد و این السلطان هم با ما در کالسکه بودند پارک دیند زور
 خیل بزرگ است از پارک گذشتیم سوار با جاو و عقرب ما بودند رسیدیم

بہ مقبرہ۔ مقبرہ بسیار عالی است با سنگ سماق و سنگهای دیگر
 ساخته اند خسر ج بناے این مقبرہ را اعلیحضرت پادشاه انگلستان
 از حسرت آنہ شخصی خود نشان دادہ و تخلی بدولت و پارلمنت نداد
 دختر پادشاه انگلستان پنسیس لیس و دختر مہین دختر کہ نوہ اعلیحضرت
 معظّمہ باشند نیز در اینجا مدفونند نوہ پادشاه سال قبل بنا خوشی گلورد
 (دیفتریت) بتلاش شدہ مادرش بیے تابنی میگرد و نزدیک او میرفت
 ہرچہ منع کردند ممنوع شد چون دختر را خیلہ دوست میداشت
 شخصاً پرستاری اورا میگرد و بعد از مرگ دختر خودش ہم بتلاش دیفتریت
 شدہ مرد ہر دو را در این مقبرہ دفن کردہ اند مجسمہ ہر دو را ہم از مرمر
 ساخته اند دختر کوچک پہلو سے مادرش حالت خزن انگیزی داشت
 یکدستہ گلی بسرفر مرقوم پرش البرت گذاشتیم چون وقت حرکت
 راہ آہن رسیدہ بوو آمدیم بشار سوار ترن شدہ آمدیم تا کار شہر
 از ترن بکالسکہ نشستہ را ندیم بہارت بوکی سنگام در ساعت ہشت
 و نیم بعد از ظہر ہم باید بہ تیاتر برویم کہ این تیاتر موسوم بہ اپرارو ایال دور
 کنت گاؤدن است سوار کالسکہ شدہ بہ تیاتر رفتیم جمعیت زیاد بود
 معاہر و خیا بانہار اجرا خان وزینت کردہ بودند و مردم ہورامی کشیدند
 از جلو کلوب کنسرت و انڈر لیبیرال گذشتیم کہ یکے براس دستہ توروی

ویکے برائے ویگ است ہر دو دستہ در اینجا جمع میشوند و ہر دستہ
 در کلوب خودشان مثل دستوران شام و چائے و قہوہ دارند و یکدیگر
 را می بینند و صحبت می کنند یا گفتگو کے پستیکی می نمایند و دیگر از میدان
 ترافالگار گذشتیم کہ میدان وسیعے است مجسمہ نسون در این میدان
 در روے پایہ مرتفعے نصب است چون او در جنگ ترافالگار کشتہ شدہ
 و فاتح آن جنگ بودہ مجسمہ او را ساخته و میدان را ہم باسم آن جنگ
 موسوم کردہ اند از اینجا گذشتہ وارد تیا تر شدیم در لٹر بزرگ مزینے نشستم
 نواب ولیعهد و زوجہ ایشان و دختر با و پسر با ایشان جمعی از شاہزادگان
 دیگر ہم آنجا بودند تیا تر بسیار عالی مرتفعے است پنج طبقہ است مطلقا کارے
 زیادہ دارد و امشب تمام بزرگان و نجیاد اعیان انگلیس اینجا ہستہ ز نہاں
 بالیاسہا کے سیمتہ باز فاخرہ و انواع زینت و جواہر و مرد و با بالیاس
 رسمی و تمام این طبقات نشستہ بودند مجلس بانسکو ہے بود گل زیاد کہ البتہ
 قیمتا بقدر ہفت ہشت ہزار تومان گل می شد در اندہا بود تمام اہل تماشاخانہ
 از معتبرین بودند آدم غیر معتبر نبود و در لٹر با جائے کہ مثلا در سابق یک لیرہ
 میدادند و می نشستند امشب بدہ لیرہ رسیدہ بود تمام تماشاخانہ
 بالاکتریتیہ روشن بود بسیار مجلس عالی بانسکو ہے بود عطر گل ہا تمام تماشاخانہ
 را پر کردہ بود تمام ز نہاں و مرد ہا کہ نشستہ بودند و حقیقت غرق گل بودند جلوترا

دست انداز با ملو از گل بود و هر خانه هم یک دسته گل بزرگ در دست
داشت که البته کمتر از دو تومان قیمت نداشت تا شاخانه آیرا بود ساز و
آواز خیل مطبوع خوب بود خواستند با خیل خوب خوانند یک از خوانندگان
خوب ما دام البانی بود که از اهل امریک است سفر سابق هم که با انگلیس
آمدیم همین جا آواز میخواند حالا هم همان طور میخواند دیگر ما دام ماریرز بود
که خیل خوب خواندگویا پنجمو خاطر می آید که همین ماریرز باشد که چهار سال
قبل شوهرش در بالون نشسته بهوارفت و دیگر اثری از او ندیدند
و بالمره متفقو که دید خوانندگای دیگر هم از قبیل مین الاروسل و ما دام
نوردیکا و غیره بودند تمام حرکات رقص با ساز موافق بود در آخر هم اجساما
رقص خوبی کردند از انجام رحمت بمنزل که ده خوابیدیم روز چهارشنبه
چهارم امروز باید بحسب دعوت که در میان بیگاریکی شهر بیست شهر لندن
رفته در اینجا نهار بخوریم و ساعت دو از ده که وقت ظهر بود نواب ولیعهد
بمنزل ما آمده ما را برداشته با هم سوار کالسکه شد و با کمال توقیر و احترام
باین تفصیل روانه سینتندیم اولاً از درب عمارت ما تا خانه بیگاریکی
که قریب یک فرسنگ راه است دو طرف راه سرباز و سوار زیاد با کمال
نظم بحسب احترام ایستاد و بودند در پشت سر آنها جمعیت زیاد است از اهل
شهر از تماشائی و غیره بودند از در و پنجه کوبها و هر کجا که مکن بود آدم

بایستد و تماشا کند آدم ایستاده بود که البته بقدر و وسیت سی صد هزار
نفر حاضر بودند و تمام دکاکین و اطراف در بار بار تکرار کرده در عوض مستاع
و اسباب فروش آدم ایستاده و بپیر قباے زیاد یا توابع گلبرسا
ور پشت دکاکین و اطرافها و کوچها نصب کرده در کمال زینت و قشنگی
همه جا آراسته بودند و مدینا پهاے زیاد از کوچها آویخته و گل بسیار با آنها
بسته بودند که خیلی تماشا سئو و واسم مارا اورا غلب پرده با بالفاظ
مبارکبا و نوشته بودند با این ترتیت و تفصیل وار و عمارت بیکار نیکی
شدیم که در مہ بانواب و شرفا و انگلیس مخصوصاً اینہا را شریف میگویند
نہ اینکه قاری کہ وہ باشیم و قضاة و اعیان سیتہ بالبا سہاے قدیم
نچبا و خر قہاے قائم و زلفہاے عاریتی کہ سفید است و در روز ہاے
مخصوص کہ لباس رسمی می پوشند این زلفہا را بسر میگذارند ہمہ جلو ما
افتادہ مارا بھارت و مالار پتر گے پڑوند خود لہر و حسنہ قہ قائم بلندے
پوشیدہ بود کہ دو سہ ذرع طول داشت و از عقب او کشیدہ می شد
و سائر نواب و قضاة و غیرہ با بتر زین و عصا ہاے طلا در کمال شکوہ
جلو امیر فتنہ تادار و یک محوطہ کوچکے شدیم کہ جلو آنرا قالیچہ کشیدہ بود
زوجے لہر و مر کہ نزن کاملہ است باز وجہ نواب و لیعهد و سائر توان
معر و فی شہر و شاہ زادہ خانہاے محترم در انجا حاضر بودند و وضع و قانون

اینجا طورے است کہ درین مواقع زوجہ لرد مرقدیم بر زوجہ لئواب ولید
است چنانکہ ماہم در وقت رفتن از اینجا بتالار بزرگ بازن لرد مرقدیم
زادہ از جلو میرفتیم و زوجہ ولید بالتواب ولید و سائر زہنا و شاہ زادہ
خانہما از عقب ما می آمدند و ہا این تفصیل وارد تالار شدیم در بالا
تالار چہار پلہ بالا میرفت و کجا سے بود کہ مشرف بتالار بود آنجا یک
صندلی برائے من گذاشتہ بودند و چندین صندلی و نیم تختہاے دیگر
ہم بود کہ سائرین نشستند بعد از نشستن ما شرفا و قضاة و لئواب
روے صندلیہاے دیگر نشستہ شروع بنوشتن کاغذ ہائو وند لرد مر
خطیب روے کاغذ نوشتہ بود از روے صندلی برخاستہ ایستادہ
قرأت کرد و خطبہ بسیار مفصل فصیح غرائے در تہنیت ورود با بود و
طول کشید تا قرأت شد وقت خواندن خطبہ تمامی اہالی مجلس دست
میززدند و بختہ ہا و میز را پامی کوفتند بطوریکہ صدائے رعد میکرد و خطبہ کہ
تمام شد لارنسون کہ سابق در پهران وزیر مختار بود و حالا پیر شدہ
است خطبہ لرد مر را ترجمہ کرد و بعد ماہم جوابے در مقابل خطبہ لرد مر تقریر
کردیم کہ باز لارنسون برخاستہ جواب ما را ترجمہ کرد و در بین جواب
ماہم باز اہل مجلس دست میزدند و پایا بختہ ہا و میز ہا زدند خطبہ ہا کہ تمام شد
برخواستہ بہان ترتیب تشریفات کہ آمدہ بود نیم رفتیم برائے اطباق

نهار این تالار تارے بزرگ و خیلے کہنہ و قدیم است باید قریب
 ہزار سال باشد کہ اینجا را ساخته اند بجز ہاے تالار را نقاشی کرده
 بکلیسا شبیہ تراست تا تالار بعضے مجسمہ ہاے مرمر ہم در تالار بود
 رفتیم سر نیز نهار جاے مخصوص خودمان تشریفیم دست راست
 ما زوجہ کرد و مرد دست چپ ما خود کرد و میراثستہ بود و نہ ہشت صد نفر
 مدعوین نهار از زن و مرد در سہ میز ہائستہ بودند یک میز نبود
 چندین میز پہلو ہاے ہم گذارده و در سر ہر میز پہلی پنجاہ نفر نشستہ
 بودند سہ صد نفر پیش خدمت مشغول خدمت بودند کہ ہر وقت راہ
 میرفتند صد ہاے پاے آہا مثل صد ہاے رعد بود دیگر جاے
 خالی در این تالار نبود یک یا لاکخانہ بود مشرف بر این تالار کہ دوزیکہا
 را و اینجا میزدند خلاصہ قدریکہ غنا خور و ہستند جاے چچی کہ پشت سر لرد ہر
 بود فریاد کرد کہ مہروم ساکت شوند کہ لرد مہر میخواستند خلیہ بخوانند و نہ تشریف
 از طرف ما و نہ ہم از ان طرفت پر اسے سکوت مہروم شہید کشتند
 مہرومیکہ بودند تمام دست زدہ کار و چنگا لہاکہ در دست داشتند و در
 میز ہا زوہ بعد چہ ساکت شدند و از زمین تہمتہ تہمتہ فصل مسترد
 در توصیف ما و اعلی حضرت پادشاہ انگلستان و نواب و بیہدہ بیان
 زوتی ما بین دولتین انگلیس و ایران قرأت کرد و مہروم ہم دست

زوند ما هم بر خاسته با تمام مردم بسلاست اعلیحضرت پادشاه انگلستان
 جام شنبه خوریم و نشستهیم قدریکه گذشت دوباره شیبو چها شیبو زوند
 و جارچی جاز زوند مردم دست زده ساکت شدند و دوباره کردیم
 بر خاست و مجدداً خطبه مفصله مخصوصاً در تهنیت و رود ما خواند و باز همه
 اهل مجلس دست زدند و ما همه بر خاستیم و بسلاست ما است که زوند
 و نشستهیم قدریکه گذشت ما خواستیم بر خیزیم و بسلاست کردیم و سینه
 و ابالی لندن شیبو شیبو چها شیبو چها شیبو چها جارچی جار شیدا
 بر خاسته نطق مختصری کردیم و تا ظم الدوله ترجمه کرد و باز همه دست
 زدند و پایروسه تختها کوفتند و نشستهیم دوباره جارچی جاز زوند و شیبو چها
 شیبو چها شیدا زوند نواب ولیعهد بر خاسته خطبه مفصله مشروطیت
 و تجدید خوانده و مردم دست زدند و همه بسلاست ما نوشیدند و ما هم
 جام شنبه بسلاستی ایشان خوریم بار دیگر جارچی جاز زوند و شیبو چها
 شیبو چها شیدا گفتند لار و سالیز پوری صدر اعظم میخواند خطبه بخواند همه دست
 زدند و سالیز پوری بر خاست و از حق و خطبه مفصله مشروطیت
 و پیشه یک نمودت آمیز انگلیس با اول نماز شب بیان کرد و خطبه او
 سینه مردم شادی کردند و همه شیبو چها شیدا بر خاسته بعد از تمام خطبه با قدریکه
 گذشت بر خاستیم با چنان شیبو چها اول بار و دست زدند و همه دست زدند

بود و سائرین از عقب از تالار بیرون آمدیم و باز همان تشریفات
 و قصه و اشعار در جلو ما بودند لیلای چهار شصت و هفتم از جلوما
 میزدند آمدیم با طاق او لے قدر سے راہ رفتہ تھوہ خور و ہم دس سیکار
 کشیدیم و بانواب ولیعهد آمدیم بیرون قومی کالکے نشستہ زانجا
 برائے منزل را ہے کہ امر وزیر فستیم و مراجعت نمودیم ازین قرار
 است از عمارت بوکیسنگام بہ پارک سنت جیمس و کوپہ ٹراپل
 کہ محل جمیع کلویہاے شہور لندن است و از انجا بہ میدان ترا فافالنگ
 و کوپہ اسٹرنڈ تا بسیتہ و کیلڈ ہال رسیدیم و در مراجعت از کیلڈ ہال
 بہ ان نیکنت کہ لبر و دو خانہ است و کوپہ نار تمبر لندن کہ محل ہما تھا نہ
 ہاے بزرگ است و از انجا بہ سنت جیمس پارک و از انجا بہ بوکیسنگام
 پالس آمدیم اسم پارک بزرگ کہ متصل بہ ہاید پارک است کہ جمیع
 طین پارک است باز در مراجعت جان طور جمعیت پیش اول ایستادہ
 بودند وقت رفتن بسیتہ از پہلو سے کلیسا سے نشستہ پل گشتیم
 این کلیسا بقدر سے بزرگست کہ پر بزرگی و ارتفاع کوہ وہ سستان
 پتہ نظر ان بلکہ قطبہ پیش از کوہ و نشان پتہ بیشتر جطر ہی آید خلاصہ
 رسیدیم بمنزل بانواب ولیعهد و دستہ و اوہ عمداً حاضر گشتہ کہ ہم
 رفتہ و ما آمدیم با طاق خودمان قدری سے راحت کہ دو نیمہ با ^{السلطان}

و ناظم الدوله تو می کالسکه نشسته را ندیم پراسه سفارت خانه ایران
 که منزل ناظم الدوله است از باید پارک کینھیگ طین پارک گذشتیم
 و از خیابان آخر محلات شهر رفته رسیدیم بخانه میزرا کلم خان ناظم الدوله
 منزل او در محله آستر شهر است اما محله پر گله است تمام خانه با جلوش
 یا غنچه پر از گل دارد محله با صفائی است خانه ناظم الدوله هم حسنه خوبیت
 با غنچه پر گل و اطفا قنایه خوب و اسباب های ممتاز دارد عطر و میوه و نبات
 خوب حاضر کرده بود قدری میوه خوردیم زن و دختر بایش را بحضور
 آورده معرفی کرده و دختر دارو دختر کوچکش که شش ساله است
 خیلی خوش صحبت و با مزه است قدری نشسته بعد مراجعت بمنزل
 کردیم قدری راحت کرده بعد با امین السلطان و سرور و مندوب
 کالسکه نشسته رفتیم بمنزل لرد گدوکان مہر دار اعلی حضرت پادشاه
 انگلستان که در آنجا صرف شام مهمان بودیم بعضی دیگر از ملتزمین
 ما هم همراه بودند رسیدیم بمنزل لرد پیاده شدیم خود لرد و بازو و
 تا دم در با استقبال آردہ بودند دست داده رفتیم بالا داخل عمارت شدیم
 تمام این عمارت از دیوارہ با و پلہ با از سنگ مرمر ایتالیائی است
 کہ سفید است و رگ سیاهی دارد اطفا قنایه بسیار خوب تو و تو می
 عالی با میله های بسیار خوب داشت تو اسباب و لیکن ہم آنجا بودند دست داده

تعارف کر دیم لرد سائیز بوری و بعضے ازا عالم شہر ہمسماں ہاں ہاں
 حضور داشتند قدرے قومی اطا قہارہ رفتہ و صحبت کردہ بعد آدیم ہر شنگ
 تمام این عمارت پر از گل است اطاق شام ہم میز بسیار خوب بے چیدہ
 و گجہاے زیادہ نینت دادہ بودند بقدرسی نفر سر میز بودند ہر یک
 در جاسے خود نشستیم دست راست من زوجہ لرد سائیز بوری و دست
 چپ زوجہ لرد گد و کان نشستہ بودند زوجہ لرد سائیز بوری سونے کوتاہ
 قد و بسیار محترم و پلٹیک دان و عاقل و زیرک است خلاصہ شام
 خوردہ بعد آدیم باطاق و گیکر قہوہ خوردیم و سیکار کشیدیم و پایگان یگان
 صحبت داشتیم بعد پائین آمدہ سوار کالسکہ شدہ آدیم منزل اشب
 ورین عمارت کہ منزل ماست بقدر ہزار و پانصد نفر زن و مرد از اعالم
 و محترمین و وزراء و سفراے خارجہ بیال و قرض مہمان ہستند کہ باید
 ماہم بان مجلس برویم قدرے کہ راحت شدیم وزیر دربار و الیشیک
 آفاسی باشی آمدہ عرض کردند کہ مہمان با حاضرند بہان طور با عصا جلو ما
 افتادہ ماہم لباس تمام رسمی پوشیدہ بقدر پانزدہ نفر ہم از مہراہان
 ما لباس رسمی پوشیدہ از پلہ با بالار فستیم تمام اطا قہا و تالار ہاں ہاں
 برقی روشن و بہ مہلہاے ممتاز آراستہ و مزین بودنواب ولیعہد
 جلو آمدہ پاہد گیکر دست داویم بعد رفتیم قومی اطاق و گیکرے کہ زوجہ

نواب ولیعهد ہم آنجا بودند باز وجہ ولیعهد تعارف کردہ بعد دست بدست ایشان دادہ ایشیک آفاسی باشی ہا از جلو ما و نواب ولیعهد و سائر شاہزادہا و شاہزادہ خانہا از عقب ما حرکت کردند اطلاق باطاق و تالار بہ تالار از کوچہ میان دو صف زن و مرد گذشتہ تا رسیدیم بتالار بزرگ رقص این تالار بزرگ و سائر تالار ہا و اطراف ہا ملو از زن و مرد بود این بالارقص خیلے بزرگ است چراغہا سے برتی زیاد وارو یک باکنے ہم وارو کما آنجا موزیک میزدند یک ارک خیلے بزرگ ہم درہین بالکن است کہ میگفتند پرنس البرٹ شوہر علیحضرت پادشاہ انگلستان در حیات خود درست کردہ است و از وقتے کہ او فوت شدہ دیگر کسے این ارک رانزدہ است خیلے ارک بزرگے اما موزیک میزدند اگر بخواہم اسامی این اشخاصے کہ درین تالار حاضر شدہ اند بنویسیم یک کتاب مخصوصے بشودہین قدر می نویسیم کہ تمام اعلاظم و معتبرین بحال دولت انگلیس و وزیر آسمت موصوب و معزول از مردوزن حاضر بودند و تمام زن ہا سینہ ہا نشان تخت و کثوف بود و ہمہ خود را بالیا سہا کیر لیان و جواہر ہا سے نفیس زینت کردہ بودند کہ تمام اطلاق و تالار را برب لیان پر کردہ بود ہا لاسے این تالار یک شاہ نشینے است دوسہ پادے معذور و در آنجا چند صندلی ہا سے ماگزاروہ بودند رفقیم شہینم نواب ولیعهد و زوجہ ولیعهد

و شاهزاد با ہم آمدہ نشستند جلو ما ہم بیک اندازہ از تالار برائے
رقص باز بود قدرے کہ نشستند نواب ولیعهد و زوجہ ولیعهد و پسر ہا
و دختر ہا کے ایشان و سائے شاہ زاد و خانم ہا پر خاستند برائے
رقص قدرے کہ رقص کردند آمدند نشستند خشکی گرفتہ دوبارہ برخاستہ
مشغول رقص شدند باز نشستہ قدرے خشکی گرفتہ باز خاستہ رقصیدند
خلاصہ بقدر وہ دوازده مرتبہ بہین طورے رقص کردند و نشستند
ہوا کے اطاق گرم بود و این تالار بزرگ ہم از بوسے عطر پر شدہ بود
این رقص ہائیکہ امشب کہ دند و انس و پلنگا و مزور کا و کادریل بود بعد از
وہ دوازده مجلس تمام شد برخاستہ آمدیم باطاق دیگر کہ میزے برائے
سوپہ در انجا چیدہ بودند تمام مردم ہم آنجا جمع شدند بہین طور ایستادہ
قدرے چیز خوردیم و صحبت کردیم۔ امشب سوائے دوک ووکا بسبیج
و خواہرا ایشان دو شس و دو تک کہ مادرشان مردہ است و درین مجلس
حاضر نبودند دیگر ہم شاہزادگان و اعانم و رجال دولت انگلیس از زن
و مرد حاضر بودند خلاصہ چون من خستہ بودم باز زوجہ نواب ولیعهد دست
دادہ خود نواب ولیعهد ہم تا در سب پلہ بہ شائیت ما آمدہ از انجا با ایشان
تعارف کردہ بہ منزل خود مان آمدیم و خواہیدیم اما نواب ولیعهد سائے بہین
دوبار برگشتند بہمان تالار ہال کہ برقصند و تا دو ساعت دیگر مشغول خرا

بود۔ بسیارے از مہمانانہا ہم ہنوز تازہ می آمدند و تا ہواروشن بود اینہا
 میرقصیدند۔ روز چہشنبہ پنجم امروز پنج ساعت و نیم از ظہر گذشتہ پاد
 بخانہ نواب ولیعہد برویم۔ ہوا کے لندن غالباً ایر و تیرہ است و کمتر
 آفتاب دیدہ میشود امروز تا بعد از ظہر ملاقات رسانہ مذاشتیم نہار را
 در منزل خوردہ بعد از نہار نہر موویم و کالسکہ حاضر کردند کہ سیباغ
 وحش برویم چون در سفر اول ہم کہ بلندن آمدیم بہین باغ وحش رفتہ
 بودیم پنچواستیم بہیم درین سفر تازہ چہ داروسن بالرد وحش مہان دار
 دوم در یک کالسکہ نشستہ بعضے ملترین ہم در کالسکہ ہاے دیگر سوار
 شدہ راندیم براسے باغ وحش رسیدیم بہ پنچین پارک کہ باغ وحش
 نوی این پارک است پارک بزرگیست اما در آخر ہاے شہر واقع است
 کسے از اہل شہر باین پارک نمی آید مگر اشخاصے کہ در آخر ہاے شہر خانہ
 دارند و بچہ ہایراسے بازی زیاد باین پارک می آید بہ خصوص بچہ ہا
 کہ بالنسبہ بزرگتر ہستند بازی مخصوصے در این جامی کنند کہ ہشت کہکیت
 است بعد داخل باغ وحش شدیم زن و مرد زیادے در باغ بودو
 ہر کجا ما میرفتیم دورا جمع می شدند و ختر ہاے خوشگل توی آہنا خیلے
 بودند و یک قصص سیباغ رفتیم ہفت ہفت شیر و پنگاہ بود و فیل ہم
 بود کہ روے آہنا تخت زدہ اند و ہر کس میخو است پول میدا و سوار میشد

تومی باغ میگشت بعد رستم پہلو سے شیر آبی کہ در تومی حوضے بود
 ہینکہ از دور ما ہی بان نشان میدادند می پرید و از روے ہوا با آن دست
 و پاسے گوشے میگرفت بعد ما ہی را با بالا خانہ آنجا بروہ میگذاشتند
 شیر آبی بالا میگرفت و ما ہی را خوردہ و دوبارہ از ہا تجا تومی آب پشنگ
 میزد و دیگر انواع میہوتہا و شکار ما و مرغہا و طوطیہا سے مختلف و سبب
 حیوانات مثل باغ ہا سے وحش و گیر کہ دیدہ بودیم زیاد داشت مار بزرگ
 در اینجا دیدیم کہ در اکواریئم بر لن ^{بہترین} مار سے ندیدہ بودیم قطرش با نازہ
 سابقہ چنار بزرگ و طولش دہ ذرع بود و بیچ بچو اثر دہا سے در بیچ جا دیدہ
 نشدہ بود یک شہپانزہ یعنی میمون بزرگ ہم داشت قدر سے
 سو چک تر از شہپانزہ باغ وحش بر لن بود خیلے شہپانزہ کہ خلیے بود
 صورتہ بعینہ خواجہا سے سیاہ چاق است تفاوت سے کہ با تہسا دار و این است
 کہ حرف نیز ندریں این باغ وحش یک پیر مردیش سفید سے و دیگر
 مردہ بلند سے ریش سفید و سیاہ دار و بہر دو جلو ہا افتادہ جانور بارانگہ
 میدادند و معرفی میگردند چون باجہ در ساعت بیچ و نیم ہمانہ تو اس و لہ
 برویم حقیقتہ نتوانستیم تا شامے کاٹے بکنیم حرکت کہ دیم زمین واقعہ از
 کو چہ رہنمیں استریت گذشتہ بعد از یک کو پڑ چکا ولی اہم کو چہ اسب
 بزرگ سے است مثل کو چہ رہنمیں استریت است کہ چہ رہنمیں استریت

خیلی پاکیزه و وسیع است در حقیقت بازار است از دو طرف
 و کانهای عالی با استقّه زیاد دارد و جمعیت آینه در ونده بقدر است
 است که حساب ندارد در جلو و کانهای جمعیت زیاد استاده بود و در پیاده
 کوچ متصل پیاده‌رو می‌روند و در وسط کالسکه و اراده و منبوس
 بقدر است که زمین کوچ پیدا نیست و شخص تعجب میکند که چگونه اینها
 از یکدیگر میگذرند و محال است در این کوچها کالسکه بتواند تند برود با
 وجود اینکه آهسته می‌روند اگر مهارت کالسکیها و قدرت پسر این
 شهر نباشد روزی هزار حادثه رو می‌دهد قدرت پلیس بطوری است
 که بیک اشاره دست جلوتام را نگاه میدارد و کالسکه هر کس باشد
 فوراً می‌ایستد و کوچ پیکاری هم جمعیت زیاد است اما نه آنقدر که
 در مجلس استریت دیدم تماشا ایستاد شخص در کالسکه نباید
 بکند چه را که در کالسکه متصل متوحش است که مبادا تصادفی بشود و حادثه
 اتفاق افتد اگر آدم در کنار ایستد و تماشا کند سیاحت عزیز
 دارد از باغ وحش مراجعت بمنزل که دم قدری راحت کرد و بعد
 کالسکه حاضر کرد و سوار شد و بیخ نواب ولیعهد رفتیم رسیدیم
 بنجانه نواب ولیعهد استقبال کردند بایشان رفتیم اعلیحضرت
 پادشاه انگلستان را که در آنجا بودند ملاقات کردیم در چادر کوچکی که

در میان باغ رو سے چمن زوہ بودند خانوادہ سلطنت ہم آتجا بودند
 باغ بسیار با صفائے است زمین چمن مثل محل و رو سے آن گل کاری
 ہائے خوب و درخت ہائے تک تک و در قطعات چمن چادر ہائے
 کوچک تک تک بچت و اردین و مہانہا زوہ بودند یک چادر بزرگی ہم
 و رکنا سے زوہ بودند کہ مہانہا و انجا عصرانہ بخوردند میز بزرگے از عصر
 ترتیب دادہ بودند البتہ بقدر و ہزار زن و مرد و شتر از خانوادہ
 شاہزادگان و نجبا و اعیان سوزا و سفرایر حسب دعوت درین باغ
 حضور داشتند کہ اگر بخوانیم تفصیل بنویسیم کتابے میشود و بعد با
 دو پسر نواب و لیچہ قدرے در باغ گردش کردیم ہمیتطور کہ از
 میان جمیت میر تقسیم زن و مرد راہ وسیعے باز میگردند و میرزا
 ماکم خان ناظم الدولہ کہ ہمراہ ما بود بعضے را براسے مامعرتی میکرد
 و ما با آنها دست دادہ تعارف و صحبت میکردیم قدرے ہم و حلو
 چادر بزرگ کہ میز عصرانہ گذاشتہ بودند ایستادہ بعد و چادر کہ چنگ کہ
 در گوشہ بود قدرے نشستیم سپر کنت دیادی نمود و لو محاسبت
 بادشاہ شہزادہ را ہم کہ حالہ در انگلیس متوقف و پورشہ است
 رفتہ است در اینجا دیدم آمد با شہزادہ قدرے صحبت کردیم کہ ہم
 آمدیم نزد علی میرزا پادشاہ بہار سے ایشان نشستہ اند

با ایشان صحبت داشتیم بعد از آن حضرت پادشاه بقصر ویندزور مراجعت
 کردند و ما ہم گردش کنان تا دم در باغ آمدیم کہ مراجعت کنیم پس
 دولت دهن پادشاه را کہ اصلاً از شاعر ادلمے خاوند لوسی قلیب
 پادشاه شہادتہ است و الحال از شاہزادگان اسپانیا محسوب
 میشود و راجتا ویدیم جوان است اما غلیل و ضعیف البتہ بطورے کہ
 نمیتوانست با ستم پدرش ایجاب نیت دختر ایزابل ملکہ سابق
 اسپانیا زن اوست او ہم حاضر بود با او صحبت کردہ احوال
 ایزابل ملکہ را پرسیدیم بعد آمدیم بہ منزل شب را باید برویم بہ تیاتر
 ۲۰ پیر اینبار اساساً سوہا جا رہ کردہ و اسباب شہ نجات فرامہ
 آوردہ مخصوصاً براسے امشب کہ ما آنجا برویم سوہا حاضر کردہ اند
 در ساعت نہ و نیم فشمیم بہ تیاتر باز در راه ہمان طور جمعیت از زن و
 مرد بود ہورامی کشیدند و ما با دست با مردم تعارف میکردیم تا بہ تیاتر
 رسیدیم نواب و لیچہ روز و جہ ایشان و پسر ہا و دختر ہا ایشان
 و وزراء و اعیان انگلیس و سفرا کے خارجہ و معتبرین شہر از زن و مرد و
 آنجا بودند مجلس رسمی نبود اما لباس نیم رسمی بود پوشیدہ بودند زہا
 باز ہا بطور بالباس شب کہ سینہ و ساعد نشان باز بود و جواہر زیاد
 زدہ آندہ بودند با گل و دستہ ہا کے گل تمام لٹا ہا را معطر و مزین کردہ

از مترین ماہم امین السلطان و عزیز السلطان و جمعی دیگر حاضر بودند
و وضع این تپا تر و خلیے لب اثر تپا تر با ندارد خلیے بزرگ است و ہمہ
مظلا است داخل آن ہم خلیے مزین است و بعضی از جاہا سنگ مرمر
کار کرده اند بالکتر سیمتہ روشن می شود و پنج مرتبہ دارد و مرتبہ اول از
زمین بلند نیست و ہم ستون دارد و در عقب خلیے جا دارد
و حقیقت مثل این است کہ سائر مرتبہ ہا معلق باشند آن زیر صندلیہا
زیاد گذارند مرتبہ ہاے دیگر بالاے این مرتبہ است مرتبہ
تختانی دیگر لٹو دارد و در مہم متصل است مگر در بعضی جا ہا از تختہ فاصلہ
قیما بین ساختہ اند جائے کہ مانند سیم خلیے وسیع است عقب آن
پتہ ہا دارد کہ مردم پشت ہرمان نشستہ بودند تمام زن و مرد نجبا و راجا ہا
براسے ہا در جلو صندلیہا گذارده بودند کہ بانواب و لیحد و زوجہ ایشان
و شاہزاد ہا روضے صندلیہا نشستیم پردہا و بازی امشب خیلہ تا شام
داشت البتہ قریب سحا صد نفر قاص از دختر و پسہ وزن و مرد
و دختر ہاے کوچک بودند کہ ہمہ لباس ہاے بسیار فاخر مشغع زنگارنگ
پوشیدہ بودند و البتہ چہل پنجاہ ہزار تومان حسنہ آہا شدہ بود
ہر دفعہ کہ پردہ می افتاد لباس ہا را عوض کردہ لباسے بہتر و رنگین تر
از اول می پوشیدند بسیار خوب رقصیدند و در یک پردہ کہ رقصا ہا

و باز گئے با معلق میزدند لوطیہا و باز گئے با بواسطہ حضور خانہا کے معتبر لبا
چسپان پوشیدہ با قبا کے سیاہ معلق میزدند خیلے غریب بود با این
لباسہا کے سنگین اینطور معلق زدن اور بیچ سیرک ندیدہ بودم بعد
ستونہا کے بلند نصب کردہ طنابہا معلق با نہا بستند ز نہا کے باز گئے
آمدہ از طنابہا بالا میرفتند و چیخ میخوردند در بہان بین لطناب دیگر
جشن کردہ آن طناب راجی گرفتند و چیخ میزدند بیچ ہیون تیتو
اینطور کار ہا کند خیلے تماشا داشت اما ما خستہ شدہ بودیم چر کہ قریب
دو ساعت دیم آنجا نشستہ بودیم مثل تیاتر ہا کے دیگر نبود کہ بعد از
افتادن پردہ بر خاستہ بیرون برویم و شربت خوردہ راستہ
کنیم متصل در یک جا نشستہ بودیم خلاصہ بعد از اتمام تیاتر بر خاستہ
از پلہ ہا بالا رفتیم جائے بود وسیع و دور در انجا سوسو نہا سوپہ حاضر
کردہ بودند در وسط میز بزرگے بود ما با خانوادہ سلطنت آنجا نشتیم
ساترین در سر میز ہا کے دور کو چاک کہ در اطراف گذاشتہ بودند نشستند
تمام اشخاص کے کہ در تیاتر بودند سوپہ خوردند بعد از سوپہ کہ مدتے از نصف شب
گذشتہ بود ہ منزل آمدہ خواہیدیم۔ روز جمعہ ششم امر و صبح
جیزال انگلیس در بہین بارک جلو منزل با یک توپے آور دہ بود کہ بنظر
ما برساند رفتیم تماشا کردیم توپے پستہ کہ مختصر سا آن یکسیم سکی نیلے

است و این توپ هم با سم همین شخص موسوم و معروف است
 توپ بسیار عجیبی است لوله دارد که در زیر آن گنبد آبیجی کرده اند
 تا با اسطوخودوس اندازی گرم نشود و در صفحه علاج چهار صد قشنگ میگذرانند
 و در زیر توپ خزانه دارد که آن صغیر را آنجا گذاشته و یک صندلی در پشت
 سر دارد که روی آن می نشینند قراول میرود و دست با آنجا میگذرانند
 متصل قشنگها که فلز می که در صفحه زیر توپ جا دارد محالی میشود و لا اله الا
 قشنگ از زیر میز بزد قشنگها هم مثل قشنگ مارتینی است اما خودمان
 انداختیم عزیز السلطان و مجدالدوله هم دو سه تیرا خستند خیل
 تا شاد داشت امروز یک ساعت قبل از ظهر باید برویم با سب دوانی
 و نهار را هم در اینجا بخوریم در وقت معین با سردر و مند و لف سوار کالک
 شده رفتیم از دم پارلیمنت گذشته بجار راه آهن که باید با سب دوانی
 برویم رسیدیم ترن حاضر بود نواب و لیعهد و دو بچه شان
 و لارنسون هم در کار حاضر بودند ما هم به ترن نشسته صحبت کنان
 رفتیم ترن خیل تند میرفت رسیدیم بقصبة استراچی هیل در اینجا
 قدری ترن زیست کرد نواب و لیعهد می گفتند چرا ترن ایستاد
 بنا نبود توقف کند بعد راه را عوض کرد و ترن بطرف اسپ دوانی
 آمد و در کار پیاده شدیم دم کار یک دالان مستقی می بود که از دو سمت

ستون داشت و یکدیگر یوار چوبی هم بود مابین این دیوار و این دالان همه گلکاری است این دالان هم خیلی طولانی است و تمام طول این دالان را بیرق زده اند قریب به هزار قدم که رفتیم رسیدیم پاس دوانی که اسم این محل اسب دوانی کمپتن پارک است یا لاخانا دیدیم که مخصوصاً در همین ایام ساخته و در ظرف یک مجده روز با تمام رشته اند سائز بالاخانها که قدیمی ساز هم در جلو بهتر تزیین دیده می شد از پله ها بالا رفتیم بالاخانها منظر بسیار خوشه به همین باصفاست که در جلوات وارد از زن و مرد اعیان محترمین خیلی باسب دوانی آمده بودند مردم متفرقه تماشا می هم بسیار بودند خصوصاً در اینجا یک سراسر با شرط می بستند جمعیت و قال و مقال غریبه بود یک نصف دوره اسب دو اند نهفت هفت اسب بود تقریباً نصف دوره اینجا از نزدیک قریه اگیر آباد تا پاس پله عمارت اسب دوانی طهران است بعد گفتند فلان اسب پیش آمد ما بر خاسته چند پله بالا تر رفته وارد اطاقه شدیم که نه بار حاضر کرده بودند نه بار خوردیم نواب ولیعهد و اعظم رجال هم در سه نه بار بودند بعد از نه بار با طاق اول برگشتیم یک دور دیگر اسب دو اند نهفت نواب ولیعهد گفتند برویم پایین از نزدیک اسبهارا تماشا کنیم آمدیم پایین چاکس سوار اسبهارا از جلو ما گذرانند

اسبها و ماویان های خوب بود بعد از تماشا و باره بالا رفتیم
 یک دور دیگر هم دو اند تداوز و دور باقی مانده بود چون ما خیال حمام
 داشتیم برخاسته بانواب و لیعهد پاپین آمدیم بهمان دالان گل
 که اول رسیده بودیم آمده سوار کالسکه راه آهن شده یلندن حرکت
 کردیم در کارنواب و لیعهد از ما جدا شده رفتند و ما با سر درومند و
 و ناظم الدوله سوار کالسکه شده بمنزل آمدیم در ساعت شش و نیم
 بعد از ظهر باید بخانه لرد روزبری بهمانی و صرف شام برویم در ساعت
 معین با این سلطان و سر درومند و لفت و ناظم الدوله و بعضی دیگر
 از ملتزمین رکاب خودمان بخانه لرد روزبری رفتیم روزبری از فرقه
 اینرال و از دست وزارت سیدو گلا و ستون است که ضد باد است
 وزارت عالی است - جو انیست خوشتر و و کوتاه قدرش و پهل
 رامی تراشد خلاصه وارد خانه او شدیم خانه ساد و ایت اما خیلی
 خوب است از در که داخل شدیم جلو خانی داشتیم بناسیله در جلو
 عمارت بود که بمنزله نفا و حیاط خانه بود اما در مرتبه بالا واقع بود بانواب
 و لیعهد انگلیس و دوک و و چامبرلن و سیدو گلا و ستون و لرد و کراویل
 و لار نمون و یک نفر ناعس معروفه و یک نقاش پیر مرد بلند قامت
 که یک پرده صورت کلا و ستون را خیلی خوب ساخته بود و در همین عمارت

تخصیص کرده بودند که بهترین تقاضای لندن است و جمعی دیگر
از معارف و معتبرین شهر همه در اطاق ایستاده بودند تمام اهل مجلس
مرد بودند زن هیچ نبود از این اطاق باطاق دیگر که میز شام چیده بودند
رقعت نشستم زیاده از سی نفر به جهت در سر میز نبودند میوه گلادستون
دست راست ما و در روز بر می دست چپ ما و نواب ولیعهد و
لرد که انجیل رو بروی ما نشسته بودند از ملتزمین ما هم این السطانی
و دوسه نفر دیگر بودند شام که تمام شد بر خاسته از اینجا رفیقیم به آلبرت
نواب ولیعهد پیشتر با نجار رفت بودند که آنجا را منظم کنند آلبرت اهل محوطه
و سیمر است و گنبد بزرگ دارد تفصیل آلبرت اهل همان است
که در روزنامه سفر سابق نوشته ایم در مرتبه بالا که آن که فوق همه
مراتب است ستونها دارد و ایوانی جلو آمده و باقی طبقات همینطور
دوره جای نشستن دارد و صندلیها گذاشته و مردم نشسته اند
زمین و مرتبه های بالا و پایین همه پر از جمعیت زن و مرد بودند نواب
ولیعهد و زوجه ولیعهد و دخترها و پسرهای ایشان و جمعی دیگر از
شاهزاده خانها جلو آمده مارا بطرف زمین آلبرت اهل برده میان مردم
صندلی براسه ما خودشان گذاشته بودند نشستم بواسطه اینجا خپله گرم
بود خواننده بریاد که آواز خواندند اول یک مرد و در زن خواندند

بعد لیک ہم خیلے خواندند دستہ بدستہ ہم بطور اجتماع میخواندند قریب پانصد نفر
 خوانندہ بودند مدتے طول کشید تا خوانندگی تمام شد ارک بزرگ ہم در انجا بود
 ما ہم با اینکه از گد ما قدرے صدر میخور و ہم تا آخر مجلس نشستیم بعد از
 تمام بیرون آمدہ سوار کالسکہ شدہ مراجعت بمنزل کردیم و بعد از سا
 خوابیدیم امشب در سر شام کہ در روز برسی بار چہا سہ ہج بزرگ
 محروط خیلے صاف و شفاف بود پرسیدیم این ہمارا از کجا
 می آورند گفت از دریا چہا سہ شمالی نیکی دنیا کہ طبیعتہ میچو میشود
 بریدہ و حل بکشتی گدہ بلندن می آورند۔ روز شنبہ ہفتہ صبح برختہ
 بجام رفتیم جام ترکی است بسیار خوب جامے بود از جام بیرون
 آمدیم بمنزل آمدہ ہمار خور دیم ناظم الدولہ عرض کرد کہ تو شول ایوان
 کہ از اہل انگلیس است یک تو سپے پیش کش کردہ و در پارک جاو عمارت
 حاضر نمودہ است کہ نظر ما بر ساند و چند نفر عکاس ہم حاضر شدہ اند
 کہ عکس ما را بنیازند بعد از تہا پارک رفتہ تو پ را دیدیم تو پ خوبے
 است از سیستم یکیم کہ روز پیش دیدہ بودیم نبود اما ہم بد نیست
 و فضل این است کہ یک چہہ کہ وی ساعتہ و میان آن فشانگہ چوہ اند
 و مطا تو پ ہم یک جائے تعبسیہ کردہ اند کہ این چہہ را اورا نچا میگذازند
 و در پشت تو پ یک دستگیرہ قرار دادہ کہ میگذازند مثل سارہا

دستی بہان وضع توپ مکسیم فشنگہا خالی میشود چند تیر انداختند
 تا شاگردیم بعد آدیم با طاق امروز بجائہ دوک دکامبر ہیج و مسیو گلا
 دستون لود کو افویل باید برویم سوار شدہ از کوچہاے معروف
 لندن کہ سابق دیدہ بودیم و بسپارے از کوچہاے دیگر پریچ و ہم گذشتہ
 تار سپدیم۔ بجائہ دوک دکامبر ہیج از انجا گذشتہ بجائہ لرد کراویل
 رسیدیم۔ لرد کراویل از دوستہ لیبرال است و یک وقتے وزیر
 امور خارجه بودہ است زن و دختر ہا و پسر ہاے او ہم ملاقات شدہ
 و دو دختر بسیار خوشگل و دو پسر بن ہیج شش سالہ دار و قدرے
 نشستہ بعد پر خاستہ پائین آدیم سوار شدہ رفشیم بجائہ مسیو گلا دستون
 بعد مراجعت بہ منزل کردیم دوک دوسو تولا نڈ امروز بدیدن آمدہ
 بود اورا ملاقات کردیم در سفر سابق کہ ما با انگلیس آدیم روزے در ترنٹام
 کہ پیلان دوک مشارالیه است همان او شدیم در ان سال کہ اورا
 دیدیم اگرچہ ریش داشت اما خوشگل و جوان بلند بالا بود امروز دیدیم
 پیر شدہ است قدرے صحبت کردیم پس از رفتن او عکاس ہا آمدند
 اول عکاس انگلیسی عکسے از ما انداخت بعد یک عکاس بلنی آمد او ہم عکس
 ما را انداخت ساعت شش و نیم بعد از ظہر باید برویم کہ ہستال پالہ
 کہ بصرن شام و تا شاگردے آتش بازی بہان نواب ولیعہد ہستیم

در ساعت معین سوار کالسکه شده به کرسیتال پاله رفتیم این الساطان
و بعضی دیگر از ملتزمین ہم در رکاب ما بودند از منزل تا تا کرسیتال پاله
و و فرسنگ راه است مثل از طهران تا صاحبقرانیه شمیران که کرسیتال پاله
عمارته است از بلور اول اکسپوزیسیونی که در فرنگ از برای متاع
باز نمودند و اینجا بوده بعد از ان این عمارت را متهدم نساخته و بهمان لحاظ
نجا داشته اند وقتی پدر عمارت رسیدیم و دیدیم مردم ده پشته و
بیت پشته ایستاده اند و همینطور تا دم که کرسیتال پاله جمعیت بود بدون
اعتراق قریب سه لاک نفر ایستاده بودند در این خط راه از طرفین
منظر و محله نبود که پشت در پشت آدم نه ایستاده باشد تمام این مردم
بالیا سہاے تیز قشنگ بودند البته چهل هزار نفر از این جمعیت دختر
از چهار ساله الی ہفده ساله بودند و رسم دختر ہا این است کہ تا شوہر کردہ
اند باید موے سرشان را بناقتہ بہمان حالت طبیعی مثل موے سر
در اویش افشان و بگذارند از تمام این جمعیت از درپ عمارت الی کرسیتال
پاله علی الاتصال صد اے ہور بلند بود و دستمال ہا تکان میدادند
وز نہا بچہ ہاے خود را کہ کوچک بودند سر دست بلند میکردند و تکان
میدادند از ہر سوراخی کہ دیدہ می شد دو سہ دستمال تکان میخورد
کالسکہ ما ہم آرام میرفت و جواب احترامات و تعظیبات آنہا را میداوم

تاریخ دیدیم بهارت کریمتال پالہ نواب ولیعهد و زوجہ ایشان
 و اشرفان و اعیان ہمہ حاضر بودند داخل بچند والان شدیم کہ اکسپو
 زسیون گل سرخ بود قریب بدو ہزار قسم گل سرخ با انواع مختلف
 ملاحظہ کردیم گل بود ہاندازہ یک دوری زوجہ نواب ولیعهد یک گل
 یادادند بسینہ زدیم و همچنین بعضی درختہاے میوہ مجلسی از قبیل شلیل
 و آلو بالو و کیلاس دیدہ شد کہ ہمہ پر بار بود خیلے خوب تربیت کردہ بود
 در اینجا ہم کہ از کالکہ پیادہ شدیم قریب بصد ہزار نفر جمعیت ایستادہ
 بودند بعد از تماشائے گلہا دست بدست زوجہ نواب ولیعهد دادہ وارد
 اصل تالار شدیم در اینجا ہم قریب بدو سیت ہزار نفر جمعیت بود کہ ہمہ
 شاہ سلامت باد میگفتند و ہورامی کشیدند تماشائگان میرفتیم تاریخ دیدیم
 بگنبد بلندے کہ در وسط این عمارت است در اینجا کنسیر ساز و آواز است
 صدلی بسیار گذاشتہ و مردم جاگرتہ بودند قریب بہ پنجہ ہزار نفر جمعیت
 در این محوطہ بود راہ بلہ راگرتہ رفتیم بالابچائیکہ براسے ما انتخاب کردہ بودند
 قدرے تماشاکردیم یک ارک بزرگ خواجے ہم در اینجا بود بعد از انجا رفتیم
 بیک باکشیہ کہ منظر باغ و عمارت داشت درین باغ ہم قریب بصد ہزار
 نفر جمعیت بود کہ مثل دریا موج میزدند فواراے بلند خوب دیدہ شدہ
 اما آب این فوارا ہمیشہ نہچہد ہر وقت بخوابند آب فی اندازند و نہچہد یک

دو عمارت بزرگ کہ از روئے آتہ آب می میرنجت مخلصہ تماشائے زیادہ
کہ دیم و آن گلے کہ در سینہ داشتیم از بالکن بمیان آن جمعیت انداختیم
قریب دہ ہزار نفر براسے ربودن آن گل ہجوم آوردند و از دست یکدیگر
گل را میربودند و در حقیقت اینہم اظہار کینوع اختراسے بایو و دیگر بارہ یکدستہ
گلے گرفتہ انداختیم باز بہان حالت ازدحام از دست یکدیگر میربودند
حشے پر ہائے گلہ کہ روئے زمین ریختہ بود جمع میکردند و میربودند
خیلے تماشاکردہ بعد آدمیم پڑا اولے کہ ذکر کردیم شستیم این اثر و
بروئے این کینسرو محییع مردم است فرشتے آوردند و در وسط انداختند
اول یکدستہ بازیکر کہ جبت و خیز میکردند و معلق میزدند آمدند اما این
جست و خیز را مثل جبت و خیز ہائے دیگر نمی توان گفت بلکہ نوعی از
سحر است۔ مثلاً بہ نفر آدم روئے یکدیگر ایستادند و ویک نفر در
بالائے آن سہ نفر سرش را بر آن شخص بالائے گذاشتہ پا ہارا
ہوا کردہ بود و دیگر پنج نفر را چو تپتی تپو دند کہ این ہا شبابہت بترکمان
داشتند بند باز یہاے غریب و عجیب کردند علی الخصوص یک پسر
شش سالہ از انہما کہ خیلے قابل بود کار ہائے بسیار عجیب کرد و بعد
سہ فیل آوردند معلومات این فیلہا آن بود کہ اولاً ساز میزدند و می
رقصیدند بعد با زنی الا کلنگ کردند و در یک سر چوب یک فیل نشست

و طرف دیگر یاقیل و باتمی که دند بعد یاقیل سوار و نوسید شد و باخر
 طوم سکان آنرا گرفته به طرف سیل داشت میگردید و ازین قبیل بازیها
 غریب دیگر هم که دند بعد بر خاسته آمدیم سر شام دست چپ ماز و چو نواب ولیعهد و
 دست راست مادر ختر نواب ولیعهد و رویرو کانا خود ولیعهد نشستند عزیز السلطان
 هم بود بعد از شام بر خاسته آمدیم بر اسه تماشا که چرخان آتشبازی
 در همان بالکن ایستادیم و در جلو بالکن چرخان خیل مفصلی بود قواره با
 حوض را هم آب انداخته و یک آتشبازی بسیار مفصل خوب کرده بودند
 که در هیچ جا باین خوبی ندیده بودم خصوصاً رنگهای خیل قشنگ داشت
 مثلاً صورت ما ساخته بودند و بواسطه سیم تلگراف که سرش در بالکن
 بود می پاید آتش بگیرد این بود که با عرض کردند سیم را هیچ دادیم
 که فوراً آتش گرفت و صورت ما درآمد که یکبار بقدر و وسعت هزار
 نفر هر را کشیدند و شاه شاه میگفتند و کف میزدند و دیگر یکد و شیر
 و خورشید از آتشبازی ساخته بودند که بسیار خوب بود بعد دو خوردن
 ساخته بودند که با هم جنگ میکردند تا یکی دیگری را کشت بچنین دو آدم
 بودند که با شمشیر جنگ میکردند و یکی دیگری را قتل رسانید بهمین جهت
 آتشبازی بسیار ممتاز بود و بازار عجایب حرکات و حالات
 همان فیلهما است که مثل یک نوکر مطیع نسبت باقانه خود از صاحبان

فرمانبرداری و اطاعت میکردند و هر چه میگفت بجای می آوردند و این
 فیها بجنه بتفاوت بودند. یکی از آنها کوچک تر بود انواع اینها
 کردند خلاصه آمدیم پائین و قتی باین عمارت آمدیم از طرف الہام
 پرا وارد شدیم و حالا از طرف دیگر که عمارتے بوضع مصری ساخته
 بودند و مجسمه حضرت موسی و بعضی تصاویر دیگر در آنجا بود و حوضها
 و حواریاے خوب داشت مراجعت کردیم و همان قسم دست ما در دست
 توجہ نواب ولیعهد پوتا دم کال سکہ رسیدیم با نواب ولیعهد و زوجہ
 ایشان دست داده خدا حافظا کرده سوار کال سکہ شدہ آمدیم بمشتر
 خوابیدیم۔

اخلاق ناصری

مقاله اولی در تہذیب اخلاق

و آن مشتمل است بر دو قسم مبادی و مقاصد تقسیم اول مبادی
و آن مشتمل است بر مہمت فصل فصل اول در معرفت موضوع و مبادی این
نوع ہر علم را موضوع بود کہ در آن علم بحث از آن کنند چنانکہ بدن
انسان از بہت بیماری و تندرستی علم طب را و مقدار علم ہندسہ را و
مبادی آن بود کہ اگر واضح نبود در علم دیگر بہر سبب بلندتر از آن علم
میرہن شدہ باشد و در آن علم مسلم باید داشت چنانکہ از مبادی علم طب
باشد کہ عناصر چہ چیز است چہ این مسئلہ در علم طبیعی میرہن شود
طیب را از صاحب علم طبیعی فرا باید گرفت و در علم خویش مسلم شمرد و همچنین
از مبادی علم ہندسہ بود کہ از تقادیر متصلہ تبارہ موجود است و انواع آن
بیش نہ خط و سطح و حجم چہ این حکم در علم الہی کہ موسوم است با بید الطبیعہ
مقرر شود و ہندس را از صاحب آن علم تسبیول باید کرد و در علم خویش

استعمال باید کرد و علم با بعد الطبیعیہ آنت کہ انتہا سے ہمہ علوم با اوست
 و اور امپاوی عینہ و واضح تر نازد بود و مسائے بود کہ در ان علم بحث ازان
 کند و خود تاملتین علم بر ان مقصور باشد و بیان این مقدمہ در علم منطق
 مستوفی آمدہ است و چون این نوع کہ در ان شروع تو اہد رفت
 علمے است بآنکہ نفس انسانی چگونه خلقے اکتساب تواند کرد کہ حگلی انحال
 کہ بارادۂ او از و صادر شود جمیل و محمود بود پس موضوع این علم نفس انسانی
 بود ازان جهت کہ از و انحال جمیل و محمود یا قبیح و مذموم صادر تواند شد
 بحسب ارادۂ او و چنین بود اول باید کہ معلوم باشد کہ نفس انسانی
 چیست و غایت کمال او در چیست و قوتہا سے او کد ام است کہ چون
 اثر استعمال بر و تہیہ کند کہ باید کمالے و سعادتے کہ مطلوب است
 حاصل آید و آن چیست کہ مانع او باشد از وصول یدان کمال و بر جگہ
 تزکیہ و تدسیہ او کہ موجب فلاح و تہیہ است او شود کہ ام است چنانکہ
 فرمودہ است عزائمہ و نفس و با بسو لها فابہا فجوہرہ و تقواہا قد استخ
 من زکبہا و قد حاجبہ لہ و شہادۂ اکثر مبادی این علم تعلق بعلم طبیعی دارد و
 موثق بیان این برہان مسائل آں علم است اما از جهت آنکہ این علم
 در منبعت عام تر ازان علم است و اثر و سے اجادہ شامل تریم ازان
 مقدمات کلی آنجا کہ در مقتضی سردان جمہور طالبان با سندی

برسبیل حکایت تمطے موجب کہ در استحضار تصورات این مطالب کافی
 بود تقریر داده آید و استیفاء بیان و تمامی برهان بموضع خویش
 حوالہ کردہ شد و انشاء اللہ تعالیٰ افضل دوم در معرفت نفس انسانی
 کہ آنرا نفس باطنیہ نیز گویند نفس انسانی جو ہر بسیطا است کہ از نشان
 او بود ادراک مقولات بذات خویش و تدبیر و تصرف او درین
 بدن محسوس کہ بیشتر مردم آن را انسان می گویند بتوسط قوی و آلات
 و آن جوہر نہ جسم است و جسمانی و نہ محسوس سبکی از حواس و درین مقام
 احتیاج افتد بہ بیان چند چیز تا این سخن تمام شود۔ اول اثبات
 وجود نفس دوم اثبات جوہریت او سوم اثبات بساطت او چهارم
 بیان آنکہ جسم و جسمانی نیست۔ پنجم بیان آنکہ مدرک بذات است و متصرف
 بالآلات ششم آنکہ محسوس نیست سبکی از حواس اما در مقام اول کہ مطلقاً
 اثبات وجود نفس است بہیچ دلیل احتیاج نیست چه ظاہرترین و واضح
 ترین چیز ہا نیز جوہر یک مائل ذات و حقیقت او است۔ بعدیکہ غفقت در
 خواب بیدار در بیداری و مست و درستی و ہوشیار در ہوشیاری از ہمہ چیز ہا
 مائل تواند بود و از خودی خود مائل تواند بود و چگونه صورت بندد
 کہ دلیل گویند بر ہستی خود چہ خاصیت دلیل آنست کہ واسطہ شود ہا مستدل
 را بہ دل رساند پس اگر بر ہستی خود دلیل گفتہ آید دلیل واسطہ شدہ باشد

میان یک چیز تنها پس خود را بخود رسانیده باشد و خود همیشه بان خود بود
 پس دلیل گفتن بر خودی خود محال و باطل باشد و اما در مقام دوم که بطریق
 اثبات جوهریت نفس است گوئیم هر موجودی که هست جز واجب الوجود است
 و تقدس یا جوهریت یا عرض بیانش بجای این موضع آنست که
 هر موجودی که هست یا وجود او به تبعیت موجودی دیگر غیر او تواند بود
 که آن موجود بنفس خویش مستقل باشد مانند سیاه که در جسم حال است
 و هیئت تحت که تبع وجود چوب است چه اگر جسم نبود سیاه نتواند بود
 و اگر چوب یا آنچه بجای او بود نباشد صورت تحتی نتواند بود و چنین
 موجود را عرض گویند یا چنین نبود بلکه او را بنفس خود به تبعیت
 مستقلی دیگر استقلال تواند بود مانند جسم و چوب در مثال مذکور و آنرا
 جوهر خوانند و چون این قسمت مقرر شد گوئیم نشاید که ذات و حقیقت
 مردم عرض بود چه خاصیت عرض آنست که محمول و مقبول چیز
 دیگر بود که آن چیز را بنفس خود استقلالے بود تا محال و قابل آن عرض
 شود و درین صورت ذات مردم محال و قابل صور معقولات و معانی
 در کات آنست و پیوسته صورتی و معنی در و مشتمل می شود و دیگر
 از ذرات و این خاصیت منافی عرضیت است پس نفس عرض نتواند
 بود و چون عرض نبوده معلوم شد که موجود یا جوهر است یا عرض پس

نفس جو هر بود و اینست مطلوب و اما بیان بساطت او آنست که هر چه
موجود بود قابل تجزیه بود یا نبود آنچه قابل تجزیه نبود درین مقام
آنرا بسیط میخوانیم و آنچه قابل تجزیه بود آنرا مرکب پس گوئیم که نفس
تصور معنی واحد میکند چه هر چیزی با بوحدهت سلب و وحدت حکم میکند
و خود هیچ کثرت را تصور نتوان کرد تا واحد را که جزو او بود تصور نکند
و اگر نفس قابل انقسام بود از انقسام محل انقسام حال لازم آید پس معنی
واحد که درو حال بود هم قابل قسمت بوده باشد و این محال است چه
قابل قسمت واحد نبود پس لازم آید که نفس منقسم نشود یا تصور معنی
واحد نکند و چون بطلان قسم دوم ظاهر است پس مطلوب حق بود
و آن بساطت اوست و ابا بران آنکه نه جسم است و نه جسمانی آنست که
هر چه جسم است مرکب است و قابل انقسام و دلیل بران آنست که جسم
که نفس کلیم چون واسطه شود میان دو جسم دیگر که هر دو از دو طرف
ماس او نشوند بصورت آنچه بدان ماس یکطرف شود هم بدان ماس
طرف دیگر نتواند شد و الا طرفین را از ماس منع کرده باشد پس
واسطه بوده باشد و داخل اجسام نیز لازم آید و چون ماس هر طرف
بجسم دیگر بود متخریج شده باشد و چون جسم مرکب است جسمانی
که مجول و مقبول اوست هم مرکب بود چه انقسام محل موجب انقسام

حال است پس هیچ جسم و جسمانی بسیط نبود ما گفته ایم که نفس بسیط است پس نفس جسم بود و نه جسمانی و جسم دیگر هیچ جسم قبول صورتی نتواند کرد تا صورتیکه پیش از آن داشته باشد از و زایل نشود مستلاً جسمی که صورت شکیست دارد تا آن صورت را باز نگذارد صورت تریج درو حال نتواند شد و یا پاره شمع که نقش مهری قبول کرده باشد تا آن نقش از و بر نخیزد نقش مهری دیگر در و مصور نشود چه اگر از نقش اول هنوز چیزی مانده باشد هر دو نقش مختلط شوند و هیچ کدام نقش تمام نشود و این حکم در جلگی اجسام متمر و عام باشد و حال نفس بخلاف اینست از بهر آنکه چند آنکه صور معقولات و محسوسات بروطاری پیشو و یکی از پس دیگر جمله را قبول میکند بے آنکه استعداد زوال صورت سابقه کند بلکه جلگی صور در و تمام و کامل منتهی است و هرگز بجای نرسند که از بسیاری صور که در و حاصل آید عاجز شود از قبول صورتی دیگر بلکه خود بسیار صور در او مبین اوست بر آسانی قبول صور دیگر و ازینجاست که مردم چند آنکه علوم و ادب را ستیج تر نفهم و کیاست در و بیشتر و تعلیم و استفاده را استعداد تر و این خاصیت ضد خاصیت اجسام است پس نفس جسم نبود و جسمی دیگر همچنین قبول استعداد بر یک جسم در یک حال محال بود چه یک چیز

ہم سفید و ہم سیاہ تو تہا نہ بود و ہر کیفیت کہ جسم حاصل آید اور البسب
 طریان آن کیفیت صفت حاصل شود چنانکہ از حرارت حار شود
 و از سواد اسود و حال نفس بخلاف این بود کہ ہم صورا صند و در و در
 یک حال جمع آیند چنانکہ تصور سیاہی و سفیدی کند در یک حال
 و ہم از تصور کیفیات و اعراض متکلیف و متمصت نشود بدان چہ اگر بسیار
 تصور حرارت کند حار نشود و اگر چند تصور طول و عرض کند طویل و
 عریض نشود و برین قیاس پس نفس جسم نبود و چہ دیگر تو اسے جسمانی
 مائل ادراکات جسمانی و ملائیس لذات بدنی باشد چوں میل با صرہ باد کہ
 صور نیکو و میل سامعہ با ستماع آواز باک خوش و همچنین در قوت
 شہوی کہ میل او ب حصول لذت شہوت بود و قوت غضبی کہ شوق
 او در وصول بکمال تغلب باشد و این قومی از ادراک مرادات
 خویش مدومی یا بند و کامل تر میشوند و نفس از غلبہ امثال این معانی و
 حصول مرکات جسمانی ضعیف تر و ناقص تر میشود از بہر آنکہ چند آنکہ از
 ہارت لذات و ملائیس شہوات دور تر بود را یہا سے صحیح و مقولاً
 صحیح اور اظاہر تر باشد و حرص و شدہ او بر معرفت حقائق
 الہی و میل و ابتغاث او بطلب امور شریعت و باقی کہ از امور جسمانی
 بلند تر بود زیادہ باشد و این دلیل واضح است بر آنکہ نفس نہ

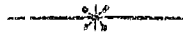
جسم است و نہ جسمانی چہ ہر چیز از جنس خویش قوت گیرد و از ضد
ضعف پذیرد و نفس از استیلاء جسمانیات ضعیف تر می شود و
باجتناب از ان قوت می یابد و چہ دیگر ہر حس جز محسوس خویش
ادراک نتواند کرد چنانکہ بصر جز از مدارکات بصری خبردار نبود و سمع
بدون از آواز با در چیزے دیگر نیاید و علیٰ ہذا ہیچ حس ادراک
احساس خود نکند و نہ ادراک آلمہ احساس خود چنانکہ باصرہ نہ بینائی
را بیند و نہ چشم را ہیچ حس از غلطی کہ اورا افتد متنبہ نشود چنانکہ
چشم آفتاب را کہ صد و شصت دانہ بار مانند زمین است بقدر
بدستی می بیند و ازین تفاوت فاحش آگاہی نیابد و در حنائے را
کہ در کنار آب نگوئسار می بیند ہرگز سبب و علت نگوئساری ہذا
بباصرہ نہ بیند و همچنین در دیگر غلطیہاے او در دیگر حواس و نفس
محسوسات ہمہ حواس را بیک دفعہ ادراک کند و حکم کند کہ این آواز
از فلان مبصر می آید و این مبصر را آواز نہ این آواز باشد و همچنین
ادراک کند کہ قوت ہر حاسہ چیست و آلمہ او کدام است و اسباب
و علل اغلاط حواس را استنباط کند و میان حق و باطل از احکام الہیہ
تمیز کند پس بعضی را تصدیق کند و بعضی را تکذیب و معلوم است
کہ این علوم اورا بتوسط حواس حاصل نیامدہ است چہ آنچہ حس را نبود

دیگر از استفاده نتواند کرد و چون حکم او مکنذ بحس بود آن حکم از حسن مگر فته باشد پس ظاهر شد که نفس انسانی غیر حواس جسمانی است بل شایسته تر از آنست و در ادراک کامل تر و اما آنکه او را در اکتیفات است و تصرف بالآلات از جهت آنکه او خود را میداند و میداند که خود را میداند و نشاید که دانستن او خود را بآلتی بود که آن آلت میان او و ذات او متوسط شده باشد و خود همین سبب راست که درک بآله خود را و آله خود را درک نمی نتواند کرد و چنانکه گفتیم چه آلمیان او و ذات او و میان او و ذات خویش متوسط نتواند شد اینست مراد حکما از آنچه گویند که عاقل و عقل و معقول یکی است و تصرف نفس که توسط آلات است ظاهر است چه احساس بحواس کند و تحریک بعضی از اعصاب و تفصیل آن در علم طبیعی معتبر باشد و آنکه محسوس نیست بحواس از جهت آنکه حواس جز اجسام یا جسمانیات را درک نتواند کرد و نفس نیز جسم است و نه جسمانی پس محسوس نبود اینست آنچه مطلوب بود از تشبیه بر حقیقت نفس بحسب این موضع و این قدر کفایت است در معرفت نفس ناطقه و بسا بیدانست که نفس ناطقه بعد از انحلال ترکیب بدن باقی ماند و مرگ را با قنای او طریقے نبود بلکه پیچ و خم عدم بر وجهی نبود و دلیل برین مطلوب است که هر موجودی که

باقی باشد و فنا برور و ابرود بیت در و بفعل بود وقت بقوه و چون
 چنین بود باید که محل بقا بفعل غیر محل فنا بقوه باشد چه اگر آنچه که بیت
 در و بفعل بود اگر فنا هم در و بعینه بقوه بود لازم آید که چون فنا از قوه بفعل
 آید مستجمع بقا و فنا شده باشد در یک حال و این محال است پس باید
 که آنچه بقا در و بفعل بود غیر آن چیز بود که فنا در و بقوه بود و لامحاله باید که
 ملاقی او بود و الا این سخن که فنا در و بقوه است صحیح نبوده باشد چه انصاف
 پذیرد بامکان عدم چیزی و دیگر که میان ایشان ملاقات نبود
 چون سواد و بیاض مثلاً صحیح نبود و اما با تصریح ملاقات این انصاف
 صحیح بود مانند انصاف جسم بامکان عدم سواد که در و حال بود و ملاقات
 معنوی یا میان حال و محل تواند بود یا میان و و حال در یک محل و ملاقات
 در و حال در یک محل اتفاقی بود نه ضروری و در صورت مذکور ملاقات
 ضروری است پس ملاقات آنچه بقا در و بود بفعل آنچه فنا در و بود بقوه بر وجه
 ملول یکدیگر بود و نشاید که فنا در و محل در حال بقوه باشد چه
 بقا در و حال بعد از فنا در و محل مستجمع بود پس آنچه فنا در و بقوه بود
 محل او آن موجود بود که بقا در و بفعل است و از اینجا معلوم شد که هر موجود
 یاقینی که فنا بر و صحیح بود در محل حال بود و حال یا صورت بود یا عرض
 پس فنا جز بر صورت یا بر عرض جائز نبود و ما درست که دریم که نفس

حال نیست در محل بلکه جوهریست تأیید بذات خویش نه جسم و نه جسمانی
 پس فنا برور و انبود و با انحلال ترکیب بدن منعدم نشود اگر کسی بطریق
 استقراء نظر کند در احوال اجسام و تتبع امور ترکیب و تالیف و تضاد
 آن بحد ذوق دقیق بتقدم رساند و از علم کون و فساد یا خبر بود او را معلوم
 شود که هیچ جسم کلی با عدم نمی شود بلکه اعضا و اعضاء و ترکیبها
 و تالیفات و صور و کیفیات بر یک موضوع مشترک یا یک
 ماده باقی متبدل میشود و مسائل این احوال در همه اوقات
 بر تدرار خویش باشد مثلاً آب هوا شود و هوا آتش و ماده که
 این سه صورت بر و طاری میشود و بر سبیل بدل در هر سه حال موجود
 بود و الا تو استی گفت که آب هوا شود و هوا آتش چنانکه اگر موجود
 با عدم شود و دیگری در وجود آید که میان ایشان چیزی مشترک
 نبود نتوان گفت که این موجود آن موجود شد و آن ماده حال فوت
 فناء صورتها باشد و چون مواد جسمانی قابل فنا نیست جوهر مجرد
 که از نفس هیولی مسترس شود اولی باشد بعدم قبول فنا و عرض
 از بیان این قضیه آنست که تا کسی را که درین علم خویش تمایز مقرر
 باشد که بدن آلت و ادوات است نفس را مانند آلات و ادوات
 صنایع و محسوسه را نه چنانکه جماعت تصور کنند که بدن محل با مکان است

چرخس جسم و جسمانی نیست که بکل و مکان تسلط تواند گرفت پس
 قوت بدن نیست با نفس چون قوت آلات بود با صفت باصجاب
 صناعات و این معنی در کتب اهل نظر شرح و بسط موشح به ششاه
 بر این حقیقی موجود است این قدر این کفایت بود.



رقعات پیدل^{۱۳۴۱}

۱- به نواب شکر الله خان

از تامل حضرت حضور آن قدر بغیبت سپرد از ند که نجلت نایا دور می توان
کشید و از توجه به معنی شهبان مرتبه تغافل جائز نداشتند که در رفع انفعال دور می باید
کوشید و شغال عالم کثرت یکفلم مصروف مشاهده وحدت شمارند و گیر دار انجمن مجاز
هر آینه ظهور حقیقت انگارند انفاس عبر اقتباس پیدلان مرهون مضامین عاست و
اوقات جمعیت مشتاقان مقسوم عبارات حمد و ثنا.

۲- در تعریف میر سیدنا شکر الله خان

آه امر و زار و ورق گردانی رنگ ظهور ^{ابیات} نسخه اسرار الفت معنی نایاب شد
در کنار دیده شوخی داشت غلطان گوهر ناگهان چون اشک از مرغان چکیده و آب
دیده مارا چو شمع کشته باید گشت داغ کان فرغ نیش کنون در نظر با خواب
از مرآت تحقیق پوشیده نیست که آدمی در جمیع اوقات و احوال حیرت زده کارگاه
اعتبار است اگر مرغان یکساید عبرت اندوز شکست رنگهاست اگر چشم میوشند داغ
فرصت تماشا در مزرعه ندانست جز دانه اشک چه باید کاشت و بروش شکست
دل غیر از ناله چه میتوان برداشت به هر صفت مجبوریم و در هر صورت معذور.

بیدل تا محو گلشن نیز نگسیم گاہ گل و گاہ غنچه و بتنگیم
 گویند ز رنگبارون باید بود دشوار حقیقی که ما هم رنگیم
 در جناب هدایت انتسابی که دلماے مشوش منتظر ارشاد تسلی اند بعضی صبر و
 شکر پر داغتن آتش یا قوت را ضبط نفس فرمودن است و آب گوهر را طریق حقیقت
 و اطمینان و انمودن گوهر گرامی اوقات آن محیط تنزه یارب در صد قرن کدورت
 نصیب اندیشیے آبی مباد و حدیقه عمر قیاض آن بهار تقدس بهزار فضل تغیر
 رنگ مینا

۳- به شکر الله خان

هر چند قرب عرائض میدان تقرب اندیش و ساطت اسباب نیست اما
 بمقتضای بعضی احوال اگر ضرورت رود بد جزید عارے خیر و تعداد مراتب
 اخلاص نخواهد بود بالفعل محرک این سلسله نظام مطلوبه است ایمان زوایا سه سونی
 است و به علت تشویش بی انصافیت چنانکه فرمائی اقسام تسب و کلفت نامید
 که توجیه عدلت نشینان بارگاہ حضور از تفسیر نتایج عمل محروم نماند و جز عن العن شکر و
 و احسان از دفتر اخلاق عمیم نخواهد زمان و اوقات و دیدار فرصت جوے
 بهماز انتظار مباد

۴ جواب شکایت نامه شکر اللہ خان در عدم تحسین اشعار ایشان

خاموش نوایان انجن تحسین اگر معتد جوهر شناسی رتبه کلام اند و وضع سکوت
شان عانی را بضبط نفس داشته باشد که جولان تقریر البته از زمین گیران عجز خدایش
نخواهد بود و حیرت ادیان محض آفرین اگر شایسته حق فهمی لطافت اند بهنگام تحسیر
چشم بر اوج حقیقی گشوده باشند که بیان در پرواز تصورش بی تکلف غیر از
پرسه شکسته تواند کشود و خامه در شناسی مکتب که بی نیازان بیدل را مخاطب التفات
نمایند یا بمسود منشان قابل عجز و توجیه اشعار توجیه فرمایند احتمال اغراض احتمال دار و زبان
در سر ایگی غلبات شوق خود را گوش دانسته بسوا و سر مه خط قسم بزبان میخورد و تقریر
در مقام هجوم تحریر خود را تحریر فهمیده بلغزش مرثکان خامه جاده معذرت می سپرد -

نه مضمون نقش می بندم نه لفظ از پاره می شود
زبانم گرم حرف کیست کاین مقدار خاموشم
حدیث حیرتم باید ز لعل یار پر سیدن
چه میگوید که آتش میزند در کلبه هوشم
تفاصد گر گویم راز دل ناچار معذورم
زبان یا دست اندم فراموشم فراموشم
کیفیت درجات سخن مقتضی آنست که گاه از شکوه دلش نیز زبان بقصد ادیبان ابه تشنگی وضع
ادب میفرساید و گاه باثبات لطافت از لب بجز نور راه هزار محبت میکشاید و در هر صورت
اگر خاموشم از وقار سخن رتبه معانیم و اگر گویم یا نم از عروج آهنگان قانون نکته دانی سے
هر کجا محویت وضع ادب گل می کند
گر همه فریاد باشد عرض مطالب ناشی است

از خط با شرح حیرانی قناعت کرده ام سر سر او چشم گویائی و بر لب خاشی است
 و در طر اعراض بخودی پناه است و در عالم شتباہ تارسانی عذر خواه۔

۵۔ جواب نام شیخ محمد ماه در بے اختیاری حدیثا

ز چاک سینہ آہ مینویسم کتا نم حرف ماہ مینویسم
 محبت نامہ پرداز است امروز شرر بزرگ کاہ مینویسم
 درود شفقت نامہ منتظر عطیات توجہ را بالانتفات معنوی نواز شفا فرمود و خاکسار زاویہ
 نیاز را بر ابراجم باطنی سر بلند تسلی و جمعیت نمود و تنگنای صدر تحقیق بوفور لباس عبارات
 رنگ میز رنگ کرد اند و یقمان سر منزل تحقیق بشمار مراتب او با هم عروجی و نسر و کیم نرسیدند
 از عالم اسباب هر چه بے اختیار پیش آید اقبال دولت از لیت و از تماشا گاہ ظهور آنچه

بے تکلف رو نماید بطبقہ جهان بے غللی بکفایم محکوم قضایم و کیمس مقید تسلیم و رضا
 با بھار ایم و درین حیرت سرا جلوة مانعیر رنگی پیش نیست
 گریه ایم از خود کجا خواہیم نیت وحشت اینجا ہذر رنگی پیش نیست
 ورنہ خود سازیم جاے نغیرت است قید ہستی نیز رنگی پیش نیست
 ہر چه بر آئینہ ما رخسار مستند بود گر ہمہ حسن است رنگی پیش نیست
 سرخوش تسلیم باید بود و بس گر چه ہمہ در ہم رنگی پیش نیست
 آئینہ معنی شہود از صورت حال بیدل نافع نخواہد بود کہ این حیرت سرشت ازلی بکلام قدیم

انقدر رنگ اعتبار در خود شاہدہ نمیکند کہ بتصویر عرض شکستگی باید پرداخت و با
 نیمہ افزا موشان خاطر پانیست کہ بخیاں خود ہم طرح یا دے توان انداخت سے
 باکہ این ذرہ سنجم آبروے اعتبار آن قدر سنجم کہ از خود شرمسارم کرده اند
 و حال آنکہ بے پایا نیماے مراتب شوق منزہ است از اماطہ انہار تکلفات و یکبارہ انہی
 محیط آرزو سیر از قید شناسی رسمیات چہ نویسند کہ عبارت از تشریح نارسانی صفحہ بعرق
 تشوید و معنی باندیشہ رقصور راہ گریبان نوید باجراسے عالم اسباب بے نہایت
 دراز نفسی را صدق اوقات گرامی نپسندیدہ تقدیر اتقائی بظہور آرزو با سنجاب
 حضور مصدر جرات بیانی توان گردید۔

۴۔ بشکر اللہ خان

در عرض تمنا ہا سے دیدار صرخند آئینہ و اتمایہ حیرت باقیست و در او اسے
 کیفیات آرزو اگر ہمہ جام وصال پماید حسرت ساقی یکدو نیت کہ مناسب مطالب
 چار عنصر بود اندیشہ تقاریر ست را نیاز اندیش تحفہ آرائی نمود و عرض معانیش ہمہ پدید
 خواہد خواست و انہار عبارت بساطی بطلبی خواہد آراست۔
 گرو محیط تو ہے نہ سفر گزین نہ اقامتی ^{ابیات} قدم و صورت تخلیہ نہ شکستگی نہ سلامتی
 چو ز خود بخود نظر کنی روی از خود و در گزینی تو لگہ چین نہ کنی کہ بگوئیت چہ عبلاستی
 شہو معنی منظور مطالعہ دوام باو ہے۔

۷۔ بشکر اللہ خان در مشورت از وواج صدیہ ایشان

صد عیش ابد و نفس آگهی هست و اکن مژده و نیمه بگلزار آرام زن
 همیشه رسوم عالم امکانی کمالیست از درجات مراتب انسانی که هر گاه صورت تزلزلش
 بمعرض وقوع می یونند و میوه عسارت رازبان بشکر حقیقت ظهور کشودن است و هر کجا پیمانہ
 کیفیتش بدور شهود می انجامد و مانع فرصت آگاهی را ساغر سپاس حضرت بچون پیوند -
 آئین این عشرت بران چمن پیرایه بهارستان عزو اقبال مبارک باد و روح این بهر و
 در طبع هواخواهان بساط طرب را مژده های شگفتگی و وام برساناد.

۸۔ در تهنیت مبارکباد عید

امروز که وقت طوف مقصود رسید خلقه محن بجانب کعبه کشیدند
 مارا که سراغ تو بدل یافته ایم ناچار بگردن خویش باید گردیدند
 ہوا سے آن آستان کعبہ احترام تحریک نفس با قدم شمار می - احرامی خاص ممتاز ساختہ
 پیشہ ما دل را با ہنگ لبیک تقنی خوانندہ حرفیکہ در ریاض انتظار نوشتہ ام مضمون نگاہ
 قربانی دار دیسٹر یکہ بر حسبہ اخلاص ثبت نمودہ ام سر از سجدہ دائمی بر نمی آر و مژدہ بخش
 اقبال سعادت بہار کی و دولت جاوید رساناد و بہ تسلیم مراتب دوستان را نیز
 موصول عشرت ابدی گردانادند

بشکر اللہ خان و عرض تاریخ فتح و انفعال تاریخ فتح خانانان کج بحسب

۹- اتفاق بر زبان گذشتہ بود

شرائط آداب ہندگی آن قدر پاس انفاست نیست کہ گستاخی تحریک زبان تواند پسندد
 و قواعد نسق عبودیت چندان مصروف اندیشہ است کہ بجز آن عرض نیاز توان کوشیدہ
 در ضعیفی گر ہمہ بجز ہمت نتوان پیش برد چون مژہ و مستند غاسکے تالوان بر قفاست
 ہر چہ از طرف کدہ سادہ حقیقت گل میکند آہنگ مبارکباد و حصول سعادت و آنچه از قاب
 پرودہ بخیب سرمی زند زہر مہ نوید فضل و کرامت ہے

رباعی

کارت ہمہ از عالم پیوستہ است و است در حضرت پیوستہ بگنجی کم و کاست
 گو و ہم بوجہ ہم نیر و شایع شود در یاسے کرم ہمیشہ در موج عطاست
 اندیشہ کثرت خیالی حجاب مشاہدہ و عہدت مباد و مژدہ فتح بادشاہ دین پناہ کہ سبب
 جمعیت عالمی است دلیل فکر تاریخی گردیدہ متوقع مطالعہ اقبال اثر بہت ہر چند
 بجز ہم ہرزہ فکر پیاسے تاریخ نواب ظفر جنگ ہنوز مرہون صماء انفعال است نہ احمد
 اندیشہ دو عالمی ہمانہ جوے تقریبی ہے کہ آن وسیلہ تھنہ فقر اور پیش گزار د
 یا مصرعہ در ان جناب معروض دار و و گرنہ چہ نواب کد ام مستطاب بلکہ چہ عالمگیر کد ام

بدنیر بطریق شوق بے پروا انگاشتنی دار و پانگ ساز بے نیازی سب با نپروہ
برمی آرد.

تاریخ

شاہ عالمگیر یعنی حضرت اورنگ زیب
عزمش از اقلیم وہلی کرد آہنگ خروج
اولین سالیکہ فتح فلک بجا پور بود
تاخت برگلندہ ریاست ظفر سال دوم
گشت از روسے محل در دیدہ اہل حباب
خواسم روشن شود آسینہ فتح دوم
ہست یک مفعولہ تغییر از دو تا پیش کند
انکہ دار تکبیر بر شمشیر او فتح و فلسفہ
تا کند دنیا دشما این دکن شیر و زبر
در غل و زنجیر رفت اسکندر را تلو ق کمر
چمنان بر قلب قطب الملک طوفان بہر
سال فتح اولین جمشید نصرت بلوہ گد
داد شوخیہ ماسے اورا کم درین ہنر ہنر
اعظم مطلوب فتح باوشا و نامور

۱۔ در تعریف پیر پادوی بشکر اللہ خسان

ہو دم شمع تا از سوختن حاصل کنم رنگے درین محفل با مید چہ یار بی چشم و اگر دم
در نسخ و لبان ظہور اجزائے تفرقہ بسیارست و در صفحات اوراق اعتبار نقوش انقاہ
بے شمار شہ نقش تاب ندارد کہ بشیر ازہ این ہمہ اجزا باید پرداخت و جوہر نگاہ کفایت
نمی کند کہ بمطالعہ اینقدر نقوش باید گذاخت حمدات تو اہاسے حوادش جز گوش کہ
بر نمیدارد و شکست رنگ ماسے امکان غیر از چشم بستہ تاب نمی آرد قدر و امان نصرت

جمعیت در کارگاه امرایزدی بساط و خله نچیده اند و زشتگان شگنجه او با هم است
 خود را متعلق بهج کار نفهمیده رضای حق آسایش خود مقتضای شهرن است و بقدر طاقت
 تفاضل از عالم اسباب پیش بردن پیوسته متوجه جناب الهی باید بود یعنی چشم تامل بعضی
 تحقیق خود باید کشود *

ارسال خاتمه طور معرفت موسوم به گلگشت حقیقت بعاقل خان

عنان بے نیازیمای امواج کرم معطوف ساحل نشینان زاویه خاکسار
 باد بعد از ادای مراتب عبودیت که تانفس باقی است از گردن عقیدت ساقط
 نیست معروض فیض اند و زان محفل حضور میگردد اند که درین ایام بواسطت تعلیم خان
 صاحب محتاج مراتب و تتبع آن مرجع عرفان معالی مناصب از بهارستان عالم
 موزونی مستفیض گلگشت حقیقی بود معروض کیفیات را وسیله نیاز بیدلی تصور نمود
 اگر در جناب غلذ انساب قبول برگ سبزی میرزد و گلدرسته آرا می یک عالم فرق
 افتخارست و اگر با پیاری نگاه مرحمت ریشه داری قابل نمود گرد و طوبی اعتبار
 صد هزار باغ و بهار اطهار حقیقت شان و نزولش موقوف بعرضه خان اخلاق نشانی
 است و در ضمن معروض عذر خواه تا توانی اطناب بیدلان *

۱۶- پیر لطف الله خان و میر عنایت الله و کرم الله
 شکر امروز در بسیار و فاق رنگ و بوسه شگفتگی بسم الله

اے خدا فضل کن کہ این گلہا
 ہر لطف و عنایت و کرم انہا
 اگرچہ از محمد یانیم پریشش ثالث ثلاثہ بر پائی ست و ہر چند از وحدت یانیم شہود مراتب
 اسماء عرفانی چراغ فانوس خیال لمعات اندیشہ حضور ست و بہار گلشن تصویر روح
 باد بہشت سرور مسالت عشرت ابدی متاع قافلہ دعاست عاصیہ جمعیت
 سرمدی صورت آئینہ مدعا حق جل و علی غبار فقرہ گردان اجزا نگہ و اناد و تہلج
 رنگینی بآن گلستہ مجمع فیض رسانا دینہ

۱۲۳
 بشکر اللہ خان ہنگامیکہ فقیر از شہر ہرا پدہ پالی رسیدہ لو اب

عاقل خان اوید

عمر سیت سواد نامہ عطفوت شمامہ دیدہ انتظار را بر سرہ التفاتے عمود
 نساختہ و پیام خیریت انجام گوش محمد نبیوش را بر مزمنہ ہر صحتے مواختہ مواضع
 جہتینیا زہما سے شیوہ عنایات مباد سے
 باحوال من بیدل کے دیگر چہ پروازو زبیر سچے عالم از خاطر خود ہم شہرہ ہشتم
 فریاد رسا بحسب انقلاب احوال عالم خاصہ تہلکہ نواح اسلام آیا کہ درین ایام
 پاس ناموس صاحب قدرتان ہمدان سرزمین سب سے تعلیم سببیت تا بخراب سے
 بیدست و پا چہ رسد معاونت فضل ایزوی را شامل حال خیریت مال اندیشیدہ با

پاشکستہ پند کہ بارگردن زندگی انداخت سلامتی بیرون کشید و بست و ہنتم
 جمادی الاخرہ داخل ار الخلافت گردید بارے سعادت زیارت کعبہ تحقیقی یہ فریاد
 سرگشکیا سے وادی نخوست رسید و بمساعت زمان فرصت در ہفتہ یک روز
 سوغود تحصیل سعادت است و منظور الطاف و مرحمت رسائتہا سے سر نشہ کمال
 کہ الفاس ہو ہو مہ را با پیچ و تابش پیوند بے اختیار ہی است بعقدہ این بے سواد
 کشیدہ کہ ہر چند رزق شہد در ہمہ حال ہمہ ہمین و مقرر است اما آشیان جمعیت
 پریشانی منقود و نامیہ اگر درین سواد موضع کنار دریا یا لب شہر بی ولایت و
 اتفاق کشاید یا تکیہ اختیار نماید یا بقصدت صلتہ کہ از نظر نقین محتمل است تشویش
 تغیر مکان بسیر برد اگر اچیاناطالع میدے از دور اصلی برنگرد و امن ارض اللہ و آ

زنجیر پاسے ہرزہ جولانی نیست

بد عمر چون نگہ بیدل بحرانی گذشت گوشہ چشمے بشد پیدا کہ چہا پیدا کنم
 از حسرتہا سے گرامی دیدار چہ عرض نماید کہ پراز مرگان بکمر نارسائی ہمان محتاج
 طہیدن است و جولان اشک بمقتضای ناتوانی ہمچین منتظر چکیدن بے تکلف
 در ہوا سے محل اشفاق منزل را ہے بہ تصویر می بچاید و در یاد آستان اخلاق
 آشیان جبہ خیال می ساید در ہر حال عاجز نوای قانون عرض دعا ست و
 شکستہ بال پرواز اظہار شنای

۳۱۔ بشاکر خان ہنگام سفر ایشان بجانب کن

جز سوختن بیات مشق نگذارم در پر تو چرخ پزانہ می نگارم
 یکس شہید عشقم خاک مرا بسوزید خاکسترے زندگاش گل بر سر زارم
 امر و چخند ویرانہ را بحال تمھائی این بے نواختہ دلیل است و چراغ مردہ را
 بر ساز تیرہ روزی این بیدست و پا عیبت تامل نامراد میاے بساختہ رانا کجا بہ
 تکلف مہیرے باید ساخت کہ متکاے اشغال بیکاری تو ان اندیشید و از حیرت
 ناپرواختہ تا چند تمثال تصنع باید پرواخت تا ناسایہ دستے بر دل تو ان کشیدے
 بادہ ندارم کہ بساغر کنم گریہ کنم تا مژگہ تر کنم
 حیرت دیدار نباید بشرح تا بکجا آئینہ دشر کنم
 عید حال بے جمال عشرت مال آن قدر فراموش نبود کہ بعرض مبارکباد و خود را
 از یاد آور ان مراتب نیاز تو اند شمر و خربزہ امثال بے حلاوت نفھاسے وصال
 آنھ تلخی نداشت کہ تصور آن دندان ہو سے پایہ انشور و بگر خیدست یاد دیدار
 طرب صفات است و اگر حلاوتی تمھاسے حضور فردوس آیات ازین بیشن دیدہ

بے نور مباد

۱۵
 بشاکر خان حضرت کشتہ شدن اعظم شاہ بیدار بخت
 بومہ دولت بیدار خواہا ویدند در آخر اعظم بیدار بخت خواہیدند

در پرزہ قدرت بچون نقشا است تسلسل بند لایزالی کہ تا بحر عرض ظهور نیاید فطرت
ذوی العقول شائستہ اور اک آن نشاید یا آنکہ گواہین اور اراق ایساے و ایام
آیتے است در کمال وضوح و دیدہ عبرت ضروری کیست ہر علت چشم بند جز مور زمان
و اتفاق بے انفصال دوران نیست و گرنہ نتائج ادوار معین ازین جنس علامات و
آثار چہ خواهد و انمود در جمیع احوال شکر حضرت ذوالجلال مختلف اعطاسے شعوریت
و انکاہی مراتب عبرت رفع علتہاے حضور گوہر آن ذات مقدس فروغ جمعیت
امکان و محیط آبروے امن و امان باد سہ

اعتبارات انجہ دید گنہم تو ہم است ہوں جنگ صد خوابی نشان شد باین تعبیر صلح
نسق کار عالم بر ہواست و مطلوب بیدلان سلامت شماسے
ضبط نفس و کش افواہ کنسید دل برادے از عاقبت آگاہ کنید
افسانہ این آن تسلسل دارو بز خود پچید و رشتہ کوتاہ کنید

-۱۶-

بشکر اللہ خان برد و فتح او ہم شکر کشیما بحمد رآباد و مبارکباد

ولادت عبد الخالق سلمہ اللہ تعالیٰ

دل حیرت آفرین است ہر سو نظر کشائیم در خانہ بیکس نیست آئینہ است و ماہیم
ظاہر خروش سازش باطن جان از اش اے محراب نشیبید مازین میان کجاہیم
رنگے نہ بستہ بر باید اد کرو ورنہ دست کرانگاہ ہم پاسے کر احتیائیم

تماشا شبان انجمن ارادت بیچون بطور کیفیت آثار کن فیکون سرخوشی نشاء رضا
 دازند کہ ہر خدیج جوش خستان افلاک ساغر پستی پیاید خمیازہ خیال افسروگی
 بسکک و ناخ ایشان نہ پیوند و اگر ہمہ زلزله بدستی او وارینا ہا سے این
 کو ہسار بر سنگ زند اندیشہ تمثال شکست در آئینہ اقتدار صورت نہ بند و
 خیر و شیرے کہ دارید بفضل و گذارید ہر چند امید عفو بہت در کیش ماگنا بہت
 با عشق غیر تسلیم دیگر چہ سر کند کس در آفتاب محشر بے ساگی پناہ بہت
 جو ہر آزادی را کرد تعلق نا امید می از صنایع ہملت انفاست و قدرت
 پر افشانی را قید آشیان چشم بند الفاق ہواس سیر این شبستان چہ راستہ نمی
 خواہد صورت انجمن در پیش باست و ساز این بساط احتیاج مضرا بے
 نذار و شور و ماغیما سے عبرت نوا سے

جہان رنگ با تفسیر ضعیف خود بہ دل ارد ہر جا شید و سنگے سنگے با ہم بہت پیش
 حاصل سما سے اسرار بر طبع حقیقت انوار نامکشوف مباد و نحو امض جبریدہ احوال
 از مرآت یقین تمثال پوشیدگی بسبتا بید انوار من درین ایام کہ امتداد ورق
 گردانی نثر بہ فرصت نقشہ در صحائف انفاست باطل سیاہی نگذاشتہ و از
 مسودہ ہائے مشقی او با ہم یک قلم سواد توقع برداشت خاطرہ صنایع رقم قدرتی بطلان
 تامل رسانید و مطرز در تی قمرین طو مار خیرت گردانید در معنی مضمون تازہ است
 از در سگاہ دعا سبقتان انجذاب و عبارت جدید سے از افکار سپاس آہنگان بارگاہ

تغظیم الترتاب جبین انکسار بخط تسلیم میگذازد و آداب سجدات مبارک بباد سبجی
آر و فتح و نصرت بتائیدات حضرت ذوالجلال شامل جمیع اوقات و معاون کل
احوال دولت قدیموس که جانها بلب رسانده تمناسے اوست اقرب زمان حصول باد۔

۱۷- بہ زمین العابدین عثمان

امروز بعد عمر سے دلدار یاو ما کرد ^{ابیات} شرم تغافل آخر حق و فاد او کرد
خاک بریم مارا آسان نمی توان دید ^{ابیات} مریگان خمید تا چشم آنگ پشیا کرد
تا مہلت زندگی شہود نگاه است نقش شمار و دعیت دعایم و تا فرصت تامل
مقصود اندیشه است شکر گزار و طیفہ تننا آثار صحت و جمعیت آن ذات در جمیع
اوقات لزوم انتساب و اقبال فتح و نصرت در کل حالات تا گریبوس رکاب
نظر التفات قدیم ملتفت تغافل جدید مباد و دور اگر ہم غم غیر از پیمانہ تسلسل
نگردانادید

۱۸- بہ مولانا عبد العزیز سعادت

سجد کلک تسلیم سلک نیار جناب عزتے کہ زبان خامہ یک قلم از سینہ
چاکان حسرت شناسے اوست و اوراق مکاتیب یکسر از شکستہ بالان پرواز
ہوایے او نقطہ ہارا از توجہ کرامت اثرش بساط سیر چہشی در نظر آفاق کشود و

سطر ہارا بطلوۃ استغناء نظرش پاسے بے نیازی برصغیر کو نین در لڑ نمودن

بیت

ز بے غفلت کزان حضرت جدائیم سزایش اینکہ با خود بستلایم
از غیبت دولت حضور چہ کلفتنا کہ در آئینہ طبیعت مشاہدہ نمودہ و نمئی نماید و از
زحمت تصور جدائی چہ در پاسے حسرت کہ بر روی دل نکشودہ و نمئی کشائے

بیت

چہ با آئینہ مخورشید تابان آشنا باشد جبین سایہ راداغ سپہ روزی چہر ابا شد
حاصل تظلم آنکہ دور از ان آستان خاک چندین منازل بر سر کرد تا از مقام
بالوت کہ گوشہ نامرادی است سر سے بدرو آورد۔ مدتہا قدم با لشکرہ
مہجوم تنہا می افشرد و بجاسے نفس نقد تجمال در کیسہ بے اختیار می شمرد
و درین ایام انفعال طبیعت از شرم سخت جانی با عتق کردہ و شعلہ بیانی
خاکسترے یعنی تسلی آوردہ ذرات اسرار این مشتے غبار طپش آمادہ پرواز
شناست و ہر سرفوسے این کلک نیاز تصور بر چہرہ پرداز معنی او ما بارے
از توجہ راپان عالیات چہننے کہ چون صبح و گرگ و انتظار سفید شدہ بود
سایہ وار بطبع آفتاب وصول سیاہ کردہ مترصد است بہ پرتو مقدم انوار توام
زوشن گزداند و ساغر ننا بجام آرزوے محمود رساند۔ مصرعہ

یارب حصول مقصد دلہا قریب باد

سکندر نامہ

رفتن سکندر رزق تو شاہ بلباس سفارت

- ۱ چو شیدیزا فعل تربت روز
 - ۲ برسم رسولان بر آراست کار
 - ۳ چو آمد بدہ ہلیر درگہ فرار از
 - ۴ در و درگے دید چون آسمان
 - ۵ پرستندگان چون خبر یافتند
 - ۶ نمودند کزد درگہ شاہ روم
 - ۷ رسولے ریب بہت بار او ہوش
 - ۸ ز سر تا قدم صورت بخردی
 - ۹ بر آراست تو شاہہ درگاہ را
 - ۱۰ پیچہ چکرگان را بھ گونہ زیب
 - ۱۱ برآمد گوہر بشکین کنند
- برآمد بزمین شاہ گیتی فر روز
سوسے نازنین شد فرستادہ وار
ز اسے بر آسو دزان ترکناز
زمین بوس او ہم زمین ہم زمان
بر باؤ خویش ثنا یافتند
کز و فرخی یافت این ز بوم
پیام آورے چون شتہ خموش
بیدار او فرے ایزدی
بزر در گرفت آہنی راہ را
صفا اندر صفا آراست آن نقر
فرو بہشت پرگو ہر آگین پر بند

- درآمد بجلوه چو طائوس باغ ۱۲ در افشان خندان مجروح روشن چراغ
 بر او رنگ شاهنشاهی پشت ۱۳ گرفته مغیر تر بنجی بدست
 بفرمود کائین بجای آوردند ۱۴ فرستاده را در سراے آوردند
 و کیلان در گاه دیوان او ۱۵ بجای آوردند نسرمان او
 فرستاده از در درآمد دلیر ۱۶ سوخت شد چون خرامنده شهر
 مگر بند و شمیر بکشت او باز ۱۷ بر دم رسولان بندش نماز
 نهانی در آن قصر زینت دید ۱۸ بهشتی سراے فریبنده دید
 پراز حور آراسته چون بهشت ۱۹ بساط زمین گشت مغیر سرشت
 زبس گوهرین گوش گردنخشان ۲۰ شده چشم بیسته گوهر فشان
 ز تابنده یا قوت ز نشنیده نعل ۲۱ خرامنده را آتشین گشت نعل
 مگر کان و دریا بهم تاختند ۲۲ همه جوهر اینجا بر انداختند
 زن زیرک از سیرت شان او ۲۳ در آن داورے شد هر اسان
 که این کار ددان مجدمه را ۲۴ چرا رسم خدمت نیار و بجای
 در و کرد باید پش و سبندگی ۲۵ که از ماندار و شکو سبندگی
 ز سر تا قدم دید در شهر یار ۲۶ ز سخته را بر محک زوعیار
 چونیکو نگه کرد و نشناختش ۲۷ به تخت خود آراگه ساختش
 خبر یافت از شته که اسکندر است ۲۸ تشستن به تخت را در خور است

- زفیروزی ہفت چرخ کبود ۲۹ بسے دادرشاہ عالم درود
 پویشی رخساروز و شرم کرد ۳۰ نخستین نمودار آزر م کرد
 نکر د از شہی پیچ بروے پدید ۳۱ کہ بر فضل تو بہت مارا کلید
 سکندر بر ہم فرستا و کان ۳۲ نگہداشت آئین آزادگان
 درودے پایاے رساندش ۳۳ فرستادگی کرد بر خود درست
 پس آنگہ گذارش گرفت پیام ۳۴ کہ شاہ جہان داور نیکنام
 پنہین گفت کاے بانوے ناجو ۳۵ ز نام آوران جہان بردہ گوے
 چہ افتاد کن ماعنان تافتی ۳۶ سو کا تو یک روز نشافتی
 ز بونی چہ دیدی کہ توں شد ۳۷ چہ بیدا و کردم کہ دشمن شہی
 کجایتیغے از تیغ من تیز تر ۳۸ ز پیکان من آتش انگیز تر
 کہ از من بدانکس پناہ آوری ۳۹ جہان پر کہ سر سوے راہ آوری
 بدر گاہ من پائے خاکی کنی ۴۰ ز جو شیدم تر سنا کی کنی
 چون رہ بدین مملکت ساتم ۴۱ برو سایہ دولت انداختم
 مچون نہ بستی بدر گاہ من ۴۲ چہ را روے پچیدی از راہ من
 بیخا نہ و مینوہ ز بیم دہی ۴۳ بقول دہم سجان فریم دہی
 پذیرفتہ شد آنچه کردی نخست ۴۴ پذیرا شو اکنون برائے دست
 مرادیدن تو لہرتنگ رابے ۴۵ ہمایون ترا آمد ز فرہامے

- چنان کن که فردا هنگام بار ۴۶ خرامی سوگر که شهریار
 شمشه چو بگزار پیغام خویش ۴۷ باسید پانچ سرانگنده پیش
 پانچ نمودن زن بو شمنند ۴۸ زیاقوت سه سبته بکشار بند
 که کفرین برتوشاه دلیر ۴۹ که پیغام خود خود گذاری چو شیر
 چنان آیدم در دل اچیلوان ۵۰ که یا این سرسایه نسروان
 میانجی پشاه آزاد ۵۱ فرستند نه فرستاد
 پیام تو چون تیغ گردن زند ۵۲ که از سره کین تیغ برین زند
 ولیکن چو شنه تیغ بازی کند ۵۳ که از تیغ او سر فرازی کند
 ز تیغ سکندر چه رانی سخن ۵۴ سکندر توئی چاره خویش کن
 مرا خوانادی و خود بدام آمدی ۵۵ نظر بخته تر کن که غلام آمدی
 فرستاد اقبال من پیش من ۵۶ زبے ظالم دولت اندیش من
 جهاندار گنت اسه نه اوار تخت ۵۷ پش و پیش مکن جز بفرمان
 سکندر محیط است من چو آب ۵۸ مننه تمت سایه بر آفتاب
 مرا چون تی در عیار کس ۵۹ که یابی چو من پاسبان لب
 دل خود ز به عیاری آزاد کن ۶۰ وزیر خوبتر شاه را یاد کن
 سکندر چو گوئی چنان بکسیر ۶۱ که حال پیغام خود خود دست
 بدرگاه او پیش از است مرد ۶۲ که او را تو هم سنجه بایست کرد

- دگر بار نوشابه هوشمند ۶۳ : نوشین لب خوشین کشاد بند
 کتون پیش بر دلفری مباحش ۶۴ بنا راستی یک کبھی مباحش
 ستیزه میاور درین داورى ۶۵ که پیداست نامت بنام آوری
 پیامت بزرگ است نامت بزرگ ۶۶ هفتت مکن شیر در چم گرگ
 فرستاده رانیت این ترس ۶۷ که با ما به تندی بر آرد نفس
 نه جباری خوشی را کم کند ۶۸ نه در پیش من پشت انتم کت
 در آید به تندی و خوشخوارگی ۶۹ بجز شته که اباش این یارگی
 جز نیم نشانماک پوشیده است ۷۰ که در از پوشیده آید بدست
 جواش چنین داد شاه دلیر ۷۱ که ناید ز رو باه پینام شیر
 اگر من چشم تو نام آورم ۷۲ سکندر نیم زو پیام آورم
 مرا با پیام بزرگان چه کار ۷۳ تصرف نیابد درین پرده بار
 اگر تندی زیر پیام هست ۷۴ تو دانی و آنکس که این نقش است
 اگر در میانخی دلیر آمدم ۷۵ نه از رویه از نزد شیر آمدم
 در آئین شاهان زخم کیان ۷۶ پیام آوران ایمن از زیان
 چو پیغام شته بر تو کردم پدید ۷۷ هنر پره عقل را بر کلبید
 جوایم بفرماید گفتن بر از ۷۸ که تاره نور دم سوخته خازن با
 برافتت نوشابه زان شیر دل ۷۹ که پوشید خورشید را زیر گل

- ۸۰ محابا رہا کرو و شد گرم خیز زبان کرد بر پاشخ شاہ تیز
- ۸۱ کہ با من چہ سود است پوشیدنت بگل روسے خورشید لاند و دنت
- ۸۲ بفرمود کار و کنیز دوان حریر سے برو پیکر خسروان
- ۸۳ یکے گوشہ از شفقہ آن حریر بدو داد کین نقش بردست گیر
- ۸۴ بین تان نشان رخ کیست این درین کار گاہ از پے چست این
- ۸۵ اگر پیکر است چندین مکوش باروسے خود آسمان رامپوش
- ۸۶ و گرفت بگذر کہ رستی زخم جوابے بر خد متے نیز ہم
- ۸۷ سکندر بفرمان او ساز کرد حریر نوشتہ زہم باز کرد
- ۸۸ بعینہ در و صورت خویش زید ولایت بدست ہاندیش دید
- ۸۹ ستیرہ در انکار نامد صواب فرو ماند یکبارگی در جواب
- ۹۰ ہر سید و شد رنگ ویش چو گاہ بداراے خود برد خود را پناہ
- ۹۱ چو دانست نوشتا بہ کان تذخیر ہر اسان شد از شدی آمد بزیر
- ۹۲ بدو گفت کائے خسرو نامدار یسے بازی آر و چین روزگار
- ۹۳ میندیش مہر را بیش دان ہم اینخانہ را خانہ خویش دان
- ۹۴ بتو نقش تو زبان نمودم نخست کہ تان نقش من بر تو گرد و دست
- ۹۵ اگر چہ زخم زن سیر نیستم زکار جہان پنجسہ نیستم
- ۹۶ ترا من کینیز پرستندہ ام ہم آنجا ہم اینجا یکے بندہ ام

- منم شیرزن گرتوی شیر مرد ۹۷ چه ماده چه ز شیر وقت نبود
 چو بر جوشم از خشم چون تندین ۹۸ در آب آتش انگیزم ز برق تیغ
 کفلاک شیران در آرم بدایخ ۹۹ زبیه ننگان فروزم چراغ
 زهرم مکش سوچکار خویش ۱۰۰ گرفته مزن با گرفتار خویش
 منه خارتاد رینقتی بحسار ۱۰۱ رها نده شو تا شوی رشتکار
 تو آنکه که بر من شوی فتیاب ۱۰۲ زن بیوه را داده باشی جواب
 من اربا تو چه بزم بهنگام کین ۱۰۳ شوم قائم انداز و سوزین
 درین هم نبردی چو روبا و گزگ ۱۰۴ تو سر کو چاک کی دمن سب بزرگ
 چنین آندست از بزرگان پیر ۱۰۵ که با بیج ناداشت کشتی بگیر
 که گر بر جبهه بر تو چو بی کن ۱۰۶ بکوشد بجان تا ترا بگفت
 تمم گر چه هست از میمان شهر ۱۰۷ دلم نیست فارغ ز شاهان مهر
 زهنه دستان تا بیا بان روم ۱۰۸ زایران زمین تا آباد بوم
 فرستاده ام سو که هر کشور ۱۰۹ طبیعت شناس و صورتگر
 بدان تا ز شاهان تسلیم گیر ۱۱۰ زند صورت هر کس بر حریر
 ننگار مده صورت هر دیار ۱۱۱ سر اسجام نزد من آرد ننگار
 چو آرنده صورت بنزدیک من ۱۱۲ دروینگر در اسی پار یک من
 بجان خواهی آن نقش از دست ۱۱۳ که هر کس که این از دارد مرث

- چو گویند نقش فلان پاوستا ۱۱۳ پذیرم که آن نقش نقشه است
 پس از ناخن پا تا فرق سر ۱۱۵ گمارم بهر صورتی و در نظر
 زهر ساخوردی و هر تازه ۱۱۶ بگیرم بقدری که اندازه
 بدو نیک هر صورت و قیاس ۱۱۷ شناسم که هستم فرست شناس
 شب روز بے چاره سازی نیم ۱۱۸ درین پرده با خود بازی نیم
 ترازوی سہمت روان میکنم ۱۱۹ سبک سنگی خسته روان میکنم
 زهر نقش کان یا قتم در پرند ۱۲۰ خیال تو آمد مرا دل پسند
 که تا جان بهم آشنائی دهد ۱۲۱ بر آرم خسرو گوائی و دهد
 چو گفت این سخن با سکندر لیر ۱۲۲ ز تخت گرانسایه آمد بریر
 فروماند شه اندرین دستگاه ۱۲۳ که یک تخت را بر نشاید و شنا
 نه بینی دو شاه است شطرنج را ۱۲۴ که بر هر وی نو کند رنج را
 پیچره چون از سخت خویش ۱۲۵ فرو آورد خدمت آورده پیش
 عروسانه بر کسی ز زشت ۱۲۶ شهنشاه را گشت آئین پرست
 شه از شرم آن مای چون تنگ ۱۲۷ چو زرافه از رنگ میشد رنگ
 بدل گفت کین کار دران گزاشت ۱۲۸ بفرستگ مردی دلش روشن است
 زنی کا نینچین کردینا کند ۱۲۹ فرشته برو آفرینا کند
 دے زن نیاید که باشد لیر ۱۳۰ که محکم بود کینه ماوه شیر

زنانہ راترازو بودنگ زن ۱۳۱ بودنگ مردان ترازو شکن
 زن آن بہ کہ در پردہ پنهان بود ۱۳۲ کہ آہنگ بی پردہ افتان بود
 اگر نیک بود سہمہ کار زن ۱۳۳ زنانہ امرن نام بود سہ زن
 چہ خوش گفت حبشہ بآزن ۱۳۴ کہ یار پردہ یا گور بہ جاے زن
 مشو امین از دن کہ زن پارسا ۱۴۵ کہ خرابیہ بہ کہ چہ دزد آشناست
 دگر بارہ گفت اینچہ کم بود گیت ۱۴۶ شفاعت درین پردہ بیہود گیت
 بتلخی در اندیشہ رانوش دہ ۱۴۷ در افتادہ تن فراموش دہ
 پنوشتم دگر رخ چو بیگانگان ۱۴۸ نگیرم رہ در رسم دیوانگان
 دل بستہ را بر کشایم ز بند ۱۴۹ گرہ بر گرہ چون تو انم فگند
 بجایہ چنین دلبر سر بان ۱۵۰ کہ زیبا سرشت است شیرین بان
 گرت دشمنی کینہ در یافتہ ۱۵۱ بجز سر بر پید چہ بر تافتہ
 ازینجا اگر بر کشم بار خویش ۱۵۲ نگہ دارم اندازہ کار خویش
 چو بر طاس نشدہ افتاد مور ۱۵۳ رہا بندہ را چارہ باید نہ زور
 شکلی بائی آرم درین رخ و تاب ۱۵۴ خیالیست گوئی کہ بنیم بچواب

حکایت پر سپیل تمثیل

شہنیدم رسن لہجہ سوے دار ۱ برو تازگی رفت چون نوبہار

- ۱ بہر پیدش از صہر با تان یکے
 ۲ کہ خرم چہرائی و غم اند کے
 ۳ چینین داد پانج کہ عمر ایقدر
 ۴ بغم بردنش چون تو انم بسر
 ۵ درین بود کایز در ہائیش داد
 ۶ در ان تیرگی روشنائیش داد
 ۷ بسا قفل کا نرانیابی کلید
 ۸ کشاین۔ ء ناگہ آید پدید
 ۹ ازین در بسے گفت بانوشین
 ۱۰ ہم آخربہ تسلیم در داد تن
 ۱۱ متمن چوتہا کن۔ ترک تاز
 ۱۲ برو دیوراد دست گرد و دراز
 ۱۳ منغنی چوبے پردہ گوید سرود
 ۱۴ زند خندہ بر بانگ اہانگ و د
 ۱۵ چو لختے نش را بالیہ گوش
 ۱۶ نشانہ آتش طیرگی راز جوش
 ۱۷ شکایتہ گی دید در مان خویش
 ۱۸ بہ تسلیم دولت سرانگن پیش
 ۱۹ کمر بست نوشا بہ چون چاکران
 ۲۰ بفرمود تا آن پری پیکران
 ۲۱ زہر گو نہ آرایش خوان کنند
 ۲۲ پیس خورشہاے الوان کنند
 ۲۳ کنیزان چون شمع بر خاستند
 ۲۴ ملو کا نہ خوانا بر آراستند
 ۲۵ نہادند نزلی و غایت برون
 ۲۶ زہر سہیتہ پنچہ چند گون
 ۲۷ رفاق تنک گردہ گرد روے
 ۲۸ زگر دسہر پردہ تا گرد کوے
 ۲۹ ہمان قرصہ شکر آہنختہ
 ۳۰ چو کنجد بر آن گرد ہائینختہ
 ۳۱ ابا ہاے نوشین بہر سرشت
 ۳۲ خیر دار از خورد ہاے بہشت
 ۳۳ زبس کو بہر گا و و ماہی چو کوہ
 ۳۴ سندہ در زمین گا و ماہی ستوہ

- ۱۹ زمغ و برہ روے رنگین بساط
بر آورد بر مرغ خواران نشاط
- ۲۰ مصوص سرائی آچار نغز
ز بادام و پسته بر آورد مغز
- ۲۱ زبس صاف پالودہ عطر سا
بسا مغز پالودہ کا مدیجے
- ۲۲ زوزینہ خشک حلواسے تر
بہ تنگ آمدہ تنگماے شکر
- ۲۳ فناع گلابی و گل شکری
طبرزدقشان از دم عنبری
- ۲۴ جدا از پے خسر و نیک بخت
بساط زر انگند بالاسے تخت
- ۲۵ سناوہ یکے خوان خوشی تاب
بر و چار کاسہ ز بلور ناب
- ۲۶ یکے از زر و دیگر از لعل پر
سوم پر زیا قوت چارم ز زر
- ۲۷ ولے بود سر پوش بالآستان
کہ تا ستر نوشاہ ماندستان
- ۲۸ سکندر چو سر پوش نشان کرد با
بہیند کہ سنگیت در خوان فراد
- ۲۹ چو بر ماٹہ دستما شد دراز
دیوان بر خورشاہ کبشاد باز
- ۳۰ بٹہ گفت نوشاہ بچشای دست
بخور این خورشہا کہ در پیش
- ۳۱ بنوشاہ بٹہ گفت کاسے سادہ دل
نواج مزین تانامالی نجس
- ۳۲ درین صحن یا قوت خوان نرم
ہمہ سنگ شنک اپون خرم
- ۳۳ چکوٹہ خورد آدمی سنگ را
طبیعت کجا خواہد این رنگ را
- ۳۴ طعاصے بیاور کہ خوردن تو
بر غبٹ برود دست بردن تو
- ۳۵ بختدین نوشاہ در روکشہ
کہ چون سنگ در گلویت را

- چرا از پئی سنگ ناخوردنی ۵۶ کنی داویر ہائے نا کردنی
 پچھترے چہ باید سر افراختن ۵۷ کہ نتوان از و طعمہ ساختن
 چوناخوردنی آمدین سفید سنگ ۵۸ درو سفلاک نہ چہ بازیم جنگ
 درین رہ کہ از سنگ ناید کشاد ۵۹ چرا سنگ بر سنگ باید نہاد
 کسانیکہ زمین سنگ بڑاشتند ۶۰ نخوردند چون سنگ بگذاشتند
 تو نیز از نہ عمر و سنگ آنامے ۶۱ سبک سنگ شو تا بمانی بجایے
 ز پینارہ آن زن نغز گوے ۶۲ ز تا خوردہ خوان کرد نہ دست شو
 نبوشابہ گفت آن شہ بالوآن ۶۳ بہ از شیر مردان بہوش و توان
 سخن خوب گوئی کہ جوہر بہرست ۶۴ ز جوہر بجز سنگ نار بہرست
 ولے آنکہ این نکتہ بودے در ۶۵ کہ گویندہ جوہر نجستہ نخت
 مرا گر بود گوہرے بر کلاہ ۶۶ ز گوہر نباید تے تاج شاہ
 ترا کاسہ و خوان پر از گوہرست ۶۷ ملامت بدین تا کرد در خورست
 چہ باید سخن جوہر اندوختن ۶۸ مرا جوہر اندازی آموختن
 زدن خاک در دیدہ جوہری ۶۹ ہمہ خانہ یا قوت اسکندری
 ولیکن چو می بینم از راسخویش ۷۰ سخنہائے تو بہت بر جا خویش
 ہزار آفرین بر زن نیک را ۷۱ کہ مارا بگردی شود رہتہائے
 زہند تو اے بانو پیش بین ۷۲ ز دم سبکہ زر چو زر پر زمین

- ۷۳ چو نوشاہے آن آفرین کرد گوش زمین را بلبل کرد یاقوت پوش
 بفرمود کارند خوانہاے خورد ۷۴ ہمین نقد اتہاے نادیدہ کرد
 ٹخت از ہمہ چاشنی برگرفت ۷۵ در آن چاہکی ماند خستہ شکفت
 ز خدمت نیاسود چند انگشتا ۷۶ ز خوردن بر آسود شد سوراہ
 بوقت شدن کرد با شاہ عمد ۷۷ کہ نار و بازار نوشاہے جب
 بفرمود تا شہ و شیقت نیست ۷۸ بدوداد شد سوکرم بہشت
 سکندر چوزان شہر شد باز جا ۷۹ فریب از فلک دید و فتح از خدا
 بدان رستگاری کہ پوش بہ اس ۸۰ رہانندہ را کرد صدرہ سپاس
 شب از روز زخند چون گو برد ۸۱ چراغے بی فروخت و شمعے ببرد
 بتوان آن گوے زرین ہر ۸۲ بسا گوے سہین کہ بنہو چہرہ
 شہ آشائیش خوابا کار بست ۸۳ دد لختے دران چار دیوار بست
 بر آسود تا صبحدم برو مید ۸۴ سپیدی شد اندر سیاہی چہرہ
 سر از خواب نشین بر آورد شاہ ۸۵ یکے مجلس اساعت چون صبحگاہ
 چو خورد تیانخ زرین بہت ۸۶ تیج فلک را بد و سر شکست
 پچہرہ نوشاہے نوش بھر ۸۷ لفال ہمایون بیرون شہ بزرہ
 چو زخندہ ماہے کہ در وقت شام ۸۸ بر آید ز مشرق چو گرد تمام
 کنیزان چو پردین بہ پیش ۸۹ ز تارک در آمد قنادا عنش

- ۹۰ روان ماہرویہاں پر پست او چونامہی صد در یک انگشت او
 ۹۱ پریخ چو شکر گہ شاہ دید جهان در جهان خیل و خرگاہ دید
 ۹۲ آزان پر نیانماے زین برفش ہو آگشت گلگون و صحرا بنفش
 ۹۳ زبس نو بقیلے گو ہر نگار ۹۳ نیمبودرہ بر در شمشیر یار
 ۹۴ نشان جت آمد بدر گاہ شاہ ۹۴ سر نویتے دید پر اوج ماہ
 ۹۵ زدہ بار گاہے بر شیم طناب ۹۵ ستوش ز زمخش از سیم تاب
 ۹۶ فرود آمد از یارگی بارخواست ۹۶ زمین پوش شاہ چاندار خواست
 ۹۷ رقیبان بارش کشادند یار ۹۷ درآمد بنوبستگہ شمشیر یار
 ۹۸ سران چاندیدہ در پیشگاہ ۹۸ سر افندہ بر سایہ یک کلاہ
 ۹۹ کمر کریمتا جدار ان دہر ۹۹ بہ پیش چاندار سپرد زہر
 ۱۰۰ چنان کز پس رونق نور تاب ۱۰۰ شدہ مرد بیند از سرہ آب
 ۱۰۱ ہر گشتہ بانقش دیوا حفت ۱۰۱ نہ یار اسے جنبش نہ یار اسے
 ۱۰۲ عوس حصار می چو دید آج جہا ۱۰۲ بلرزید زان در گہ شنگبار
 ۱۰۳ زمین بوس کرد آفرین برگر ۱۰۳ درو ماند آن شیر مردان شگفت
 ۱۰۴ بہر موجود خبر و کہ از زراب ۱۰۴ یکے کرسی آرنہ چون آفتاب
 ۱۰۵ عوس چانرا نشاندا از پیش ۱۰۵ عوسان دیگر فراز سرش
 ۱۰۶ پسر سپرد بس مہر بانی نمود ۱۰۶ بران آمدن شادمانی نمود

- ۱۰۷ نشینتہ را چون آل آمد بجایے اشارت چنان رفت بار تہاے
 ۱۰۸ کہ سالار خوان خورد خوان آورد خورشہاے خوش زمین آورد
 ۱۰۹ ٹھیتن ز جلاب نوشین ہشت زمین گشت چون جوص کو شربت
 ۱۱۰ یکے جوے زان جوص نوشین گلا بہ خسرو کہ شیرین ندیدہ بخوآ
 ۱۱۱ ہنادند خوان آنکے بید رینج گراہندہ شد گرد عنبر بیخ
 ۱۱۲ زہر نغمے کاہد اندر شمار فرور سختہ کوہے از ہر کسار
 ۱۱۳ حریر رفاق دو پرویزی چو ہتاب روشن تر از روشنی
 ۱۱۴ ہمان گردہ ہزم چون لیفت خنہ کزد بختہ شد گردہ گردہ پڑ
 ۱۱۵ اباہاے الوان صد گویش بخواتہاے زمین ہنادندیش
 ۱۱۶ جہان را یکے خورد الوان نبود کزان خورد و سپیز بزان خوان
 ۱۱۷ چو خوردند چند انکہ آمد پسند ز جام و صراحی کشادند پسند
 ۱۱۸ مے ناب خوردند تا ہم روز چوسے در ولایت شد آتش فروز
 ۱۱۹ نشاط ابرو مے پرستان کشاد ز میروسے مے روسے ان کشاد
 ۱۲۰ پری پیکر ان امیر آن دلبری نشتمند تا شب برآمدگری
 ۱۲۱ چو شب خداست کز تم سپاہ آورد منش ہر سوزا بگاہ آورد
 ۱۲۲ بان بعبتان گنت اسالار و ہر یکے آتش شاید شد ان ہوشدار
 ۱۲۳ چنان ست فرمان کرد ادا چکا ہر آرم ہر مے نما ہی پاہ

- ۱۲۳ برسم فریدون و آئین کے ستائیم داد دل از رود دوسے
- ۱۲۵ لگر چون فروریزد آتش ز جام شود کار ما پختہ از خون خام
- ۱۲۶ زمانے نرسفل زمین بگذریم بحر جان پروردہ جان پروریم
- ۱۲۷ فرزندہ گردیم چون گل ز بے بآن کوزہ از گل بر آریم خوشے
- ۱۲۸ زمین را بجز عہ معنیہ کنسیم بیسہ شوے شادی گلے ترکنیم
- ۱۲۹ پریزادگان بوسہ دادند خاک پری و ارہم شاد و ہم شرمناک
- ۱۳۰ فرزندہ نو مشاہد بر بزم شاہ فروزان ترا ز مہر و در صبح گاہ
- ۱۳۱ چو شب زیور عنبرین ساز کرد سہ تاقہ مشک را باز کرد
- ۱۳۲ سہ از لفت مشکین آن دلگشان گنبد بر آراست عنبر فشان
- ۱۳۳ مہ و مشتری را بمشکین گنبد فرود آورد از سپہر بلبند
- ۱۳۴ شب جشن بود آن شب لنواز پری پیکران چون پری جلوہ ساز
- ۱۳۵ لگر کاتنے بر فرزندہ وصل در آتش بند از پے شاہ نعل
- ۱۳۶ بفرمود شہ کاتن افروختند برسم مغان بوجوش سوختند
- ۱۳۷ زیادہ چنان آتھے بر فروخت کہ سیخوارگان را در وخت سوخت
- ۱۳۸ برزد دوسے و لہو پامے دگر ہمی برد شب را ببادی بسر
- ۱۳۹ پو شکرگت سوند بر لاجورد سمور سیہ زادہ رو باہ زرد
- ۱۴۰ دگر بارہ در جنبش آمد نشاط در آمودہ شد خمر دانی بساط

چمن باز نوشہ بشمشاد سرو ۱۴۱ خرامش در آمد یکیک و تدر و
 نو اگر شد ند آن پچہرگان ۱۴۲ تو آئین بود مہر در مہرگان
 زیبجادہ گون بادہ دل فروز ۱۴۳ قشاندنہ زیبجادہ بر و کور و
 بیاساتی از بادہ جاہے بیار ۱۴۴ زیبجادہ گون گل پیاسے بیار
 رخم را بان بادہ چون بادہ کن ۱۴۵ زیبجادہ رنگم چو بیجادہ کن

داستان جشن نوشاہ

بجشن فریون نور و زحم ۱ کہ شادی سرد از جهان نام عم
 هماندا زشت تخرت خوش ۲ نشستند شاہان آفگن پیش
 نوازندگان سے ورود و بیام ۳ بر آراستہ دست مجلس تمام
 مے نوش و نوشاہے چون شکر ۴ عروسان بگردش کرد مکر
 بران فحلے اسکندر فیلقوس ۵ نکرد اتقلتے بچندین عروس
 یکے آنکہ خود بود پرہیزگار ۶ و گرد حرم کرد متوان شکار
 یکایک ہمہ شکر از شرم او ۷ نگشتند یک ذرہ ز آزر م او
 ہو اسر و خیر گاہ خورشید گرم ۸ زمین خشک و بالین جیشہ نرم
 برون رفت از جاہ و لو آفتاب ۹ بہا ہی گرفتن سو حوض آب
 درم بردم کیسہ و کوہ و شیخ ۱۰ گرہ بست چون پشت ہا ہی زنج

- ۱۱ دام فرود گیر چون چشم گرگ ۱۱ شدہ کار گر گینہ دوزان بزرگ
 ۱۲ سیرن گوزن و کفنگاہ گور ۱۲ بہ پہلوئے شیران بر آورد زور
 ۱۳ کیاب تر از ران آہوئے نر ۱۳ نمک ریختہ آب را در جگر
 ۱۴ ز باریدن ابر کاغور بار ۱۴ سمن رستہ از دستہاے چنار
 ۱۵ بنفشہ نکر دہ سر غنچہ تیز ۱۵ چو ابر بہار آسمان یوت ریز
 ۱۶ درخت گل از بار آبستنی ۱۶ شکم کردہ پر بچپتہ رستنی
 ۱۷ دہن ناکشادہ لب آبگیر ۱۷ کہ آید لب سبزہ را بوئے شیر
 ۱۸ جہان بلبان را دریدہ دہل ۱۸ زنا محرمان روئے پوشیدہ گل
 ۱۹ شدہ بلبہ بلبیل انجمن ۱۹ چو کیک در ی قمفستہ در دہن
 ۲۰ ز رخسار میخوارگان رنگ مے ۲۰ بہر گوشہ گل بر آوردہ خوئے
 ۲۱ بعد رشب دوش فرمود شاہ ۲۱ کہ آتش فروزند در بزمگا ہ
 ۲۲ بر آراستہ از زینت زوزیب ۲۲ چو بلخ ارم مجلس دل فریب
 ۲۳ درو آتشی چون گل افروختہ ۲۳ گل از رشکان گلستان سوختہ
 ۲۴ شدہ خازن آتش چو گل زربست ۲۴ نہ چون خازن ز آتش بست
 ۲۵ بیشکین گال آتش لعل رنگ ۲۵ در افتاد چون عکس گوہر رنگ
 ۲۶ با آتش بر آن شوشتہ مشک سنج ۲۶ چو مار سیہ بر سر کان گنج
 ۲۷ زبیر جتی دادہ پیر مجوس ۲۷ سواد حیش را بتاراج روس

- ۲۸ زمندوستان آمدہ جوزئی ہیرجو کہ زو سوختہ خرمنے
 ۲۹ منخ ارغوان گشت بر جابے جو بنفشہ درودہ بوقت درو
 ۳۰ سپاہے بازندان بردہ مشک بدل کردہ یا شوشہ زرخشک
 ۳۱ زمندوزنی خانہ پر خون شد ہمہ آبنوشش طبرخون شدہ
 ۳۲ بچین کرد سقلابی ترک نماز سورے سپر طاسی کرد باز
 ۳۳ بلاے بر آورد آواز خوش صلا دادہ در روم و خود پیش
 ۳۴ پر آواز آن زنگی قیرگون کشادہ زد دل زہر و زدی خون
 ۳۵ ویرے قلم رستہ از پشت او قلمائے مشکین در انگشت او
 ۳۶ نشستہ جوان مرد طلس فرو ز خاکسترے پیران روع پوش
 ۳۷ زہر پلاسے رسن تافتہ بجابے پلاس اطلسے بافتہ
 ۳۸ چو در کورہ مرد اکسیر گر فرو برد آہن بر آورد زر
 ۳۹ شرارہ کا کسیر ز رختہ زہر سویدامن زرا انداختہ
 ۴۰ دخان از پر شہد آذری چو بر سرخ گل برگ نیلو فری
 ۴۱ سفالے بر بجان بر آراستہ بریجانی از پیشہما خاستہ
 ۴۲ ز آتش گلے باغ چشید بود کلچہ پنخوان غور شہید بود
 ۴۳ فروزندہ گوہرنیک و بد رفیق مخ و مونس ہیر بد
 ۴۴ شکفتہ گلے خورد از جابن بدیدار تازہ بگوہر کمن

- ۴۵ ترم سرے سی مایگان پیام آورد یک ہمایگان
 ۴۶ تریگاہ ترنگے کہ زد سزاو بہ از نذر نشت آواز او
 ۴۷ بدین زندگی آتش ژند سوز بر افروختہ شاہ گیتی فروز
 ۴۸ چو برگ گل سرخ بر شاخ سرو برو گاہ درج و گاہے تدر
 ۴۹ زبیدی چنارے بر افراختہ برو کبک نالند چون فاختہ
 ۵۰ اگر پائے بط بر سر آرد چنار برو سینہ بظا نڈ زیر زار
 ۵۱ تن بط بود در خور آب گیب چو بر آتش آری بر آرد نفیر
 ۵۲ در آن باغ مرغان بچوئن آمدہ زہریک دگرگون خروش آمدہ
 ۵۳ صراحی بر آرد دیا تک سرو د سرو و نو آئین ترا ز ہاتک رود
 ۵۴ جگر ہا سخن در تک یافتہ تمک راز حسرت جگر یافتہ
 ۵۵ شکر پارہ بانوک دندان بر از شکر خوارہ را کرد دندان دراز
 ۵۶ کباب تر و بویے افراختک ابا ہاے پروردہ با پوکشک
 ۵۷ ز آچار ہا آنچه باشد عزیز ترخ و بہ و نار و نارنج نبیند
 ۵۸ مثنی چو زہرہ بہ سامشگری صراحی دختندہ چون شتری
 ۵۹ بگلگون کلابے دلاویز تر نشانہ جہان از جہان دروہ
 ۶۰ ہمہ ساز آہنگمازم خمیند بجز ساز کاہنگ او بود تیز
 ۶۱ ہمہ سختہ بووندیاران تمام بجز بادہ کو در میان بود خام

- سکندر زستی شدہ نیم خواب ۶۱ روان چنگ و سبک جنگی چو آب
 ۶۲
 ۶۳
 بیا دشتہ آن مشتری پیکران ۶۴ چو زمرہ کشیدند نذر طل گران
 چو یک نیمہ از در روشن گذشت ۶۵ فلک نیم را و زمین در نوشت
 بفرمودند تار قیابان گنج ۶۶ کشد از پے میمان پارسنج
 زرو زیور آرتد خسروار ہا ۶۷ زسیفورا طلسم شتر بار ہا
 زمین و عیش خادمان نیز چند ۶۸ بیدار شیکو بیالابلندہ
 بسے نافہ مشک دیلے نغز ۶۹ کریشان فزودہ شود ہوش مغز
 زمر و نگین ہاے با آب درنگ ۷۰ در و لعل و پیروزہ بیوزن و سنگ
 یکے تاج زرین زمر و نگار ۷۱ برآمد از تو کوکشا ہوار
 پرندے مکمل میا قوت و در ۷۲ ہمہ درزش از مشک کافور پر
 عماری و اشتر بہ ہر اے زر ۷۳ عماری کشان جملہ زرین کر
 ہمہ تازی اسپان دریا گذار ۷۴ بیونان ہمہ تیسر روزیر بار
 چنین زیور نغز گوہر فشان ۷۵ بنوشاہہ دادند زیور کشان
 پوشیدہ نوشاہہ شریف شاہ ۷۶ چو تشریف خورشید شدہ ماہ
 جدا گاہ از ہر ہر بیکے ۷۷ بفرمود پرداختن زیور س

- پانڈازہ مہر کیے چسید داد ۷۸ پوشیدشان برونی میزداد
 پچھڑہ با آن پری بیکران ۷۹ شدہ از بے گنج و گوہر گران
 زمین بوسہ دادند بر شکر شاہ ۸۰ بخرم ولی بر گرفتند دراد
 رخ از خرمی چون گل افروختہ ۸۱ ز لغت بے نعمت اندوختہ
 مراد دل از پادشہ یافتہ ۸۲ عنان سوے ماو اخذ تافتہ
 ازان کان گوہر گرا آمدند ۸۳ چو گنج روان باز حسب آمدند
 بیاساتی آن شیر شکر گون ۸۴ کہ عکسش در آرد بیسباب خون
 بین دہ کہ بیسباب گون گشتہ ام ۸۵ بیسباب چون تاخن رشتہ ام

S. H. Haid.

تلمذ میں فیضی

جہ حق سبحانہ و تعالیٰ

- | | | | |
|----|---------------------------|----|----------------------------|
| ۱ | عقائے نظر بہت پرواز | ۱ | اے درتگ دیوے تو زاناً |
| ۲ | اوج تو زہر مرغ بال بگداخت | ۲ | فکر تو بدل خیال بگداخت |
| ۳ | برکنگر شعلہ تار موہبت | ۳ | وانا کہ سخن بکنہ او لبست |
| ۴ | در نیر وے تازک قلم نیست | ۴ | این رہ کہ حریت او قدیمت |
| ۵ | ہشدار کہ بادش آتشین است | ۵ | این مرحلہ گر چہ دلنشین است |
| ۶ | غیرت سرش دو نخت کردہ | ۶ | اوپاے براہ نخت کردہ |
| ۷ | ایوان بزرگی دستون بست | ۷ | توحید تو نیست بر قلم چست |
| ۸ | پر کار قلم نمد ز پر کار | ۸ | با حرف تو چون بقیتم کار |
| ۹ | دارم قلمے چو بید لرزان | ۹ | زین باد سخن ببادارزان |
| ۱۰ | تامیوہ طبع ندار داز بید | ۱۰ | آتش ز تم این بہار امید |
| ۱۱ | پرواز چہ گل کند درین کار | ۱۱ | پروانہ نفس و صہوا شر بار |

- ۱۲ ہسبات چگونہ سر کشد کس رہ بردم تیغ و پائے نخس
- ۱۳ ہم پاشتہ ریش ہم کفت آماس چون پائے نم پشت الماس
- ۱۴ چون کام زند قلم پرہ چون کاورد پائے رشتہ بیرون
- ۱۵ این رہ بقدم سپرد نتوان گامش بقلم شمسرد نتوان
- ۱۶ توتعید تو میر کہ رانہ در قسیل بر مورچہ زد عمار ی فیل
- ۱۷ از خانہ در کشادہ بر بند گویا گرو خود است در بند
- ۱۸ دانم چہ رقم زند نشاندہ کلک دوزبان ازان یگانہ
- ۱۹ بس مشکل و سخت ماجرائے رہ کوہ و قلم بر منہ پائے
- ۲۰ صحرا ہم صید و عقل صیاد رہ روشن و راہیر لفریاد
- ۲۱ پنجیر ہنر بر چون نم دام زنجیر پائے چون زخم گام
- ۲۲ کج دار و مریز ساقی دیر می بیند کن حوالہ بر غیر
- ۲۳ حادثہ بقدم کے پر در راہ کسان ز کجا و پر تو ماہ
- ۲۴ بیہودہ عزیزان بہر خیالے بر کوس لب دوزبان دوائے
- ۲۵ آن نقش کہ دانیش نمونہ کنش زدہ نعل و اثر گو نہ
- ۲۶ تلفظ پکند بہر سر تحقیق دریا شدہ میمان ابریق
- ۲۷ ویراہ سخن چو پائے برندان مسمار پائے لب زندان
- ۲۸ اسے از تو و نعل زرقدم خار و سے از تو حدیث مسر برد یوار

- گشتند همه فلک نوروان ۴۶ آهسته روان و تیز گردان
 وین جو ف که ساخت با لبمیش ۴۷ پر کرده بچار آخشیچش
 وان گاه حجر و از وساٹط ۴۸ ترکیب فز و در رب اٹط
 بس روز زود و بس شب آراست ۴۹ کین پارچین مرآت آست
 بنمود بیات دل افروز ۵۰ با سنبل شب شکوفه روز
 شب سر و چرخ سر و انخت ۵۱ صد نور به ظلمتش نهان ساخت
 زان دم که بصبح دکشا داد ۵۲ آئینه روز را حلا داد
 انگیخت بعد جهان گل بار ۵۳ وز بار صنوبری چین زار
 بگذرید ز آب خاک پاکش ۵۴ بسپرد بدست باد خاکش
 باویکه چو داده ره بادش ۵۵ جنبید زبان و دل ز موجش
 زین یاد که نام او سخن کرد ۵۶ دل تا بزبان چین چین کرد
 صنعش که بنان تن بر افخت ۵۷ یک کاخ بیازده در افراخت
 بر کسی دل کشید طاقی ۵۸ چون بنظر آسمان روانی
 او بخت در آن مقررش از دور ۵۹ قندیل خرد برشته نور
 از قوت او بس فراتری ۶۰ خاکه به سپهر کرد بازی
 بلغی ز وجود نقش بر بست ۶۱ خود رفت درون باغ خود بست
 بلغی که چو باغ بارغ بشگفت ۶۲ از نکست او دماغ بشگفت

- ذات صفت صفت گرفتہ ۲۸ حیرت رہ معرفت گرفت
 گرویدہ نظر کند بدان سو ۲۹ مژگان ز بندش طباغچہ بر رو
 نور تو بیدار دید نتوان ۳۰ بارش بہ نظر کشید نتوان
 تابش نبو ذہن چشم بینا ۳۱ کین مے بگداز داد مینا
 آن نور کز دور دیدہ باز بہت ۳۲ مژگان گل و نظر گداز است
 لطف تو چو بانگ بر قدم زد ۳۳ در بطن عدم وجود دم زد
 ورقہ کنی وجود زین سو ۳۴ از پشت عدم بر آورد رو
 تا بود جهان و بودش ازت ۳۵ ملک عدم و وجودش ازت
 سبحان اللہ خدا سے بیچون ۳۶ از چون و چرا ہے عقل بیرون
 جولان گمش از حد تر پیش ۳۷ اندیشہ در و خجالت اندیش
 اعجب بہ نمائے عالم آرا ۳۸ بینا ہے نہان و آشکارا
 گنجینہ نر و درون خرابان ۳۹ صیقل گریگ در بیابان
 گلگونہ کش رخ تصور ۴۰ آئینہ وہ کف تحسیر
 بر تر نبود بود و بودش ۴۱ نے جو ہر و نے عرض جودش
 مرآت وہ عقول اولے ۴۲ صورت گر صورت وہی اولے
 صد نقد روان بیک محک ساخت ۴۳ وہ عقل سے روح نہ فلک خست
 بنواخت بہر ترانہ ساز ۴۴ ہمہ صفت بہر ترانہ راز

- ہر غنچہ بعد نقتاب و رزد ۶۳ ہر گل ہزار پرودہ سرزد
 ہم لالہ گرفت پاپے شمشاد ۶۴ ہم سبزہ پیارے سرو افتاد
 ہر نخل بجائے خود علم زد ۶۵ ہر سرو و بحد خود قدم زد
 زمین سان کہ نمود باغبانی ۶۶ زینگونہ کہ کرد گل نشانی
 بر لوح وجود چون قلم زد ۶۷ ہر نقش بجائے خود رقم زد
 زان باغ کہ صد جہان طرباد ۶۸ یک گل بعصارہ عنب داد
 بگرفت زبان من بگو ہر ۶۹ کین نکتہ ہمین سراید از سر
 اندازہ کار گام تدبیر ۷۰ بگرفتہ بگو تباہ تفتیر
 ہر گل کہ طراز این ادیم است ۷۱ چون نقش قرینہ در حکیم است
 ہر تار کہ بند این حریر است ۷۲ چون رشتہ بود ناگزیر است
 زمین زخمہ کہ میزنند بر چنگ ۷۳ ہر نغمہ بہ نغمہ است ہم سنگ
 بے جنبش اہر او بدستان ۷۴ برگے نچد درین گلستان
 بنگر کہ پردہ اندرون چیت ۷۵ در حجر و این تاند غنون چیت
 خم نیست ز رشتہ یکہ مو ۷۶ از عین خطاست پین ابرو
 آگاہی اوز تلخ تاشور ۷۷ آگاہ ز ہر چہ در دل مور
 نورش بود از نگاہ مادور ۷۸ نور ہمہ سایہ و ہمہ نور
 خاموش کہ راز بس شکر گفت ۷۹ این نکتہ بیرون ز صوٹ حر

- حرفش زخیال نژد بیرون ۸۰ حرف از دوسے دوئے نحر طابیر
 بیرون درون گرفته ہمتنگ ۸۱ ہجران ووصال کردہ ہمتنگ
 آنکس کہ بخت از کتابش ۸۲ پیچیدہ ورق و ورق حجابش
 نو بردہ بختگان نفعی ۸۳ وان خود ہمہ عقربت دانفی
 اے سادہ زخط مباحش غافل ۸۴ کین مورچہ خور د جو ہر دل
 ہمشدار کہ این الفت درین راه ۸۵ سوزن ززندت بذیدہ ناگاہ
 آئینہ ز نقش سادہ باید ۸۶ کان سادہ غذار رو نماید
 در پردہ چنین کہ میزند چنگ ۸۷ یک زخمہ و صد مہزار آہنگ
 ہر ذرہ کہ از وجود گل کرد ۸۸ آئینہ کرو نماسے دل کرد
 بشگفت درون آگمان را ۸۹ پیچیدہ در و جہان جہان را
 نورش کہ چراغ محفل افروخت ۹۰ صدر شتہ آتش دل افروخت
 زد شوق یرین گریوہ تنگ ۹۱ یک گام بصد ہزار فرستگ
 گردون شب دودزہ گرایش ۹۲ سمارتارہ خار پایش
 در ہر بن ہو کہ می نئی گوش ۹۳ فوارہ فیض اوست در جوش
 خاکستر اگر زنی بمرآت ۹۴ خاکستر مہر اوست وزات
 نام بگفت نخی ازین حسد ۹۵ نہ دائرہ است میل مرکز
 شد ساقی جم و جام در داد ۹۶ از عشق صلاست عام در داد

- برقل ز عشق شد شبا چون ۹۷ از صبر ز شوق برد جیون
 انگشت ز عشق آتشین خوے ۹۸ آتشکده بہرین موے
 صد دیدہ و دل بیکر گریست ۹۹ گلستہ حسن و عشق بر بست
 ہم دل زد و اق حسرت آویخت ۱۰۰ ہم دیدہ ز طاق حیرت آویخت
 از مہر خم موشا ند جانے ۱۰۱ در مہر خرہ ماند و استمانے
 صد دل بشکینہ خرہ در بست ۱۰۲ بر شیر ز مو قلاوہ بر بست
 برویدہ ز گریہ کاروان راند ۱۰۳ صد محل غم بدل نہان ماند
 انداختہ ساقیش چمچسل ۱۰۴ در داروے بے ہمیشی ہلاہل
 اینجا ہواے لوہباران ۱۰۵ آتش چمن و شرار باران
 بے آنکہ دو تن شود فراہم ۱۰۶ آہیخت دو خون گرم باہم
 گلستہ بدست ناز بہر د ۱۰۷ برگے یکت نیاز بہر د
 دل بستہ بطرہ گرہ گیر ۱۰۸ صد شیر ہوے کرد ز بنجیر
 سرگشتہ مگر فاک باخیم ۱۰۹ با اینہمہ شمع در ہمیش گم
 از کوہ زمین گرفت آرام ۱۱۰ سمار پلے چون زندگام
 بیہودہ چہ میزخم رواے ۱۱۱ این راہ نمیر و بجایے
 زمین رشتہ شد گمستہ امید ۱۱۲ خاکے چہ کند سپاس نور شید
 کہش بخرد شناخت نتوان ۱۱۳ زمین غصہ بجز گداخت نتوان

فیاضی ازین خردش بگذر ۱۱۳ گر پخته دلی ز جوش بگذر
 داستان زن مهر نو و کهن چند ۱۱۵ اسے مست سخن سخن سخن چند
 این مسد کبریاست هشد ار ۱۱۶ هشد لبت زبان خمش دار
 دل در کف دست جهان بلب باش ۱۱۷ در یوزه گرد در ادب باش

مشاجات پیشگاه مبد قیاض که ذرات الوان محو خورشید جلال او است

۱ اسے دیدہ فروز شب نشینان ۱ اندیشہ زد اسے پیش بینان
 ۲ ہر ذرہ ز جبرئیل تو گل نیز ۲ ہر قطرہ زیادہ تو لب ریز
 ۳ در ہر خم تار از تو سازے ۳ در ہر دل ہوا از تو سازے
 ۴ دوران بہزار جوش و غلغل ۴ از شیدہ عیتت نیم قفل
 ۵ آب و گل تن سر شتر تو ۵ لوح دل جان نوشتہ تو
 ۶ عقلم برہ تو غسل و اکلیل ۶ کنت بخیاں بتگت من ریل
 ۷ از ہنوج عیتت شب تار ۷ پس ماندہ ازل سپاے افکار
 ۸ آخر ہمہ را نہایت آخر ۸ با اول تو ہدایت آخر
 ۹ بیرون ز نشان رہم ہنومان ۹ بر تر ز خیال ذوق ہنومان
 ۱۰ تو حیدر تو نامہ پرستابد ۱۰ حرفت لب تمامہ برستابد

- ۱۱ این شاہد اقدسی عماسہ کے سرکشہ از شکات خامہ
 ۱۲ مرغیکہ بعرض دانہ چپیندہ برکنگر خانہ کے نشیندہ
 ۱۳ اے بر دل و جان فرایش تو جز تو کہ کنر ستالیش تو
 ۱۴ در راہ تو سالکان ہراسان یک شکل خود نکر وہ آسان
 ۱۵ آن شبح فیض رحمت تو بر مرکز عقل قسمت تو
 ۱۶ بردر گہ عزت سلیمان یا مورچہ تو بیت پیمان
 ۱۷ چون جوہر آبگینہ تو صابست سے قینہ تو
 ۱۸ در مدد رحم ازان سے صاف خون خورد چین بساغرات
 ۱۹ فیض تو چو پردہ باد شکیگر بست از گل خون شگوفہ شیر
 ۲۰ دل از طرب تو زعفران زار در خون جگر غمت صا کار
 ۲۱ از عدل بلند بازو سے تو پانسنگ نہ در ترازو سے تو
 ۲۲ مرغ قدیمت ز خپرخ دوار انداختہ از نئے زمفتار
 ۲۳ آن صبح کہ زد محیط کل موج آمد گہر طور یہ اوج
 ۲۴ کردی زمہ از سر و دگل پر سرتاسر چہار باغ عنفسہ
 ۲۵ تو خازنہ کشتی بہرہ گل تو شانہ زنی بزلفت سنبل
 ۲۶ از حکمت تو بجان ناسوت الماس بر سخت خون یا قوت
 ۲۷ ہم از تو درین زمردین طاس از سرب شکستہ گیر الماس

ہر مرغ کہ در دین گلستان ۲۸ داروز تو صد ہزار دستان
 ہر قطرہ خون دل درین تنگ ۲۹ ہر دم بنم و گر کنی رنگ
 اسے جوش ہزار زمرہ تو ۳۰ اسے بے ہمہ باہمہ تو
 دردانہ ہفتہ و پیدار ۳۱ صد شلخ شکوفہ و گل و بار
 بجاست اگر خفیف گراوج ۳۲ این قطرہ و این حباب این موج
 آہنباکہ دو کون میدا بود ۳۳ اطلاق اسیر قید او بود
 آن دیدہ کہ دیدش آشکارا ۳۴ این دیدہ بود برو گو ارا
 ہر نیست چنین شکر نیست ۳۵ بر لب کہ ز خربا د سنجست
 با جان چسپیدہ چون کم آہ ۳۶ دل مرغ اسیر رشتہ کوتاہ
 دائم کہ چہ طرف بند و از آب ۳۷ مستقی ازین محیط سیماب
 نگذاشتہ رو سلامت ۳۸ اسے عقل بگو کہ اغرامت
 ما آتش و آب و باد و خاکیم ۳۹ کے درخورد آہنجان پاکیم
 ما خود چہ و چہیت خواہش ما ۴۰ افزائش ما و کامش ما
 زمین نقش سپیدی و سیاہی ۴۱ آن خواہش است کان تو خواہی
 دارم دل جان منرا ہم از تو ۴۲ گر خواہم و گر نخواہم از تو
 بے امر تو گر فلک جہانم ۴۳ دائم کہ ہزیر حناک ماندم
 بر خاکم اگر تو میکشی رخت ۴۴ گویم کہ بر آسمان ز دم تخت

- درستی و در بلندی من ۴۵ یک دست نیاز مندی من
 گزشته بعا حبزیم بستی ۴۶ برتر ز بلندیست پستی
 از بنده بعبه بندگی نیست ۴۷ جز مایه سرنگندگی نیست
 دارم من بینو البصد بیم ۴۸ در دست نیاز برگ تسلیم
 تاریست ز غم تن زارم ۴۹ وین دل گره عجب بتارم
 زین اشک بدل چه برد بخت ۵۰ کز آب گره همیشه دست
 دائم که درین سخن سرای ۵۱ ناید ز گره گره کشای
 این خون که درون دل بچوست ۵۲ از جوش غم تو در خروشت
 بر من غم روزگار سخت است ۵۳ در یاب مرا که کار سخت است
 من غافل و دیو هم نشینم ۵۴ من خفته و فتنه در کمینم
 سخت سیاهی شب من ۵۵ نخه ز شبست کوب من
 هم کوب و هم شبنم سیاه است ۵۶ میگویم و آسمان گواه است
 زین شب بدر آر کویکم را ۵۷ پیشانی روز ده شبم را
 مردم بامید روشنائی ۵۸ صبح پیمان ز شب جدائی
 در روز سیاه تا امید ۵۹ در ده مسفیان ام سفیدی
 دارم گره که کشان نیست ۶۰ سنگین تر ازین بلا بلا نیست
 این قفل غم از دلم جدا کن ۶۱ دستم بکلید آشنا کن

- کاخم چو بچاک آور مویں ۶۲ دیوار گل مراد ہر سیل
 قصر کیم بدہ بساحت نور ۶۳ کز و نغمہ آب و گل بود دور
 از شمع مرا مساز مایوس ۶۴ پیرا ہن اگر کشی ز فالونس
 گر بانگ زند عطات بر من ۶۵ مورے چہ قدر برو جز من
 از رشقہ جان شدم دل افکار ۶۶ تاخن چہ زخم دگر برین زار
 درودل خویش می تراوم ۶۷ خوننا بے ریش می تراوم
 نشتر زخم این رگ زبان را ۶۸ در خون یکشم لب و دہان را
 پس ماندہ چہ رہ برو بچاکے ۶۹ یے بانگ خدا سے بے درائے
 در باد یہ میز نم سرو دے ۷۰ بر را ہبران زمین درودے
 آنا ناکہ ز دند گام پیوست ۷۱ از نور یقین چراغ در دست
 راندند جوازہ منزل اندیش ۷۲ محفل پس و چراغ در پیش
 از بار جہان گران نگشتند ۷۳ با بار گران سبک گذشتند
 ہم مرحلہ زمین بریدند ۷۴ ہم محفل آسمان کشیدند
 ماندند ز پیش و پس کسان را ۷۵ بردند ز پیش واپسان را
 دادند بہر قدم نشاستا ۷۶ راندند پیش کار و انہا
 رفتند و ہنوز این گرانان ۷۷ ہستند از ان جہانہ رانان
 بگستہ کاروان و رائے ۷۸ بنشستہ بچاک نقش پائے

- ہر کس قدر سے زماست در پیش ۷۹ داریم پاپے اوسر خوش
 فیاضی ازین ترانہ لبس کن ۸۰ مرغت بہواست و نفس کن
 تن زن کہ فسانہ لبس در آرا ۸۱ کنجشک نہ مرد شاہبا زماست
 در راز ازل پہنچ خود را ۸۲ مکشایے دو پچھے اید را ۸۱
 جز حیرت اندرین رجز نہایت ۸۳ خاموش کہ جاے این تہمت
 از ساحت این بسیط بگذر ۸۴ مستقی ازین محیط بگذر ۸۱
 دار می جگرے غم جگر خور ۸۵ رو آب نہ چشمے دگر خور ۸۱
 از گرد بہ آره صفا گیر ۸۶ سر چشمے لغت مصطفیٰ گیر

احصائے جواہر نعت سید المرسلین و احرار

لولوے شتایے خاتم النبیین

۱. آن مرکز دور منفعت جدول
 ۲. چابک قدم بیضا فلاک
 ۳. قدش بزمانہ ماہ و اکلیل
 ۴. حرف لبش از دو کون مشروح
 ۵. شعل بہ پیشگاہ اتسار
 ۶. بشرع و کتاب نوبساطع
 ۱. گرداب نشین موج اول
 ۲. والا گسر محیط لولاک
 ۳. نورش بفلک چرخ و مندیل
 ۴. نقش کف پاش نشرہ روح
 ۵. آتش زن دو دومان انکار
 ۶. باتیج و زبان دلیل قاطع

- ۴ دساز بحکم بیدرینش ۶ باتیغ زبان زبان بتیقش
 ۸ تخییر دو کون رایت او ۸ تفسیر دو حرف آیت او
 ۹ عزمش بکشایش جهان جزم ۹ فرمان ده موکب اولو العزم
 ۱۰ از آیت کبر یا مؤید ۱۰ سر لشکر انبیا محمد
 ۱۱ مصباح سپهر گوهر او ۱۱ معراج ستاره بر در او
 ۱۳ ارواح بخارے از دماغش ۱۳ اشباح و خانے از جانش
 ۱۳ خاکي و براون عرش منزل ۱۳ احی و کتاب خانہ در دل ہ
 ۱۲ لطفش کہ مثال قاسم یافت ۱۲ طغرایے جو امع الکلم یافت
 ۱۵ باجبل متین و دوسوے سبتہ ۱۵ زخییر خرد بیوسے سبتہ
 ۱۶ یابیت وجود از کتابش ۱۶ اجرام و عناصر اتحنا بش
 ۱۷ ہم مطلع اول سباعی ۱۷ ہم مصرع آخر رباعی
 ۱۸ از خلعت او بنورینش ۱۸ افروختہ شمع آفرینش
 ۱۹ ۱۹
 ۲۰ آدم سر و تن در آب گل داشت ۲۰ کو حکم ملک جان و دل داشت
 ۲۱ ز اوریس نہ درس نے بیان بود ۲۱ کو پے خط و علم عیب دان بود
 ۲۳ نے نوح نہ کشتیش نشان داشت ۲۳ کو خرت دو کون بر کران داشت
 ۲۳ نے خوان خلیل در میان بود ۲۳ کش عالم قدس میمان بود

- یعقوب نکر و چشم خود گم تا ۲۷ کو بود فروغ بخش آن چشم
 یوسف نه قناده ام درین چاه ۲۵ کو داشت چشم پتارکب ماه
 نگرفت بخت یونس آرام ۲۶ کو بود تنگ بجز آشام
 داؤد نماد بر زمین تافت ۲۷ کو بود زگیوان زره بان
 بر تخت نداشت ره سلیمان ۲۸ کو بست یابرد یاد همیان
 صالح نکتشیده ناته خویش ۲۹ کو بخش چرخ را ندور پیش
 موسی که کشاده دیده بر طور ۳۰ دیده غبار راهش از دور
 عیسی که از نوید میگفت ۳۱ دم میزد و گرد راه میرفت
 لوزش چو بر آسمان علم زد ۳۲ روزش بزار هیچ دم زد
 صبحش چو دید عالم افروز ۳۳ دیش بیدر آفتاب شد روز
 زان پیش که پانصد برین فرزند ۳۴ می بود بگا هواره عیشش
 چون طنطنه اش بعالم افتاد ۳۵ عالم همه بر سر هم افتاد
 افروخت چو شمع نه قبیله ۳۶ کردید دو عالمش فتسید
 آینه مطلقش نظر روز ۳۷ بر چرخ درید برقع روز
 سرشته فیض گرد راهش ۳۸ پیشانی پنج سجده گاهش
 ده عقل چرخ نظر او ۳۹ نه پیش رخ طرار منبسط او
 قهر جبروت آشیانش ۴۰ بام ملکوت استانش

- یک ملک اوست شش طرفت را ۴۱ یکتا گمراہست نہ صدف را
 ہم از دو جہان تہی و ہم پر ۴۲ ہم ساحل و ہم محیط و ہم در
 از نور نگار پوستانش ۴۳ در روح نعیم کرد خوانش
 آویختہ عرش را بسازد ۴۴ از شرع دو کون را ترازو
 یک نفوذ روح از بہارنش ۴۵ یک نقش دو کون از نگارش
 اسرار ازل خزینہ او ۴۶ محراب اید مدینتہ او
 زانویہ زمانہ بر زمینش ۴۷ دامان فلک در آستینش
 دینش بفرخ جاودانی ۴۸ مصباح زجاج آسمانی
 بر بام ابد صدا کے گوش ۴۹ پیشانی عرش خاک پوشش
 بیتان عرب ز خانہ او ۵۰ تحت عجم آستانہ او
 یک گوشہ ابروش بدعوے ۵۱ بر خاک گلگندہ طاق کسرے
 بیتخانہ سپردہ پے او ۵۲ آتشکدہ گشتہ خرپے او
 زان خوے کو گل فشان دستا ۵۳ ہر قطرہ بہار صد گلستان
 صد باغ بہشت در نسیمش ۵۴ صد طلسم چرخ در گیمش
 ناموس سحر بنیرین مو ۵۵ نقاش چین نثار گیسو
 گیسو زد سوے بنکتہ ۵۶ کونین بنار موے بستہ
 ہر گیسوے او بباد شبگیر ۵۷ آویختہ عرش ترا بر بنیہ

- صد صبح بهار در جیش ۵۸ صد دسته چمن در آستینش
یک عقده حمامه بر کشاده ۵۹ صد طبله صبح سر کشاده
از یوسفیش بهفت حسه گاه ۶۰ صد تیغ و ترنج بر کف ماه
در طره اش به گسته ۶۱ ارواح بچله در نشسته
گلده عقل گل به جیش ۶۲ صد جلوه بجلوه گاه عیبش
آئینه لوح دلش جانا تاب ۶۳ خورشید شهود را سطرلاب
جو لانگه مکان فضایش ۶۴ نعلین دو کون زیر پایش
در صید جهان سوار چالاک ۶۵ آویخته نه فلک به فتراک
بیرون درون به عقل منظور ۶۶ او داد چرخ عقل انور
بر صدر قبول درشتش ۶۷ سر رشته نیک دید بدستش
نشگفته حمامه سیه را ۶۸ چون حمامه شکاف کرد سرا
چون بود سیاهی از خطش دور ۶۹ بزود و سواد سایه از نور
از چرخ بلند پایه او ۷۰ نه چسب رخ بزید سایه او
عالم که سر از عدم کشیده ۷۱ از سایه اوست آفریده
چون بهر جهان جزا و سبب است ۷۲ گز سایه نباشدش عجب نیست
بے سایه وزیر سایه عون ۷۳ از نور خمسیه پایه کون
نوریت ز چشم کومتان دور ۷۴ عالم از ان سایه از ان نور

- یک نور دو کون روشنائی ۷۵ یک گوهر و صد جهان روائی
 این شاد روان عزت او ۷۶ شاداب ز بحر فطرت او
 ظلمت ز بساط قرشیان دور ۷۷ در خانه بهر اشعاع کافور
 رضوان خدا کے بر صحابہ ۷۸ گنجینہ کشاکش نہ حشر ابہ
 مانند پید پیش گاہ ایام ۷۹ بردوش و فالوای اسلام
 ہمدست جنود کبیر پارا ۸۰ بردند پر آسمان لوارا
 دینش بہ فروغ نجات بنگر ۸۱ دین روز افزون و رحمت بنگر
 بگذشتہ بہر ارسال و چندش ۸۲ دارد تر و تازہ مخلصندش
 بروے گذرہ اگر نیزاران ۸۳ تختت بہالش بہاران
 این نخل کی جنبش نمیشد ۸۴ بہر چند کہ رفت تازہ تر شد
 بر تارک عرش پائے شمعش ۸۵ بر کرسی صدق اصل و فرغش
 گر ظلمت شک خورد کند دور ۸۶ شمعش پرہ خرد ہند نور
 ہم شرع بہ عقل تاب دادہ ۸۷ ہم عقل بشرع آب دادہ
 در چشم تار جلوہ گاہش ۸۸ افواج فرشتہ گرد راہش
 خورشید ازوریم گشتہ ۸۹ مہ را دل از دو نیم گشتہ
 از تیر یقین زدہ گمان را ۹۰ آویختہ از فلک کمان را
 علمش بجد معاری عین ۹۱ ادناش قیام مقاب قوسین

پوشیده بسیر این خرابه ۹۲ از اطلس چرخ پاناما به
 بگذاشته در مکان مکان را ۹۳ پیچیده بیای آسمان را

وله

- | | | |
|-------------------------|----|-----------------------------|
| مستاب شبے چو وصل معمور | ۱ | بر روز کشیده پرده نور |
| رخشنده بنیز تو الهی | ۲ | نور از پے خال او سیاہی |
| تابان ز فلک فروغ جاوید | ۳ | ز انسان که ز شیشه تاب خوشید |
| بطنش فروغ عالم افروز | ۴ | آبستن صد هزار نوروز |
| شامش که گل سحر نموده | ۵ | صبحی بهتر از در کشتو ده |
| آفاق چو صبحی تم گفتم | ۶ | افلاک ز گرد و نور رفت |
| خورشید کشید به این سوره | ۷ | در چشم ستاره سر مے نور |
| بو اب فلک بکا مرانی | ۸ | در دست کلید آسمانی |
| بنام دوران بلند مناج | ۹ | هفتاد هزار پایه معراج |
| سلطان سریر آسمانی | ۱۰ | در خواب بقر اعمانی |
| چیرنگل امین رسید پویان | ۱۱ | از ایزد پاک مرده گویان |
| کامشب شب خوش بهر آنست | ۱۲ | معراج و صعد و جسم و جانست |
| آورد شگرت هر که بتد | ۱۳ | با پیوی او تک صبا کند |

- چون صبر بپشت گرم رفتار ۱۳ چون حسن بدل شکفته دیدار
 از موج خیال گرم روتر ۱۵ دز برق یقین بلند روتر
 صد نقش برنگ روزگارش ۱۶ صد رنگ بنقش نوبهارش
 هم بال ملک بفرق بسته ۱۷ هم نعل ز پاس برق بسته
 گل حلقه او کشیده در گوش ۱۸ هم غاشیه اش نهاده بر دوش
 آمد شد او بملک بالا ۱۹ چون ز جزیره رود محیط و الا
 ناگاه شد آسماں انوار ۲۰ از صوبت پر فرشته پیدار
 زین شوق در آسماں نگنجد ۲۱ در دایره جهان نه گنجد
 چون چرخ بر کشید جامه ۲۲ هم منطقه بست و هم عامه
 چون رفت عنان اختیارش ۲۳ بگرفت عنان شد سوارش
 با عشق صدای شوق در داد ۲۴ در راه طلب بپوی سر داد
 در مر حله امید و بیش ۲۵ صد قید مراد استقیمش
 جبریل تحیتش سرایان ۲۶ از جبهه خم رکاب سایان
 اول چو کشاده در خرامش ۲۷ انگشت به مسجد الحرامش
 آمد بفرقیام آداب ۲۸ منبر بر کوع از و چو محراب
 دیوار و درش سجد و کردند ۲۹ شکسته این و در و کردند
 تا گرم بند و درون قدم را ۳۰ زنجیر گسته شد حرم را

- جلیاب خفاز پیش برخواست ۳۱ تاکبہ ز جابے خویش برخواست
 بردامن اگر شمت خاکش ۳۲ از دامن کعبہ کرد پاکش
 زانجا که زمان بکام او بود ۳۳ اقصیٰ دو مین مقام او بود
 ارواح پیمبران رسیدند ۳۴ در ساحت قدس صفت کشیدند
 افتاد سجده در مقدس ۳۵ او پیش وصفوت انبیاء پس
 زانجا علم تنخشہ افراخت ۳۶ رایت ز چهار عنصر افراخت
 این چار گزین نور د بگذاشت ۳۷ خشک و تر و گرم و سرد بگذاشت
 وانگاہ ہوا بے آسمان کرد ۳۸ آہنگ قضا بے لامکان کرد
 از نعل براق برق تجمیل ۳۹ بر چہ مہ نہاد اکلیل
 انداخت نظر بختہ خویش ۴۰ پرداخت دل شکستہ خویش
 زان راہ بلند کرد شہگیر ۴۱ بشکت قلم بناخن تیز
 کان دو چندین چون قلم بند ۴۲ داندرد و ستر چین علم چند
 اینگخت جنبہ بر فرازش ۴۳ بشکت بفرق زہر کارش
 کاسے جادو ازین بکتری حلیت ۴۴ وسعت این فوکلرچی
 جنید چو پیشتر کالیش ۴۵ بنمود سپہ آفتابش
 خورشید از وسپہ او گشت ۴۶ کز گردش خود بام او گشت
 چون زوقدربے بلندتر گام ۴۷ اورنگ گذاشت ترک بہام

- از دست پایہ اش طرب کرد ۴۸ ترکان ہمہ بندہ عرب کرد
 لختے چو ازان فرا تر آسد ۴۹ بر عیس بطلیمان در آمد
 ہم سکتہ او بچار حد راند ۵۰ ہم خطیبہ او بکشش حبت خواند
 چون رفت فراز بہت ایوان ۵۱ از عظمت کفر رست ایوان
 بزود و سواد کفر زایام ۵۲ بر بند قشان نور اسلام
 سیارہ ہمہ چپے سپر شد ۵۳ بر چرخ ثوابش گذر شد
 کردنیش را آفرینش ۵۴ خواندند خط ثبات و نیش
 از جنیش او ہمہ زما سنا ۵۵ دروے ہمہ رقص آسما سنا
 با وسعت ظن چون کریمیا ۵۶ با سادہ دلی چو اہل ایمان
 زان گنبد گنبد و گر کرد ۵۷ چون بہت روسے پرز بر کرد
 رخش طلب از حد حبت راند ۵۸ در راہ حمد و حبت مساند
 چون قافلہ حیات پے کرد ۵۹ یک دم دو جہان حجاب ط کرد
 پس داد چو عرصہ حبت را ۶۰ در یافت حوالی سعت را
 پس ماند در ان دواد و تنگ ۶۱ جبریل لبید ہزار فرسنگ
 صن ازل و ابد عیان دید ۶۲ در عشق بدل جہان جہان دید
 از بہت بخت و نور سافج ۶۳ صد جلوہ فراز بہت ہو دج
 دید آنچه بہ عقل در نگنبد ۶۴ در اثرہ نظر نگنبد ۶۵

- ۶۵ بشنید ز حق کلام قدسی آورد بپایم قدسی
 ۶۶ زان باد که ساقیش بجان بر سخت یکجگره بفرق خاکیان سخت
 ۶۷ زان نزل گرم که ستخوان بر شد نطف زمین و آسمان بر
 ۶۸ زان مے که ببعده شیشه ز برق کوفین به نیم قطره شد غرق
 ۶۹ زین گونه قدح کشت مردان سازند چنین پیاله گردان
 ۷۰ بر شد برواق آسمان گرم گرم آمد و بسترش همان گرم
 ۷۱ باطله لسان مگر بر ایم کز ببط زمان او سدر ایم
 ۷۲ در حوصله ساز این نوا نیست پر د از خرد درین هوا نیست
 ۷۳ آزا چه وقوف از نی مقام است کوشک خرق و التیام است
 ۷۴ اندیشه بود ز فکر تشش بر در مهفت صرف نگنجد این در
 ۷۵ بار است برو که راه کج نیست حاجت بدلائل حج نیست
 ۷۶ زانجا که علو دست غیب است در عالم قدرت اینچه زیب است
 ۷۷ فیاضی ازین جنیال بگذر ز اندیشه این مجال بگذر
 ۷۸ این بام فراز چون و چند است هبشدار که نردبان بلند است
 ۷۹ از پایه خود بلند رفتی ترسم که ز آسمان گذشتی
 ۸۰ صبح است دل و جگر در آمیز دین دمدم سحر در آمیز

کلیات امیر خسرو

قصائد

- زبان کہ برویئے اکلید گفتار است ۱ ز بہر شکوہ سپاس یکے جہاندار است
 تبارک اللہ باکن ز نور عرفانش ۲ متاع سوز ہزاران خیال افکار است
 و حرف لاسے شہادت و دوخار شہر است ۳ کہ پاس عسرت افکار از ان دل و کار است
 ز گنج معرفتش کے بسیر یا بد کس ۴ چو بر خرد ہمہ در ہائے راز مسبار است
 خیال میر و طفل معرفت سخت است ۵ نسیم می وز و حنہ کہ وہ دشوار است
 بدل ز لعل گر نامیہ درہ خاک است ۶ یز خم صورت اگر گاہ کاہ کہ سار است
 بلند کنگر شاہ کند عیباری ۷ ضعیف رشتہ و بار یکاں رو یکتا است
 لوا مع حفتن بہت چشم پوش عقول ۸ چو آفتاب کہ تورش حجاب بصر است
 حکیم گفت شناسم بعقل یزدوان را ۹ ز بہ کمال حماقت وہ این چہ گفتار است
 کینہ جو ہر ہفتش پہ پیش گلک حکیم ۱۰ ز مردویت کہ در پیش دیدہ مار است
 ازین چہ سو و زریان در کمال حکمت او ۱۱ کہ بو علی بعتہ در سطو پا نکار است

- ۱۲ چه آہویت بزرگ این کشادن ناف کہ بوسے مشک وراثت و نسی عطار است
- ۱۳ کجا بچرخ رسد تیرتک افلاطون کہ تیر چرخ ہم اینجا پاپے خود خوار است
- ۱۴ پہر سپردار و تیر نہایت خویش ۱۴ کہ ثابت این زچہ شد وان چہ شد کہ سیار است
- ۱۵ منجھے کہ کند صد غلط ہر تختہ خاک ۱۵ ز نور چرخ چہ داند اگر چہ اشیا است
- ۱۶ کیکلاف شنائیش بعلم زند ۱۶ یقین بدانکہ ہمون بار گیسو اسف است
- ۱۷ ز گنج حنائی سلطان کجا خبر دارد ۱۷ گہ برسے کہ کہ ز بہر دو فاس طرار است
- ۱۸ بکنہ حق نرسد عارت ارچہ داند آہ ۱۸ بر آسمان سپرد و جعفر ارچہ طیار است
- ۱۹ بہ ارعنان ادب و کثم درین میدان ۱۹ کہ نہ فراز و نشیبش پاپے رہوار است
- ۲۰ سخن کہ عودت تحقیق نیست اندر وکے ۲۰ چو بانگ گاؤں بزویک عاقلان خوار است
- ۲۱ دلمان بہیدہ گویان بدان جرس ماند ۲۱ کہ در گلوے ستوران بتالہ زار است
- ۲۲ ز تیرہ دل مستخوانکہ علتش گوید ۲۲ چو آفتاب کہ علتت ز بہ سہ انوار است
- ۲۳ بترک نور ندارد چو قدرستے خورشید ۲۳ کہے کہ مقطر و عاجبہ بود تہ ادار است
- ۲۴ ہونست تا در مطلق کہ خالقست چہ خواست ۲۴ تہ خالقست کہ خلقش ہمیشہ ناچار است
- ۲۵ دران محفل کہ در و باد قدرتش عالم ۲۵ میان صدمہ و صہ صہر جسے سیکسار است
- ۲۶ ہمچینست کہ ز صہ ہزار عالم صنع ۲۶ بہ نا پدید ہند ہر فردہ پدیدار است
- ۲۷ جہان نوشتہ کلاکش و راز طومار است ۲۷ کہ نقل و نقس و فلک بچ و بیچ طومار است
- ۲۸ ز جہ صنع حسابیت سخت سبست تھا ۲۸ کہ پیش ویدہ مانہ سپہر و خوار است

- ۲۹ کہ نیست یک اثر از صد ہزار آثار است
 ۳۰ کہ در احصا پر حاشیہ نے جوے بار است
 ۳۱ کہ دائرہ زنگارندہ نے زہر کار است
 ۳۲ کہ در خزائن ملکش بسک انہار است
 ۳۳ کہ بہر بہر بد نے روز و شب بہ بیمار است
 ۳۴ نہ در تعلق کار و دیار و دیار است
 ۳۵ ولد ز پشت نہ مرد و ہفت زن چار است
 ۳۶ سہ میوہ است کہ از یک وقت آن باہر
 ۳۷ کہ از مشابہت دو شریک بیزار است
 ۳۸ کہ بے بکنج حرم کہ بھضہ نار است
 ۳۹ کہ بہر لقب خزانہ پیش ہنچار است
 ۴۰ کہ قیمتش نہ دو دو عالمش خریدار است
 ۴۱ برین یکے کہ بچاند است جلائیار است
 ۴۲ چہ عکس آب کہ از آدمی نمودار است
 ۴۳ کہ سنبل حبشی بہ زسر و قرخار است
 ۴۴ بدست ماسہ نامن کہ ماہ نوولار است
 ۴۵ معمران جہان را چہ لاف اعمار است

- چرا بجا خاک نسایم پیش او رخ و چشم ۴۶ که اوز خاک مراد داد چشم و خسانست
- ز آب و گل تن مردم چو قلعه آراست ۴۷ بشکل تنگ بمعنی جان اسرار است
- در و کشید چو عنصر چهار بازار است ۴۸ که رخت هر دو جهانش بچار بازار است
- خزینه دار تقاض بسینه دل را ساخت ۴۹ خرد وزیر شد و جان سپاه سالار است
- تخت حس برون را بجز بت بنگر ۵۰ که ذوق و فائده در هر یک چه مقدار است
- و گر حواس درون بینی آن خود اندر تن ۵۱ هزار عالم ستور خاص ستار است
- تو حس مشترک و دو هم فهم صورت کن ۵۲ که هر یک آئینه جان بغیر زنگار است
- بشرح مردم اگر پیش ازین برون نیم ۵۳ صحیفه گرد که آرد که آسمان بار است
- دسته بجام و هم شربت نبات بخلق ۵۴ که این شراب ندانند دکان خمار است
- نما و نشو ندانی و تو همسین دانی ۵۵ که لوح خاک زهر در نابرد و زیار است
- نموز سبزه برار و همی سر از باش ۵۶ که خفتش به نهالی گرم گلزار است
- بهر صحیفه برگ است نور حکمت او ۵۷ نوشته چون لقب شه برود نیار است
- برنگ آب و گل نازنین و دانه نار ۵۸ که این چو قطره آب آن چو دانه نار است
- ببین که چند بهر یک نقاده و معنی است ۵۹ برنگ اگر چه گل نار همچو گلنار است
- و گر بجان در آیم که جان همون داده ۶۰ بمرغ و ماهی انسان و گرگ کفار است
- تلفیست نه عذر اینکه در جریه رزق ۶۱ بی سیلیم دل از بهر برگ عذار است
- ز طوطیست مگس بیشتر بمرتب کو ۶۲ بفرق شاه و گد این بکنج دیوار است

- ۶۳ برینے نیازی او کعبہ چون خرابا است در آفرینش او مکہ چون ملیبار است
- ۶۴ نہ از آدمی و ملک نقش لبش فخر است نہ از ستور و گس آفرینش عار است
- ۶۵ چہ مرزا است تقالی اللہ این بلک قدیم کہ غم بہت سگ و سگ مصاحب غبار است
- ۶۶ شدہ بلال سیہ بر جمال ایمان خال ز کفر عرب عم مصطفیٰ خوار است
- ۶۷ حرارتے بزبان کرد در ریش منصور کزان حرارت و جلوه کردہ بردار است
- ۶۸ جو وہ بہ ز منافق کیسکہ رو سیاہ است بہ از کیسکہ ز پیسی سفید خسار است
- ۶۹ بعدق دامن ابرار بگیر کان بادے کہ باد رحمتش آدر و باد ابرار است
- ۷۰ چہ پاک رہر و حق را کہ رہ نہ آست چہ غم کہو تر حج را کہ رہ نہ ہموار است
- ۷۱ ولیکن افسردولت با گس آر اید کش از خزانہ اقبال دشمنوار است
- ۷۲ ملک مہونت کہ عرش فرید و ہر چہ دروٹ نوشته نقش ملک در سر سبگار است
- ۷۳ مہون کلاہ سرے میدہد بتاجورے کہ از کلاہ سلاطین بیالیش افراز است
- ۷۴ گداے بے سرو پا ہم بخار خورش ازو کہ گاہ خار نیایش و گاہ سر خار است
- ۷۵ یکے ز مہبتش بادشاہ ہر دو جہان یکے امیر خرابان مغور خیسا ر است
- ۷۶ کہ اند بردش آنا نکہ سنگ سدہ شان ز سیم جہہ شایان چو سنگ معیار است
- ۷۷ بدست او دست عنان ارادت ہم کہس کہ ہر طرف ز پے ہر ضمیر مضمار است
- ۷۸ بسوے کعبہ و تیخانہ رہماے مہونت کہ ہر کس از پے معبود خود بہر پکار است
- ۷۹ بعشق و کفر فزون میدہد کسا ز ایل کہ ہر کسے نہ سبز کجاست و اتہار است

- کلید در العت امر اوست در قفلے ۸۰ کہ بردہان دل آہنیں کفارست
 بز و بز خم گمش منکران احمد را ۸۱ کہ طعن شان پس از ان سرزنش بچمارست
 ہم از ویت رو افض نشانه بعنت ۸۲ کہ سنگ زنت پریشان ہرگز ہمارست
 ہمون فگند بد لہماز بو ترا بعبار ۸۳ کہ خاک بر سر مردان بفرسیارست
 دواے این سفمانیست جز بجزخ تیز ۸۴ چو تندرستی خزان ز پیش بیارست
 کمال حکم خداوان سگے کہ این فن ازو ۸۵ در از سید ہدش ریشہ کردہ قمارست
 ہر آن دسے کہ نہ بر باد آورد ورنہ ۸۶ نہ آن دست کہ بادے ورون معمارست
 بتر و سنگ کلوغیت ہر کہ زو خالیت ۸۷ کلوخ و سنگ چو از ذکر او بگفتارست
 چو خاکسار بو دینتے کہ طاعت او ۸۸ چنان کند کہ خرمے زیر گل بہ بیگارست
 چو از ریاضت توفیق او شود و ناصن ۸۹ ہر آن شمس کہ در راہ او بر قمارست
 خوشا کیسکہ از ویافت رہ بہ بتانے ۹۰ کہ از عنایت و توفیق دروہ انمارست
 کہیم بندہ نواز اتونیک سیدانی ۹۱ کہ ہستی من پر شر بزرگ اشترارست
 دو کاتب از پے جرم قلم چو جعد کنند ۹۲ کہ مو بہوز پریشا نیم در اقرارست
 فرشتہ کو کہ سر کلک خود سیہ نکند ۹۳ ز حرف من کہ ازو دیو ہم در آزارست
 تم سزاست کہ پزان رو دسوے تہش ۹۴ ہمہ پر بدن من چون نہال اشترارست
 مرا بہر بدل جملہ خلق در دوزخ ۹۵ کہ بیج دوزخی نے چو من سترگارست
 بدوزخے کہ روم من بہا کن دگرے ۹۶ کہ جملہ دوزخیان را چون منے عارست

- چنین کہ از گل من چون گل فامند ۹۷ حساب من در فردوس بسته از خمار است
- چگونه من ز تو سرشته امان یابم ۹۸ کہ ہر رگے کہ مراد زلفت زناست
- اسپ دارم و با اینمہ ز عین عطاست ۹۹ سپیدی رخ خود کز سواد مثل آثار است
- اگر تو فضل ثنائی پلید و پاک یکیت ۱۰۰ ز فیض باران خس بہرہ و چو از بار است
- ز بہشتن لوح ہمہ ستگا ران ۱۰۱ ز عین عفو تو یک قطرہ نیز بسیار است
- گناہ من زیک آسیب باد رحمت تو ۱۰۲ بریزد از مثل افزون برگ اشجار است
- چنان بسوے خودم کش کہ وارہم نفس ۱۰۳ کہ با من از پے گراہیم در امر است
- بقلب من در فتحے بدہ کہ نیندیشم ۱۰۴ زد یو بہر طرف از صد سپاہ جہار است
- جناب حرص جدا کن و لے سپاہ مرا ۱۰۵ کہ ہنجو زانخ دو ان در ققائے مدار است
- بحریت عشقم بر انگن آن پردہ ۱۰۶ کہ عقل و نفس در واجہنی دم در است
- مدہ بچشم دلم روشنی جز از خاکے ۱۰۷ کہ آن ز شارح مشرع رسول مختار است
- دیت بدر دجی کا نذر آسمان شرف ۱۰۸ نجوم ادست سما جہ صعودش انصار است
- دوم عمر کہ توان خواند عمر نامش را ۱۰۹ بدہر عام عدل و بشرح عمار است
- سوم چراغ دو نور آنکہ دودہ قلمش ۱۱۰ ز لوح پاک خداوند کحل البصار است
- چارمین علی آن در کشائے علم و غزا ۱۱۱ کہ این دو فتح اثر زان مستودہ کرد است
- و گر صحابہ و الاکہ مکہ باہمہ قدر ۱۱۲ بگردشان شدہ طائف بیان نہوار است
- نصیحتے دل ایشان کہ ز فرمے ز صفا ۱۱۳ بصحت دل من کن روان کہ بیمار است

- بدین تفسیرہ کہ کردم قبول بادش نام ۱۱۳ وزان نسیم قبول ارچہ سحر اسحر است
 فضول چند کتم کرد دست زدین نم عقو ۱۱۵ نہ حد خسروے مردم نامے سگسار است
 حمایت چومنے کہ درخور خلاص نسیم ۱۱۶ ہمین بس است کہ نامت غفور و عفو است

فی المدح سلطان الاعظم جلال الدنیا والدین فیروزشاہ

- شیرین وہان یار کہ راحت بجان وہد ۱ آب حیات ازان لب شکر و نشان وہد
 اینک ز کشتگان فرات کیے منم ۲ کس را مباد کان لب شیرین زبان وہد
 عمرے رود کہ یاد نیار وز دوستان ۳ آن شوخ را حسد ادل مہربان وہد
 گم شد و لم کنون من و شبہا و کوے دست ۴ باشد کسے ز گم شدہ من نشان وہد
 شیرین سوار من چہ خبر وار از جہان ۵ مسکین کسے کہ بندش از دور جان وہد
 اسے باغبان ز سوز دل بلبلان ترس ۶ گل رار ہا کن کہ صبا را عشان وہد
 بوسے طلب کتم بگزولب گلہ ز کیفیت ۷ چون بخت در نوالہ مرا استخوان وہد
 پُر خون شد از پیالہ در و نم کہ تا چہا ۸ ہر لحظہ بوسہ لب آن جوان وہد
 ساقی نگر کہ دشمن جان شد مرا کہ من ۹ مست و خراب او ہمہ رطل گرات وہد
 کار من از شراب بدین جا بگہ رسید ۱۰ وان ناخدا سے ترس مرا خود ہمان وہد
 آخر رسید دور من آن مست نازکو ۱۱ تا یکدے زد دست خود درد بان وہد
 کارم شدہ است ہم نژتم گمہ بیالہ را ۱۲ خود چاشنی کستہ بن تا توان وہد

- ۱۳ تا بوسه بر رکاب شمشیر کامران دهد
 ۱۴ گر بوسه بر رکاب تزل ارسلان دهد
 ۱۵ نتواند آنکه بوسه بران آستان دهد
 ۱۶ چرخ ز هفت کرسی خود زردبان دهد
 ۱۷ از شرق تا بغرب تداے امان دهد
 ۱۸ پیشش بجاک بوسه مهر آسمان دهد
 ۱۹ سازد جزیره و رود انجم بران دهد
 ۲۰ خورشید را ز ابر سیه سائیان دهد
 ۲۱ چون چرخ پاره گرد و پیوند از ان دهد
 ۲۲ نسرمین چرخ طعمه ز باغ کسان دهد
 ۲۳ یکدم بد شمنت خبر آن جهان دهد
 ۲۴ شهباز چرخ تار بست رکستان دهد
 ۲۵ دش بقلش ار نه کلید از زبان دهد
 ۲۶ خاناک خوش بکفت نهد و بر کران دهد
 ۲۷ هست آیتش که فتون تو بهماگان دهد
 ۲۸ بے دیدہ دوسه که خدا آسمان دهد
 ۱۹ کائنات شعر خسرو و سحر البیان دهد

بادت مدام دولت وانگاہ دولتے ۲۰ کز متدرکہ فلکیت زیر آن دہ

بختے چنا کردو سے ہایونت، واقضا

ہر دم نوید ملکیت جاودان دہ

کلیات

- ۱ یارب مدینه است این حرم که خاکش آید بجان
 ۲ یادش نسیم مشکس آیش زلال جان فزا
 ۳ چون کعبه آمد قبله که بر طائفان بکشاده راه
 ۴ جانها قدم که دره ز سر بهر طوافش ره سپهر
 ۵ خرم از آن باران و نم کلاید ز صحرای قدم
 ۶ گلها سخن معنوی عشق کبریا از آن قوی نه
 ۷ حنیف که بر مه تافته مه جیب خود بیشگافته
 ۸ سرچشمه آن حسن اگر خواهی که یابی زودتر
 ۹ سلطان اعلیم و قاناشاه سیریا صطفا
 ۱۰ در یک ارکان قدم بودند طغیان و بسم
 ۱۱ بخت جان تویش ساحل لب جان پرورش
 ۱۲ قران که با آس و سوره وار در اعجازش اثر
 ۱ یاساحت باغ ارم یا عرصه روض الجنان
 ۲ خاکش بود کل جلا در دیده اهل عیان
 ۳ هر سنگ از سنگ سیه هر کج باش تا ودان
 ۴ قرش مطافش کرده پر مغزانی آشیان
 ۵ رویاند از خاک و نرم گلها سخن جاودان
 ۶ گزیده زان بشنوی چون بلبل آئی در فغان
 ۷ در جنب از دس یافته سرایه خیرات حسن
 ۸ تار و ننه خیر البشیر مر کب ز همت کن روان
 ۹ سر دفتر صدق و صفا سراسر ایمن ممان
 ۱۰ او در میان شان از کرم شد بر رخ لایتنیان
 ۱۱ باشد طفیل گوهرش محصول کان کن فکان
 ۱۲ از مثل آن عاجز شمر فکر همه اهل بیان

- هر حرف از ان خوش زمره شد بهترین همه ۱۳ سر از لی را از همه را از ابد تا ترجمان
 از رنک آن بگیخته بر خاک خذلان ریخته ۱۴ نظمی که بود آویخته در کعبه بسند امتحان
 میبخت روشن راه را دعوت کنان بدخواه را ۱۵ بشکست قرص ماه را بر گوشه این گمخوان
 روزیکه با خلق و غاشد لطف او بر آن تا ۱۶ الزام محبت را حواش شد و کفش تسبیح خوان
 خانه آمد در چنین از فرقت آن نازنین ۱۷ آندم که شد ممبر نشین بر سامعان گهر نشین
 اشجار را بر پهر کف آواز داد از هر طرف ۱۸ پیشش زدند از دو وصف او شد قفا آن پنهان
 شد پیش اعدا از گرم زویش او از حال سم ۱۹ بزغاله مسموم دم کند و س نیالاید زبان
 شد بر در عار محن بهر عناکب پرده تن ۲۰ تا از صود پر فتن بر جان او ناید زبان
 بر زعم بدخواهان دین شد پیش تیر تیغ کین ۲۱ چون ریضها آهنین برین حاش با سبان
 با فرق از دین بری در معنی بنفیر می ماند ۲۲ چون زدوم از دعوگر می شد و میوه صفا بران
 می شد بوقی را او در ره کین موکلا او ۲۳ در سجد پیش سپا او بهاده سر شیر زبان
 کف بر نرمی کش از کبر پستان نبود از شیر تر ۲۴ مالید شد پر شیر تر پستانش از پیش جوان
 ز اندک طعاعی در دمی اطماع کرده عا ۲۵ وان طعمی بے پیشش که باقی بجایش همچنان
 صد تشنه بے آبی بود از کف او آب جو ۲۶ از فرجه انگشت او شد آفتاب نشان چشمه بیان
 میرفت بارش تیره شب او دش بکف چو کعبه ۱۷ شد چو بسامع بے لب یا خود چو مرغ بے دانا
 سایه نبودش همچو خور وین طره ترکان در سفر ۲۸ از تاب خور بالا کسر بود از سخایش سایه بان
 در حرب خصم بد نهاد ایندو بے وقع فسا ۲۹ از مار پیشش تیر داد از قاب قوسیش کمان

- ۲۰ ہر گمناہ پاریون از سگتا چنہ و چون یک گام او بودہ فرو ن انوعہ کون مکان
 ۲۱ آتش کہ میزد از حرم بر مسجد اقصی علم میراند تا کتاب قدم یکران ہست زیران
 ۲۲ پیشترین جان تن در بارگاہ ذوالمنن نے جان ہین اوسن کنن اسیران ومان
 ۲۳ گفتش بگوش ہوش و اسرار عجیبی سر بسر داناسے یلے فکر و نظر کو یکے کام و زبان
 ۲۴ برامت گستاخ و سے گروہ بساط لطیف گنہہ آن فرخندہ کے پاسے شفا در میان
 ۲۵ از دستکاری خفہ خوش کوشگر و پردہ کوش تا طلعت خورشید و ش بنیاد از بر دستان
 ۳۴ ہر خرق عادت کا و لیا بر خلق عالم در ملا ظاہر کنند آرا جہ از معجزات او مدان
 ۳۵ او ہفت او پیش خریدیرون بود از حد و حد عاشق کہ در عمر اید ظاہر شود این داستان
 ۳۸ بنود درین دیر کہن از لغت او خوشتر سخن زمین مکنتہ جامی بس کن تا تابانی توان

نقش زمین فرخندگی جان را در ہدایت بندگی

ہست آن زلال زندگی میباش از ان طیب اللسان

- ۱ معلم کیست عشق و کج خاموشی بتاش سبق نادانی و دانای و نام و ظلم سبق خوانش
 ۲ زہر کس نماید این استاد و شاگرد سہکتہ ہر گوہر بخشان باشد و ہر سنگہ بارہ لعل رخشان
 ۳ زبان جز بیزبانی نیست این ناور معلم را درینا و رہمہ عالم ندانم کس زبان دانش
 ۴ کجا و جمع تا دانان تو اندک سب جمعیت کے کہ فکر و انانی بوذ خاطر ریشانش
 ۵ دے کہ ذوق ناوانی چشمہ ہر دفتر دانش کہ بند و نقش کاک عقل شوید آب تپانش
 ۶ طویل الذیل طواریت شرح علم نادانی کہ در عمر اید نتوان رسانیدن بیانش

- شہود الحق فی الکوئین یک تکلمتہ ز مضمونش ۷ سوا و الوجہ فی الدارین یک نقطہ معنوا نش
- تصور کے توان کر واز کے تصدیق شننے ۸ اگر بنو و معرفت کشف حجت ذوق جوہد انش
- ز خاک فقر کو سے ارادت ساختم کاغذ ۹ کہ کم گوئی و کم خواری کم خوابست ارکانش
- نیابی ساحت و رگاہ جز میدان اسلامش ۱۰ نہ بینی صفحہ دین جز ایوان ایمانش
- درون آسے از در و دین سلطان عالمی بینی ۱۱ ز بام و زن اندر ناقہ خورشید رخشا نش
- در اندر کاغذ و بتانست سراسر گل درخت ۱۲ رضا سے دل گل خندان طیب خلق ریخشا نش
- ز ہر جانب درختے شاہا پر سیوہ حکمت ۱۳ خروشان در کواشگر مرغان خوش الحاش
- چنان رانست در و کہ بر دیوار پاپچین ۱۴ نہاد از خار خفت بالکارہ دست مہشانش
- بیا بانست باطل کعبہ مقصود را در رہ ۱۵ کہ سیلے قطع امید از خو و بریدن تبت استامکانش
- گر آری رود ران کعبہ چو ریگ گرم زیر پا ۱۶ سپردن بایدرت صد گونہ آتش و بیابانش
- شود ہر خار طلبیہ بقصد جذب جان ورتن ۱۷ اگر دلختہ بالین تہذیر مغیب سلا نش
- نشاہد بارگی این راہ را جزہ ناقہ مشوقے ۱۸ کہ باشد با حسرت پاک و کوہ ورد کو بانس
- رسی از سپاہین ناقہ سوکت مقصد و دوستے ۱۹ کہ یابی ز اقصا صحن ناقہ اتمد ان بر رانش
- خدا نک گنتے کہ مشقت فقر آید نہال اتنا ۲۰ بکن سینہ بترجم نامحن اندوہ بنشا نش
- کہ دانم عاقبت گر دور خستہ بار و زینیان ۲۱ کہ پیر امون خود جاوید یا بل سیوہ افشا نش
- چو صوفی دامن است کشفہ در طارم و خستہ ۲۲ کہ بیانی کند روش فلک از ستارہ و انانش
- و گر در خستہ سے قربت آرد و گر بیان سر ۲۳ قدرہ در کمان قابوسین از گر بیابانش

تسکش نیست در جان جنش و در کجا و کجا ۲۴ که داد و نقش پرورد طبیعت شکل انسا نش
 بود هر در در اورمان عجب مردیست بیدر کجا ۲۵ که نهاد و خرد و در حقیقت چرخ در انش
 دو شاخ لا شود و کفر غل که درون سالک ۲۶ چون کشاید و در الای وحدت چشم عرفا نش
 میان لا و الای لفت فرقت و رتیبود ۲۷ در الا ان الف بالانشار عقل یکسا نش
 خواطر چون گس که در ندعو غنا بر دل از بهر ۲۸ چون گفتار لب از شهید شهادت خستما نش
 چو در مکان چاشنی زان شهید پیرنج گس دل را ۲۹ نگشته استین صولت پیران گس را نش
 ز مرد کوری اقی بود و اقی نفس است او ۳۰ ز مرد نیست جز در خمری که با خمر است پیا نش
 چو خواهی در عرفانی درون جا کن که خواص ۳۱ که دارد و طلب بود که پیر از خواص عا نش
 چو باشد پشت خم گشته چو چوگان در رکوع ارا ۳۲ نماید نه فلک سر گشته گوے پیش چو کا نش
 چو رخشمش جولان کنه این توده غمرا ۳۳ بود شتے غبار ایگخته و در وقت جو لا نش
 خطا گفتم کے انگیزد که جولان غبارا نکس ۳۴ که باشد شہر چو روح القدس جا رب میدا نش
 نیایی سر نظر از جو انمرو که دست دل ۳۵ بود گاہ نش از حاصل کونین لرز انش
 سر این رشته که خواہی زد و ک پیر زالی جو ۳۶ که باشد کہتہ چربنے پیش ان چرخ گردا نش
 ز جانان لمن عاشق باژگون نعلیت تا ناگہ ۳۷ نگر و در پردہ دیدہ حجاب قرب جانا نش
 چو در شہود خود فانی شود و محروم از ان دست ۳۸ شود و دید قنابار و گرد ز اسباب حرما نش
 بعصیان طعنه بر آدم زوندے قدسیان ال ۳۹ و سے آخر همان آمد بر ایشان سم رحما نش
 کجا آدم خندے مرآت کامل که زیف زودے ۴۰ جمال بعز بسجود ہی ز حال ذل عصیا نش

مگو هر سادو را عارت که مشکل گوهر افتاند ۴۱ بخار بارگی هر چند خوانی ابر نیسانش
 مسبب دیده صاحب دل چه بیم از قوت اسبابش ۴۲ زور یارسته نیلوسند چه بیم از خط بارش
 رسد صد تیرگی از بار تو نشه مرد این ره را ۴۳ اگر خود قرص مهر و مه نهد که دون در انباش
 مریص از بهر یک لبان نهاده که غم بر دل ۴۴ چه حاصل گشت و گو از قانمان که به لبانش
 مخور خون بهر طعمه از کلاغی که نه کورا ۴۵ توکل چون درست آمد بیاد زمان و زمانش

... ۴۴

پر چه گنجی گنج نامه تا بهی در جیب از ان ترسم ۴۶ که یابی ار سے اندر جیب خود بر خویش پیچش
 ز چاه طبع بالا که رود زرد و دست کنه بر سو ۴۷ سو سے بستن کشتان حکم میان بگرفته بهیانش
 ز حرص گنج گنج حرص شد دنیا پرست اینک ۴۸ بگرد گنج حلقه که در هیان همچو شنبانش
 چه ز رخوای بدر یوزه گره بست از در آنکس ۴۹ که تا از نیست نکشاید گره ز ابرو سے و دیش
 بزیر خانه طینت ترا گنجیست پنهانی ۵۰ که پر کرده ز کان کنت کتر فضل یزدانش
 مزین از مشت های دل مر از مشت های گل ۵۱ که ناید حاصل گنجت بکف تا کرده ویرانش
 نشاید رخ پیش هر جوان و سنار جوان که دن ۵۲ ز مرغ و میوه یر جوان که چه هست انواع الوانش
 خورد آب از نم چشم پیمان میوه بخشش ۵۳ چکد خون دل بیود ز نان از مرغ بریانش
 چنان بتست غفلت راه عبرت بر دل خوابه ۵۴ که هر گز دل برگ خود ز وقت از مرگ آفرانش
 بخلفت های جا و مال عیب خیزشتن پوشند ۵۵ ز به رسوائی آن سلعت که ساز و درگ آفرانش
 بکفینش مزین کا قور بر کتان که نه بر باند ۵۶ زگر با سے قیامت هرگز این کا فو و کتانش

- بسیں سادہ شاہ میر دست ہوس چندین ۵۸ کہ ترسم بچید آخونچہ عقل تو دستانش
- نظر کیکت بچشم او سباداموسے افزونی ۵۹ و مد چشم خیالت از خیال موسے مد کاش
- ... ۶۰ ...
- ہلاک کہ باشد چه چشم عاقبت بینت ۶۱ ز شہوت کو گشتہ بر قدر باش از زخداش
- دل گم گوید از مہرت پندار نیست برائش ۶۲ مشوغہ کہ صندل و بچ باشد در پندارنش
- جمال دل طلب کن جمال گل کہ گر چون خور ۶۳ جمال ل شود تابان نمود آفاق حیرانش
- نمایشہاست دل راجا و دان آئینہ ہستی ۶۴ وزان اندک نمود آرز بہشت موجود ہواش
- بہشت اربایدت از نفس رود در عالم دل کن ۶۵ کہ دوزخ نفس تست خوبہا زشت نیرانش
- چرا از خویشتن بیرون رود عارف تاشہ را ۶۶ تکلفہ در درون از غیچہ دل صد گشتاش
- ز نر بہنگاہ معنی ہر کہ آرد روسے در صورت ۶۷ بود آب روان ز بخیر و صحت باغ زندانش
- درشت علم کم نہ از جہالت نام آن بیدین ۶۸ کہ تیغ و نیزہ باشد در غلاف اوراق اخصاش
- بہ بنداری بساطا فکند ہر جا دین بر اندازجا ۶۹ کہ از دین دیانت بہر کم دادہ است یزدانش
- چہ داندر حقہ اسلام بپن نامسلما نے ۷۰ کہ ا فتنہ نہ در اسلام اگر خوافی مسلماش
- در خطو تسرا در ویش بر سلطان ازان بند ۷۱ کہ مرغ اش می پزوز باسے و ہوسکاساش
- اگر با بر ہواسے خود بند ہر ہر ازان خوشتر ۷۲ کہ باشد در ہواز میر قدم تحت سلیماناش
- امیر نفس باشد بندہ و ریش رابندہ ۷۳ اگر خود بندہ سمران بود ایران توارنش
- شد آتشدان و آتشگیر از مشتے عوان جس ۷۴ کہ بہر خان و ماہا سوختن باشد اغواش

۵۵ کہ میترسم کند کار دعا سے نوح و طوفان
 ۵۶ کند غرابال چرخ چنبری راز خم پیکانش
 ۵۷ بود حندق محیط چرخ و قلعه اش اوج کیوانش
 ۵۸ کہ تو اهد دست مرگ آفرینان بر خلا خوش
 ۵۹ بیایا کار در کسری بینی از هر سو در ایوانش
 ۶۰ بود گر دسپاہے خوشتر از کل بسا بانس
 ۸۱

۸۲ جمال یوسفی روز سے کند یہ قوط کنش
 ۸۳ نماید صورت عصیان تو ناگاہ غضبانس
 ۸۴ بچشم خویش بینی عاقبت در ہکھطانش
 ۸۵ و گر سازی ز علم و معرفت بر آب حیوانس
 ۸۶ میا و بر بلیت سگر کہ ناچار است کنش
 ۸۷ بود بسیار کن افشائے آن بین پشمانس
 ۸۸ در تہیاسے دور چرخ را کان ہست سونش
 ۸۹ کہ با سشد تہتی چیز پیچ و فقر و شد رزانش
 ۹۰ یہ از سب صفا ہانی بود مانج کیلانش
 ۹۱ چونج خار کرم گشت نتوان کند آن سانش

- چو دار و فاسق نادار خسرو بینی معتبلاً ۹۲ بود خسرتی چون کند انبساط نفسش
 نکوئی کنن کہ از راه تعیفان گر کسے سنگے ۹۳ نهد کیسو شود فردا اگر ان زانک میزانش
 برائے خلق باشد طاعت ز اہد بہر حق ۹۴ چو بینی در برون چالاک و اندر خانہ کسلش
 چہ باک آزا کہ از آب خود در پاشگان افتد ۹۵ کہ باشد جو بیارے ہر شکات از بحر عطفانش
 دل و انامیان سخت رویان جہان آمد ۹۶ چو آن نیشہ کہ باشد جامیان سنگ ستوانش
 کمان شد پشت تو اسے پیرو گرگز خودنی افتد ۹۷ کہ خواہند از او ہم خاک روز ساخت ترا بش
 کے امین اما ز در اہل نقد روان آزا ۹۸ کہ باشد ز خہا و شہر بہر تن زود انش
 بحق کے رہ برو آن خود پرست انسان راہ ول ۹۹ زندا کتون زن فرزند فردا خود و ولد انش
 شکم پرور بوونے بارکش کاہل نہادار ۱۰۰ کم اُنڈ خمر کہ ناید تو برہ خوشتر ز پالانش
 حسو دار چرب و شیرین گفت چشم خوردہ بینا ۱۰۱ کہ باشد خوردہ الماس در یوزینہ پھانش
 چو قرآن حفظ قاری کہ و از ہر ناپسندیدہ ۱۰۲ پسندیدہ کے اُنڈ پیش یزدان حفظ قرآنش
 خیال زیر کی با خود مہوش خداداتان ۱۰۳ نہ بند و بار نہ رہہ کہ باشد عزم کربانش
 چو حکم عقل نافذ نیست آزادگی باشد ۱۰۴ کہ داری چون غلامان غل گردن طوق فرانش
 مہفست و با مشرع و روز ممرض دعویٰ ۱۰۵ کند عقل از چیتے ابرکش خط اطلاقش
 قلم نے سودہ انگشتش و سیر لونی نہایت ۱۰۶ خطے باشد محقق از پراسخ ادیانش
 دکان شمع را آمد دکاندار احمد مسل ۱۰۷ کہ باشد عقل تا سازد دکان بالا و کانش
 از و شد عقل کل دانار سچہ امی تا خوانا ۱۰۸ کہ خوانند اجداد پراہیم و آدم و ردہ بانش

- ۱۰۹ زبون غیرت اطلاق یوتانی وینمائش
 پشیر بکن طلب سحریمه حکمت که شد عرقه
 ۱۱۰ که از بهر خلاص خویش جویر راه طغیانش
 چو القاسم بود بارے که باشد یو علی بارے
 ۱۱۱ ککش رنج شفاے او که معلومت برائش
 مشوقید نجات او که بدخواست فائزانش
 ۱۱۲ گلے چون نشانی بالائے بیستی چه نهائش
 گذر بر بوستان شرح و دین کن تا بهر گامے
 ۱۱۳ که باشد سرزوه در هر قدم صد خار خدائش
 قدم در خارزار و دانش خود در تنگان کم نہ
 ۱۱۴ که لفظ و معنی پاکست رنگین در درم جانش
 چه گویند بخش و ریاست طبع و در غورین
 ۱۱۵ کہ بچپید است بهر قوت جانها و ست لقا نش
 بود از خوان حکمت نامہ شعر من آن لقمه
 ۱۱۶ چه غم که سادگی تو اند طلافی نقش بهائش
 چو ریاست از نقش تکلف سادہ نظم من
 ۱۱۷ که از دور کمال معنی مقصود و نقصائش
 خوش آید در سخن صفت ز شاعر کی چندان نہ
 ۱۱۸ چو حال اندک متدبر رخ و بدین فضا و دانش
 خیال نباص باشد حال رو کشا بد معنی
 ۱۱۹ میان سادہ رخساران آروئی رسد ز دانش
 و گریه و زیاری همه رخسار سنا بدنا
 ۱۲۰ بهمان خاتمه گیتی سپید ز انقوران خویش
 سخن آن بود که اول نهاد استاد خاتمانی
 ۱۲۱ علامت سادہ او انگیز شو بیستہ و رنگدانش
 چو ویر معانی یافت خبر و سو من نجان نہ
 ۱۲۲ پیے دست و زبان شستن بیارند چشمتانش
 اگر اموز این خسا دم ز بجز شعر ترا سبت
 ۱۲۳ چو موسی بر زبان خمین کنان از خاک شکرانش
 بخاتمانی از ان بحر رسد شے بر انگیسند
 ۱۲۴ شود سیراب فیض عین فغان جان حشائش
 و گریه و ستاک اندکے یا پدازان چشمه
 ۱۲۵ چو بفرستم بهندان تنگ فکر از آسائش
 بشکر من چو طوطی روج او شکر کن کردو

اگر چہ نام مرآت الصفا نیک گفستہ اور ۱۳۶ چو بود انوار خورشید صفا از چہرہ تابانش
 بجاء الر فوج کہ دم نام این چہرہ بیچ مرآتے ۱۳۷ تزار داز چلا چارہ چو سازد تیرہ دورانش
 فضولی میگنم کہے ترا از طبعان قدآن دارند ۱۳۸ کہ آرنہ در مقابل نکتہ با سحر سبحانش
 چہرا از شعر لاف کس خصوصاً قالیچہ شعر سے ۱۳۹ کہ در قالب نباشد از دم روح الامین جان
 خدا را ریز بر جامی ز ابر فیض بارانے ۱۴۰ کہ از بہر چہ آن نہر بیت ساز و پاک دیوانش

قصائد النوری

در مدح قوام الدین محمد

- ۱ بیدلان با روتیو آئینت منجان آمده است ۱ و ز لب و دندان آرد لود و مرجان آمده است
- ۲ چون نسیم زلف تو بویند گویند از فرج ۲ نترده اسکے گیکہان کہ مارا نترده بیان آمده است
- ۳ گر چه تو ان حسن رو سے تست بجر طبع زنا ۳ زان لب شکر و تمان برو سے نکدان آمده است
- ۴ از گل رخسار تو اسے خار عشقت سینہ را ۴ خار خار و رول گلہا سے بہستان آمده است
- ۵ صوفی بمرست سیارات یعنی مشتری ۵ بہر تو چون زمرہ مطرب غمخوان آمده است
- ۶ زاوہ حور شید و ز تابت از رخسار تو ۶ تا چہ از لفت بران گلگون بچولان آمده است
- ۷ روی تو ماہ است دل از ہر خاک کو گو تو ۷ ہیچو عکس بہر و سر و آب لہ زان آہہ آمده است
- ۸ عارض من زان زمانے باز آبی گر نہ شد ۸ تالپ لعل تو چون یاقوت و روان آمده است
- ۹ خون دل بر خاک ہی افشانم از دولا بیچیم ۹ تا مرا سودا سے آن چاؤر محمدان آمده است
- ۱۰ کہ در لفت راز محمدان تو سرگردان چو گو ۱۰ گر چه گردان حال گو سے از زخم چو گلان آمده است
- ۱۱ کلید دل بیت مہور فلک اطاعت برد ۱۱ تا خیا لست اندران ویرانہ بہان آمده است
- ۱۲ سبے فیالت کج بود و کہ گنج آنجا بہ تمام ۱۲ زانکہ مسکن گنج بر اور کج ویران آمده است

- سبے قدر چون تیر تو شخص کم کمان تمثال کرد ۱۳ چون کمان وقت کشا و تیر تالان آمده است
- بزرع من از عشق لعلت بر رخ بجاده نگ ۱۴ چون سر کلک وزیر شه در نشان آمده است
- آصف ثانی نظام الملک و شجاعان ۱۵ کز کمال کامکاری چون سیلان آمده است
- صاحب عالم قوام الدین محمد کز شرف ۱۶ چون محمد زبده ترکیب ارکان آمده است
- هم انیس خدش گشت است و دولت چون ۱۷ هم سلامت لازم صدرش چون سلمان آمده است
- قطره از پیام نقش حصه قطران رسید ۱۸ لقمه از خوان غفلش قسم نعمان آمده است
- فقه دولت اندر الفاظ کلامش مضرت ۱۹ گوئی آن الفاظ را احوال قرآن آمده است
- مرغ کلکش را کز بر بجز ظلمت می فتد ۲۰ لاجرم مقار او بر آب حیوان آمده است
- تا رفیع کمر گشت از خط نقش روان ۲۱ بیج مسکون بهانش زیر فرمان آمده است
- تا نسیم عنبر افشانی که خلق خواهد راست ۲۲ از علامتش کیچه در باغ ریحان آمده است
- پیش چشم هست عالیش از سو قیاس ۲۳ بهیئت چرخ سدا می چون پنداران آمده است
- از تن دشمن بزخم تیغ گوهر دار او ۲۴ خاک بهیجا غیرت لعل بدخشان آمده است
- گر چه ز محش مار پیمان است لیک اسبم ۲۵ دشمنش بر خویشتن چون مار پیمان آمده است
- ابر نصرت خوان کمانش را که از تانایان ۲۶ روز و شب بر فرق دشمن تیر باران آمده است
- عرصه دل دشمنان را ننگ لیک ۲۷ تیر او بی راهبر آنجا چون پیکان آمده است
- صاحبان شه نشانی که مویر آسمان ۲۸ نام تو بر نامه اقبال عنوان آمده است
- گوهر آل جنیدی و زکرا استهاسے تو ۲۹ مالک دنیا رسیده هر کو بخندان آمده است

- ۳۰ ہر کہ سر بر خاک ایوانت بند از رو قدر
پایش از تحت الزمہ ایراج کیوان آمدہ است
- ۳۱ وانکہ سر برداشت از پا تو دور و لبتش
چون سر گیسو سہر و بیان بپایان آمدہ است
- ۳۲ تا ترا گر دنگر و سر پائے خویش تن
ورمز اوج خلقت افلاک دولن آمدہ است
- ۳۳ کامیاب از خونِ جھمان خند زبان تیغ تو
کہ ازل آن لذت اور ازیر دندان آمدہ است
- ۳۴ چون فشانند امن پر نور بر چرخ آفتاب
گر ز بارائے منیر ستار ہم گریبان آمدہ است
- ۳۵ دشمنیت از غایت سوزی کہ در افعال آوستا
پوستینہا را فرخو چون زمستان آمدہ است
- ۳۶ با تو ایسے ہیائے عمر حسودت پر شدہ
باز گویم چرخ را با من چہ بیان آمدہ است
- ۳۷ تا مخالف گشت بخت ساز و درم کارین
راست چون زلف نگارستان کیشان آمدہ است
- ۳۸ شکل ظالم سعد و حال من شکل حیات
تا نگہ نسیب کو اکسب جملہ بہتان آمدہ است
- ۳۹ سا ہا بشد بندہ را کہ لطف ہر آزاوہ
در حریم این ممالک حصہ حرمان آمدہ است
- ۴۰ خان و مان بگذاشتہ برست شہر گرفتہ کو
از علو قدر شاہش چون قدر خان آمدہ است
- ۴۱ خوان بودش زیر چرخ کا شکل آراستہ
این ثنا خوان بے نصیب جو را خوان آمدہ است
- ۴۲ یوسف احسان چو در جا و جفا مجبور شد
بندہ چون یوسف سکویت احزان آمدہ است
- ۴۳ بے خیانت ہست مقابلین مہ باب ہنر
بندہ سکو این دیار از چند پئے آن آمدہ است
- ۴۴ کشتی نوح است و در گاہت چہ بک آید مرا
گر ز سیدادی یر اہل فضل طوفان آمدہ است
- ۴۵ قسم دونان آست کہ کجا و ونان بچی بچشم
گوش دار این نکتہ کن داناسے یونان آمدہ است
- ۴۶ کار من گر وان بگردد و ن نہو بے حاسم
نے ستم یر من ازین گہ و دن گنجان آمدہ است

از کمال خود مرا و حاسدیم را وزن کن ۴۸ تا بمیزان ہتر سو کے کہ نقصان آید
مولد و نشا مین در خاک ہندوستان ۴۸ نظم و نثر میں کہ پر آب خراسان آید
تا چون نعل فقرہ تنگست ہرم ترین ہلال ۴۹ ہر جے بر چین این فیروزہ میدان آید
ماہ ایوان تو تابان باد از اوج طفر ۵۰ کز قروش نور بر خورشید تابان آید
باد چون لاله ز خون خصم تیغ سرترو ۵۱ کز تو سر سیزی اہل نسرع نمان آید
عمر نودت ماد و شملت فارغ از طوفان ہول ۵۲ گر چہ اخلاق ترا اخلاق کمان آید

رغم بدخواہان نکو با الیوننت کار من

گر چہ نیکی و بدی از حکم یزدان آید

چیزید کہ ہنگام مسجوح و گر آمد ۱ شب رفت وز مشرق مسلم صبح بر آید
نزدیک خروس از چپے بیداری متا ۲ در ریت کہ پیغام نسیم محمد آمد
خورشید بے اندراقی جسم نکوتر ۳ چون لشکر خورشید با فاق بر آمد
از سہ حشرے بہ کہ در آرمیم ہمجلس ۴ زندیشہ چو بز خواب شمارے حشر آمد
آغاز نہید از پے بے خمیری را ۵ کز ماور گیتی ہمہ کس چنبر آمد
بر دل نفسے آمدہ گیتی بسہ آید ۶ گیرید کہ گیتی ہمہ یک بر آمد
بر بوک و کد عمر گرامی گلزارید ۷ خود محنت ماجلہ ز بوک و کد آمد
اسے ساقی مہ روسے در اندر و مرا ۸ زان سکہ ز رشک ماور و ہوش پد آمد
بر من مشکن پیش کہ من کو پیر شکستہ ۹ زان دست کہ صہ قلام از ان یک شمر آمد

- از دست گهر گستر دستور شہنشاہ ۵
 دستے نہ محیطے کہ نوالش گہر آمد ۱۰
- دستور جلال الوتر اکز ورترا اوست ۱۱
 آن شاخ کہ در باغ جلالت میر آمد ۱۱
- صدرے کہ تر و خشک جهان باقی و فانی ۱۲
 برگوشہ نومان نعیش ماہنہ آمد ۱۲
- مہر گز چو فلک راہ سعادت نکند گم ۱۳
 آہر کہ فلک سو گورش را بہر آمد ۱۳
- جز پر در او قسمت روزی نکند بخت ۱۴
 آرسے چہ کند چون در رزق بشر آمد ۱۴
- بے نعمت او بیخ بقا خشک لب افاد ۱۵
 باہمت او شاخ سخا بار و آمد ۱۵
- از ہمت او شکل جہانے یکشیر نہ ۱۶
 در نسبت او کل جہان محقر آمد ۱۶
- اے شاہ جہانے کہ ز عدل تو جہانرا ۱۷
 در وصف نیاید کہ چہ بختے بر آمد ۱۷
- عدل تو ہمایست کہ چون سایہ بگستر ۱۸
 خاصیت ثور شید و زان بیخطر آمد ۱۸
- تمام تو بیست تربیت نام غمسر کرد ۱۹
 زان روے کہ عدل تو چو عدل عمر آمد ۱۹
- سرمایہ دریانہ بازوے ولت تو ۲۰
 زان روے و قینش ز کہ ان بر خذ آمد ۲۰
- کان و ز نظرے تو اندر ز حقیرے ۲۱
 کان چھیت کہ آن راے ترا در نظر آمد ۲۱
- بیدست تو کس را بر او کز سد دست ۲۲
 یوسیدن دست تو ازان معتبر آمد ۲۲
- در شان نیاز آیت احسان ایادیت ۲۳
 چون چہرہن یوسف و چشم پدر آمد ۲۳
- بہ تو قدیم است چنان کہ زہ تقدیر ۲۴
 نزد ہمد در کو کبہ خواب و خور آمد ۲۴
- عزم تو چو عزمیست کہ بہمت تدبیر ۲۵
 در ہر چہ یکوشید پیش خفت آمد ۲۵
- عالم کہ ز نہ پردہ بخیلت کلچہ کرد ۲۵
 ترک کلمہ تر ترا اسر آمد ۲۵

- گردون کہ پے وہم ہندس نپوش ۲۶ اندیشہ تدبیر ترا بیے سپر آمد
 اول قدم قدر تو بود آئکہ چو برداشت ۲۷ عالم ہمسہ زیر آمد و قدرت زیر آمد
 آصف کہ ز سیر قلش تیغ سکون یافت ۲۸ حاتم کہ ز دست کہش کان بسیر آمد
 اوصاف تو در نسبت آوازہ ایشان ۲۹ وصف نفس عسی و آواز خرد آمد تا
 در امر تو امکان تنسیخ نہفتند ۳۰ گوئی کہ تناسلے ز قضا و قدر آمد
 در کین تو امید سلامت نہادند ۳۱ گوئی کہ نشانی ز سعیر و مستہ آمد
 دشمن کہ کین تو از بیم تو برست ۳۲ نے راز پیہ حملہ صرصر کمر آمد تا
 از آتش باس تو گر دو دندیدہ است ۳۳ کہ سادہ دلش آرزو کشور و قمر آمد
 باس تو شہایت کہ در کام شیاطین ۳۴ با حقش آتش چو شراب کہ را آمد
 خصم تو چو پروانہ شود صاعقہ را ۳۵ کور از فلک دو دو ترا ختر شر آمد
 تو ساکتی و خصم تو جہان و چین بہ ۳۶ زیرا کہ سکون حلیہ کل سیر آمد
 عشاق کہ ز نازک نشی جاسکگہ داشت ۳۷ ہرگز طرف دانش از عار تر آمد
 در ہرزہ روی سہ ہر فرد کہ دہر جا ۳۸ یکسال ز غن مادہ و یکسال نہ آمد
 اے کاشانی کہ زور گاہ تو بہ نجات ۳۹ ہر مرغ کہ در عتدے ملکہ بسیر آمد
 من بندہ کہ زین پیش زور خیم درشتی ۴۰ گردون کہ نہ احوال من اورا سپر آمد
 در مدت وہ سال کہ این گوشہ و سکنہ ۴۱ ورقبہ اسلام مرا استبقر آمد
 ہر نورنظامی کہ در آمد زور من ۴۲ از جود تو آمد نہ ز جا کے دگر آمد

گردون جگم داد که احسان زول کرد ۴۳ احسان تو آن بود که آن جیگر آمد
 صدرالو خداوند قدیمی نه مریس ۴۴ آترا که بهتر با کسی من او نثر آمد
 اقلن مرار رطع پیش تو دادی ۴۵ زن در تو سخن نشان همه چون آب آمد
 از خدمت فرخنده تو باز نگشتند ۴۶ هرگز که ز تشریف تو نشان بر اثر آمد
 انعام تو بر اهل بهنر که چه بیداریت ۴۷ کز شکر تو کام همه شان چون نکر آمد
 نظمی که بر احوال من آمد همه وقتی ۴۸ از فضل تو آمد نه ز فضل و بهنر آمد
 چاتم که درو نقش بهر آ تو گرفتات ۴۹ پاینده تر از نقش حجر بر حجر آمد
 اقبال تو تو قیغ تو نقشه نمودش ۵۰ هر لحظه که بر غرضه سمع و نظر آمد
 از تو نگر یزد که تو در قالب عالم ۵۱ جانی و یقین است که جان ناگزیر آمد
 تادرسیل آرند که اندر من عمر ۵۲ جان مرکب و دم زاد و جهان رنگه آمد
 یکدم ز جهان جان تو حسرتشاد مبادا ۵۳ کز یک نظرت برگ چنین صد سفر آمد
 مقصود و جیهان کام تو با که بر آید

ز آنکه از تو بر آمد همه کاسی که بر آمد

۱ پیروم نورشید جواز حوت و آید گل
 ۲ کوه را از دوسایه ابرو تو شب
 ۳ سبزه چون دست بهم برزند اندر صخره
 ۴ ساعد و ساق عروسان چمن را پستی
 ۱ اشوب روز کند او هم شب را ارجل
 ۲ پز نظر ایست شود اطراف چه با من چل
 ۳ لاله را پاس گل در شو و اندر منخل
 ۴ همه بر بست مٹی و همه پوشیده حل

- پیشین پیکان گل فنجبر برق از پے آنکہ ۵ سما نسا ز نیکین و نکا گند جدل
 بر محیط فلک از ہالہ سپر سا ز ماہ ۶ بر بیضا کہ ہ از خرید ز رہ پوشد ظل
 و ز پے آنکہ مزاجش نکند فاسد خون ۷ سرخ بید از مہر اعضا بکشا پر کحل
 باد با آب شمر آن کند اندر صحرا ۸ کہ کند بارخ آئینہ بسو را ن ہمیقسل
 ہر کہ افضل دے از شغل تا غزلے داد ۹ شخہ نقش نبایش در آرزو بسل
 وان کند عکس گل ولالہ بگردش کہ بشب ۱۰ عکس آتش نکند گر و تورا منصل
 مرغزار بے شود اکنون فلک ابر درو ۱۱ راست چو بانکہ تو گوئی ہمہ ناقہ اول
 میل اطفال نبات از بہت قوت و قوت ۱۲ کردہ یکد دے با علی و دگر بر اسفل
 ہر نماز دگرے بر اثر قوس شذرت ۱۳ در گچہ پاجہ بر انرا شستہ بر اوج زحل
 بنشائے کہ بخیر پیش مشل نتران زو ۱۴ جز ببعالی در دستور جہان صدر اہل
 تا صیر و دولت و دین طاہر طاہر بنب آنکہ ۱۵ سیب تربیت دین شد و تربیت اول
 آنکہ رایش دہذا جبرام کو الی نور ۱۶ و آنکہ گلکش کند اشکال حوادث راصل
 آنکہ داخل بود اندر سخنش صدق و ثواب ۱۷ ہچو اندر کلمات عسری نحو و عمل
 آنکہ خارج بود از کفرش روسے ریا ۱۸ ہچو از مہجر ہائے نبوی زرق حیل
 طبع نامیز و بے تخصصش الوان حدوث ۱۹ عقل نشناسد بیے دفترش اکثر ز قیل
 زاید از دست عنایتش ہی اعمال جبا ۲۰ خیر داز پاسے رکایش ہی آراہم جہل
 تعلق پیشین طلش لال بود چون انخس ۲۱ عقل پیشین نظرش کج نگرد چون اجول

- روز مولود موالید وجودش گفتند ۲۲ مر جبا سے ز عمل آترو از علم اول
- اسے با خیال شرف در جہ اطران عمر ۲۳ و سے با نواع ہنر در ہمہ آفاق مثل
- جز در آیت ذات نتوان دید نظیر ۲۴ جز در اندیشہ خوابت نتوان دید بدل
- نہ خدائی و وہ دست تو رزق مقدر ۲۵ نہ رسولی و بود نطق تو وحی منزل
- ہر چہ در وصلت تو گویم ہمہ دانی گروا ۲۶ چہیت کمان بر تور و انیس گروا دل
- دستے کان نہ ترا گویم بہتان و خطاست ۲۷ تا سنے کان نہ ترا دایم عصیان و ذل
- شعر نیکو بنوہ جب نہ بجل متابل ۲۸ سترع کامل نشود جز یہ نبی مرسل
- نتوانم کہ جهان دگر ست گویم از آنکہ ۲۹ این بہانیت مفصل تو جہانی مجل
- سبب از سی تو دان نہ ترا سباب وجود ۳۰ مدت از عوان تو یا بد نہ ترا فلاک رسول
- با مکان تو زمین مر بود از ہیئت فلک ۳۱ با کمال تو جہان کم بود از یکس خرد دل
- ہست با جود تو این ہمہ عالم ز نیاز ۳۲ ہست با عدل تو خالی ہر سہ گیتی ز نخل
- کہہ با جوت گرہ ابر و سے عدل تو بدید ۳۳ خامیت یا ز فرستاد مز جنتی از دل
- دست عدل تو کشادہ است چنان بر عالم ۳۴ کہ فرو بندہ اگر قصد کند دست اہل
- بر تو واقف نشود عقل کل از بیخ قیاس ۳۵ وز تو ایمن ہو دشمن تو از ہر سیخ قبل
- بود بے بالش تو صدر وزارت خالی ۳۶ بود سبب حشمت تو کار حکما کست غفل
- خشم اگر دو شکے یافت یصد ہزارا ۳۷ روزیکہ چہند نگاہ داشت ہر تن و ہر چیل
- آترالامر و آہد سیر اسبب سببش ۳۸ تا جدا افتاد و یکسہ واقفہ چون خردو حل

- پس بقائے نبوت و ختم تراور دولت ۲۹ چہ عجب راجیہ گل نبرہ در ورج مجمل
 اے دعاوی سخا بے کف و تمت باطل ۴۰ دے قوانین حق بے سرکلت محفل
 بندہ سالیست کتاو کتف دولت تو ۴۱ غم ایام نخورده است چہ اکثر چہ اقل
 ورنہ با و فلک آن کرد ازین پیش ہی ۴۲ کاتش و آب کند باشکر و موم و عمل
 گاہ با ضربت رحمت سماک راج ۴۳ گاہ با کتبت عزله ز سماک اعزل
 رویش از غصہ ایام پر دشمن دست ۴۴ داشتے چون گل خود رواثر خوف مجمل
 گوش کاره شود از قصه اول التبع ۴۵ ہوش والہ شود از غصہ اول التبع
 لاہ الحکرہ تا شہر نیمباید بست ۴۶ در قطار تعیشش نیز نہ ناست نہ عمل
 شد ز قمر تو ہم مغرب جو تجو لین دماغ ۴۷ گر چہ دے لود ہمہ پوست جو تریکیت لصل
 بخت بیدار تو بود آنکہ بر انگینت چنین ۴۸ دولت خضہ اور از چنان خواب کسل
 تا محل ہمہ چیز از شرت او فیزد ۴۹ جاودان بر ہمہ چیزیت شرف با و محل
 تا بود قائل اول ز سموات اعلیٰ ۵۰ تا بود قابل آفرز طباغ اسفل
 با و خصم تو کم از قابل آخسریہا ۵۱ با و قدر تو برابر از سال اول مجمل
 صدر و بالمش ز تو آراستہ در ہر مجلس ۵۲ دست سندی توان فرستہ در ہر محفل
 در گت مقصد ارکان بر بار حجاب ۵۳ مجلس طباغیان در ورج و منزل
 پاے اقبال یہان سوکد ازین تو لنگ ۵۴ دست آیب فلک سوکد خواہ تو شل

روزہ پذر فتمہ در وزت ہمہ فرخندہ چو عید

در قضا بستہ بادخل ابد و حسب ازل

- ۱ اے زیزوان تا ابلاک سلیمان یافتہ ۱ ہر چہ جستہ جزئیہ از فضل بزدان یافتہ
 ۲ وے زرشک و رونق ملکت سلیمانز اہل ۲ از تضرع کردن بعلی پشیمان یافتہ
 ۳ منیر از یادت جناب خطبہ عالی یافتہ ۳ دولت از نامت و بان سکہ خندان یافتہ
 ۴ ہر چہ دعویٰ کردہ از رتبت امیرالمؤمنین ۴ روزگار از پایہ قدر تو برہان یافتہ
 ۵ اختران را شوکت برہمت طلعت داشتہ ۵ واسمان را خدمت و تحت نرمان یافتہ
 ۶ بارہا از شرم رایت آسمان خورشید را ۶ زیر سیلاب عرق در موج طوفان یافتہ
 ۷ پیش بوجگان مرادت گوگرد و ن قضا ۷ بے تصرف سالہا چون گو میدان یافتہ
 ۸ کردہ موزون حل و حقد آفرینش را قدر ۸ تا ز عدل شملت معیار و میزان یافتہ
 ۹ متہیان ریلج مسکون را بر وعدل تو ۹ حقنہ را پنجاہ سالہ ان و انیان یافتہ
 ۱۰ در میان دولت با خلق ملکی گشتہ سخت ۱۰ ہر کندے کے کز کف غم تو دوران یافتہ
 ۱۱ بارہا آ حادثہ اشانت شیمہ چرخ را ۱۱ در پناہ شیر شاہ و روان ایوان یافتہ
 ۱۲ حادثہ و زرد و در وقتہ در خطر رخ ۱۲ بد سگالت را جہی آب و ندان یافتہ
 ۱۳ زلف وارش سز تن پیریدہ جلا و اہل ۱۳ بر دل ہر کو خلافت خال عصیان یافتہ
 ۱۴ از مضائق قابل تکبیر حیران مانده باز ۱۴ وز نفاذت تاسمہ تقدیر عثمان یافتہ
 ۱۵ در مقام رزم از بیم تو جاسوس طہنہ ۱۵ مرگ را در چشمہ تیغ تو پنهان یافتہ
 ۱۶ جرم خاک از بس عمل کز خون چہمت نشتہ ۱۶ اہل حق ایام را افتان و خیزان یافتہ

- زان اثر با کز سننات یاد دارد روزگار ۱۷ یک نشان از معجز موسی عمران یافته
 ناطق عصای عصای موسی روح پدر ۱۸ هر سه را در لطفین باور دیده بیجان یافته
 سالها بر خون رزم از میسر بان تیغ تو ۱۹ وحش و طیر و دام و دورا جمع مہمان یافته
 ہر کجا طے کردہ یک پل نعل اسپت کنگ ۲۰ اثر دبا سے رایت از یاد ظفر جان یافته
 آفتاب از سمت رزمست چون بمنز آید ۲۱ بچہ چون قوس قزح بر اشک لوان یافتہ
 وز کثادت روز دیگر چون نمود پروا ۲۲ دیدہ چون رخساز نمہ بر زخم پیکان یافتہ
 وز بخار خون خصمانت ہوا سے سرکہ ۲۳ بیزاج انجم استعداد باران یافتہ
 پس بد تہا از خاک رزم گاہت روزگار ۲۴ رستی را صورت ترکیب مرجان یافتہ
 خسرو امن بندہ در اثنا ساین خدمت ۲۵ گوش ہوش از گوش سر مایہ کان یافتہ
 قصداً آن کردم کہ ذوالقرنین تان گویت ۲۶ عقل گفت سخن طرات آسب نقصان یافتہ
 چون بگویی ہر چہ ذوالقرنین ملک داشت ۲۷ ہر غلامت از تو دور ہر کمرست آن یافتہ
 نشاد باش کہ مصطفی سیرت خداوندان ہم ۲۸ کز قبول حضرتت اقبال حسان یافتہ
 تا تو ان گفتن ہی با خسرو سیارگان ۲۹ کاسے ز کیوان پاسان در ماہ در بان یافتہ
 بادت اندر خسروی سیارہ از فوج ششم ۳۰ ایلمہ منجوق حیرت قدر کیوان یافتہ

ہر چہ پنهان قضا حزم تو پنهان داشته

ہر چہ دشوار قدر عزم تو آسان یافتہ

کلیات سلمان ساوجی

حمد باری تعالیٰ تقدس شانہ

- ۱ ہر دل کہ در ہوا سے چائش مجال یافت
 ۲ اوست و نسیم دو عالم ملال یافت
 ۳ کو از ادیب و بادب گو شمال یافت
 ۴ خود را مقید در کات ضلال یافت
 ۵ عمر سے بسر و پیر و آخر خیال یافت
 ۶ پروانہ وار سوختہ بے پروبال یافت
 ۷ در حشر قیمت تو خرید گنک و لال یافت
 ۸ یک شہمہ از روح خلقت غزال یافت
 ۹ گز نخل بر بساط تو مشور قال یافت
 ۱۰ در حبیب آستین صبا و شمال یافت
 ۱۱ نے ذل کسفت و پیر و نہ نقص زوال یافت

- ۱۲ برطور طاعت ارنی گفت آفتاب
 ایک نورہ از تجلِ حسن و جمال یافت
- ۱۳ در ملک رحمت در پہلی زرد آسمان
 ایک گوشہ از ولایت جاہ و جلال یافت
- ۱۴ یوسف ذلیل چاہ بلا سے توشد از ان
 جاہ عزیز مصر بدو انتقال یافت
- ۱۵ چون زلف شادان تو کہس کہ سر یافت
 خود را سیہ گلیم ویرا گندہ حال یافت
- ۱۶ بایادت اردر آتش سوزندہ شد کہسے
 آتش زہاب چشمہ آب زلال یافت
- ۱۷ زلف تو با عروس جہان یکا کرشمہ کرد
 ز ان یکا کرشمہ آن ہمہ غنچ و دلال یافت
- ۱۸ در حضرت تور سے سفید آو آن کہ او
 بر روسے دل ز فقر سیہ رو کمال یافت
- ۱۹ حکم نمیرسد ہیفاتت کہ وصف تو
 بردست و پاپ عقل ز حیرت تقال یافت
- ۲۰ نکلہ ہوا و ذکر بشتہ تا کجا و سکے
 در بار گاہ و صف کمالت مجال یافت
- ۲۱ نیک اخترے بمنزل وصال رسد کہ او
 با بدر قدر و صدر شرف اتصال یافت
- ۲۲ سلطان ہر دو کون کہ کونین و رازل
 پر سفرۃ نوالہ جو دش نوال یافت
- ۲۳ او نے مقام اوشب معراج روح قدس
 اعلام راتب در جہات کمال یافت
- ۲۴ خلقش بہار عالم لطف الہی است
 زان رو مزاج عالم از ان اعتدال یافت
- ۲۵ چل صبح و بشت خلد بنام محمد است
 خود عقدہ ماہیم بدان حا و دال یافت
- ۲۶ مشور فطرت ارچہ بتوقع احمدی
 مشہور گشت مہر و ولایت پال یافت
- ۲۷ سلمان زیدج آل نبی دج سینہ را
 ہچون صدف خزینه عقد لال یافت
- ۲۸ جز در فنا سے ایز و ہچون حرام گشت
 شہر رہی کہ رہے لوق سحر حلال یافت

یار بے صاحب شب اسرا کہ باجیب ۲۹ در خلوت و نیت دست وصال یافت
 کہ حالین فکرتہ در ویش واگیر ۳۰ ان یک نظر کہ ہر دو جهان نمان بخت

در روح سلطان جلال الدین حسن شاہ

- ۱ اسے سران ملک شمشیر تو ہلاک رکھا
 باغ عدل از جو یار تیغ بہرت خوردہ آہ
- ۲ باشکوہ کہہ علت ابر گریان بر جہاں
 با وجود جو دست برق خندان بر سخا
- ۳ بی خورد و یہو بہدت طعمہ از نتار باز
 میر خورد و یہ بونست پنہ با شیران غاب
- ۴ جو دست بحر انگذاشت آہے بر سبگ
 بحر اکے با وجود جو دست بود آب
- ۵ شام بہرت گر شہ خون آور د بخیل روز
 تا برو ز حشر ماند تیغ صبح اندر قراب
- ۶ در مدار چرخ جز بر آب شمشیرت بود
 آسیا سے آسمان یکبارگی گرد و خراب
- ۷ گوہر تیغ تو کہ عکس انگندہ ہجرم کوہ
 روسے حار از بخون لعل گرد اند خضاب
- ۸ ساقی بہرت اگر بر خاک ریزد چرخ
 زہرہ گوید با فلک یا کئی کئی کرباب
- ۹ اعتدال تو بہا خلقت اندر ہر جان
 سبزہ از آتش نہ اند آب حیوان اسرا
- ۱۰ خسر و اور در و حقہ بہرت کہ شہت بہت
 در سے شہت تاری ہی رائست از ہج باب
- ۱۱ من اہل جنت بزم تو بودم پیش زمین
 چون شہم پہ مویچہ مستوہ چہ چہ زمین خدا
- ۱۲ گوئی آن دولت کجا شد کہ سر لطف تو کم
 پادشہ ہر ساعتے بود خطا بہت سلطان
- ۱۳ آنچہ من دیدم تصویر بوز آیا یا خیال
 دین کہی با ہم بر میدار ایستہ یار با بخواہ

- آفتاب عالم افرغزی و من آن فرہ ام ۱۳ کز فروغ طلعت خورشید ماندہ در حجاب
 آفتاباگر گناہ ہے دیدہ از من پیش ۱۵ در پیغم میرنی سہل است روز من ستا
 خردہ گرد و وجود آمد ز من بر من گیر ۱۶ خرد ہاے ذرہ کس خورشید گیر و حساب
 آسان رہتی دارم زرایہ چشم مہر ۱۷ حاشا للہ کاسان با خاک فرماید عتاب
 من خطا سے خود نکروم و خطا رفتا نیز ۱۸ ہچنان امید عقوم ہست از ان عالیجناب
 آفتاب مہرگان چون گیم گرد و در عتاب ۱۹ اسے دل مجرم کجا داری تو تاب آفتاب
 ہم بہ لطفش التجا کن کز تفت خورشید قہر ۲۰ عاصیا زانیت الایہ یزدان تاب
 گر گناہ ہے کہ ام الامتذ الاعتذار ۲۱ گر خطا رفت از ان الاجتناب الاجتناب
 من حوالت می کہم خشم ترا با لطف تو ۲۲ خرد کہ جز لطف تو اندگفت خشم ترا جواب
 در جهان رسم قدیم ہست از بزرگان حرمت ۲۳ وز قزوستان خطا واللہ اعلم بالصواب
 تا بر اسے سائبان روز فراش قدر ۲۴ میدہد نیت شعاع شمس را ہر روز تاب
 نیمہ عمر ترا و تا و عالم با دمیخ ۲۵ محور گردون ستون ہدایت گیتی طناب

در طرح اوئیں

- ۱ باد سحر تہی بہر اسے توحیدان وہ
 ۲ در بوستان بیاد د ان تو غنچہ را
 ۳ رویت بکس من سہ آسمان وہ

- ۲ گلگونہ از جمال تو خواہد بباریت باد صبا جو عرض گل گلستان وہ۔
 ۵ بروم گمان کہ نیت میاے نے مگر ترا اما کجا میان تو تن و رگمان وہ۔
 ۶ ورستہ جمال تو ہر دل کہ عاشق است جانے بیک نظر وہد و بس گمان وہ۔
 ۷ از حلقہ و وزلفت تو عطر ربا و صبح یوسے بھالے وہد و رایگان وہ۔
 ۸ تا چند ورہا سے جمالت بآب چشم پر چہرہ لالہ کارم و پر عسقران وہ۔
 ۹ صفراے چہرہ را چون غلاب جے کنم سوال از دیدہ و رجا آب مرا تا روان وہ۔
 ۱۰ ماند یہ پستہ تو دہن طفل غنچہ را گر دایہ صبا شکر پیش لبان وہد۔
 ۱۱ و ندان فرو میر با مید ایدل اثرا روزے لب نگار یکا سے زبان وہد۔
 ۱۲ دانی کہ حال در چہ سین او چراست کان سیم اگر وہد تو شب و دریاں وہ۔
 ۱۳ با مید لیسیم و راہ غمت پر خطہ گو بازفت پر ولت کہ دل بیدلان وہد۔
 ۱۴ و آدم دل ضعیف بدست سنگریے کس چون چین و سے بچان ز تانان وہ۔
 ۱۵ خود دل کہ او ہد کہ وہد دل پہ پوفا ہا سے چو دل دہ بھہ ہا سے بان وہ۔
 ۱۶ چشمت بچجر مرزہ عالم حسرا بکد کس بچجر کشیدہ بمستان چنان وہ۔
 ۱۷ ہر ناوک بلا کہ کشاید فاک ز چرخ چشم تو را شنش بدل من نشان وہ۔
 ۱۸ گر ددینہ لب من چشمہ حیات ہر کہ کہ شرح آن لب شکر نشان وہد۔
 ۱۹ چون شیخ حیات نگر دد بخا صیت آن لب کہ بوسہ پرورستان چنان وہد۔
 ۲۰ سلطان معز و نیا و دین کہ نیم عدل نویشان روان بقالب تو شیر و انان

- ۲۱ دریا سے جو دریائے سندھ کی شاخ ہے اور اسے آکر دیکھو ۲۱ آب نہال عدل نہ تیغ پیمان دہد
- ۲۲ کتا ہے بیا و گاہ بہ آب روان دہد ۲۲ کتا ہے بیا و گاہ بہ آب روان دہد
- ۲۳ کیوان بیک دقیقه فکرش کجا رسد ۲۳ چرخش گرا از ہزار درج نروبان دہد
- ۲۴ بر قامت بزرگی او اطلس فلک ۲۴ میزہ بیدار بزرگی او تن روان دہد
- ۲۵ در فلک دستیار تم گشت عدل او ۲۵ تا تاب و گوئمال کمند و کمان دہد
- ۲۶ یک روزہ صرف و خرچ دل دشا بود ۲۶ ہر در کہ بخر نچند و ہر زر کہ کان دہد
- ۲۷ برو سے ران آہو اگر داغ او نہند ۲۷ بس بوسہا کہ شیر بحر مت یران دہد
- ۲۸ پرواز سر طائر چرخ آنچہ واقعت ۲۸ زین آستان بحضرت بخت آشیان دہد
- ۲۹ اسے سرور سے کہ اسے تو غضب طاعت ۲۹ ہر دم خجالت خود خردہ دان دہد
- ۳۰ چون چرخ پیر طاعت بخت ترا دید ۳۰ گفت اردو ہر مرد آں نوجوان دہد
- ۳۱ ہست آستان حضرتت اقبال را حق ۳۱ مقبل کسے کہ بوسہ یران آستان دہد
- ۳۲ صد بار کہ دبالش خورشید سر نہند ۳۲ تا شاہ زریز دست خود اور امکان دہد
- ۳۳ از بہت تو شرم تبار و سپہ دون ۳۳ کز صبح تا ایشام جہان را دونان دہد
- ۳۴ گشتہ است پایا بزم شرف بدست تو ۳۴ بر پایے خویش بوسہ پایا پلان دہد
- ۳۵ چہرت منظرہ ایست کہ سکان خاک را ۳۵ از تاب آفتاب حوادث امان دہد
- ۳۶ مشکل رسد بچاک ورت چشمہ حیات ۳۶ در خود دیدن امید ہمہ عمر جان دہد
- ۳۷ خصمت کہ گشت تشنہ بخون خود او ۳۷ آبش دہد تا نامہ بتوک سنان دہد

- روزے کہ گرو لشکر مرچ رزم شاہ ۳۸ بر صبیں راز شہر سید طلیسان دہد
 بہر ہنروران کہ ہمباز عینہا ۳۹ عارض جوعرض جوشن و برگستان دہد
 پائے مبارکت چون کند زور بر رکاب ۴۰ دست مخالفت ہمہ تاب عمان دہد
 رحمت میان بستہ نہد بہر دام و دود ۴۱ یک خوان کہ شہج رزگہ ہفتخوان دہد
 خصم زمانہ بادعت را گر ازین پس ۴۲ خصم ترا زمانہ زمانے ضمان دہد
 شاہا اگر چہ گفت ظہیر از سر طبع ۴۳ این بیت راز حریص و طبع برہون دہد
 شاید کہ بعد خدمت سی سالہ در عراق ۴۴ ناختم ہنوز خسرو ماژندران دہد
 داری تو جاسے آنکہ کمین مرچ خوان تو ۴۵ صد سال نان صد چو قزل ارسلان دہد
 روح ظہیر گشت زو این قصیدہ را ۴۶ صد بار بوسہ پیش مراد بر وہان دہد
 تا صبح نوبعروس زمر و محباب را ۴۷ ہر روز جلوہ از تنق حسا و ران دہد
 باداعروس بخت ترا زینتے کہ چرخ ۴۸ ہر ساعتش بروے ناصد جہان دہد

در ہج شاہ شیخ حسن گفتہ

- بچشم و غمزہ و رخسار و ابرومی بر دلبہر ۱ قرار از جسم خواب از چشم و ہوش از عقل و عقل از سر
 نہا شد بالہ لفظ و جمال و خال او مارا ۲ شکر در باروے در کار و سرور و جوش و بخور
 سر زلفت در رخ خوبے خطا سبز و لب لعلش ۳ سمن سامے مہ ساسے گل آراے گہر بیور
 عذار و خط و رخسار و لب و زبان و گفتارنش ۴ بہار و سبزہ و صبح و شرابے شاہد و شکر

- ۵ نباشند خالی از فکر و خیال و ذکر نام او روان در تن خرد در سخن و لب نفس بر
- ۶ نثار خاک پائیت از جسم و شخص چشم و رخ پر آرم جان بیازم سر ببارم و بر پریم زر
- ۷ پیو درنگ و زریب فرخ تو کے روید و تاپ گل از گلشن نے نساغرمه از گردونچ از خاور
- ۸ مگر مالیدہ بر خاک نفل سم اسپ شہ لب شیرین خطا مشکین رخ نازک برداہر
- ۹ فلک سے تک صدر سے میر خسر و کمال سعادت بخش دولت یار و مالک آنے دین پرورد
- ۱۰ قدر قدرت و رضا فرمان شہنشاہ حسن نوبان جہانگیر و جهان بخش جہاندار و جهان داور
- ۱۱ بقدر و حشمت و تکین عدل و داد عالم را فریدون جم و پرویز و نوشیروان اسکندر
- ۱۲ زراے و طلعت احسان انصافشن و درویش چراغ مہر و چشم ماہ و آب بحر و سہر
- ۱۳ و فیض لفظ و کلام دست طہنیش زلمہ سبندو مگس شہد و تصب و صدق در و جگر گوہر
- ۱۴ بام و راسے و تند پیر و مراد است گردون نبات و سیر و حل عقد و امر و نہی خیر و شر
- ۱۵ ز عدل داد و وجودش آنچہ دین دارد کجا وارد دماغ از عقل عقل از روح روح از طبع و طبع نور
- ۱۶ ز سہ آراستہ تخت سپاہ ملک دین ذات چو دین عقل روان جسم و حسب نفس و شرف گوہر
- ۱۷ ز اقبال و جلال و عز و تکین تومی بخشد سر برافسر شرف مستد امان خاتم طرب سار
- ۱۸ قدر و تہود و راج و کباب از پستی عدت ہمایون فال و فارغبال طفل صید شایہ پچ
- ۱۹ ز حال و عم و جد و باب مہر و نئی است فانت کمال نفس و حسن خلق و عہ و جاہ و زریب فر
- ۲۰ بکبید و مکر و تزویر و حیل توان جدا کردن نسیم از مشکک رنگ از لعل تابان لار و نور از خور
- ۲۱ نمی بیتم بد و ر عدل داد و لطف طہت جز قاصد گریان موت نالان نے آب نے لاغر

- ۲۲ ابل مالک روان ابل کسان دروغ زمین محشر
 دوران ساعت که از پیکار و حرب تمام کین کرد
- ۲۳ و جوہ اصغر جبال اخضر سپهر اسود زمین ہنر
 زہم تیر و گلش تیغ و گدو خاک خون با بیا
- ۲۴ زمین گرد و جہان دریا قوس کشتی بلانگہ
 تراوج گرد و موج خون آشوب فنن گردو
- ۲۵ سر و دم اسپن تن رح و دل خنجر
 گہے گرد و گہے لغز و گہے پیر گہے لرزد
- ۲۶ ظفر فائدہ قضا تاج دسے غالب عدو مضطر
 تو بر قلب مصفیل سپاہ دشمنان تازی
- ۲۷ عدم و روم بلاد سر اجل دستہ فنا و ربر
 روان سو عدو تیغ و ستان ناوک تیرت
- ۲۸ یلان اسپر سران گردن ہمان مغفر شہان
 بیند از بند و بندہ و فرو گیر بند بردارند
- ۲۹ جوان دولت مبارک کو قوی طالع بند اختر
 بزیرت باد با اسپہ جہان پیکار نشو
- ۳۰ بسرعت و ہم جہتین برقی و رفتن لیل ہنگ مصر
 بوقت صید و سبت و عزم رزم از و فرو با
- ۳۱ تحمل خاک و رفتن آب تندی باد تو تاب آور
 تو کوئی کز بسکون سیر خود طبع او دارد
- ۳۲ نسیم از برد باد از بحر و ابراز کوه و سیل نور
 بسیر و سرعت و رفتار و رفتن گذر و چون او
- ۳۳ بصد قرن بصد دست بصد کلک بصد فقر
 امیر اختر و اشاہا نوشتن و صف تو توان
- ۳۴ کہ دارد چون تو معشوقہ نگار و چاک و دلبر
 کلاے گر چہ مطبوع و روان دلکش است بہت
- ۳۵ لطیف روشن پاک خوش و عذب جوان و تر
 بفر و بخت و اقبال اجانت کن چو آب نیک
- ۳۶ نفوس و عنصر ارواح و چرخ و گردش اختر
 بقائے فعل و تاثیر و مدار و سیر تا دارد
- ۳۷ مطیع و تابع و محکوم و خد متکارد و روان بر
 نفوس و عنصر ارواح و چرخ و اخترت با
- ۳۸ معین نامہ و ہادی و یار و حافظ و یاور
 خداوندت مدد سال شب بروز و گہ بیگہ

در علاج اویس

- ۱ بدل رسیدن سحر گاہ در مقام حضور خدا سے آیت استغفر و از رب غفور
- ۲ مجاورے ززوایا سے عالم ملکوت کہ بود چون خرد از دیدہ ذات او مشہور
- ۳ خطاب کرد کہ اے کدخد آخانیہ کن کن اساس قامت درین سر آغزور
- ۴ روابو د کہ بجلی حسریم کبے دل بود خراب خرابات آب و گل مہمور
- ۵ ہوا سے حور و قصور از قصور بہت تست در بیغ نیست کہ ہستی تو در مقام قصور
- ۶ حکیم عقل کہ استاد کار گاہ دل است روا مدار کہ در کار گل بود سز دور
- ۷ مراد دل بتونزدیک بلکہ در دل تست و لے چہ سود کہ ہستی نہایت از دل دور
- ۸ گرت ز آئینہ ز نگار ریب پر خبیہ و ہر آئینہ نظر لطف را شوی منظور
- ۹ اگر خرید دل را بہر ہر کنی شوی خزان اسرار غیب را گنجور
- ۱۰ و گرت خویشنت نچہ شود روزے چہان چو صبح منور کنی بہ نور حضور
- ۱۱ بصورتے کہ تو در خواب غصتی ایندم عجب کہ در توقیاست اثر کند و صوم
- ۱۲ بجز خیال مزور یعنی بزنی کہ ترا شد از ہوا سے مخالف مزاج دل تجور
- ۱۳ عصیر و ابرون آرد پوست تا نکند چہاے عصر ترا پائمال چون انگور
- ۱۴ گر فتم آکہ ز دیوان دولت از لت نوشتہ اند بتوقیع لم یزل مشہور
- ۱۵ بیطاروسے زمین در تصرف آمدہ گیر پس از تصرف آن ساز عقل را دستور

- کہ حج مظلمہ و حشرچ عمر بے حاصل ۱۶ چوہست در ورق روز نامت مذکور
 بحضرت ملک باقی آن محاسبہ را ۱۷ چو کہ نہ عس دش کنی در سیا گاہ نشود
 سعادت ازلی و تفاوت ابدی ۱۸ دو آیت اند بر اوراق آسمان مسطور
 مقدر است نصیب از ہزار سعی کنی ۱۹ بیچ و بسب تغیر نمی شود مقدر
 تو خود نمی کنی اندیشہ کنین بدائع صنع ۲۰ ز کتم غیب کہ می آور دلچسبہ ظهور
 کہ می کشد بجانب جنوب صوب ہوا ۲۱ عنان عوم شمال وزمام سیرد بور
 کہ بافت آن نصب شکری بقامت ہے ۲۲ کہ دوخت این عسلی حشر قہر قدر تپور
 کہ آفرید و کہ پرورد در شمسہ حیر ۲۳ ز آب پاک جو دے چو لولے مشور
 برین حدیث کہ آن برد و از دہ پن است ۲۴ کہ کردہ است روان صد ہزار چشمہ نوز
 ز مہرباے سیاہ و سپید لیل و تہار ۲۵ کہ نظم داد عقودین و سلک شہور
 کہ دادہ است قرار و نظام ملک دول ۲۶ بہ بین سایہ شاہ منظر و منصور
 کہ برگزید میر این پادشاہ عادل را ۲۷ ز کائنات براے مہالج جمہور
 مدار مقصد و مقصود سلطنت و شاد ۲۸ کہ باد دور فلک بر مراد او مقصور
 صفات عصمت زائش کہ عین مومنی است ۲۹ سواد کردہ ملک بر بیاض ویدہ جور
 بنجا کہ پائش اگر حور دسترس یابد ۳۰ باب تو بہ بشوید لب از شراب طہور
 مصاعید بیفتاشن در مناہج دین ۳۱ نازپے مویست در معارج طور
 ز شام پرچشم اوروز خصم را تم ۳۲ ز عدل شامل او مہر ملکیت را سور

- ۳۳ زبے نقود کلام تراعیار گہر زبے غبار سمت ترا تو خاص فرور
- ۳۴ تویی کہ بر صفحات فلک بنخط غبار بود آثر نعل موکت مسطور
- ۳۵ زیک اشارت عزم تو عرض داده فلک ہزار کو کبہ در دفع حادثات دہور
- ۳۶ زیک عبارت راسے تو فہم کہ وہ خرد ہزار ضابطہ در حل مشکلات امور
- ۳۷ درون پردہ سراے تو روز و شب روز دو خاد مندی کے غیب و دگر کافور
- ۳۸ بدان سبب کہ در آئینہ اسم ثانیث است بعد عدل تو خواہد جدا شدن ز ذکر
- ۳۹ زخون صیت سخاے تو می شود ظاهر علامت یرقان در عیون نیسا بور
- ۴۰ ز خاک رقص کنان همچو باد بر خیزند اگر روح خلقت رسد بر اہل قبور
- ۴۱ ز احتمال بیان تو عاجز نہ حروف ز امتداد صفات تو قاصد اندر مسطور
- ۴۲ سحاب فصل تو آلودگان عصیان را باب تو بہ فروشت تن زگر دتہرور
- ۴۳ بیک تو جہ مردانہ آسپخان برکت دلت ز باغ جہان شلخ شفق بیخ فخور
- ۴۴ کہ در زمان تو آہنگ می کند بہ حجاز ز کوے مصطبہ بر سبتہ سازہ طنبور
- ۴۵ زرد سے عدل تو چشم بتان سیر رویت ازان سبب کہ بمستی است و جہان مشہور
- ۴۶ بہشت عدن سراپردہ جلالت تست شقی کے کہ ز باب بہشت شد ہجور
- ۴۷ ظہیر پر وہ سرایت ندیدہ چون میگفت سپیدہ دم کہ شدم محرم سرا سرور
- ۴۸ ہر اسد کہ بدست تو تا سبیم گفت شنیدم آیت تو بلوالی اللہ از لب حور
- ۴۹ محیط طبع من آن بحر کامل سخن است کز و پدید شد اندر بیسط ملک دہور

همیشه تا چمن حسن گلرخان رازیب ۵۰ بود ز سنبل سیراب و ز گسن مخمور
 جمال جلاہ تو چون لاله بادور نیسان ۵۱ دل صود تو چون غنچہ باذور باحور

کلیات قافی

در جشن میلاد حضرت ظل اللہی ناصر الدین شاہ

غازی خلد اللہ ملکہ گوید

- دوش بر گردون بے تابان آب پدید ۱ بس در نشان موج زین دریاے آب مد پدید
 تخت شاهنشاه ایرانت گفתי آسمان ۲ بسکہ از انجم درو در خوشاب آمد پدید
 سبز دریاے فلک زہر کران شد موج زن ۳ بر سر از موجش بے سین حباب آمد پدید
 نسر طائر بیضہ مشباز و شب ہچون غراب ۴ بیضہ مشباز بنگر کز غراب آمد پدید
 تاشب زنگی سلب خرگاہ مشکئی بزداشت ۵ ککشان ہچون یکے سین طناب آمد پدید
 من نشستہ بانکارے کز لب میگون او ۶ درد و چشم من ہی رشک شراب آمد پدید
 خانہ گلشن شد چو پرش از نقاب آمد بردن ۷ حجرہ روشن شد چو رویش نقاب آمد پدید
 لب کشود از تازوستی از عدم گشت آشکار ۸ رخ نمود از زلف رحمت از عذاب آمد پدید
 با سر نگشتان خود زلفین خود را تا باد ۹ صد زرہ بر عارضش از مشک تاب آمد پدید
 چین زلفش را کشودم ہچو کار روزگار ۱۰ زیر ہر تارش ہزاران گیر و دار آمد پدید

- زیر آن گیرند و مژگان چشم خواب آلود او ۱۱ چون غزالے ہفتہ در چنگ عقاب آمد پدید
- بر کفم بامے یا قوت گون کو عکس آن ۱۲ در سر انگشتان من رنگ خضاب آمد پدید
- بر کنارم مطبے کز نالہ سب استوزاد ۱۳ نالہ طنبور و آواز ریاب آمد پدید
- برق سان آمد بشیرے رعد سان آواز داد ۱۴ گفت کن ابر عنایت فتح یارب آمد پدید
- دست افشان پاسے کو بان بن بند و زنند ۱۵ زانم چشمتے خوشتر از عیش شباب آمد پدید
- وادہ امشب شاہرازیذ ان کے فرخ پسر ۱۶ با سنگتے بین کرد شب آفتاب آمد پدید
- المدالہ لب نیا لودہ ہنوز از شیر نام ۱۷ در تن شیران زہش اضطراب آمد پدید
- المدالہ رناشدہ یک قطرہ آبش در جگر ۱۸ سہمت دریا راز ہمیش انقلاب آمد پدید
- لیالۃ البدرین اگر خواند مشبار و آست ۱۹ کز زمین زمین آسمان دو ماہتاب آمد پدید
- عالمے دیگر فرو و شب در این عالم خداے ۲۰ این ہمیدار است یارب یا بخواب آمد پدید
- جو در اینچندہ دستے ز آستین آمد برون ۲۱ فتح ترا خشنودہ شیعہ از قراب آمد پدید
- فیض قدسی از دم روح القدس گشت شکاک ۲۲ نقش فال حمت از اتم الکتاب آمد پدید
- سبحرے از دودہ الپارسلان شمسکمان ۲۳ شیدہ از تخمہ افرا سباب آمد پدید
- یوسف دیگر ز گلزار خلیل افروخت چہر ۲۴ شہرے دیگر ز صلب بو تراب آمد پدید
- وادگر ہوشنگ را قائم مقام آمد عیان ۲۵ ناموز حشید را نائب مناب آمد پدید
- طبع گیتی تازہ شد کز بل طرب گشت آشکار ۲۶ مغز دوران عطسہ ز کز گل کتاب آمد پدید
- ابر میال کہ فیض ابر رحمت شد عیان ۲۷ ملک میر قصید کہ شیل شیر غاب آمد پدید

- دفع جو رو بهر انوشیروان گشت آشکار ۲۸ رجم دیو ملک را سوزان شهاب آمد پدید
 شهریار تا چنین فرخ سپرد اوت حسد ۲۹ مهر بدت در غیب پنهان به حجاب آمد پدید
 تو سحاب فیض بودی منت از در اکنون ۳۰ کاشنجان باران رحمت زمین سحاب آمد پدید
 خلد پاداش تو اوست دزبس کردی تو آ ۳۱ این بستی رو بپاداش تو آب آمد پدید
 چون سلیمان خواستی ملکه زحق بی منتها ۳۲ این کرامت زان عاے مستجاب آمد پدید
 تا ازین پس خود چه کاسه خوست خواهی از خدا ۳۳ کاشنچنین پوریت میرود کامیاب آمد پدید
 باد یارب در پناه دولتت فیروز روز ۳۴ تا نگوید کس که در شب آفتاب آمد پدید
 سال عمرت باد تا روزیکه گوید روزگار ۳۵ اینک اینک شورش یوم اسحاب آمد پدید

در ستایش شاهنشاه اسلام پناه ناصرالدین

شاه قازی رحمه الله خلد الله و ملکه گوید

۱. غم ابرودم باد و تف برق و خوتند ر
 فرد بگرفته گیتی را بباغ و رانغ و کوه و در
 ۲. حواصل بال و شاهین چشم بدهد تا و طوطی پر
 شیخ از نسربین هوا از مچین از گل تل از سینه
 ۳. هوا اسود زمین ابیض من احمر چین اختر
 ز ابر و آفتاب لاله و شاه اسپرم بینی
 ۴. شقیق و کهر باد بسد و پیروزه را ماند
 شقیق و شنبلیله و بوستان افزون و پیسنبر
 ۵. اگر گوشه اگر از رنگ اگر مانی اگر آذر
 ز صنغ ایزدی محو نومات نامم و حیران

- ۶ کنون کز سنبیل و شمشاد و باغ و بوستان دارد
 ۷ چمن تزیین زمین نمکین زمین آئین مان زلیور
 ۸ بعضی باغ و طرف رانغ و زیر سرو پاکو
 ۹ بویریه یابسته شکول شونخ و شنگ و سبچ پروا
 ۱۰ سمن خوشه و سمن پوسه و سمن سر و سمن سیا
 ۱۱ برش میافرش زیبا قدرش طوطی خدش جنت
 ۱۲ ببالاکش بسیا خوش بود گلش بچو آتش
 ۱۳ چو سیمین سرو من کش است اردو سبچ و لب
 ۱۴ کفش رنگین دلش عکین خنش مشکین لیش شیرین
 ۱۵ دوهاروت دو ماروت و دو گلبرگ دو مرغاش
 ۱۶ مراهست از غم و اندیشه و فکر و خیال او
 ۱۷ ز عشقتش چون انار و نار و مار و اژدها دارم
 ۱۸ و لیکن باز او شادم که سال ماه و روز و شب
 ۱۹ طراز تاج و تخت و دین و دولت نام الدین
 ۲۰ ملک اصل ملک نسل ملک اسم و ملک آئین
 ۲۱ عد و بند و ظفر مند و مهر جو سه و سهر همیشه
 ۲۲ قوی حال قوی یال و قوی بال قوی بازو
 ۲۳ شهنشایر که هست او را بطوع و طبع جهان دل
- ۱ چمن تزیین زمین نمکین زمین آئین مان زلیور
 ۲ بزن کام و بچو کام و بنور جام و بکش ساعت
 ۳ سخن پرداز و خوش آواز و مونس از مینا گ
 ۴ پری طبع و پری زاد و پری چهر و پری چیکر
 ۵ تنش روشن خنش جوشن رخس گلشن لیش شکر
 ۶ بچشم آهو بقدر ناز و نهد مینو پنجا عنبه
 ۷ مه روشن شب تاری گل سوری می احمد
 ۸ بچو تومن برد سوسن بر رخ گلشن متن مرمر
 ۹ پراز خواب پراز نایب پراز آب و پراز شکر
 ۱۰ بقاشکل و پاد گل هواد دل هوس مرمر
 ۱۱ بر سه کفته در سه تفت تفتی جفته قدسه چنبر
 ۱۲ بطوع و طبع و جان و دل نسه کنه ناز بر
 ۱۳ که جوید نام در اتا کام پاشد سیم و بشد زر
 ۱۴ ملک طبع و ملک خسته ملک رو و ملک منظر
 ۱۵ عطا بخش و صبا بخش و سما قدر و سخا گستر
 ۱۶ جمانجری جمانگیر و جماندار و جمان داور
 ۱۷ قضا آیین قدر طالع ملک خادم ملک چاکر

- ۲۳ حقایق خوان قایلان معاکر جو پلاکزان فلک پایه گرانمایه سما سیه بهایون نسبه
- ۲۴ زقیصه فصل و فطره بدل خلق خوب خلق خوش دلش صافی کفش کافی و شش شافی رخس الزور
- ۲۵ براسه و فکرت مطیع و ضمیرش جاودان بینی خرد و مفتون نهنر مکتون شغف مضمون نمون
- ۲۶ زهه اسیرتن اندام و چشم و چشم بدخو است عصب بنجیر و رگ شمشیر و حرکان تیر و مو شتر
- ۲۷ حسام فرد قال و بخت و اقبال ترا زید سپهر آهن قضا قبضه شرف صیقل ظفر جوهر
- ۲۸ در آرزو زیکه گوش و هوش و جان دل هم باشد خوکوسن تگ رخس و سرگر زودم خنجر
- ۲۹ زسهم تیر و تیغ و گرز و گوپال گوان گردد قضا با عم قدر حیران مان طلوز زمین مضطر
- ۳۰ خراش رنگ پاشد گرز و ریز و خاک سبک بسم شمش بدم ابرش بتگ ابرم بخل اشقر
- ۳۱ بلا کار و بدن آهن سنان آتش زمین کوه تبر چنگ و سپر سندان نفس دم مرگ آهنگر
- ۳۲ دلیران از سپه جنگ نیر و فتنه و غوغا روان در صفت بان پر لفت سنان بر کف سپهر
- ۳۳ تو چون بیرو پانگ سیل و صف نام از کین بخیزد بکف تیغ و سپهر خندان تین درع و سپهر
- ۳۴ بزیرت او همه چالاک و چست و چاکت چیره شیخ آشوب زمین کوب ره انجام و قوی بیکر
- ۳۵ سرون مستم و ساق سینه و کتف میان او سطر و سخت باریک فراخ و فریه و لاغر
- ۳۶ دم و اندام و بال باز و وزین رکابان شرع و زورق و بلبل و ستون عرشه و سنگ
- ۳۷ پیش با و سمش سندان تنش ابر و کفش طوفان کفش برن و خویش باران و ش برق و غوغا
- ۳۸ بیک آهنگ و جنگ و عزم و جنبش در که تباری دو صد دیو و دو صد گویو و دو صد نیو و دو صد
- ۳۹ بیک ناورد و وزم و حمار و جنبش زهم وری دو صد پیل و دو صد شیر و دو صد بید و دو صد زرد

- پدشت از سهم تیر و تیغ و گزند و بزرگ انداز ۴۰ سان قارن سپهر پیشین کمان بهمن مکر نوزد
 شما قآنی از درد و غم و رنج الم گشته ۴۱ قدش چنگ و تنش تار و دوش ناسی دوش و مر
 سز و کز فیض و فضل و جود و بذلت زین سپان ۴۲ نهانش بیخ و پیچش تلخ و شاشش برگ و برگش بر
 نیار و حمد مدح و شکر و توصیف گرش باشد ۴۳ محیط آینه شجر خامه فلک نامه جهان دست
 الا تا زاید و خیر و الا تا روید و ریزد ۴۴ نم از آب آفت از نار و گل از خاکش از مهر
 حسود و دشمن بدگمانی بدخواه ترا باوا ۴۵ بسرخاک و بچشم آب بلب باد و بدل آذر
 سال ماه و روز و شب بود پدش و پدش است ۴۶ کجک بر سر شجک در دل خاک کالین حکم بتر

فی المدیح

- رو و آسمون گشت حیوان اشکین زمان ۱ رشک یحون شزمین از چشم خون پالا کمن
 اردوی عیشم خزان وین عجب کاند خزان ۲ لاله میر وید مام از نرگس شملای من
 دیده من اشک ریز و سید من شعله نیر ۳ در میان آب و آتش لاجرم ما و کمن
 بر نغیزد خنده ام از دل شکفته آنکه هست ۴ زعفران رنگ از حوادث نیلگون بیامن
 برندارم گامی از سستی عجب تراکز الم ۵ که بارنگت سقلا بی صفت اعصابک من
 هرگز نماندیت پریشم عجب کاین حسار ما ۶ سالم انداز موج خشک چشم طوفان ز آسمن
 مجرم مانا بپا و اسن از ان افروخته است ۷ دوزخی از دل شرار آه بی پروا کمن
 من همان داناسی رطابیس فاکرم کاده است ۸ در تن معنی روان از منطق گویا کمن

- ۹ طوطی شیرین زبان طبع شکر خاکی من
 ۱۰ تاج پربان رود کنون بسو فطامین
 ۱۱ پشت پامیزد چرخ سفد استغنائین
 ۱۲ چیره بر نفس سلیم عیسوی آسای من
 ۱۳ روز و شب چون شیخ میسوزد ز سر تا پائین
 ۱۴ کم بہا ترا ز خرم شد تو تو لالای من
 ۱۵ چشم من جامت اشک لعلگون صہبائین
 ۱۶ تا کہ از جان شیرین بشکند صفراے من
 ۱۷ تاج پربان رسد زین کردہ بیجاے من
 ۱۸ اے درینا بردوزد خانگی کالاے من
 ۱۹ واسے گردن بدنیاں بگذرہ عقبا من
 ۲۰ خفتہ در خل طلیل را سیت اعلاے من
 ۲۱ آفرین بر آفرین چنگیز بریا ساے من
 ۲۲ غرقہ در خون امہ من از خنجر تراے من
 ۲۳ از شقایق رنگ خون بد کنش احدائے من
 ۲۴ تا ابد از نشتر خون خصم بیے پرواے من
 ۲۵ یکرہ ارچولان ز بند خنک جہان پیاے من
 ۹ تاج پربان کہ ز دم خوشی بردہ من
 ۱۰ من بہان بقراط لقمان مان صافی گوہم
 ۱۱ من ہمان پیغمبر ارباب نظم کز غرور
 ۱۲ تاج پربان حواریین اعدا گشتہ اند
 ۱۳ تیرہ تر گشتہ است بزم وین عجب کز سوز دل
 ۱۴ تو تو لالای نظم آو خاک کز کینہ چرخ
 ۱۵ بہر جاے منت از ساقی چرا با بدید کشید
 ۱۶ علاج شورم بصد تلخی ترش کردہ است رو
 ۱۷ این مثل نشیندہ خود کردہ را تہ تیغ نیست
 ۱۸ آبر ویم نخت دل از بس بہر سو یک کشید
 ۱۹ دہر بر من دوزخ است از کلفت حرمان شاہ
 ۲۰ شاہ شیر اوژن حسن شدہ آنکہ گوید نہ بہر
 ۲۱ آنکہ فرماید ہم آنکو فرستد زیر خاک
 ۲۲ من ہمان ہوشنگ طہورت نژادم کاہت
 ۲۳ روید از دشت وغائی لالہ احمد ہنوز
 ۲۴ خاک کافر و ثوب و ماگا و ماہی سرخ رنگ
 ۲۵ صورت مستقبل و ہاضی نگار و بر سرین

- ۲۶ تاجہ اعجاز است این یارب که تا اینجا ششم شکل جزو کرد از تیغ ہلال آسانے من
- ۲۷ ہر کہ بیند حشر را داند کہ جز با زیچہ نیست شورش با زاد او شورش ایجا بنے من
- ۲۸ آسان گفتا بر آمد ز ہرہ ام از بیم شاہ نیست بے تقدیم علت گو نہ خضر اے من
- ۲۹ بدر گفتا خویش را بار اے شہ کہ دم قرین ہر نہے ناقص کچھ ز ان شود اجزاے من
- ۳۰ تیر گفتا خویش را خواتم و ہر شہسریار محترق زازو بپاداشش شود اجزاے من
- ۳۱ ز ہرہ گفتا مطرب خسرو شہسردم خویش را ز انسیت رجعت مقرر شد سیاہ و آفرامن
- ۳۲ مہر گفتا خویش را خواندم ہمال راے شاہ منسکف کہ ز ان شود پھر جہان آراے من
- ۳۳ ترک گردون گفت خواندم خویش را ڈر خیم شاہ در سوخت شہرہ ز انشا کو کب ز نشامن
- ۳۴ مشتری گفتا خطیب شہسردم خویش را زان نداد رویح و بانا گوش بر انشاے من
- ۳۵ گفت کیوان خویش را خواندم ہر از در بان شاہ نحس اکبر گشت زازو وصف جانفراے من
- ۳۶ ہر یکے ز آلات رزم و ہر مہ شہ گفتند دوش طرقتے لغز تر زین گفتے غراے من
- ۳۷ تیغ شہ گفتا ہنگے بحر موجم کا مدہ است عظم دریا طعمہ و دست ملک دریاے من
- ۳۸ ریح شہ گفتا نم آن افعی بیچان کہ ہست اثر دیا بیچان ز ریش نیش جانفراے من
- ۳۹ کوس شہ گفتا نم آن لعیت تندر خروش کا آسان در گوش دارد پنبہ از آواے من
- ۴۰ نجر شہ گفت من مستقیم زازو دے ہست خون خصم شہ علاج درد استقلے من
- ۴۱ تیر شہ گفتا عقب بے تیز پریم کا مدہ است آشیان مرگ متقار شہ رنگ آلاے من
- ۴۲ گرد شہ گفتا من آن کوہ و ما دندم کہ ہست در برابر الیز ز بر ز پاد شہ ما واے من

- خودتہ گفت ابلق من پر شہ طائلاست ۴۳ کاشیان فرمودہ اندر فرق فرقہ سائے من
 درع خسرو گفت من ششم تن داراننگ ۴۲ حلقہ اندر حلقہ باشد یگون بیٹاے من
 خنگ خسرو گفت آن بشدیز صر صر بنشم ۴۵ کز پے جولان سزد ہفت آسمان سحر کن
 رایت شہ گفت من آن آیت فتم کہ بہت ۴۶ طرہ رخسار نصرت پرچم بیلد اسے من
 بزم شہ گفتار منم فردوس دساغ سلطیل ۴۷ ساقیان سلطان حوری طلعتان جوڑا سے من
 دست شہ گفتا منم آن ابر نیسانی کہ بہت ۴۸ بحر مخزن تھی از بہت والا سے من
 جام دارا گفت مانا کو فرم وازد کہ بہت ۴۹ بزم عشرت خیر خسرو و جنت الماد سے من
 راس شہ گفتا منم موسیٰ خصم سامری ۵۰ تاجہ گوہر سحر او با معجز بیضا سے من
 کلک شہ گفتا منم اسکندر صاحب تیران ۵۱ نقش ہر خطبات و آب زندگی معناسے من
 خسرو اگر چند ونے گشم از در گاہ دور ۵۲ دراز سے این جبارت کردہ چرخ ایڈامن
 گر بنادانی زمن دانی گناہ سے سزودہ است ۵۳ این جبانوز تو داین فرق فرقہ سائے من
 ہمدی باناظر منظور بد منظور از آنک ۶ ۵۴ او ہر کارے نظر دارد با ستر مناسے من
 در کتابہ در حقیقت نیست تشریفم فرست ۵۵ تازہ تکلیک بلا این شود بالاسے من
 ویرمانی داو را چند انکہ گوید روز گاری ۶ ۵۶ برس آمد مدت دوران تن فرسائے من

در مدح شجاع السلطنہ معقور حسن علی میرا فرمایید

عید است و ساتی در قدح صبا زینا توتہ ۱ در گوہر الماسگون لعل مصفاے ریختہ

- ۲ کرده پے اکیسریان در طلق زرنج زردان
 ۳ آب از سراب انگیخته پیش ز آب انگیخته
 ۴ مے مویح زن در مشربہ ز انبوج فوج عم تبه
 ۵ پیانه کاس بن معین عثمان عذاران حورین
 ۶ مجلس بخوبی چون ارم زرین پیاله جام جم
 ۷ خم مریم تمت زده دو شیزه آبتن شاره
 ۸ دت بر شبیه دائره در جنبرش صد چنبره
 ۹ چنگ است زانے پشت خم در پے عقلمتسم
 ۱۰ صبا بسین بلبله بکرے بشادی حامله
 ۱۱ خنیاگران بر بته صفت در چنگ چنگ تاودن
 ۱۲ داراے اسکندر چشم هوشنگ طهورت خادم
 ۱۳ صبح است و بر طرف افق خونست عمداً بخت
 ۱۴ شکرگف بر قمر طاس بین بجماره بر الماس بین
 ۱۵ تیغ سحر پرتاب شد نیم از فلک پرتاب شد
 ۱۶ افراخت فرور درین علم شد لشکر دے منہم
 ۱۷ یا خون شب راناکمان گز دے سواد شد دیا
 ۱۸ یعنی شجاع السلطنه چون شیر دشت اچنه
 ۲ در ساغریاب سان گوگردا حمر بخت
 ۳ ز آتش جباب انگیخته در جرمه در یار بخت
 ۴ اندر بلال یک شمشیر عقد نثر یار بخت
 ۵ در بزم چون غلده برین طرح مشارا ریخته
 ۶ زنجیر بار بر بای عم از مویح صبار بخت
 ۷ در تفضل مے در سیکه آب میسار بخت
 ۸ با هم بطرح مشوره طرح مواسا بخت
 ۹ هر دم ز بانگ زیر و بم بنیاد غوغا بخت
 ۱۰ از نقش زرین مشعله نیرنگ بیضا بخت
 ۱۱ طرح نشاط از هر طرف در بزم دارا بخت
 ۱۲ کز ابرکت گاه کرم نو لولے لالائ بخت
 ۱۳ یا اطلس خنایی قلک بر فروش دیبا بخت
 ۱۴ گرد زهر دطاس بین یا قوت حمرار بخت
 ۱۵ زان نهمه شب اکتند وز زهره صفرار بخت
 ۱۶ صبح از شفق آتش زد دم بردف سمرار بخت
 ۱۷ از نشتر خور آسمان بردف سودا بخت
 ۱۸ خون دلیلان یکمنه در دشت هیجا بخت

- آنکوز تیغ جانستان وانکوز قدر پیکران ۱۹ ہم خون سلطان رسلان ہم آب بجز اخیستہ
- رحش چو مارے جانگزا آتش نشان چون اژدھا ۲۰ بر پیکر خصم و خازان زہر افعی اخیستہ
- تیغش سمندر پیستے طوسی مہدی فطرتے ۲۱ رومی زنگی ہیستے آتش ز اعضا اخیستہ
- آتش دل پولاد رگ انگی ہیست چون کجک ۲۲ دز فرق پیلان یکدیگ خون پل بالار اخیستہ
- اقبال دوات شائقش تائید و نصرت شائقش ۲۳ پیوستہ شکاک انقش بر روی عذر اخیستہ
- جرم کو اکب نیست بان چون گوہر زہر سو عیان ۲۴ رشحے دوست در نشان بر طلق خضر اخیستہ
- طبعش ہنلے بار وجودش شگوفہ لطف بر ۲۵ پیوستہ در شاشخ نمر در باغ و بیبا اخیستہ
- ہم پایش از دانشوری بر فرق مہر و شتری ۲۶ ہم آب ابرا ذری از طبع والار اخیستہ
- رحش بقتل دشمنان باز مہر آلودہ سان ۲۷ لیکن یکام دوستان زان زہر حلوا اخیستہ
- در قہر و ریاضت صدق بر تہمت خود معزت ۲۸ باشد لالی زار کف شرفا و غبار اخیستہ
- تیغش ہلال آساستے از لمعہ چون بیضاستے ۲۹ برجش تن اعداستے زان شکل جو ز اخیستہ
- در عمدش حسام ستم افتاد بر خاک مردم ۳۰ چونانکہ از طاق حرم شد لات غوی اخیستہ
- اسے حرز جہان نام تو دور طرب ایام تو ۳۱ دست فلک در جام تو شہد مصفا اخیستہ
- از سداہات نازان زمین بر صدرہ غنیمین ۳۲ برفہ آت جان آفرین فرموی اخیستہ
- تیغش بخون آہستے وز خون کنارش گلشنے ۳۳ صدر و خون از مہرتنے روز محابا اخیستہ
- کلک کشیدہ است از رقم بر نقش انگلیون قلم ۳۴ در قالب موتے از دم روح معلی اخیستہ
- زان مہدی دریا نشین تیر فلک عولت گزین ۳۵ سر برودہ اندر آستین گوہر شہطار اخیستہ

- مارے بود خوشحال و خطر بوسے زہر رنگے لفظ ۳۶ در کام خیمہ بے غلط زہر آشکارا ریختہ نہ
- مشک آوردند از ملک چین اور فتنہ در مغرب زمین ۳۷ مشک از مغان آوردہ ہیں در چین طغزار ریختہ
- گرفتہ در ہندوستان آلودہ از عنبر و بان ۳۸ طوطی صفت در کام جان شکر زاد اور ریختہ
- روزے کہ از گرد سپہ جہلاب بند و ہر دوسہ ۳۹ گرد و زہر سونا کہ رہ در پنجم مینا ریختہ
- ہامون شود آسون خوان مہر اشودہ سگون سخن ۴۰ وزہر حبیب جیخون جن بر خاک خارار ریختہ
- اندر زمین دست فلک بر آتش افشانند نمک ۴۱ سیلاب در گوش ملک بیٹی زہر ارہ ریختہ
- پولاد سنجان در و غایر بارہ پولاد دست ۴۲ ہر یک زہندی اثر دہا چون پیل بالا ریختہ
- ہنگام زرم از ہر کران گرد و زینخ خوشنشان ۴۳ خون از تن قربانیان چون عید فہمی ریختہ
- ہر صام ہندی نسب پوشد بتن حلیمی سلب ۴۴ مارے شود ذابت لہب بر کشت جانمار ریختہ
- چون تو برون آئی ز صفت کعب برب و بنجر کعب ۴۵ ہر چہرہ چون باہت کلفت از گرد خیمہ ریختہ
- از خون خصم بوالہوس جاری کند رود اس ۴۶ تیغت کہ اندر یک نفس صد خون بہت ریختہ
- ہر کس پے افذ بقا کالافشا ند و روعت ۴۷ از اہلی نعم و غایبان جاے کالار ریختہ
- اسے خنک گردون مر کبت نصرت روان کبت ۴۸ بطور جانما کو کبت نو چیلہ ریختہ
- مانا برگ ناگمان تیغت بود جان در بیان ۴۹ کز بد کشت بگرفتہ جان خونش مفا جا ریختہ
- باہمتت اسے دادگر در یاسے اعظم در نظر ۵۰ آبیت اندر رگنڈر از مشک ستا ریختہ
- پیرا فرور وین برسے کردی چو تہن عید طے ۵۱ زسے ملک خود زندی برسے طرح تماشا ریختہ
- ہم بارہ در آتشکدہ آراستی جشن سہ ۵۲ از قہر نار موصدہ بر جان احدار ریختہ

- در شمش طراز سال ہم دومی طراز بنجم ۵۳ در کام جابنا از کرم نقل منار بنجست
 ساعرز مے اندوخته کند رکبند بر سوخته ۵۴ در چجره افروخته عود مطر از بنجست
 مانی بشارت بچین تا سال گیر طرح دین ۵۵ از لفرت جان آفرین اندر بخار بنجست
 اے شاه قانی نم خاقانی ثانی نم ما ۵۶ نے آب قاقانی نم زمین نظم غز از بنجست
 اکنون نم در شاعری قائم مقام عنصری ۵۷ از نظم الفاظ دوری نیز نگ معنی از بنجست
 تاہست ازین اشعار تر و صفیہ گیتی از ۷۷ ۵۸ ہر دم از گنج و گھر بر سح دانار بنجست
 فرخندہ باد اقال تو پایندہ ماہ و سال تو ۵۹ نور ہدیٰ بر حال تو از سما بسے از بنجست
 کاخ ریاست منزلت یز م کیاست محفلت ۶۰ فیض کرامت بردلت ایزد تعالیٰ از بنجست

کلیات امیر خسرو

تقریبات

- ۱ اسے زخیال ماہرون در تو خیال کے سزا
- ۲ گر ہمہ مردم و ملک خاک شوند بر درت
- ۳ کنگر کبر پائے تو بہت فرز لا مکان
- ۴ بر در بے نیازیت صاچو حسین کر بلا
- ۵ بہت چنگاہ دل جلوۂ قریب روز شوبہ
- ۶ زان چمنے کہ باہش روح قدس نرسد
- ۷ تو من چاہکان سبک عرصہ کو نیکوان
- ۸ حر پڑد عاشقان بر سر چون می بند
- ۹ آیت رحمت از حرم بہت بر آجا جان
- ۱ باصفت تو عقل الان کمال کے رسد
- ۲ دامن عزت ترا گر دزوال کے رسد
- ۳ نلاڑ ما دران ہو ابے پرو بال کے رسد
- ۴ تیش زباند بر گنڈرتا بزلال کے رسد
- ۵ بیکس بجلوہ چنان چشم نیال کے رسد
- ۶ گلخنیان خاک را بوسے وصال رسد
- ۷ آنکہ قباہ حرکتش بر سر حال کے رسد
- ۸ راہروان پاک را لوث بال کر رسد
- ۹ خسرو بہت پرست را جز خط و خال کے رسد

- | | | | |
|---|--|---|---|
| ۱ | شد وقت پیش مستان کن لاریستان کجا | ۱ | بشگفت گل در بوستان آن غنچه خان کجا |
| ۲ | ممد ده زان ایپ ندو شد در در ارمان کجا | ۲ | هر بار کوه خنده شد چون من هزارش بنده |
| ۳ | در مانده را تدبیر کو دیوانه لسان کجا | ۳ | گویند ترک غم بگو تدبیر سامان بجز |
| ۴ | پویان سکنه رود طلبت بشیعه میوان کجا | ۴ | ان بخت روزی با طرب خضر انجور و سب |
| ۵ | من میکنم فرمان بجان آن یار سیفان کجا | ۵ | میگفت با من زبان گرجان هی یابی لمان |
| ۶ | گفتی که آرسه این منم گرای تو بی بیان کجا | ۶ | گفتم توئی این در تنم تا هست جان رو شتم |
| ۷ | ایتم از آن خویش کن من کردم این آن کجا | ۷ | گفتی صبوری پیش کن میکنی از حد پیش کن |
| ۸ | از نوک مرغان گرسنه آن پرستش پیمان کجا | ۸ | پیدا گرت بعد از منم در کوه مان بود در کجا |

۹ زین پیش با تو هر زمان من بودم از همدان

خسرو نه هست آخر جهان آن عهد آن بیان کجا

- | | | | |
|---|---|---|---|
| ۱ | تنم از بیدلی قیپاره شد بیچاره تر با دا | ۱ | دل در عاشقی آواره شد آواره تر با دا |
| ۲ | سخو زیز غریبان چشم تو عیاره تر با دا | ۲ | بتاراج اسیران زلف تو عیار میدارد |
| ۳ | دلت خار است بهر کشتن من خاره تر با دا | ۳ | رخت تازه است بهر مرد خنج دانه تر تو احم |
| ۴ | که آن آواره کوه تان آواره تر با دا | ۴ | گر ایسه زاهد و کاخیر میخواهی مرا این گو |
| ۵ | اگر بانان بدین شاد است یارب پاره تر با دا | ۵ | دل من پاره گشت از غم نزن انگونه که بر کرد |
| ۶ | من این گویم که بهر جان من خوشنوا تر با دا | ۶ | همه گویند که خوشنواریش خلقی بجان آمد |
| ۷ | یاب چشم مرغان پیش همواره تر با دا | ۷ | چو باز درامنی خوک و خسر و باد و چشم تر |

- ۱ اثرے نما، باقی زمن اندر آرزویت چکنم جو سیر ویدن نتوان رخ نکونیت
 ۲ ہمد روز گرد کویت، ہمہ شب بر آستان غرضے جزین مدارم نظرے کخم برویت
 ۳ پس ازین بدیدہ خواہم بطواف کویت کہ ایو دتا بزا لوز قدیم بخت و جویت
 ۴ بونا کہ در پذیر می کہ من از بے وفایت دل خون گرفته کردم خوش گان کویت
 ۵ خرد و ضمیر و ہوش و دل جان چشم شد زہمہ خیال خالی بجز از خیال رویت
 ۶ من اگر نہ بین تو اغم حق حدتے زیادت کم از آنکہ جان شیرین بدہم در آرزویت
 ۷ زہم جانفدا بیت دل مردہ نہ ہر گرد زکدام باغی اے گل کہ چین شجوت بیت
 ۸ بن چوتار موم بنہی تو یک جان غم شہم بہیح حالے دو جان تبار رویت
 ۹ پس ازین چہ سو داز اغم کہ ز حال خود گوئی

کرفس از گشت خسرو بچمان ز گفتگو بیت

- ۱ جان زتن بر دی در جانی ہنوز درد ہا دادی و در مانی ہنوز
 ۲ آشکارا سنینہ ام بشکافتی ہچمان در سپینہ پنهانی ہنوز
 ۳ ملک دل کردی خراب از تیغ تاز و اندرین ویرانہ سلطانی ہنوز
 ۴ ہر دو عالم قیمت خود گفتمہ ترخ بالا کن کہ از رانی ہنوز
 ۵ خون کس یارب نگیرد دہنت گر چہ در خون تاپشیمانی ہنوز
 ۶ باز گریہ چون نمک بگدا ختم تو ز خندہ شکر ستانی ہنوز
 ۷ جان زہنید کالبد آزر گشت دل بگیسوسے تو ز ندانی ہنوز

پیری و نشاط پرستی ناخوش است

خسرو اتا کے پریشانی ہسنوز

- زین پائے ادب نیست کہ در کوئے تو آیم ۱ سازم زور و دیدہ قدم و سوسے تو آیم
 اے کاش شوم زور ترے خاک کہ بار ۲ بابا دشوم ہمرہ و پہلو سنے تو آیم
 در کوئے تو گمرہ شوم از بوسے تو بانگ ۳ آتجا ہم از ان ہمرہ ہی بوسے تو آیم
 خورشیدی من ذرہ کتم بے سرو پا قص ۴ آن لحظہ کہ در جلوہ نگارے تو آیم
 گفٹی کہ سیاست کنت کے بودین تا ۵ گل بستہ و آراستہ در کوئے تو آیم
 گوئی کہ برو جان بہر از من چہ و چون ۶ ہر جا کہ روم بستہ بہر سوسے تو آیم
 ۷ یہی غم خسرو ہے شرح زبان کوئے

چون پیش نکلان سخت گوئے تو آیم

- منکہ دور از دوستان از یار دو افتاد ام ۱ مریخ نالائیم کہ از گلزار دور افتاد ام
 چون زیم گردل و بہنم خلق دلاری کنند ۲ منکہ ہم از دل ہم از دلدار دور افتاد ام
 گر سخا ہم یاری از جان میم در فراق ۳ حق بہت من بود از یار دور افتاد ام
 پیش ہر شکے ہمیریم ز دل خوتا یہ ۴ چون کتم چون ان زور یار دور افتاد ام
 گر چہ ہجرم کنت ہم شادم کہ با چند گا ۵ زین دل بہ سختی بد کردار دور افتاد ام
 ایکہ سامان جوئی از من کیانان گزرا کہ ۶ سالہا شد تا کہ من زین کار دور افتاد ام
 عیش من گویے باش از شنایا دم ہرہ ۷ زان لب شیرین کہ خسرو دار دور افتاد ام

۱ دره پندم که من در سینه سوخا و گرام
 ۲ خرامان هر طرف میبرد جان من نیل ساید
 ۳ مرا زین تنگلی از بهر آبی دیگر است ارنه
 ۴ طیب با خویش را زحمت ده چون بچشم
 ۵ ترا گراسه خون زین نیکبست بهم اند
 ۶ همه ستی من در کار چشم فرات رودیت شد
 ۷ مران سوگاسم چون تنم شد خاک در کوی

۸ نمی اندیشی از و تناسل سرد من و یگویی

که در بهر کو چو خسرو با و بیایم و گرام

۱ آئین تو دل برونت است چرخه سو تو
 ۲ که جان بهوس میدهم که دل بوجمی تنم
 ۳ از بسکه کویت و بچکه خالی نباشد ز کس
 ۴ نزدیک هر و نیشوم از بوز افست بریم
 ۵ که من تمام فن مبر که کوسه تو در کوشم
 ۶ آرم بکویت هر شب چون خوابتا جیون تنم
 ۷ گفتمی که سو سے با غر و تا برو که دل بپساید
 ۸ امشب که حیوان منی نرد که خواهد ز ستم

۱ خبسه تو هر دم کشتن است اسن نظام رو تو
 ۲ کاریست افتاده مرا با هر نم گیسو تو
 ۳ بهر لحظه بهیم تازه تر عارض سگان کوسه تو
 ۴ تمانال چون تو ابر شدان نزدیک بود تو
 ۵ با باد همراهمی کن خاک من اندر کوسه تو
 ۶ مشغول دارم تا سم خود را بگفت گویم تو
 ۷ او فتح مار که دو دهنه این کرد و در سو تو
 ۸ بکنار آید از غمی بهیم اندر روست تو

۹ دست ندرت بس بودگر تیغ بر من میزنی

پیکار خسرو چون نهم بر ساعد و بازو تو

۱ اسے چہرہ زیبایے تو رشک بیان نوری ۱ ہر چند وصفت میکنم و حسن ازان زیبا تر

۲ تو از پری چاکت می و بزرگ گل ناز کتری ۲ و ز سر چہ گویم بہتری حقا عجائب دلبری

۳ ہرگز نیاید در نظر نقشے ز رویت خوبتر ۳ شمشیر ندانم یا قمر یا زہرہ یا مشتری

۴ من تو شدم تو شنیدی من تن شدم تو جان شنیدی ۴ تا کس نکوید بعد ازین من دیگر م تو دیگری

۵ آفاق را اگر دیدہ ام مہرتوانم زیبا ام ۵ بسیار خوبان دیدہ ام اما تو چیز دیگری

۶ عالم ہمہ اینجاست تو خلقی سمہ شیدا است ۶ آن ز کس شہلاست تو آورده ہم کافری

۷ اسے رازش آرام جان باقد چون برورد ۷ زیباں مرد و مشکشان کارام ماہم نوبری

۸ غم تماشا کردی آہنگ سہرا کردی ۸ جان و دل با بروم ایتہ رسم دلبری

۹ خسرو غیب است گداقتادہ در شہر شما

باشد کہ از بہر خدا سو غیبیان بسنگری

دیوان حافظ

غزلیات

- ۱ بلا زمان سلطان که ساند این عارا ۱ که بشکر پادشاهی ز نظر مرزبان گذارا
 ۲ چه قیامت است جانان که بعاشقان نمودی ۲ رخ بچو ماه تابان دل همچو سنگ خارا
 ۳ زرقیب دیو سیرت بجز انہی پناہم ۳ مگر آن شہابِ تاقب مدد کن رسارا
 ۴ دل عالمے بسوزی چو غدار بر فرودی ۴ تو ازین چه سود آری کہ نمیکنی مدارا
 ۵ قرۃ سیاہت ارکز سہمے خون ما اشار ۵ ز فریب او پیندیش غلط کن نگارا
 ۶ ہمہ شب درین امیدم کہ شیم صبحگاہی ۶ بہ پیام آشنائی بنواز آشنارا
 ۷ بخارا کہ جبہ عدوہ توبہ حافظ سحر خیز ۷
 کہ دعای صبحگاہی اثرے کن شمارا

دارم امید غافلے از چناب دوست ۱ کردم خیالتے و امیدم ببقو دوست

- ۱ دائم که بگذرد ز سر جرم من که او
- ۲ گر چه پر پوش است و نیکن فرشته است
- ۳ بار و سے و کلتش تو از او گفتا گوست
- ۴ عمر یث تا ز زلف تو بوسے شنیدیم
- ۵ بیخست آن در بان که مدیدم از ز نشان
- ۶ وارم چو ب ز نقش خیالش که چون رفت
- ۷ چندان گریتم که بر آنکس که برگذشت
- ۸ در دیده ام چو دید روان گفت اینچو است
- ۹ با سر تو گوے بر سر کوس تو با ختمیم
- ۱۰ واقعت نش کیسه چو گوینت اینچو است

حافظ بدست سال پریشانی تو دے

بر یاد از لحن یار پریشانیست نکوست

- ۱ سینہ ام ز آتش زل در غم جانان سوخت
- ۲ آتش بود درین خانه که کاشانه سوخت
- ۳ تخم از اسط دوری دلبر بگرداخت
- ۴ جانم از آتش بحرین جانانه سوخت
- ۵ هر که زنجیر سبز زلف پر پیروے تو دید
- ۶ شاد پریشان دلش برین دیوانه سوخت
- ۷ سو بد دل بین که ز بس آتش اشک دل شمع
- ۸ دوش بر من ز بهر مهر چو پروانه سوخت
- ۹ چون پیاله دلم از توبه که کردم بشکست
- ۱۰ چون مرا می بے دیبانه سوخت
- ۱۱ ماجرا کم کن و باز آ که مرا در جم چشم
- ۱۲ خرده از سر بر آرد و و بشکرا سوخت
- ۱۳ آتش ز نه غریب است که دوسو ز میان است
- ۱۴ چون من از خویش رفتم دل بیگانه سوخت
- ۱۵ خرده ز همد مر آب ترا بات بسپرد
- ۱۶ نطنه عقل مرا آتش نماند سوخت

ترکِ افسانہ بگو حافظِ مے نوشِ مے

کہ نختیم شب و شمع بافسانہ بسوخت

- آن بیک نامور کہ رسید از دیارِ دوست ۱ آور و حرزِ جان ز خطِ شکبارِ دوست
خوش میدید نشانِ جلال و جمالِ یار ۲ خوش میکند حکایتِ عود و قارِ دوست
جان دادش بخرده و خجالتِ ہی بر م ۳ زین تقدیم عیار کہ کردم شمارِ دوست
سیرِ سپهر و ذورِ قمر را چه اختیار ۴ در گردش اندر حسبِ اعتبارِ دوست
شکرِ کتد که از دینِ بختِ کار ساز ۵ بر حسبِ مدعاست همه کار و بارِ دوست
گر با دست ننه هر دو جهان را بهم زند ۶ ما و چراغِ چشمِ وره انتظارِ دوست
کحلِ الجواہر سے بمن آرا سے نسیم صبح ۷ زان خاکِ نیکبخت کہ شد رگزارِ دوست
بایتم و آستانه عشق و سر نیاز ۸ تا خوابِ خوش کہ ابرو اندر کنارِ دوست
- ۹ دشمن بقصدِ حافظ اگر دم زند چه پاک

منتِ خدا سے را کہ نیم شتر سارِ دوست

- منم کہ گوشتِ مینجانہ خانقاہ من است ۱ دعا سے پیہ معان در و صبح گاہ من است
گرم ترانہ چنگ و صبحِ نیتِ پاک ۲ نوا سے من بجز آہِ عذر خواہ من است
ز یادِ شاہ و گدا فارغ نم بجد اللہ ۳ گدا سے خاکِ دردِ دوست یادِ شاہ من است
بخوش ز مسجد و میخانہ ام وصالِ ثبات ۴ جز این خیالِ ندارم خدا گو او من است
مرا گدا سے تو بودن ز سلطنتِ خوشتر ۵ کہ ذلِ جوہر و جفا سے تو عز و جاہ من است

گم به تیغ آبل خیمه بر کنم ورنه ۶ رسیدن از در دولت نه زخم و راه است
 ازان زمان که بران آستان نهادم رو ۷ فزاید سبزه خورشید تکیه گاه من است
 ۸ گناه اگر چه نبود اختیار ما حافظ

تو در طریق ادب کوش و گو گناه من است

بنال بلبل اگر با منت سهر یاریست ۱ که ماد و عاشق زاریم و کار ما زاریست
 دران چنین که نیسم و ز در ظرف دوست ۲ چه جای دم زدن نافه ای تا تار است
 بیار باوه که رنگین کنیم جامه دلق ۳ که مست جام غروریم و نام هشیاریست
 نسبت اند در توبه حایا بر خیزد ۴ که توبه وقت گل از عاشقی زبیکاریست
 سحر کشته و وصلش بخواب میدیم ۵ ز چه مراتب خوابی که بزبیداریست
 خیال نیت تو بختن نه کار خامان است ۶ که زیر سدر رفتن طریق عیاریست
 لطیفه ایست نهائی که عشق از و خیزد ۷ که نام آن نه لب لعل و خط زنگاریست
 جمال شخص چشم است زلف عارض خال ۸ هزار نکته درین کار و بار دلدار است
 باستان تو مشکل توان رسیدار ۹ عروج بر فلک سرودی بدشوار است
 روندگان طریقت به نیم جوختند ۱۰ قبا عطلس آنکس که از مهر عاریست

۱۱ دلش بناله میازار و ختم کن حافظ

که رستگاری جاوید در کم آزار است

اگر چه عرض سهر پیش یار بے ادبیت ۱ زبان خموش و لیکن بیان پراز عجبیت

- پری نہفتہ رخ و دیو در کرمه و ناز ۲ بسوخت عقل ز حیرت کلین چه بجز اوجہیت
 سبب پیرس کہ چرخ از چہ سفلہ پر شد ۳ کہ کام بخشی اورا سہا نہ بے سببیت
 ازین جن گل پینار کس نمید آرے ۴ چرخ مصطفوی با شرار بوسبیت
 حسن ز لیرہ بلال از جیش صیب از نام ۵ ز خاک مکہ ابو جہل این چہ بوسبیت
 جمال دختر ز نور چشم ماست مگر ۶ کہ در نقاب ز جاجی و پر وہ عنایت
 و داسے در دِ خود اکنون ازان مفرج جو ۷ کہ در صراحی چینی و شیشہ عنایت
 پنیم جو خشم طاق خالقہ و رباط ۸ مرا کہ مصطفیہ ایوان و پائے خم ظنیت
 نہر عقل و ادب دانتقم من اینخواجہ ۹ اکنون کہ مت خرابم صلابے ادبیت
 ۱۰ بیارے کہ چو حافظ مدام استغفار

بگرہ سحری و نیا نیم شبیت

- جز آستان توام در جهان پناہے نیست ۱ سر مرا بجز این در حوالہ گاہے نیست
 عدو چو تیغ کشد من سپر نہی مندازم ۲ کہ تیر ما بجز از نالہ و آبے نیست
 چراز کوئے خرابات بروسے بر تابم ۳ کہین بکم بچمان پیچ رسم و راہے نیست
 زمانہ گر زند آتشم بخرم حسر ۴ بگو بسوز کہ بہ من ہر گاہے نیست
 غلام ز گس چپاش کن سہی سرورم ۵ کہ از شراب غورش بکس نکاہے نیست
 پباش در پے آزار و ہر چہ خواہی کن ۶ کہ در شریعت ما غیر ازین گناہے نیست
 عنان کشیدہ رو ابے پادشاہ کشورین ۷ کہ نیست بر سر راہے کہ داد خواہے نیست

عقاب جور کشا و ده است بال و پیمه شهر ۸ کمان گوش نشینی و تیر آسبے نیست
 چین که در همه سوداے راه می بینم ۹ به از حمایت زلف تو ام پناہے نیست
 ۱۰ خزینہ دل حلقہ زلف تو خال مدہ

که کار ہاے چین عذر سیاہے نیست

ساقی بسیار بادہ کہ ماہ صیام رفت ۱ در وہ قدح کہ موسم ناموس و نام رفت
 وقت عزیز رفت بیاتاً قصا کینم ۲ عمر یک بے حصو زہرا جی و جام رفت
 در تاب تو بہ چند توان سوخت مجموعہ ۳ مے وہ کہ عمر در سیر سوداے خام رفت
 مستم کن آہنچنان کہ ندانم زبے خودی ۴ در عرصہ خیال کہ آمد کہ ام رفت
 بر بوے آنکہ جرعہ جامے ببارد ۵ در وسطبہ دعاے تو ہر صبح و شام رفت
 دل را کہ مردہ بود حیاتے ز نور سیاہ ۶ تابوے از شیم پیش و دشام رفت
 زاہد غرور داشت سلامت نبرد راہ ۷ رند از رو نیاز بدار السلام رفت
 زاہد تو دان و خلوت تنہائی و نیاز ۸ عشاق را حوالہ بعیش مدام رفت
 نقد دلے کہ بود مرا صفت بادہ شد ۹ قلب سیاہ بود ازالہ و جزام رفت
 ۱۰ دیگر کن نصیحت حلقہ کہ رہ نیافت

گم گشتہ کہ بادہ عشق بجام رفت

بحریت بحر عشق کہ ہمیش کنارہ نیست ۱ آنجا جز این کہ جان سپارند چارہ نیست
 آدم کہ دل بعشق دہی خوش دے بود ۲ در کار خیر حاجت بیج استخارہ نیست

- ۳ مارا بخیع عسل مترسان دے بیار کان شمشیر و ولایت پانچ کارہ نیست
- ۴ از چشم خود بپرس کہ مارا کہ یکشد جانانگنا و طالع و جرم ستاره نیست
- ۵ رویش بچشم پاک تو ان دید چون ہلال ہر دیدہ جاسے جلوہ آن ماہ پارہ نیست
- ۶ فرست شمر طغیہ رندی کہ این نشان چون راہ گنج بر بہر کس آشکار نیست

نگرفت در تو گریح حافظ بچ رو سے

حیران آن دلم کہ کم از ننگ خارہ نیست

- ۱ جان بے جمال جانان میل جہان ندارد ہر کس کہ این ندارد حقاً کہ آن ندارد
- ۲ باہر بچکس نشانی زان داستان ندیم یامن خوب ندارد مایا و نشان ندارد
- ۳ ہر شبنمے درین رہ صد موج آتشین است درد اکہ این معاش شرح و بیان ندارد
- ۴ سر منزل قناعت نتوان زدست دادن اسے سار بان فروکش کا این رہ کر ان از
- ۵ چنگا خمیہ قامت میخواندت بعشرت بشنو کہ پیہد پیران ہیجوت زیان ندارد
- ۶ گر خود رقیب شمع است حوال از و پوستان کان شوخ سر بریدہ ہنجر زبان ندارد
- ۷ ذوتے چنان ندارد بے دوست نہنگانی سیے درجست زندگانی ذوتے چنان نہنگانی
- ۸ احوال گنج قارون کا یام داد بر باد در گوش گل فرخ خوان نماز نماں ندارد
- ۹ آن را کہ خواندی استاد گریبگری تحقیقی منتظر گریب است اما سبج روان ندارد
- ۱۰ اسے دل طریق رندی اہمجب بیاموز مستی و در حق او این کس گمان ندارد
- ۱۱ کس در جہان ندارد بیک بندہ چو حافظ زیرا کہ چون تو شاہی کس در جہان ندارد

- یوسف گم گشته باز آید بکنعان غم مخور ۱ کا پیرِ احرار ان شود روز سے گلستانِ غم مخور
 این دلِ غمخیزه حالش شود دل بد کن ۲ دینِ مہرِ شوریدہ باز آید بسا مانِ غم مخور
 دو دو گر درونِ گرد روز سے بر مراد انگشت ۳ در انجا یکسان نماند کارِ دورانِ غم مخور
 گر بارِ عمر باشد باز بر طرست چمن ۴ چتر گل بر سر کشتیِ کمرغ خوشخوانِ غم مخور
 بان شو نو مید چون واقف نہ از بر غیب ۵ باشا اندر پرده باز بیاسے پیمانِ غم مخور
 ہر کہ گمیزد بان بعا لم گشت غمخوارے نیافت ۶ آخر الامر او لغمخوارے رسد بانِ غم مخور
 در بیابانِ کربشوق کعبہ خواہی زد و قدم ۷ سوزِ نشاگر کند خارِ مغیلاںِ غم مخور
 حالِ مادرِ فرقت جانانِ ابرام رقیب ۸ جملہ میدانِ خدا سے حال گردانِ غم مخور
 اے دلِ اریل فنا بنیادستی بر کند ۹ چون ترا لوح است کفتیانِ طوفانِ غم مخور
 گر چه منزل بس خطر ناک است مقصد نا پید ۱۰ بیچ را ہے نیست کو رانیت پایانِ غم مخور

۱۱ حافظ صاحب کی فقر و خلوتِ شہا کے تار

تالو و دردت دعا و درسِ قرآنِ غم مخور

- مر اعمدیت با جانان کہ تا جانِ ذربانِ دارم ۱ ہو او ارمی کوشش رہا جو جانِ خوشینِ دارم
 صفائے خلوتیہ خاطر از ان شمعِ چکل جویم ۲ فروغِ چشم و نورِ دل از ان ماہِ جنِ دارم
 بکام و آرزو سے دل جو دارم خلوتیہ حاصل ۳ چه فکر از خبثتِ بدگو یان میانِ انجنِ دارم
 شرابِ خوشگوارم ہست یارِ مرہبانِ ماتی ۴ مدار و بچکبک یارِ چین یار سے کمنِ دارم
 مرادِ خانہ سروس ہست کا مدر سایہ قدس ۵ فراغ از سر و بستانی ہو شمشادِ چینِ دارم

- سند و کز خاتمِ لعش ز م لاف سلیمانی ۴ چو اسمِ اعظم باشد چه پاک از امین دارم
 خدا را سے رقیبِ امشب نمانے دیدہ برہم تہ ۶ کہ من بالعل خاطر شش نمانی یکی سخن دارم
 گرم صد شکل از خوبان بقصد دل کین سازند ۸ بھمد اللہ والنتیبتے شکر شکن دارم
 الا سے پیر زمانہ کن عظیم زمیں ساند ۹ کہ من در ترک چیانہ دل چیان شکن دارم
 چو در گلزار اقبالش خراما تم بھمد اللہ ۱۰ نہ میل لاند و نہ سرین نہ برگ یا سمن دارم
 ۱۱ برندی شہرہ شد حافظ پس از چندین مرغ اما

چونم دارم جو در عالم این الدین حسن دارم

- مزن بر دل ز نوکِ غمزہ تیرم ۱ کہ پیش چشم بیارت بسیرم
 نصابِ حسن در حد کمال است ۲ ز کو تم وہ کہ مسکین و فقیرم
 قدح پر کن کہ من از دولت عشق ۳ جوان بخت جہا تم گر چه پیرم
 چنان پر شد فضل سے سینہ از دست ۴ کہ فکر خویش گم شد از ضمیرم
 مباد اجز حجاب مطرب دے ۵ اگر زرت فکشت کلاب و بسیرم
 دوران غوغا کہ کس کس را نپرسد ۶ من از پیر مغان منت پذیرم
 پدو طغنان ز اہدانا کے فریبی ۷ بسویب بوستان شہد و شیرم
 من آن مرغم کہ ہر شام و سحر گوا ۸ ز بامِ عرش آیا صنفیرم
 قرارے کردہ ام بابہ فروشان ۹ کہ روز غم بجز ساغر گیسوم
 خوش آن دم کہ استغنائے مستی ۱۰ از غت بخشد از شاہ و وزیرم
 فراوان کج غم ورنہ سیر دارم ۱۱ اگر تہ مدعی ہیند فقیرم

۱۲ من آندم برگزینم دل ز حافظ
که ساقی گشت یار ناگزیرم

- ۱ دلیر جانان من برد دل و جان من دلبر جانان من
 - ۲ از لب جانان من زنده شود جان من
 - ۳ روضه رضوان من خاک سر کوسے دست
 - ۴ این دل حیران من والد و شیدا سے تست
 - ۵ یوسف کنعان من مهر ملاست تراست
 - ۶ سر و گلستان من قامت لیلے تست
- ۷ حافظ خوشخوان من تقد کمال عیاش

تقد کمال عیاش حافظ خوش خوان من

- ۱ احوال گل چلبیل وستان سرا بگو
- ۲ تاحرمان خلوت انیم منم مخور
- ۳ با آن غریب ما چه گذشت از ہو ا بگو
- ۴ با ما سر چه داشت ز بهر حسد ا بگو
- ۵ بعد از ادائے خدمت و عہد ا بگو
- ۶ گو این سخن معاینہ در چشم ما بگو
- ۷ اگر دیکرت بران بردولت گذرت
- ۸ ہر کس گفت خاک در دست تو تیاست
- ۹ مرغ چین بمویہ من دوش بہر گیت
- ۱۰ آخر تو واقفی کہ چہ رفت اے صبا بگو

- دراہ عشق فرق غمی و فقیر نیست ۸ اے پادشاہ حسن سخن باگدا بگو
 آن مے کہ در سبو دل صوفی بے شوہ برد ۹ کے در قدح کز شہ کند سا تیا بگو
 آن کس کہ منع ماز خرابات میکند ۱۰ گو در حضور پیر من این ماجرا بگو
 جان پر در ہست قصہ ارباب معرفت ۱۱ رخصت برو پیرس و حدیثے یا بگو
 ہر چند ما بدیم تو مارا بدان گیسر ۱۲ شاہانہ ماجرا اے گتاہ گدا بگو
 بر این فقیر نامہ آن محترم بخوان ۱۳ با این گدا حکایت آن پادشا بگو

۱۲ حافظ گرت مجلس اوراہ میدہند

مے نوش و ترک زرق بر اے خدا بگو

- تاب برفشہ میدہد طرہ مشکاے تو ۱ بردہ غنچہ میدہد و خندہ دکشاے تو
 اے گل خوش نسیم من بلبل خویش را سوز ۲ کز سر صدق میکند شب ہمہ شب دعا تو
 دشمن دوست گو بگو ہر غمے کہ ممکن است ۳ جو رہہ جانیان میکند از بر اے تو
 خرقة زہد و جام مے گر چہ نہ در خوردن است ۴ این ہمہ نقش مینرم در طلب فاسے تو
 شور شراب و سوز عشق آن نفس رو دزیاد ۵ کاین سر پر ہوس شود خاک بر سر اے تو
 من کہ لول گنتے از نفس و شنگان ۶ قال و مقال عالی میکند از بر اے تو
 ہر رخت سرشت من خاک رت بہشت من ۷ عشق تو سر نوشت من حبت من فاسے تو
 دلق گداے عشق را گنج بود در آستین ۸ زد و سلطنت رسد ہر کہ بود گداے تو
 شاہ نشین چشم من تکیہ گر خیال تست ۹ جاے دعاست شاہ من بی تو میا و جا تو

۱۰ خوش چینیست عارضت خاصه که در بیارین

حافظ خوش کلام شد مرغ سخن سمراتو

- ۱ اے کہ بر ماه از خط مشکین نقاب انداختی ۱ لطف کردی سایه بر آفتاب انداختی
 ۲ تاجچه خواهد کرد بر مآب زلف عارضت ۲ حالیا نیز نگ رنگ خوش آب انداختی
 ۳ گوے خوبی بردی از خوبان عالم شادباش ۳ جام کهنه و طلب کافر سیاب انداختی
 ۴ گر چه از مستی خرابم طاعت من رد کن ۴ کاندین شعل با سید تو آب انداختی
 ۵ گنج عشق خود بناوی در دل ویران من ۵ سایه دولت برین کج خراب انداختی
 ۶ خواب بیداران بستی آنکه از نقش خیال ۶ تخته بر شب روان خیل خواب انداختی
 ۷ پرده از رخ برنگندی یک نظر در جلوه گاه ۷ وز حیا حور و پری رادر حجاب انداختی
 ۸ از براسے سید دل در گردنم زنجیر زلف ۸ چون کند خسرو مالک رقاب انداختی
 ۹ نصره الدین شاه بیچی اے که تاج آفتاب ۹ از سر تعظیم و قدرت در تراب انداختی
 ۱۰ زینهار از آب شمشیرت که شیران را ازان ۱۰ تشنه میکردی دگر دان ادر آب انداختی
 ۱۱ باده نوش از جام عالمین که بلورنگ جم ۱۱ شاید مقصود از رخ نقاب انداختی
 ۱۲ هر کسے باشم رخسارت نبوسم عشق دشت ۱۲ زمین میان پروانه رادر اضطراب انداختی

۱۳ از فریب زنگیس محمود و چشم سے پرست

حافظ خلوت نشین رادر شراب انداختی

۱ بلبل ز شاخ سرو بگلپانگ پس لوی ۱ میخواند دوش درس مقامات معنوی

- یعنی بیا که آتش موسیٰ نمود گل ۷۷ ۲ تا از درخت نکتہ تحقیق بسنوی
 مرغان باغ قافیہ سخنند و بند لگو ۳ تا خواجہ سے خورد بغز لمانے پہلوی
 جمشید جز حکایت جام از جهان نبرد ۴ زہنار دل بستد بر اسباب دنیوی
 خوش فرش بویا و گدائی و خواب من ۵ کاین عیش نیست در خور اورنگ خسروی
 درویشم و گدا و برابر نمی کنم ۶ پیشین کلاه خویش بصد تلخ خسروی
 این قصہ عجب شنواز نیست از کون ۷ مارا بگشت یار با تقاسم عیسوی
 چشمت بغزہ حسناء مردم خراب کرد ۸ حضوریت مباد کہ خوش مست میروی
 دہقان ساخوردہ چه خوش گفت با پسر ۹ کاسے نور چشم من بجز از کشته ندروی
 مے خورد بخر بندہ کہ دلنگیت مباد ۱۰ بعد از تو خاک بر سر اسباب دنیوی

۱۱ ساتی مگر وظیفہ ساقط زیادہ داد

کاشقتہ گشت طرہ دستار موای

- سلمے چوئے خوش آشنائی ۱ بدان مردم و بدہ روشنائی
 درودے چو نور دل پارسایان ۲ بدان شمع جلو تگہ پارسائی ۷
 نمی بیستم از ہمدان بیخ بر لب ۳ دلم خون شد از غصہ ساتی کجائی
 ز کوسے مغان رو مگردان کہ آسنا ۴ فرود شد متلاح مشکل کثائی
 عروس جهان گر چه در حد حسن است ۵ ز حد می برد شیوہ بے وقائی
 مے صوفی افکن کجا می فرود شدند ۶ کہ در تا ہم از دست زہر ریائی ۷

رفیقان چنان عمد صحبت نکند ۷ کہ گوی نبودت خود آشنائی
 دل خستہ من گرش بہتے نیت ۸ نخواہد ز سنگین دلان موسیائی
 مرا گر تو بگذاری اسے نفس طامع ۹ بسے بادشاہی کسبم در گدائی
 بیاموزمت کیماے سعادت ۱۰ زہم صحبت بدبہائی عبدائی
 ۱۱ مکن جاقظ از جوہر گردون شکایت
 چہ دانی تو اسے ہندہ کار حسدائی

S. M. Faiz

نیشنل پریس ال آباد میں باہتمام نیڈت کالکاپر شاہد کچھت چھپا

